

MpKK
sarjat

Ali Pylkkänen



MAANPUOLUSTUS-
KORKEAKOULU



Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat?

Vapaaehtoisten maanpuolustajien
sosiaalinen kerrostuneisuus

1917–1944

Sotahistorian
laitos

Ali Pylkkänen

Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat?

**Vapaaehtoisten maanpuolustajien
sosiaalinen kerrostuneisuus
1917–1944**

Summary

**The Civil Guard volunteers – Who were they?
The social strata of voluntary defenders of the nation 1917–1944**

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Sotahistorian laitos

Helsinki 2001

Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 1
N:o 5

ENGLISH SUMMARY

Laura Loikkanen

Kannen kuva: Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 23. 1923.

© Tekijä ja Maanpuolustuskorkeakoulu,
Sotahistorian laitos

ISBN 951-25-1256-4
ISSN 1456-5196

RT-Print Oy
Pieksämäki 2001

Sisällys

Saatesanat	7
Kirjavat mielikuvat	9
Sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimusmenetelmä	16
Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden jaottelu maailmansotien välisenä aikana	16
Sosiaalisen kerrostuneisuuden arvioimisen ongelmakohtia	19
Suojeluskuntalaisten otos	22
Suojeluskuntalaisten henkilökortit, otosmäärä ja alue	22
Otopaikkakunnat	26
Otoksen edustavuus	28
Suojeluskuntajäsenyys	35
Kriteerit	35
Jäsenyyden yleiset edellytykset	39
Talouden kohentuminen loi toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia	39
Politikoinnin kieltäminen – porvarillisen kannatusrintaman säilyttäminen .	42
Valistus- ja propaganda- sekä hengellinen työ	43
Suojeluskuntatoiminnan rakentaminen sisään perheisiin	46
Suojeluskuntajäsenyys ja työpaikat	47
Jäsenmäärän kehitys	49
Suojeluskuntahenkisiä aikalaiskäsitäisiä suojeluskuntiin liittymättömyyden syistä	52
Suojeluskuntalaiset ennen järjestön perustamista	57
Vuoden 1917 suojeluskuntalaiset valkoisen armeijan runkona	57
Vapaussodan suojeluskuntalaiset – työväestön osuus?	60
Ketkä ovat vapaussodan suojeluskuntalaisia?	60
Vapaussodan muistomitalin saaneita suojeluskuntalaisia	64
Muita hajahavaintoja	66
Suojeluskuntajärjestöön kuuluvat suojeluskuntalaiset	70
Suojeluskuntien perustamis- ja toiminnan käynnistämisvaihe 1918–1922	70
Syksy 1918: valkokaartin vahva perintö	70
Etäisyyden otto vuoden 1918 perintöön	73
Suojeluskuntiin liittyneet uudet jäsenet 1918–1922	75

Vuosien 1917–18 ja suojeluskuntajärjestön suojeluskuntalaiset kaksi eri asiaa	78
Pysäytyskuva: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö vuonna 1922	82
Järjestön vakiintumisvaihe 1923–1928	84
Määrätietoista työtä jäsenkunnan vahvistamiseksi – tuottava sato ”punaisella” hallituskaudella	84
Uudet jäsenet 1923–1928	87
Pysäytyskuva: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö vuoden 1928 lopulla	90
Lapualaiskuohunnan aika 1929–1933	92
Yhteiskunnan oikeistolaistuminen loi maanpuolustusnostetta	92
Lapualaisnosteen käänköpuoli: poliittisuus tulee pelottavan lähelle suojeluskuntia	94
Yhteiskunnallisen kuohunnan aikainen uusi jäsenkunta 1929–1933	96
Pysäytyskuva 1933: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö	99
Suojeluskuntajärjestön jäsenistöstään piirtämä omakuva testissä	101
Jäsenistöä eri yhteiskuntakerrostumista – vasemmiston eristämistä	106
Aluejärjestelmää ja punamultaa 1934–1938	108
Aluejärjestelmä: ympäröivän yhteiskunnan hidasta soluttautumista suojeluskuntaan	108
Sisäpoliittinen liennytyt ja ulkoinen uhka – kansallinen eheytyminen ja jäsenkunnan kasvu	108
Heijastukset jäsenkunnan sosiaaliin kerrostumiin 1934–1938	110
Pysäytyskuva 1938: millaisin voimin talvisotaan?	113
Sotavuosien 1939–1944 suojeluskuntalaiset	115
Ovet auki sosiaalidemokraateille, mutta onko tulijoita?	115
Viimeinen reservi: sotavuosien uudet jäsenet ja heidän sosiaalinen kerrostuneisuutensa	118
Olivatko suojeluskunnat peilikuvia paikallisyhteisöistä?	123
Kaupunkisuojeluskunnat	124
Kauppala-suojeluskunnat	129
Tehdassuojeluskunnat	133
Maalaisuojeluskunnat	134
Alajärven suojeluskunta	139
Munsalan suojeluskunta	141
Muolaan suojeluskunta	142
Anttolan suojeluskunta	144
Töysän suojeluskunta	145
Urjalan suojeluskunta	148
Rajasuojeluskunnat	150
Kuusamon ja Suomussalmen suojeluskunnat	150
Kuolajärven (m. Sallan) ja Pielisjärven suojeluskunnat	155
Porvarillisen Suomen monet kasvot: työmiehistä herroihin	158

Suomen suojeluskuntalainen	159
Suojeluskuntajärjestöön liittyneet 1918–1944	159
Sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimusmenetelmän vaikutus tuloksiin	161
Kaupunkimaiset ja maaseutumaiset suojeluskunnat	162
Maantieteellinen nelijako -tarkastelu	165
Porvarillisuus oli seurausta vasemmiston sodassa menettämästä luottamuksesta	166
Suojeluskunnat 1917–1944: ’porvarillisista luokkakaarteista’ vapaaehtoiseksi maanpuolustusjärjestöksi	168
Loppuarvio: työväestö osana suojeluskuntaa	170
 Summary	 175
 Lähdeviitteet	 180
 Lähteet	 204
 Liitteet	 214
1. Suojeluskuntain henkilökortisto-otos	214
2. Tilastoja suojeluskuntaotoksesta, suojeluskuntalaisista jne.	219
3. Suojeluskuntajärjestön (1918–1944) jäsenten suojeluskuntiin liittymisvuodet	223
4. Suojeluskunnissa läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus sekä seurakunnissa läsnä olevien ammatissa toimivien miesten ja suojeluskuntalaisten sosiaalisten kerrostumien vertailu	231
5. Suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalinen kerrostuneisuus laadittuna Wariksen menetelmällä ja suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset kerrostumat 1940	235
6. Kaupunkimaisiin ja maaseutumaisiin suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalinen kerrostuneisuus	235
7. Suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden alueellinen nelijako-tarkastelu	235
8. Työväestön murtautuminen suurimmaksi tai toiseksi suurimmaksi liittyneiden ryhmäksi otossuojeluskunnissa vuosina 1918–1944	236

Saatesanat

Kysymys siitä keitä suojeluskuntalaiset olivat, on askarruttanut minua pitemmän aikaa. Vuosien varrella olen kuullut siitä hyvin ristiriitaisia käsityksiä niin suojeluskunnissa tai niiden liepeillä mukana olleilta kuin niihin osallistumattomiltakin. Myös kirjallisissa lähteissä esiintyy toisilleen vastakohtaisia käsityksiä suojeluskuntalaisista, etenkin mitä tulee työläisten osallistumiseen suojeluskuntiin. En olisi kuitenkaan arvannut, että saadakseni selvyyden kysymykseen joutuisin tai paremminkin saisin mahdollisuuden itse tutkia asiaa. Kiitos siitä kuuluu suurelta osin minut Suojeluskuntajärjestön historia -hankkeen tukiryhmälle 1997 esitelleelle professori Jussi T. Lappalaiselle, jonka olen vuosien varrella havainnut olevan monella tapaa *primus inter pares!* Hanke sai alkunsa Suomen sotahistorian komissio ry:n hallituksen ajatuksesta 1992, tutkimustyöt alkoivat 1995 ja itse tulin virallisesti mukaan syksyllä 1998. Komission asettama tukiryhmä on valintani jälkeen jaksanut taistella puolestani tutkimusrahoituksen järjestämiseksi ja kannustaa tutkimustyötäni.

Yhden osa-alueen tutkimuksistani nyt valmistuttua muistan kiitollisuudella aktiivisen ja hyvähenkisen tukiryhmän puheenjohtajaa, kenraaliluutnantti Ermei Kannista sekä jäseniä professori Jussi T. Lappalaista, professori Ohto Mannista, eversti, professori Vilho Tervasmäkeä ja everstiluutnantti Stig Roudasmaata. Kiitän veljellisesti Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen johtajia, everstiluutnantti Ari Rauniota ja hänen seuraajaansa eversti Pekka Uutaniemeä, jotka molemmat ovat vaikuttaneet paitsi tukiryhmän jäseninä myös tarjonneet moitteettomat työskentelymahdollisuudet mainioina ja ymmärtävinä esimiehinä työskennellessäni ajoittain Sotahistorian laitoksen tutkijana. Tukiryhmämme jäsentä, eversti, fil. tri h.c. Keijo Mikolaa, joka sai kutsun ajasta läisyyteen käsikirjoituksen viimeistelyvaiheessa, kiitokseni ei valitettavasti ehtinyt tavoittaa. Herran rauha hänen sielulle.

Hankkeen rahoituksesta, josta jokapäiväisen leivän muodossa osalliseksi on päässyt myös perheeni, kiitos kuuluu tukijoilleni:

- * Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos
- * Opetusministeriö
- * Jenny ja Antti Wihurin rahasto
- * Ella ja Georg Ehrnroothin säätiö
- * Emil Aaltosen säätiö
- * Vaka-säätiö
- * Sotavahinkoyhdistys

Tutkimustiloista ja laiteavusta olen kiitollinen Turun yliopiston Historian laitokselle ja Puolustusministeriölle. Ymmärtäväisenä työyhteisönä muistan kiitollisuudella Turun yliopiston Suomen historian oppiaineen työtovereita. Omilta tutkimuksiltansa aikaa työni

edistämiseen ovat käyttäneet ystävällisesti tutkijaystäväni FT Kimmo Ikonen, FL Leena Rossi, FM Annika Latva-Äijö ja FM Pentti Mäkelä. Alkuperäislähteistön sujuvasta lainaamisesta välitän kiitokset Sota-Arkiston ja Turun Maakunta-Arkiston aina niin ystävälliselle henkilökunnalle. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitosta kiitän siitä, että se on ottanut tutkimukseni julkaisusarjaansa. Jouhevasta toimitusyhteistyöstä kiitän FT Jukka Kulomaata ja tiivistelmän englanninkielisestä käännöksestä fil. yo. Laura Loikkasta.

Käsillä oleva nide on perustutkimusta alkuperäisen tutkimussuunnitelman tarkoittaman tieteellisen yleisesityksen ”Suomen suojeluskunnat 1918–1944” (työnimi) kirjoittamiseksi. Viimeksi mainitussa suojeluskuntalaisia tutkitaan sosiaalihistoriallisesti laajemmassa yhteydessä kuin tässä on ollut mahdollista. Lisäksi siinä käsitellään toimihenkilöt ja paikallistason toiminta, suhteet muihin paikkakunnalla vaikuttaneisiin yhteisöihin, vapaaehtoisen maanpuolustuksen kustannukset ja rahoitus, sotilaskoulutus ja arvio sen merkityksestä Suomen puolustuskyvylle. Suomen suojeluskunnat -teos tulee olemaan jatkoa helmikuussa 2001 ilmestyneelle, dosentti Kari Selénin kirjoittamalle ”Sarkatakkien maa: suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944” -tutkimukselle.

”Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat?” -tutkimus ei olisi valmistunut omin voimin. Pelkästään 12 546 henkilöä käsittävän otoksen kokoaminen – atk:lle siirretyt suojeluskuntalaisten henkilökorttitiedot on kerätty myös jatkotutkimuksia ajatellen – on vaatinut monen ihmisen pitkäaikaisen työn. Aineistonkeruuseen ja syöttämiseen atk:lle ovat lisäksi osallistuneet everstiluutnantti Stig Roudasmaa, everstiluutnantti Jarl Kronlund ja FM Jouko Miettinen. Kiitos! Aivan erityisen kiitoksen ansaitsee tutkijaystäväni, dosentti Kari Selén, joka räväköillä kommenteillaan ja noin neljänkymmenen vuoden tutkijakokemuksellaan on opastanut minut maailmansotien välisen suomalaisen yhteiskunnan tuntemisen pahimpien karikoiden yli – sitä olen totisesti tarvinnut.

Edellisen monografiani (1996) esipuheessa vertasin historian tutkimusta leikkillisesti riistavellin keittoon ja lopetin puheeni maustamiseen. Tällä kertaa suurin lähdekriittinen ongelma ovat olleet ’mausteet’; siksi monenmakuista soppaa on vuosien varrella keitetty siitä, keitä suojeluskuntalaiset olivat. Toivon, että oma keitokseni on todenmakuinen.

Vielä on osoitettava kiitos niille lähimmäisilleni, joita olen pitkäjänteisen tutkimustyöni aikana usein laiminlyönyt. Heihin kuuluvat vanhempani Are ja Kaija, sisareni Sari ja Netta, muut sukulaiset, ’Henkiveljet’ – he tunnistavat kyllä itsensä, metsästäjä- ja reserviläisveljet sekä muut ystäväni. Rakas vaimoni Anja, tyttärenti Saara ja Emma-Kaisa, teiltä olen ollut eniten poissa, häpeäkseni joskus jopa läsnäollessani. Kärsivällisyytenne ja rakkaudenosoitustenne vuoksi uskon, että enempi läheisyyden kaipaus on molemminpuolista. Helppoa ajan jakaminen perhe-elämän ja työn eli tässä tapauksessa myös harrastukseni kesken ei ole aina ollut, mutta ymmärryksenne lisäksi vanha hyvä hengellinen *ora et labora* -ohje auttaa jaksamaan ja jopa nauttimaan tutkimuksesta ja laajemminkin elämästä. Yläkerran Herraa kiitoksissani unohtamatta!

Turun Ryssänmäellä, isäni syntymäpäivänä 13.6.2001

Ali Pylkkänen

Kirjavat mielikuvat

Käsitys suojeluskuntalaisista ”porvari”-, ”lahtari”- ja ”verikaartilaisina” juontaa juurensa jo vuoden 1905 suurlakon jälkeisiltä ajoilta, jolloin suojeluskunnat toimivat poliisin reservinä valvottaessa mahdollista uuden yleislakon uhkaa ja työväenliikkeen mielenosoituksia. Suojeluskuntien perustaminen oli paljolti seurausta siitä, että kunnallisasetus edellytti kuntia vastaamaan yleisestä järjestyksestä tilanteen niin vaatiessa. Kenraalikuvernöörin epäluulo suojeluskuntia kohtaan johti siihen, että senaatti määräsi suojeluskunnat luopumaan aseistaan keväällä 1907. Samalla suojeluskunnat hajaantuivat.¹

Maaliskuun vallankumous 1917 Venäjällä sai aikaan sen, että Suomelle palautettiin oikeuksia, joita se oli menettänyt hallinnon yleisvaltakunnallistamisen seurauksena. Vallan keikahtaminen aiheutti epävarmuutta siitä, kenen hallussa järjestyksenalta olisi jatkossa. Yhtenäistämispoliitikasta vastuussa olleen F. A. Seynin aikaiset kuvernöörit vaihdettiin uusiin huhtikuussa, mutta järjestyksen ylläpitoa se ei riittänyt takaamaan. Esimerkiksi Helsingissä ollut venäläinen sotaväki ilmoitti luovuttavansa järjestyksenpidon työläisille. Vaikea elintarviketilanne loi oman jännitteensä yhteiskuntaan, ja johti lopulta väkivaltaisiin maatalouslakkoihin. Porvarit perustivat suojeluskuntia pitämään järjestystä yllä ja sosialistit perustivat omaksi turvakseen punakaarteja. Bolshevikkien 7. marraskuuta käynnistämää vallankumousta seurasi viikkoa myöhemmin yleislakko Suomessa, mikä pahensi jyrkästi yhteiskunnan ilmapiiriä ja johti suojeluskuntien ja punakaartien aseellisiin yhteenottoihin. Sodan ainekset olivat olemassa jo marraskuussa 1917. Itsenäisyysenaatti antoi 16.1.1918 kenraaliluutnantti C. G. E. Mannerheimin tehtäväksi järjestyksen palauttamisen maahan ja nimitti hänet ylipäälliköksi 27.1.1918. Samalla senaatti vahvisti sisäasiaintoimituskunnan edellispäivänä tekemän päätöksen julistaa suojeluskunnat hallituksen joukoiksi. Helsingissä punakaarti nousi kapinaan laillista hallitusta vastaan 27. –28.1.1918 yöllä.²

Suojeluskuntien tarpeellisuutta pohdittiin sodan jälkeen: sotaväsymys ja rauhan työt saivat suojeluskuntalaistenkin rivit rakoilemaan. Sotaväen upseereistakaan kaikki eivät nähneet suojeluskuntia tarpeellisena: sotaväelle ei kaivattu rinnakkaisorganisaatiota. Suojeluskuntalaiset olivat kuitenkin olleet valkoisen armeijan suurin ryhmittymä; armeijan runko. Suojeluskuntien säilyttämistä sotaväen rinnalla puolsi sekin, että niitä tarvittiin sisäpoliittisena vastapainona äärivasemmistolle. Vähintään yhtä painava syy oli se, ettei Suomessa ollut koulutettua reserviä; suojeluskunnissa oli sentään runsaasti vapaaehtoisia miehiä, joilla oli jokin kokemus sodasta. Suojeluskuntalaisia tarvittiin, jotta saatiin luoduksi edes jonkilainen turvallisuustakuu Neuvosto-Venäjää ja sieltä operoivia punakaartilaisia vastaan.³

Suojeluskunnat päätettiin säilyttää. Toiminnan tehostaminen vei siihen, että valtakunnassa oli jo vuonna 1919 kaikkiaan 600 toimivaa suojeluskuntaa. Vuoden 1918 lopulla maassa oli vajaat 60 000 suojeluskuntalaista ja seuraavana vuonna yli 90 000.⁴ Vapaus-sota-armeija jakaantui näin ollen pian sodan jälkeen kahtia: asevelvolliseen armeijaan ja

vapaaehtoiseen suojeluskuntajärjestykseen. Molempien tehtävä oli sama: ”isänmaan puolustaminen ulkoisia ja sisäisiä vihollisia vastaan”. Maassa ei kuitenkaan ollut kahta kilpailevaa armeijaa, vaan yksi puolustuslaitos, jossa suojeluskuntajärjestö muodosti sotaväen reservin. Ilman vapaaehtoisia suojeluskuntalaisia vähälukuisen sotaväen sotilaallinen suorituskyky olisi ollut kyseenalainen pelkästään miehistön täydennys- ja liikekannallepano-ongelmien vuoksi.⁵

Suojeluskuntien maanpuolustusrooli ja sisäinen valvonta sulautuivat useiden mielisä yhdeksi ja samaksi ohjelmaksi. Siksi oli selvää, että koko vasemmisto suhtautui suojeluskuntiin kielteisesti. Vasta vähitellen, reformistinen sosiaalidemokratia hyväksyi armeijan. Silloin tuli mahdolliseksi suojeluskuntien tunnustaminen, mutta vain maanpuolustus-tehtävän osalta.⁶ Suojeluskuntien toiminta saatettiin myös kokea monin paikoin herraskaiseksi touhuksi: useat perustavista jäsenistä olivat paikkakuntansa nimimiehiä kuten nimismiehiä, poliiseja, apteekkareita, opettajia tai kirkkoherroja. Suojeluskunta-toimintaan myönnetty valtion avustukset saattoivat myös vihastuttaa köyhempää kansanosaa, sillä monessa kodissa elettiin taloudellisesti niukasti: joillekin tuotti vaikeuksia pelkän päivittäisen leipäpalan saaminen. Kalle Päätalon romaaneista tutun ”Hiltu-Jakin” suuhun laitettuna sama asia sai seuraavan muodon: ”kun maassa on vakituinen armeija, niin ei tarvita enää ’takkuarmeijaa’.” Jakki noitu vielä sitäkin, ”kun suojeluskuntatouhuissa kulutetaan valtion varoja”.⁷

Vapaus- ja sisällissodan seurauksena suojeluskuntalaisten maine murhaajina ja lahtareina oli vahvistunut paitsi Suomen vasemmiston myös Venäjän bolshevikkien keskuudessa. Tämä oli seurausta valkoisten punaisiin ja venäläisiin kohdistamasta terrorista. Venäjän lehdet käyttivät sisäpoliittisissa kannanotoissaan Lahden, Tampereen ja Helsingin valtauksia esimerkkeinä siitä, mitä valkoisten voitosta Venäjän sisällissodassa seuraisi.⁸ Kaikki eivät nielleet vasemmiston suojeluskunnille vyöryttämää kyseenalaisia mainetta. Esimerkiksi ”Uusi Aura” kirjoitti 10.1.1919:⁹

”On valitettavasti vieläkin olemassa sellainen väärä käsitys, että suojeluskunnat olisivat olemassa työväenluokan kurissa pitäjinä ja pelottimina.” ..., ”sillä jokainen tietää työväestössämme ja siihen lukeutuvassa kansan osassa löytyvän niitä, joille laillinen järjestys, kansalaisvapaus, henki ja omaisuus ovat yhtä lailla kalliit kuin keille muille tahansa”.

Pohjois-Hämeen Suojeluskuntapiirin päällikkö, jääkärimajuri Helmer Hedengren laati keväällä 1921, yhdessä piirin suojeluskuntien edustajien kanssa, julistuksen, jossa hän korosti, että kaikki laillista yhteiskuntajärjestystä kannattavat pitäisi saada liittymään suojeluskuntaan. Julistuksessa todettiin myös, ”että isänmaallinen ja laillista järjestystä kannattava sosiaalidemokraatti on hyvä suomalainen, mutta että kommunisti tai sosialistina kulkeva kommunisti on isänmaattomana ja kapinaa valmistavana (mikä on kommunistin päätunnusmerkki) isänmaan vihollinen.” Tämä kaikille kansalaisille tarkoitettu julistus ja suojeluskuntainnostuksen ylläpitämiseksi tarkoitettu toimintaohje käy esimerkkinä siitä, etteivät kaikki suojeluskuntalaiset tai heidän taustavoimansa suinkaan olleet kovan valkoisen linjan kannalla.¹⁰ Väkevät ”lahtari-ilmaukset” säilyttivät silti makunsa tiettyjen tahojen suussa myöhemminkin. Pilkkasanat löysivät tiensä myös vaatetukseen: esimerkiksi suojeluskuntalaisen lakki oli ”verikauha” tai ”lahtarin rasia”.¹¹

Järjestön yllä pitivät kansan suussa ”lahtariporukan” mainetta myös yksittäiset suojeluskunnat, joten pelkästään kommunisteja kyseenalaisesta maineesta ei ollut syyttämi-

nen: esimerkiksi Alajärven suojeluskunnan perustaessa vuonna 1922 tilin Säästöpankin vastakirjaan merkittiin tilinomistajan syntymäajaksi ?/11 – 1917 ja tilinomistajan vanhemmiksi ”Alajärven Lahtarit”. Tämän tiedon ja vuonna 1925 perustetun suojeluskunnan ampumakerhon käyttämän liikanimen, ”Alajärven Ampuma Hullut” yhdistäminen tuskin lisäsivät paikkakunnan vasemmistolaisten luottamusta suojeluskuntatoimintaan.¹² Yhtään sen viattomampi kyseenalaisen maineen levittämisesä ei ollut suojeluskuntain yliesikunta, jonka vanhan toimitalon kahvihuone oli nimetty ”Kultaiseksi lahtariksi”.¹³ Vastapuolen käyttämien haukkumanimien omaksuminen kertonee ajan hengestä – kommunismin vastustamisesta – eikä niinkään halusta pitää suojeluskuntalaisten yllä yleistä teurastajan mainetta.

Väinö Linnan useille kielille käännettyssä ja useimpien suomalaisten moneenkin kertaan lukemassa kuuluisimmassa suomalaisessa sotakirjassa ”Tuntematon sotilas” (1954) ensimmäisen suunvuoron jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana suojeluskuntalaisista käyttää kommunistisista aatoksistaan tunnettu alikersantti Lahtinen:

”Kyllä siellä (Venäjällä - A.P.) riittää mies ja tavara. Vaikka nyt vähän huonoo on, kun siellä on meinaan kattottu kans vähän sitäkin mitä kansa syö, eikä ole pantu ihan kaikkia hulltiomien metään ammuskeltavaks. Kyllä sitä präiskittiin kansan rahat maailman tuuliin (Suomessa - A.P.). Pyhäpäivät juoksivat pitkin mettiä kiväärit seläessä, ja ehtoot ylentelivät toisiansa. Siellä painu möhömahaa niin että kansalta kerätty ihra molkahteli lahtaritakin alla.”¹⁴

Epäilemättä Linna on Lahtisen suulla osannut pelkistää sen, mitä tietyissä piireissä suojeluskunnista ajateltiin, mutta missä määrin tämä kuva oli tosi? Oliko kysymys lahtarikaartista – millaisia miehiä suojeluskunnan jäsenistössä ja henkilöstössä eri aikoina oli? Parikymmentä vuotta myöhemmin ”Nuoruuden savotat” kirjoittanut Päätaalo (1975) löysi suojeluskuntaharjoituksista möhömahojen lisäksi myös työmiehiä:

- ”On saatana kun miehiset miehet käläpäilee pitkin pöheikköjä!
- Jottai se joutilailla tietää, sanotaan...
- Jaksavat kun on ryyppineet sonninhavelliä...
- Elekää te, poijjat, puhuko joutavia! sanoi itäselkosten isäntämies, jonka tiesin jämeräksi uskovaiseksi. – Nuissa hyökkääjissä on semmosia työmiehiä, että kuka teistä pystyy niille kamposiin pistämään? Huttulan Einot ja Ylipirtin Mannet ja Pöckelön Uunot ja Nevalan velejekset..., isäntä luutteli.
- Se on oikeen mitä isäntä puhuu, sanoi joku naisista.”¹⁵

Kysymys työväestön todellisesta määrästä suojeluskunnissa on askarruttanut jälkipolvia. Vasemmistolle työväen mukana olo suojeluskuntatoiminnassa oli arka asia, josta mielusti vaiettiin tai jota vähäteltiin.¹⁶ Tämän tutkimuksen tärkein tehtävä onkin selvittää työväestön osuus erilaisissa suojeluskunnissa ja arvioida työväestön kokonaismäärää suojeluskuntajärjestössä.

Kirjansa loppupuolella Linna (1954) paljastaa ehkä jotakin omasta käsityksestään suojeluskuntien toiminnasta ja suojeluskuntalaisista kuvaillessaan kapteeni Kariluodon isäpappaa:

”Turvattu virkamiehen asema arkipäivisin ja suojeluskunnan harjoitukset sunnuntaisin, minkä jälkeen käänneltiin kaikenlaisia innostavia tulevaisuudenhaaveita, joiden järjettömyyden takasivat siniset silmät ja vastaitsenäistyneen maan kansallisen toisen polven sivistyneistön pitkäkköt niskavillat.”¹⁷

Linnan teoksesta jää päällimmäiseksi kuva melko herraskaisesta touhusta. Suojeluskuntalaiset eivät Linnan teoksessa nouse muutoin esille, vaan he jäävät todellisiksi 'tuntematomiksi sotilaiksi'. Olivatko he kaatuneet jo talvisodassa vai eikö suojeluskuntalaisuus tai suojeluskuntahenki noussut jatkosodan rintamalla millään tavoin esille? Mikäli suojeluskuntahenki olisi ollut rintamajoukoissa runsaasti esillä, sen luulisi näkyvän Linnan teoksessa, koska romaani perustuu vuosien 1941–43 osalta konkreettisesti omiin sotakokemuksiin.¹⁸ Yhtenä selittäjänä suojeluskuntahengen näkymättömyyteen oli se, että talvisodan jälkeen sodassa tappamisen järjettömyys ja sota koettelemuksineen oli kaikkien yhteinen kokemus katsomatta siihen olivatko osalliset olleet läsnä suojeluskunta-toiminnassa vai ei. Kun jatkosodan miehistä monet olivat olleet jo talvisodan rintamalla, suojeluskuntalaisuutta ei tarvinnut erikseen korostaa: suojeluskuntaan kuulumaton talvisodan veteraani oli sotilaana tasaveroinen suojeluskuntalaisen kanssa. Kovilla ammutaessa ei ollut tilaa isänmaalliselle hurmokselle, vaan huomio keskittyi yhdessä selviämiseen.

Toisaalta sotaan väsynyt kansa, kirjailijat mukaan lukien, ei ehkä halunnut ja jaksanut pitää yllä kuvaa siitä "uljaasta soturihengen ruumiillistumasta", mistä tavoitteesta suojeluskuntalaisuuskin oli ammentanut voimansa. Tätä rintamaväsymystä voidaan kuvata esimerkiksi Mika Waltarin runon "Rahvaan laki" (1945) viimeisen säkeistön sanoin: "Me taas, jotka jälkeen jäämme,/ jotka liian paljon näimmme,/ käymme, kyllästyen sotiin,/ kukin vuorostamme kotiin:/ Avoin suuri äidin syli,/ jos et pyri muiden yli."¹⁹ Jos sota-intoa oli ollut, se oli kauttaaltaan kadonnut.²⁰

Yhtäältä on muistettava, ettei suojeluskuntalaisuudella sopinut elämöidä sodanjälkeisessä Suomessa: idän karhua ei passannut härnätä edes kynänvedoilla, ainakaan julkisesti. Siten myös kirjallisuus ja kirjailijat joutuivat melkein väistämättä selvittämään suhteitaan menneisyyteen. Monet kirjailijat ja taiteilijat kokivat Suomen itsenäisyyden – ja siten myös suojeluskuntien ajan – päättyneen sotavuosiin, ja kirjoittivat ja taiteilivat sen mukaisesti. Esimerkiksi suojeluskuntajärjestön julkaisemassa Hakkapeliitassa "suojeluskuntalaisten mannekiini" eli ryssänkauhuna tunnettu sarjakuvahahmo Rymy-Eetu sai järjestön lakkauttamisen jälkeen heittää suojeluskuntavormunsa ja sonnustautua siviilivetimiin. Kivääri kourassa seisova sarkatakkainen mies ei riittänyt tai kelvannut uuden aikakauden turvasymboliksi, vaan jäljelle jäänyttä uudenlaista itsenäisyyttä puolestettiin ja muokattiin kansallisen kulttuurin keinoin enemmänkin sanojen tasolla.²¹

Toisaalta edes "Kollaa kestää" (1940) teoksen kirjoittaja, valistusupseeri Erkki Palolampi ei talvisodan suojeluskuntalaisuudella juuri hehkuttele, vaikka hän heihin myönteisesti suhtautuikin. Myöhemmin, vuonna 1979, Palolammelta julkaistiin maailmansotien välisen ajan ikäpolvista ja suojeluskuntalaisista kertova teos "Kun se kerran tulee".²² Siinä rohjettiin jo arvioida suojeluskuntatoiminnan merkitystä. Talvisodan jälkeen rintamalta kotiutettu Palolampi kuvailee paluutaan Pyynikille:

"Kyselin äskooveikkojemme kohtaloita, mitä sitä muutakaan. Itsekin olin jotakin kuullut. Muistista saimme komppaniastamme 18 nimeä, joiden yhteyteen piti liittää risti, neljännes viimeisestä vahvuudesta. Pieni yksikkömme oli kouluttanut jääkärijoukkueiden miehiä, taistelulähettialiupseereita ja joukkueenjohtajia: tappiot syy- ja seuraussuhteessa."...
" – Se on nyt sitten takana mitä varten mekin niin jumalattomasti harjoittelimme toista kymmentä vuotta... – Kahta pirummin olisi pitänyt sotia, ja pätevämmät vekottimet. – Sanos sitä. Mutta siitäkin vähästä meitä haukuttiin ja alkuvuosina vihattiinkin."

Siihen, ettei suojeluskuntalaisuus nouse liiemmälti esille sota-ajan tunnetuissa kuvauksissa saattoi olla myös muita syitä kuin itsesensuuri. Esimerkiksi tasavallan presidentti Mauno Koivisto, jonka isä kuului suojeluskunnan ikämieskomppaniaan, kertoo omista havainnoistaan teoksessaan ”Koulussa ja sodassa” (1998):

”Kun syksyllä 1939 pantiin toimeen liikekannallepano ylimääräisten harjoitusten nimellä, Turunkin katukuvaan alkoi ilmaantua reserviläisiä asepuvuissansa. Alkoi näkyä myös suojeluskunnan hihamerkkejä, jotka kuitenkin pian katosivat. Kerrottiin, että oli syntynyt kahnauksia reserviläisten kesken suojeluskuntamerkin käytön johdosta. Koko sodan aikana en muista nähneeni suojeluskuntamerkkiä kuin muutamien upseerien hihassa. Poikkeuksen muodosti kenttäsammutusjoukkomme yksi autonkuljettaja.”²³

Toinenkin syy suojeluskuntajäsenyyden paljastavan ”käsivarsikilven” poistamiseen oli: Terijoen hallituksen lahtaripropaganda antoi aiheen pelätä, että merkin käyttäjiä uhkasi vangiksi jäädessä erityiskäsittely.²⁴ Toisaalta suojeluskuntalaiset olivat osa kenttäarmeijaa, jonka asuun suojeluskuntien tunnukset eivät kuuluneet. Suojeluskuntalaiset olivat siis ainakin ulkonaisesti varsin näkymättömiä, sotilaita muiden joukossa. Sen sijaan kotijoukoissa käsivarsikilven käyttö oli sallittua. Varsinkin alkukesän 1941 hyökkäysvaiheessa Kotijoukkojen esikunnan käskyä, joka kielsi suojeluskuntien käsivarsikilven käytön rintamajoukoissa, rikottiin.²⁵

Koiviston mukaan esimerkiksi kuuluisan Törnin komppanian aseveljistä moni oli ollut suojeluskunnassa, vaikka siitä ei sota-aikana ollut puhetta. Neuvostokirjallisuudessa esiintyvä käsitys, että Suomella olisi ollut erityisiä suojeluskuntajoukko-osastoja, on kuitenkin perätön.²⁶ Väärinkäsitys oli ehkä perua vapaus- ja sisällissodan ajoilta, jolloin suojeluskunnat muodostivat valkoisen armeijan keskeisen voimavaran riisuttaessa venäläisiä aseista ja punaisen ja valkoisen rintaman muodostuessa. Sodan lopulla valkoinen armeija vielä järjesteltiin rykmenteiksi, jolloin siihen kuuluneista 20 jalkaväkirykmenteistä 12:sta käytettiin nimitystä suojeluskuntarykmentti.²⁷ Virhetulkintaan vaikutti todennäköisesti sekin, että suojeluskuntajärjestöllä oli ennen aluejärjestelmään siirtymistä liikekannallepanossa tehtävänä määrättyjen kenttämuodostelmien perustaminen puhtaasti suojeluskuntajoukoista.²⁸

Täysin vailla todellisuuspohjaa venäläisten käsitys ei siis ollut. Talvisodan lopulla ylipäällikön kolmannen portaan reserveihin kuului muitten muassa viisi Kymenlaakson suojeluskuntapiirissä koottua pataljoonaa, joista kolme, Virolahden, Haminan ja Kotkan suojeluskuntapataljoonat sitoutuivat Haminan Ryhmän (HR) alaisina taisteluihin. Näissä pataljoonissa palveli etupäässä 17–19 vuotiaita nuorukaisia, jotka olivat saaneet rauhahan vielä vallitessa vuoden parin aikana suojeluskunnissa koulutusta. Lisäksi he olivat olleet sodan aikana normaalissa varusmiehen vastaavassa koulutuksessa noin kolme kuukautta. Eri puolilla maata, kuten pääkaupunkiseudulla, etelärannikolla ja Kannaksen suunnalla perustettiin nostoväen II ja III luokkiin kuuluneista suojeluskuntalaisista ”kasarmoituja” yksiköitä, joista osaa kenttäarmeijan yhtymät joutuivat käyttämään hätätilassa. Palolampikin mainitsee talvisodan Kollaan rintamalta tapauksen, jossa ”Osasto Jauhiaiseen” liitettiin erillinen suojeluskuntajoukkue. Rajaseutujen suojeluskunnat toimivat rintaman tuntumassa eräänlaisena apureservinä erilaisissa varmistus- ja hätäaputehtävissä.²⁹ Niinpä esimerkiksi Viipurin ja sen ympäristön nuorista suojeluskuntalaisista suureksi osaksi koostunut sk-pataljoona joutui, Summan rintaman kiihkeimpien taistelujen aika-

na, helmikuun puolivälissä 1940 armeijan reservinä osallistumaan rintaman varmistamiseen päävoimien vetäytymisvaiheessa. Nämä ankarassa pakkasessa ja tykistötulessa suoritettut sotatoimet jäivät kuitenkin suojeluskuntalaisten osalta lyhytaikaisiksi.³⁰

Yhden sotavangiksi jääneen Törnin miehen mukaan venäläisessä kuulustelijassa oli herättänyt suurta hämmästyystä kun hän ensin oli kertonut olevansa työmies, ja sitten vastannut myönteisesti kysymykseen, kuuluiko hän suojeluskuntaan.³¹ Sodan päätyttyä Neuvostoliitto pyrki pyyhkäisemään tällaisen ihmetyksen suomalaisten kollektiivisesta muistista kieltämällä moisen toiminnan ”fascisminluontoisena”, ja ilmeisesti osin onnistuikin mustamaalauksessaan. Todelliset suojeluskuntajärjestön lakkauttamisyyt näytätisivät kuitenkin olleen ensi sijassa sotilaallisia, joskin niihin kietoutui poliittisia syitä ja tavoitteita.³²

Varsinkin 1960- ja 1970-lukujen taitteessa äänensä löytäneen nuorison parissa keskustelu sai sävyjä, jotka loukkasivat monia suojeluskuntatoiminnassa mukana olleita, koska he eivät tunnistanee väitteitä itsestään todenmukaisiksi.³³ Tämä 1960-lukulainen kriittinen asennoituminen suojeluskuntiin vakiintui 1970-luvulla ja 1980-luvun alkupuolella laajalti hyväksytyksi konsensus-näkemykseksi: suojeluskunnat nähtiin ensi kertaa laajalti perinteisen vasemmiston ulkopuolellakin luokkajärjestönä.³⁴ Oliko kysymys enemmän ajan henkeen sopeutumisesta ja sen synnyttämistä luuloista kuin asioiden todellisesta tietämisestä, sen yritän selvittää. Olojen asteittainen vapautuminen olisi sallinut avoimemman keskustelun suojeluskunnista, mutta vielä niinkin myöhään kuin 1980-luvun jälkipuolella avoimuus yritettiin tukahduttaa.

Esimerkiksi Suojeluskuntalaisen patsas -hankkeen yhteydessä vasemmisto paheksui hanketta ja porvaristo kannatti. Osa vastustajista haki itselleen tukea itärajan takaa, osa kaivoi muistinsa lokeroista esille vanhan asean: lahtarikaartit. Neuvostoliitosta ei saatu toivottua valtiojohdon tukea patsashankkeen vastustamiselle. Syy oli selvä: uusi avoimuuspolitiikka, johon patsashankkeen suomalaisten vastustajien vanhakantaiset perustelut eivät sopineet. Vasemmiston taholta koettu vastustus johti kuitenkin siihen, että Helsingin kaupunginhallitus päätti antaa 20.10.1986 äänin 8–7 kielteisen periaatteellisen kannanoton patsaan pystyttämistä Helsinkiin. Patsastoimikunta perui tällöin esityksensä patsaan pystyttämistä pääkaupunkiin ja esitti patsaan pystyttämistä hankkeeseen myönteisesti suhtautuneelle Seinäjoelle. Halukkuutensa patsaan vastaanottamisesta olivat ilmaisseet muun muassa myös Lapuan kaupunki ja Luumäen kunta. Patsas paljastettiin Seinäjoella 2.7.1988.

Tapaus osoitti, ettei suojeluskuntalaisten saatikka suojeluskuntien muistelu ollut kaikkien mielestä vieläkään avoimesti sallittavaa. Vasta kun tasavallan presidentti mitätöi syyskuussa 1990 yksipuolisesti Pariisin rauhansopimuksen kolmannen osan sotilasartiklat, suojeluskuntakeskustelussa käytetyt suomettumisen ajan perustelut menettivät kerralla kelpoisuutensa. Suojeluskunnista sai jälleen puhua ja kirjoittaa vapaasti tarvitsematta pelätä, että saisi syytteen naapuruussuhteitten vahingoittamisesta. Samalla mahdollistui sotilaskoulutuksen antaminen muillekin kuin asevelvollisuuttaan suorittaville.³⁵

Usein on pidetty itsestään selvyynenä, että suojeluskuntajärjestön jäsenistö oli vahvasti porvarillista ja talonpoikaista. Pääsääntöisesti näin varmaan olikin, mutta 1970-luvulla ja sen jälkeen tehdyissä monissa yliopistollisissa opinnäytetöissä (esim. Virtanen 1974 ja Mattila 1998) on selvinnyt, että kuva ei välttämättä ole aivan näin mustavalkoinen. Suomesta löytyi 1930-luvulla jopa sellaisia suojeluskuntia, joissa työväestö

muodosti jäsenkunnan enemmistön.³⁶ Tämä oli käynyt aiemmin ilmi myös suojeluskuntain yliesikunnan valistusosaston 1933 tekemästä selvityksestä.³⁷ Vasemmistoa suojeluskuntajärjestön oma tutkimus ei vakuuttanut. Suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeenkin, kautta vuosikymmenten suojeluskuntajärjestö on nähty vasemmalla porvarillisena luokkakaartina, samalla kun suojeluskuntien perinteen vaalijat ovat tämän luonnehdinnan aina kieltäneet.³⁸

Työväestön osuuden selvittäminen laajan otoksen avulla antaa mahdollisuuden arvioida, oliko suojeluskuntajärjestö sellainen porvarillinen luokkakaarti, jollaiseksi sitä vasemmiston taholta väitettiin. Suojeluskuntajärjestö taas väitti, vuonna 1933 tekemänsä selvityksen perusteella, ettei näin olisi ollut.³⁹ Tämän otostutkimuksen yhtenä tavoitteena on testata vuoden 1933 selvityksen valtakunnallisten tulosten paikkansa pitävyyttä. Suojeluskuntalaisten sosiaalisen kerrostuneisuuden ja sen kehittymisen seurannalla saamme myös selville, millaisen jäsenkunnan kautta suojeluskuntajärjestö välillisesti levitti sanomaansa ja siten vaikutti yhteiskunnallisen ilmapiirin kehitykseen. Samalla selviää esimerkiksi se, mikä oli työväestön osuus talvisodan suojeluskuntalaisista. Kokonaisuudessaan kysymys on suojeluskuntalaisuuden ja suojeluskuntien sekä niissä tapahtuneiden muutosten ymmärtämisestä ja selittämisestä vuosien 1917–1944 osalta. Ennen sen selvittämistä, keitä suojeluskuntalaiset olivat, on syytä tutustua tässä tutkimuksessa käytettyyn sosiaalisen kerrostuneisuuden jaotteluun, otokseen ja sen edustavuuteen.

Sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimusmenetelmä

Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden jaottelu maailmansotien välisenä aikana

Heikki Wariksen (1952) klassista, 1930- ja 1940-lukujen ajankohtaa silmällä pitäen suunniteltua, ”Suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset kerrostumat” -jaottelua työväestöön, talonpoikiin, keskiluokkaan ja ylimpään kerrostumaan on pidetty hyvänä lähtökohtana kuvaamaan työläis- ja talonpoikaisyhteiskuntaa. Sen ongelmaksi on koettu etenkin keskiluokkaa kuvaavan informaation yksitasaisuus, varsinkin kuvattaessa toisen maailmansodan jälkeisiä yhteiskunnallisia olosuhteita ja modernia aikakautta. Sama ongelma voidaan nähdä osin myös Wariksen laajasti ymmärtämässä yhteiskunnan ylimmän kerroksen jaottelussa.

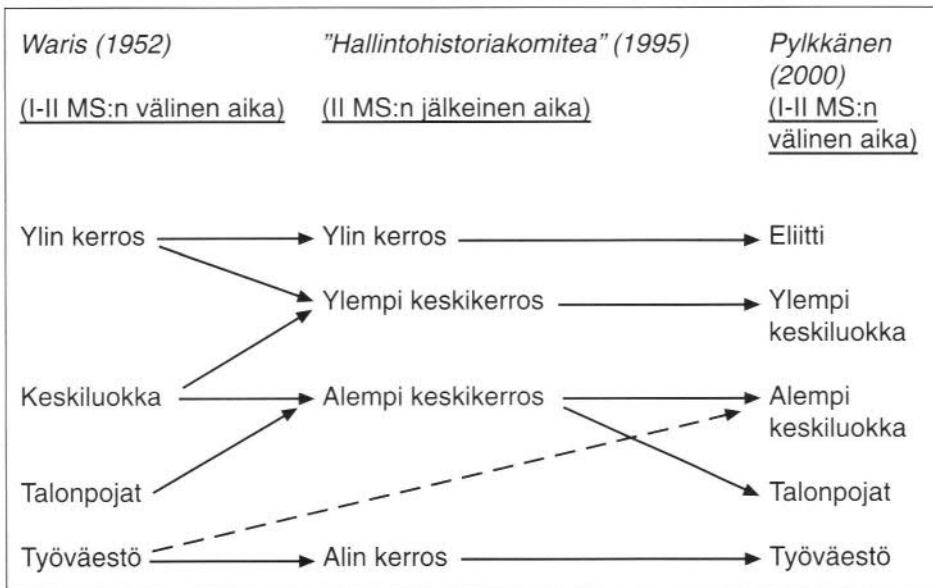
Tässä tutkimuksessa Wariksen käyttämän keskiluokan ja ylimmän kerroksen sisällä on nähty olleen jo tutkimusajankohtana siksi suuria sisäisiä eroavaisuuksia, että keskiluokka ja ylin kerros on katsottu voitavan jakaa hallintohistoriakomitean (1995) tutkijoiden jaottelua työvälineenä käyttäen kolmeen informatiivisempaan kerrostumaan ”ylin kerros” eli ”eliitti”, ”ylempi keskiluokka” ja ”alempi keskiluokka”. Tällöin osa vanhasta keskiluokasta ja ylimmästä kerroksesta on siirretty uuteen väliryhmään: ”ylempi keskiluokka”. Hallintohistoriakomitean tutkijoiden talonpojat sisäänsä käsittävä ”alempi keskikerros” ei sovellu sellaisenaan kuvaamaan tässä käsiteltävän tutkimusajankohdan 1918–1944 sosiaalisen kerrostuneisuuden tilannetta ottaen lukuun Wariksen tärkeän huomion, että talonpojat muodostivat maailmansotien välisessä Suomessa oman yhteiskuntaluokkansa, jota ei suoraan voi rinnastaa mihinkään keskiluokan tapaiseen väliryhmään. Talonpoikien käsitteleminen omana ryhmänään on paikallaan myös siksi, että suojeluskuntia on perinteisesti pidetty korostuneesti talonpoikaisena järjestönä. Lisäksi talonpoikien pitäminen erillään alemmasta keskikerroksesta tuo paremmin ilmi sitä tosiseikkaa, että suomalainen yhteiskunta oli tarkastelujaksona rakenteeltaan ratkaisevasti työväen ja talonpoikien, siis ruumiillisen työn tekijäin yhteiskunta. Alemman keskikerroksen käsitteen olen korvannut vanhahtavammalla alempi keskiluokka -termillä, jottei se sekoitu hallintohistoriakomitean talonpojat sisällään pitävään alempaan keskikerros -jaotteluun. Selkeyden vuoksi myös ylempi keskikerros on korvattu synonyymillä eli ylempi keskiluokka nimityksellä. Alinta kerrosta kuvainnollisempaan käsitteenä maailmansotien välisen ajan Suomessa pidän sen vastineeksi tässä tutkimuksessa ymmärrettyä käsitettä työväestö.

Wariksen ja hallintohistoriakomitean luokittelujen parhaimmat puolet säilyttämällä ja yhdistämällä olen pyrkinyt kehittämään entistä informatiivisemmin maailmansotien välisen ajan suomalaisen yhteiskunnan sosiaalista kerrostuneisuutta kuvaavat mittarit. Näin menetellen on ollut paitsi tarve myös mahdollista luopua perinteisestä sosiaalisen

kerrostuneisuuden nelijaosta ja ottaa käyttöön tarkempaa informaatiota sisältävä viisi-jakoisuus: *työväestö, talonpojat, alempi keskiluokka, ylempi keskiluokka ja eliitti* (kaavio 1). Kari Selénin vuonna 2001 ilmestyneessä suojeluskuntajärjestöä ja yhteiskuntaa tarkastelevassa ”Sarkatakkien maassa” voitiin vielä hyvin pitäytyä pääosin hallintohistoriakomitean mukaiseen neliportaiseen jaotteluun, koska sosiaalisen kerrostuneisuuden tarkastelu rajoittui mainitussa teoksessa yliesikunnan ja suojeluskuntapiirin valitujen esikuntien jäseniin. Jaottelussa ei tällöin ollut tarvetta korostaa tai etsiä ruumiillisen työntekijät paremmin esille tuovaa sosiaalisen kerrostuneisuuden menetelmää. Juuri Selén kiinnitti kuitenkin huomioni keskusteluissamme siihen, että suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden uudelleenajattelu voi osoittautua tarpeelliseksi tutkittaessa suojeluskuntien jäsenistöä paikallistasolla.

Kaavio 1.

Suomalaisen yhteiskunnan maailmansotien välisen ajan sosiaalisen kerrostuneisuuden jaottelun kehittäminen Wariksen ja hallintohistoriakomitean jaottelun pohjalta:



On muistutettava, etteivät sosiaaliset 'kerrokset' tai 'luokat' ole selvärajaisia: kunkin henkilön sijoittaminen tiettyyn sosiaaliseen asemaan ja kerrostumaan on tehty lähteiden informaatioisällön mukaan tapauskohtaisesti.⁴⁰ Ensisijaisesti kerrostumajako perustuu toimeentulon lähteeseen, ammattiin. Wariksen ja oman sosiaalisen kerrostuneisuusjaotteluni mittaamismenetelmien erojen vaikutuksia tuloksiin vertailemme myöhemmin tarkastellessamme suojeluskuntalaisten sosiaalista kerrostuneisuutta.

Taulussa 1. esitetään teoreettinen rajanveto eri kerrostumien välillä. Ammattiryhmien viereen on sijoitettu esimerkki ryhmän ylä- ja alarajalla olevasta ammattista. Sijoitettaessa henkilöitä tapauskohtaisesti eri sosiaalisiin kerrostumiin on ammattia tai arvoa koske-

vien tietojen lisäksi otettu huomioon tiedot luottamustoimista, kielitaidosta, muusta siivestyksestä ja koulutuksesta sekä perhetaustasta jne. Esimerkiksi luottamustoimien merkitsemisen suhteen suojeluskuntien henkilökortisto on hyvin sekundäärinen ja vajavaizen lähde, mikä osaltansa voi heijastua tutkimustuloksissa siten, että osa henkilöistä tulee tarpeettomasti sijoitettua todellisuutta alempaan sosiaaliseen kerrostumaan.

Taulu 1. Sosiaaliset kerrostumat Suomessa 1918-1944

Eliitti	<i>(yläraja)</i>	<i>(alaraja)</i>
– ylin virkamiehistö	maaherra	toimistopäällikkö (ministeriöt ja virastot)
– ylin upseeristo	kenraali	eversti
– liike-elämän johto	vuorineuvos	toimitusjohtaja
– suurmaanomistajat (aateliset)	kreivi	aatelismies
– kirkollinen johto	arkkipiispa	piispa
– vastaavat (esim.):-----		
kansanedustajat, kunniakonsulit, vanha I sääty, neuvokset aina kunnallisneuvokseen sekä muut neuvokset virka-aseman niin edellyttäessä		

Ylempi keskiluokka

– virkamiehistö	kunnanjohtaja	nimismies
– opettajat	rehtori	lehtori
– papisto	rovasti	kappalainen
– upseeristo	everstiluutnantti	vänrikki
– liike-elämä	apteekkari	kauppias (isohkon yrityksen)
– vapaat ammatit	asianajaja	näyttelijä
– suurtilalliset (ei aateliset)	kartanonomistaja	rusthollari
– vastaavat (esim.):-----		
metsänhoitaja, insinööri, päätoimittaja, lääkäri, pankinjohtaja, kamreeri, toimitusjohtaja, prokuristi, faktori, ison kaupungin palopäällikkö, merikapteeni, laivuri, rakennusurakoitsija, neuvokset kunnallisneuvoksesta alaspäin ellei virka-asema muuta edellytä jne; luottamustoimen perusteella alemmasta keskiluokasta ylempään nostettavat henkilöt		

Alempi keskiluokka

– opettajat	kansakoulunopettaja	
– alemmat virkamiehet ja toimihenkilöt	asemamiesten esimies	vanginvartija
– toimiupseerit	kanttori	suntio
– vastaavat (esim.):-----	sotilasmestari	alikersantti
työnjohtaja, pienyrittäjä (kauppias), kaupanhoitaja, torikauppias, meijeristi, varastonhoitaja, asioitsija, leipuri(mestari), rakennusmestari, mestarit, puuseppä, käsityöläinen, nahkuri, ompelija, verhoilija, vaatturi, parturiyrittäjä, kanslisti, sihteeri, kanslia-apulainen, toimittaja, kirjaltaja, latoja, kirjanpitäjä, sähköttäjä, puhelinasentaja, autonasentaja, asentajat, teknikko, mekaanikko, autoilija, ratavartija, pankkityöntekijä, konttoristi, poliisimiehet konstaapelista ylikonstaapeliin, palomies, sairaanhoitaja, jne; luottamustehtävien vuoksi työväestöstä nostettavat henkilöt		

Talonpojat

- maanviljelijät	maanviljelysneuvos	pienviljelijä
- vastaavat (esim.):-----		
torpparit v:n 1918 jälkeen, maa- ja metsätalouden työnjohtajat ja maanvuokraajat, tilanhoitajat, pehtorit, lohkotilalliset, maanviljelijän pojat, metsän- ja puutarhanhoidon itsenäiset yrittäjät, kalastajat		

Työväestö

- suojeluskuntalaisen isän tapauksessa ennen vuotta 1918 torppari
- lampuodit palstatilallinen mäkitupalainen
- maataloustyöväestö renki loinen
- teollisuus- ja kaupunkityöväestö kirvesmies sekatyömies
- liike-elämän työväestö myyjä kauppa-apulainen

- vastaavat (esim.): -----
itsellinen, teurastaja, parturityöntekijä, merimies, koneenhoitaja, puhelinmies, lähetti, sähkömies, vahtimestari, talonmies, porttivahti, nuohooja, muurari, maalari, viilari, hioja, putkimies, hevosenkengittäjä, haudankaivaja, postinkantaja, autonkuljettaja, junamies, raitiovaunun kuljettaja, asemamies, vaihdemies jne.

Muut: Yliopiston tohtori–maisterikoulutuksen saaneet sijoitetaan ylempään keskiluokkaan, ellei ammatti muuta edellytä. Koululaiset, opiskelijat ja ylioppilaat sijoitetaan isän/lähisukulaisen ammatin mukaan / tai ellei näitä tiedetä, niin alempaan keskiluokkaan. Eläkeläiset ilman ammattitietoa sijoitetaan alempaan keskiluokkaan samoin kuin suojeluskuntalaisten lähisukulaisista rouvat ilman muuta taustatietoa.

Sosiaalisen kerrostuneisuuden arvioimisen ongelmakohtia

Eliitin osalta suojeluskuntien henkilökortistot ovat ongelmallisia sikäli, ettei niistä yleensä käy varmuudella ilmi esimerkiksi toimistopäällikön⁴¹ tai toimitusjohtajan kuuluminen juuri ylimpään virkamiehistöön tai liike-elämän johtoon, jolloin heidät on sijoitettu arvon mukaan ylempään tai alempaan keskiluokkaan. Esimerkiksi kielitaitoiset (ulkomaisen kielen hallinta), akateemisen koulutuksen läpäisseet tai perhetaustaltaan yläluokkaiset toimitusjohtajat on sijoitettu vähintään ylempään keskiluokkaan. Suojeluskuntien henkilökortistossa ei ole suoria tietoja jäsenten varallisuudesta, joten varallisuutensa puolesta eliittiin kuuluvia johtajia tai muita yhteiskunnallisia vaikuttajia on 'valunut' jossain määrin ylempään keskiluokkaan.

Ylempään keskiluokkaan on sisällytetty muun muassa kaikki akateemisen oppiarvon suorittaneet sekä lisäksi opistoinsinöörit, suurten ja keskisuurten yritysten johtomiehet ja huomattavimmat teollisuuden ja kaupan yksityisyrittäjät sikäli kuin heidän asemansa on pystytty todentamaan. Henkilökortiston ammattien epätarkan merkitsemistävän vuoksi on todennäköistä, että suuri osa todellisuudessa ylempään keskiluokkaan kuuluvista on tullut sijoitettua alempaan keskiluokkaan. Toisaalta ammattitietojen epämääräisyydestä aiheutuvia luokitteluongelmia on jossain määrin pystytty vähentämään tarkastelemalla niiden rinnalla kortistosta saatavia muita tietoja kuten koulusivistystä ja kielitaitoa.

Alempaan keskiluokkaan on luokiteltu teollisuuden, kaupan, liikenteen ja käsityön pienyrittäjät ja näiden alojen toimihenkilöt, julkisen toimen alemmat viran- ja toimenhaltijat, työnjohtajat, asutuskeskusten talolliset, eräät vapaiden ammattien harjoittajat jne. Alempaan keskiluokkaan sijoitettujen eri alojen yrittäjien määrä on ilmeisesti todellista tilannetta suurempi, koska kaikkia eliittiin tai ylempään keskiluokkaan kuuluvia kauppiaita, johtajia jne. ei henkilökortistossa olevien epätarkkuuksien vuoksi ole pystytty aina havaitsemaan. Opiskelijat, joiden perhetausta ei käynyt ilmi, on sijoitettu alempaan keskiluokkaan. Tätä puoltaa esimerkiksi se, että maailmansotien välisenä aikana Suomessa oli vielä varsin vähän työläistaustaisia opiskelijoita. Tosin alemman keskiluo-

kan osuus on todennäköisesti kasvanut tarpeettomasti näiltäkin osin, sillä osa ylemmän keskiluokan ja yhteiskunnallisen eliitin jälkikasvusta on todennäköisesti tullut tätä kautta luetuksi alempaan keskiluokkaan.

Talonpoikiin on luokiteltu maanviljelijöiden lisäksi maanviljelijöiden pojat, itsenäiset maatalouden, metsän- ja puutarhanhoidon pienyrittäjät, maanvuokraajat, maa- ja metsätalouden työnjohtajat ja kalastajat. Suojeluskuntalaiset, jotka ovat ilmoittaneet ammatikseen 'torppari', on luettu talonpojiksi maanviljelijöinä, koska varsinaisia torppareita ei vuoden 1918 jälkeen enää ollut. Pienviljelijöiden ja näiden poikien luokittelusta osaksi talonpoikia on seurauksena tämän kerrostuman paisuminen osittain työväestön kustannuksella, koska monet heistä saivat suuren osan tai kenties pääosan tuloistaan ruumiillisesta palkkatyöstä ja kuuluisivat siten paremminkin työväestöön. Vastaavasti todennäköisesti osa suurtilallisista, jotka kuuluisivat sosiaalisen asemansa puolesta vähintäänkin ylem্পään keskiluokkaan, on ollut henkilökortiston puutteiden vuoksi sijoitettava talonpoikien kerrostumaan.

Työväestöön on varsinaisen työväestön lisäksi sijoitettu joitakin vapaiden ammattien harjoittajia kuten vahtimestarit, talonmiehet sekä eräitä yksityisen tai julkisen sektorin palveluksessa olevia työntekijöitä kuten kauppa-apulaiset, autonkuljettajat, veturinkuljettajat, junamiehet, merimiehet, postinkantajat, harjoittelijat ilman ilmoitettua ammattialaa, ammattityöläiset kuten muurarit ja maalarit. Osa näistä, esimerkiksi muurareista, saattaisi asiallisesti kuulua alempaan keskiluokkaan pienyrittäjänä, mutta puutteellisten tietojen vuoksi sitä ei ole voitu todentaa. Näiltä osin käytetty aineisto on saattanut tarpeettomasti hieman kasvattaa työväestöön kuuluvien lukumäärää. Toisaalta käsityöläisten, kirjapainoalalla työskentelevien, ratavartijoiden, asentajien, palo- ja poliisimiesten, sairaanhoitajien, pankkityöntekijöiden, varastonhoitajien, ja torikauppiaiden lukeminen kokonaisuudessaan alempaan keskikerrostumaan oletettavasti tasaa luokitusta siten, ettei sanottavaa virhettä alemman keskiluokan ja työväestön kesken synny.⁴²

Esimerkiksi suojeluskuntaan liittyneiden käsityöläisten osalta voidaan nähdäkseni olettaa, että heistä suurempi osa oli ilmeisemmin itsenäisiä käsityöammattien harjoittajia kuin varsinaista työväestöä, koska suojeluskuntien maine työväestön keskuudessa ei ollut lähtökohtaisesti aina hyvä. Käsityöläisten sijoittamisella pääosin alempaan keskiluokkaan on haluttu varmistaa, että mikäli luokituksessa kaikesta huolimatta olisi virheitä, niin sitä ei olisi ainakaan alimman kerrostuman eli työväestön suuntaan. Näin siksi, että tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on selvittää työväestön osuuden minimitaso suojeluskunnissa.

Suojeluskuntalaisen isän/lähisukulaisen sosiaalista kerrostumaa selvittäessä isä/lähisukulainen, jonka ammatiksi on merkitty torppari ennen vuotta 1918 on sijoitettu työväestöön. Näin on haluttu säilyttää mahdollisuus saada esille se, missä määrin suojeluskuntiin liittyivät maaseudun vähäväkisten ja työväestön aiemmin osittain muodostaneiden perheiden jälkeläiset, jotka ainakin ennen torpparivapautusta olivat potentiaalisia sosiaalidemokraattien äänestäjiä yhdessä muun työväestön ja vähäosaisten kanssa.⁴³

Eräiden hankalasti luokiteltavien ammattien, joiden haltijat voitaisiin nimekkeen perusteella lukea *useaan eri kerrostumaan*, kohdalla on menetelty siten, että heidät on ryhmitelty yllä esitetyn sosiaalisen kerrostuneisuuden jaottelun mukaisesti, mikäli luottamustoimia tms. koskevat tiedot eivät muuta ole edellyttäneet. Tällaisia ammatteja ovat muun muassa pankinjohtaja, oikeusneuvos, talousneuvos, maanviljelysneuvos, por-

mestari, ylimetsänhoitaja, tilanomistaja, tilanhoitaja, rusthollari ja käsityöammattien harjoittajat.⁴⁴ Lisäksi on joukko tapauksia, jotka on *ilman ammattia tai tuntemattoman ammatin* vuoksi pitänyt jättää luokittelematta.

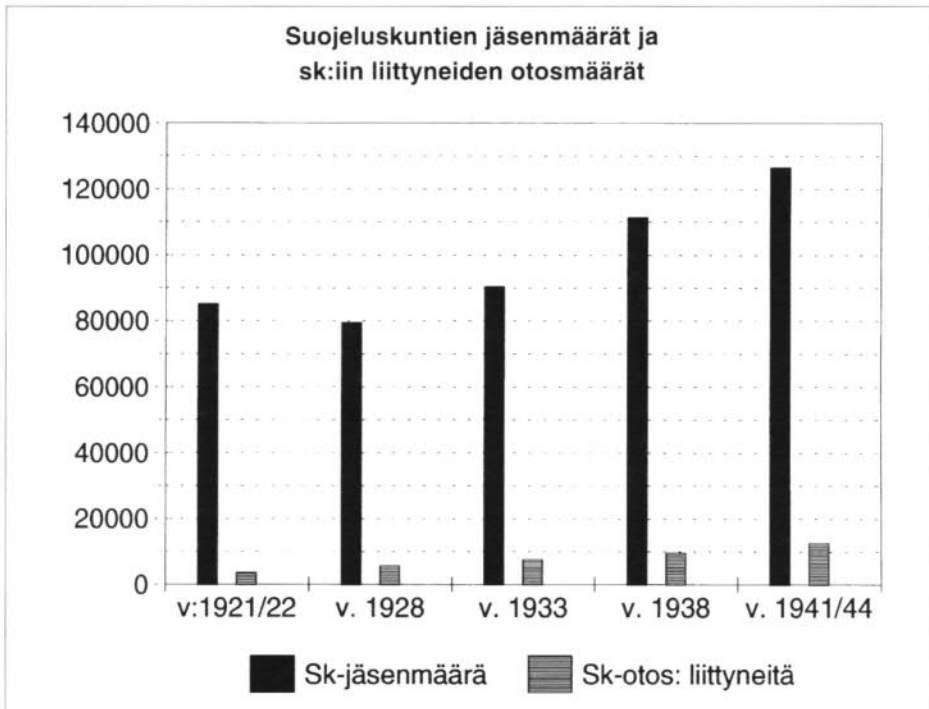
Otoshenkilöiden sosiaalista kerrostuneisuutta määritettäessä on otettu huomioon suojeluskunnan jäsenyyttä anoneen liittymisajankohdan mukainen ammatti, jotta saataisiin selville, millaisista sosiaalisista kerrostumista uudet jäsenet suojeluskuntiin tulivat. Atk-kortistoon on lisätietoihin kirjattu myös suojeluskuntalaisten luottamustoimet ja myöhemmät ammatit, sikäli kun ne on henkilökortteihin merkitty, joten se periaatteessa mahdollistaa sosiaalisessa kerrostumassa tapahtuneiden muutosten (ylenevä ja aleneva säätykierto) tarkastelun. Tosin näiltä osin kortisto on oletettavasti hyvin puutteellinen.

Suojeluskuntalaisten otos

Suojeluskuntalaisten henkilökortit, otosmäärä ja alue

Jotta voisimme muodostaa kuvan suojeluskuntalaisten sosiaalisista kerrostumista, olen siirtänyt otoksen 34 suojeluskunnan 12 546 suojeluskuntalaisen henkilökorttitiedot atk:lle tietokannaksi. Kun Suomi oli lopulta jaettu 22 suojeluskuntapiiriin, joihin kuului rauhan vuosina enimmillään 672 suojeluskuntaa ja tarkastelujaksolla 1918–1944 vuosittain kerrallaan keskimäärin reilut 90 000 jäsentä, niin otos kattaa noin 14 % yksittäisen keski-

Kaavio 2.



Lähteet: Liite 2, taulukko 1.

Kaaviossa on esitetty suojeluskuntajärjestön jäsenmäärä tiettyinä pysäytysvuosina ja se, kuinka moni otoksen 12 546 suojeluskuntalaisesta oli liittynyt määrävuosiin mennessä suojeluskuntaan. Vuosina 1921/22 otoksen liittyneet käsittivät noin neljä prosenttia järjestön jäsenkunnasta, vuonna 1928 vastaavasti noin seitsemän, vuonna 1933 noin kahdeksan, vuonna 1938 noin yhdeksän ja vuonna 1941/44 noin kymmenen prosenttia jäsenistöstä. Kaaviosta ei paljastu kuitenkaan todellisuus sellaisenaan, sillä osa otos-suojeluskuntalaisista poistui ajan myötä rivistä syystä tai toisesta, joten kaavio on vain suuntaa näyttävä.

määräisen vuoden läsnä olevasta jäsenistöstä. Vähimmillään jäseniä oli vuonna 1918 noin 59 000 ja enimmillään tietävästi vuonna 1941 vajaat 127 000. Jos arvioimme, että suojeluskuntajärjestöön olisi kuulunut koko tarkasteluajanjaksolla 1918–1944 eriaikaisesti yhteensä noin 150 000 suojeluskuntaikäistä jäsentä, niin otos kattaisi koko jäsenistöstä noin 8 %.⁴⁵

Suojeluskuntalaisen henkilökortista käy ilmi muun muassa ammattia/elinkeinoa, koulutusta ja kielitaitoa sekä lähiomaisten ammattia koskevat tiedot. Joissakin tapauksissa niihin on myös merkitty tietoja suojeluskuntalaisten yhteiskunnallisista luottamus-toimista.⁴⁶ Lähteinä henkilökortit ovat monin tavoin ongelmalliset. Aiemmin on esitetty, että suojeluskuntien henkilökorteissa esitetyt sosiaaliseen kerrostuneisuuteen vaikuttavat henkilötiedot perustuvat alun perin kirkonkirjoihin ja siviilirekisteriin, mikä lisää kortiston luotettavuutta. Itse suhtaudun epäilevämmiin kortiston syntytapaan: jäsenten ja heidän lähiomaistensa syntymäaika- ja ammattitiedot ovat monin osin vajavaiset, mikä osoittaa, että niitä ei suinkaan aina kirjattu kirkonkirjoista virkatodistuksiin ja sieltä edelleen suojeluskunnan henkilökortistoihin. Näyttää pikemminkin siltä, että useissa tapauksissa tiedot on vain kysytty suoraan jäseneksi hyväksytyiltä. Sinänsä tällä ei ole merkitystä henkilö- ja ammattitietojen luotettavuuden kannalta, koska jäsenyyttä hakenut tarvitsi kaksi tunnettua henkilöä suosittelijoikseen mikäli häntä ei etukäteen tunnettu.⁴⁷

Luhangassa 1920-luvun lopussa käyty kunnallispoliittinen riita – joka siirtyi muun muassa erouhkauksina suojeluskuntaan – osoitti, että suojeluskuntalaisuus ei ollut käsitteenäkään ongelmaton. Paikallisesikunta luki suojeluskunnan jäseniksi myös henkilöitä, joita piiritaso ei kelpuuttanut jäseniksi. Ilmeisesti jotkut kokivat itsensä suojeluskuntalaisiksi vuoden 1918 perusteella, vaikka eivät olleetkaan jäseniä: jäsenyys ja suojeluskuntamielisyys sekoittuivat toisiinsa. Jäsenluetteloon oli merkitty kannattavien jäsenten joukkoon kaksi naistakin, vaikka asetuksen mukaan vain tasavallan miespuoliset kansalaiset saattoivat kuulua suojeluskuntaan. Naispuoliset kannattavat jäsenet olivat perua varhaisemmilta vuosilta, jolloin suojeluskuntien yhteydessä oli toiminut naisosastoja. Tosin naisista ei tehty henkilökortteja.

Prosessin yhteydessä laaditut kaksi jäsenluetteloa eivät nekään olleet identtisiä eivätkä pitäneet yhtä jäsenkortiston kanssa. Suojeluskuntajärjestö oli joustava asioissa, jotka eivät olleet sille elintärkeitä. Muutamasta ylimääräisestä henkilöstä jäsenluettelossa ei ollut mitään toiminnallista haittaa. Haittaa aiheutuisi vasta, kun passiivisten henkilöiden hallussa olisi niin paljon aseita ja varusteita, että uusia jäseniä ei voitaisi ottaa suojeluskuntaan, koska heille ei riittäisi aseita ja varusteita. Sen sijaan kovin tiukka jäsenkortiston siivoaminen ja passiivisten toimivien jäsenten siivoaminen kortistosta tai painostaminen kannattaviksi jäseniksi olisi herättänyt mielipahaa. Luhangan suojeluskunta ei varmasti ollut ainoa, jonka jäsenkortisto ei ollut ajan tasalla.⁴⁸

Suojeluskuntien kirjurit eivät välttämättä olleet kaikkein innokkaimpia kynämiehiä. Esimerkiksi tiedot jäsenten ammatissa etenemisestä näyttävät vajavaisilta. Samoin tiedot suojeluskuntalaisten jäsenyyden päättymisajankohdasta ovat puutteellisia, mikä on osin seurausta noudatetusta kortistoryhmytyksestä: eronneen henkilökortti siirrettiin asianmukaiseen lokeroon, jolloin eron ajankohtaa osoittavaa merkintää ei aina katsottu tarpeelliseksi tehdä tai sitten se vain unohtui.⁴⁹ Yhdenmukainen suojeluskuntien henkilökortisto tuli käyttöön vuonna 1921, jolloin se korvasi aiemmat kantakirjat ja eräiden suojeluskuntien laatimat vapaamuotoiset kortistot. Osa korteista on hävitetty ja hävin-

nyt aikojen kuluessa. Esimerkiksi 1930-luvulla kortistoja hävitettiin vastoin ohjeita samalla kun niitä uusittiin vastaamaan paremmin uuden liikekannallepanojärjestelmän eli niin sanotun aluejärjestelmän tarpeita. Suojeluskuntain lakkauttamisen yhteydessä vuonna 1944 kortistoja tuhottiin tahallisesti jopa sotilaslääneittäin (mm. Karjalassa, Pohjanmaalla ja Pirkka-Hämeessä) tai niitä katosi muuten kuten tapahtui Lapissa saksalaisia vastaan käydyin sodan aikana. Osa hävityksistä tapahtui, jotta suojeluskuntalaisia voitaisiin suojella sodan jälkeiseltä kommunistiselta Valtiolliselta poliisilta (Valpo).

Pelko ei ollut aiheeton, sillä sodan jälkeinen punainen Valpo oli kiinnostunut suojeluskuntien jäsenistä, ”fasististen” pääpukareiden selvittämiseksi. Tavallaan myös ’omat koirat purivat’, sillä operaation laitto alulle Valpon päälliköksi 26.4.1945 nimitetty lakitieteen tohtori Otto Brusiin, joka oli toiminut sodan aikana Suojeluskuntain Yliesikunnan hallinnollisella osastolla päällikön apulaisena lakkautuspalkalla. Brusiin käynnisti nimitäin heti Valpon päälliköksi tultuaan välirauhansopimuksen nojalla lakkautettujen järjestöjen maanalaiseen ja muuhun toimintaan kohdistuvat tutkimukset, joita hänen seuraajansa sitten jatkoivat. Otto Brusiin tosin anoi eroa Valpon päällikkyydestä jo joulukuussa 1945: syynä olivat alaisten virheet ja lainvastaiset teot. Korteja hävisi vielä sodan jälkeen kun osa Valpon Sota-arkistosta lainaamista kortistoista jäi kokonaan palauttamatta tai palautettiin vajavaisina.⁵⁰

Sosiaalihistoriallisen taustan ja kerrostuneisuuden selvittämisen kannalta on ongelmallista muun muassa henkilökortistojen ammattiryhmä- ja koulutusjaottelun leväperäisyys varsinkin alempien väestökerrosten osalta. Aluksi ammattia ja koulutusta koskevat tiedot merkittiin niihin muun muassa liikekannallepanosyistä mahdollisimman tarkasti, mutta myöhemmin 1930-luvulla esimerkiksi suurviljelijät, talonpojat ja näiden pojat, pien-tilalliset, vuokraajat jne. merkittiin usein yhdenmukaisesti maanviljelijöiksi ilman, että olisi kiinnitetty huomiota jäsenten erilaiseen asemaan maatalouden piirissä. On myös olemassa viitteitä, että jotkin työmiehet, joilla oli pieni maatilkku, kirjauttivat itsensä mieluummin pienviljelijöiksi kuin työmieheksi, vaikka olisivat saaneet pääasiallisen toimeentulonsa tehdas- ja sekatoista. Mahdollisesti osa työväestöstä koki talonpoikaisen syntyperänsä vuoksi itsensä enemmän talonpojiksi kuin työläisiksi.

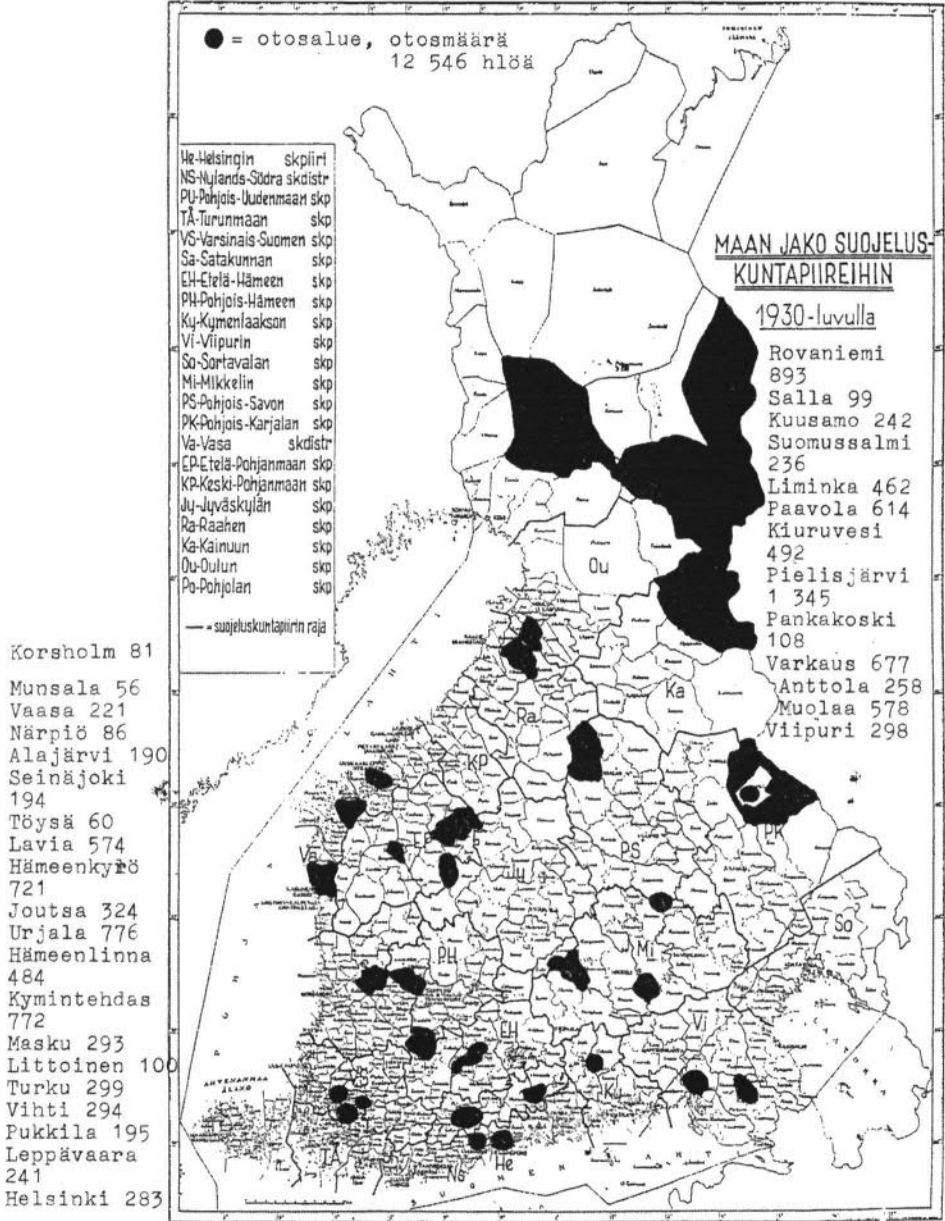
Vastaavia sosiaalisen kerrostuneisuuden rajanvedon ja mittaamisen ongelmia on mahdollista välttää luokiteltaessa ihmisiä ammatin, luottamustoimien, perhetaustan, sivistyksen ja koulutuksen mukaan.⁵¹ Kun jäsenistön omaa yhteiskuntakäsitystä ei voida tavoittaa muuten kuin välillisesti esimerkiksi suojeluskuntalehdistön avulla, tutkija itse joutuu rakentamaan kuvan tutkimusjoukkonsa sosiaalisista kerrostumista ja on siten sidottu omaan ja aiemman tutkimuksen varaan rakentuvaan käsitykseen yhteiskunnasta.⁵²

Tavoitteena on ensinnäkin ollut, että otos käsittäisi kaikki 1930-luvun suojeluskuntapiirit. Otokoko on tämän vuoksi paisunut mittavaksi; tulosten ’yleistettävyyden’ kannalta pienempikin otos olisi ehkä riittänyt.⁵³ Mikään paikallisyhteisö ei tosin yksinään voi olla tyypillinen koko Suomelle, vaan korkeintaan joillekin sen vastaaville alueille.⁵⁴ Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiiri puuttuu otoksesta, sillä tämän alueen henkilökortteja ei ole Sota-Arkistossa (Kartta I). Sortavalan piiristä oli tarkoitus ottaa mukaan rajasuojeluskunnista Salmi tai Suojärvi, mutta näiden henkilökortistot eivät ole säilyneet.

Otosta valittaessa on pyritty siihen, että sen avulla pystyttäisiin antamaan mahdollisimman monipuolinen ja relevantti kuva maaseudun, rajaseudun, kaupunkien, kauppaloiden, taajaväkisten yhdyskuntien ja tehdaspaikkakuntien suojeluskuntalaisista.⁵⁵

Kartta 1. Suojeluskuntaisten otosmäärät ja -alueet

Suojeluskuntain henkilökortit, otosalue ja tapausmäärä



Tutkimusmenetelmässä on lähdetty siitä, että kultakin tutkimuspaikkakunnalta on pyritty – ottamatta lukuun isoimpia kaupunkeja (Helsinki, Turku ja Viipuri) ja osaa rajasuojeluskunnista (Kuusamo, Kuolajärvi-Salla ja Suomussalmi) – suorittamaan mahdollisimman täydellinen tutkimus sikäli kuin henkilökortit ovat säilyneet. Helsingin lukuisista suojeluskunnista otos käsittää Helsingin kenttätykistön 283 säilynyttä henkilökorttia sekä

muiden nimeltä mainittujen kaupunkien osalta kustakin noin 300 henkilökortin otoksen.⁵⁶ Otoluokkia valittaessa osa suojeluskunnista on valittu jäljempänä mainittujen erityisten – osin tätä tutkimusta laajempien⁵⁷ – perustelujen vuoksi, mutta osa yksinkertaisesti eri alueilta vain siitä syystä, että niistä on esitutkimuksissa löydetty riittävä määrä henkilökortteja. Kaikkien suojeluskuntien osalta henkilökortteja ei nimittäin ole säilynyt tai löydetty.

Otospaikkakunnat

Kaupunkisuojeluskunnista tarkasteluun on valittu mukaan Helsingin, Hämeenlinnan, Turun, Vaasan ja Viipurin suojeluskuntalaiset. Ottamatta lukuun Hämeenlinnaa muut otoskaupungit mahtuvat kaikki väestömäärältään viiden suurimman suomalaisen kaupungin luetteloon vuonna 1920.⁵⁸ Hämeenlinnan ja Vaasan ruotsinkielisen suojeluskunnan osalta otos käsittää kaikki Sota-Arkistosta saatavilla olleet kortit, mutta Helsingin, Turun ja Viipurin osalta on pitäydytty rajattuihin otoksiin. Helsingin suojeluskuntapiirin kohdalla vaikeus oli siinä, minkä suojeluskunnan sieltä valitsisi tarkasteltavaksi. Valintakriteerinä katsottiin tärkeäksi, että kaksikielisestä pääkaupungista otoksessa olisi tultava näkyviin sekä ruotsin- että suomenkieliset suojeluskuntalaiset. Valinnassa päädyttiin siten Helsingin kenttätukikunnan suojeluskuntaan, koska kenttätukikunnan suojeluskunnat olivat periaatteessa kaikki kaksikielisiä. Turku ja Viipuri on valittu mukaan, jotta otoksessa olisi mukana Helsingin lisäksi muitakin suomalaisessa mittakaavassa suuria kaupunkeja. Hämeenlinnan valintaan Etelä-Hämeen suojeluskuntapiiristä vaikutti osaltansa tarve saada Helsingin lisäksi tarkasteltavaksi toinen isohko kaupunki, jossa Mäntsälän 'läheisyys' saattoi vaikuttaa suojeluskuntainnostukseen 1932 kapinan jälkeen. Vaasa on valittu mukaan ruotsinkielisen rannikon kaupunkiedustajaksi.

Joku voi aiheellisesti ihmetellä, miksei joukossa ole leimallisesti punaisia kaupunkeja kuten Tamperetta tai Poria. Yhtenä syynä on ollut tavoite välttää valitsemasta sellaisia kaupunkisuojeluskuntia, joiden jäsenistössä työväestö oletettavasti muodosti enemmistön.⁵⁹ Näin on katsottu tarpeelliseksi menetellä siksi, että otokseen on haluttu ottaa myös tehdassuojeluskuntia, jotka väistämättä tuovat oman korostuneen työväestöllisän otokseen. Menettelyn tarkoitus on siis ollut estää työväestön tahallinen ylikorostuminen otoksessa.

Kauppalaita ja taajaväkisiä yhdyskuntia edustavat Pohjolan suojeluskuntapiirin keskus Rovaniemi, Keskisen Suomen Varkauden suojeluskunta, joka kuului Pohjois-Savon suojeluskuntapiiriin, Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiiriä edustaa alueen keskuspaikka eli Seinäjoen kauppalaita ja Nylands Södra skyddskårsdistriktiä kaksikielinen Leppävaaran taajaväkinen yhdyskunta.

Varkauden myötä tarkasteluun on saatu mukaan sisämaan paikkakunta, jonka väestöön sisältyy pieni ruotsinkielinen vähemmistö. Varkaudessa vuosi 1918 oli jättänyt vahvan paikallisen perinnön: valkoisen terrorin lisäksi siellä oli ollut myös punaista terroria.⁶⁰ Varkaudessa, josta vuonna 1928 tuli kauppalaita, tehdas oli erittäin hallitseva kaikin tavoin. Myös suojeluskunnan perustamisessa, johdossa, jäsenistössä, toiminnassa ja sen rahoittamisessa tehtaan vaikutus oli erittäin merkittävä, joten Varkauden suojeluskunta voitaisiin perustellusti käsitellä tehdassuojeluskuntana. Toisaalta tehdasyhdyskunnan ym-

pärille kasvoi tarkasteluaikana tavallaan kokonainen kauppalayhteisö ja siksi paljon muutakin virkeää taloudellista elämää omine ammatinharjoittajineen, että Varkauden suojeluskunta voi olla edustamassa teollisuuskauppaloita. Vaikka suojeluskuntaan kuuluivat 1920-luvulla miltei kaikki tehtaan virkailijat ja jonkin verran työväkeä, niin siihen kuului runsaasti myös tehtaan ulkopuolella olleita virkamiehiä ja toimihenkilöitä. Varkauden suojeluskunnan tarkasteleminen kauppala-suojeluskuntien joukossa oletettavasti hieman korostaa työväen osuutta kauppaloissa. Varkaudessa – punakaartin viimeisessä linnakkeessa Savossa – työväestö ei tosin välttämättä, ainakaan heti vapaus- ja sisällissodan jälkeisinä vuosina, ollut kovin innokasta liittymään suojeluskuntaan.⁶¹ Seinäjoki on kiinnostava myös sikäli, että sieltäkin valmistautui lähtemään miehiä Mäntsälän kapinaan. Oliko kapinan kukistumisella alkutekijöihinsä vaikutusta Seinäjoen tai maan muiden suojeluskuntien jäsenrakenteeseen esimerkiksi eroamisten kautta?⁶²

Yhtenä tavoitteena otosalueen valinnoissa oli saada mukaan myös leimallisia *tehdas-suojeluskuntia* eri puolilta Suomea. Etelä-Suomesta Kymenlaakson alueelta, joka 1920-luvulla oli poliittiselta ilmastoltaan selvästi sosiaalidemokraattista, on tutkimuskohteeksi valittu itsenäinen Kymintehtaan suojeluskunta.⁶³

Läntistä Etelä-Suomea edustaa Turun ja myöhemmin Varsinais-Suomen suojeluskuntapiiriin kuulunut Littoisten suojeluskunta. Littoinen oli 1920-luvulla pieni Kaarinan kuntaan kuuluva tehdastaajama, jossa verkatehtaan työntekijöiden lisäksi oli lähinnä huvila-asutusta Littoistenjärven ympärillä. Tehtaan työntekijöistä pääosa oli naisia. Miesten määrä oli vähimmillään maailmansotien välisenä aikana vuonna 1919 neljäkymmentä ja enimmillään vuonna 1938 heitä oli 138. Vapaus- ja sisällissodan jälkeen työväen järjestötoimintaa hillitsi muutaman vuoden ajan ”suojeluskuntapelko”, joka näkyi jäsenkatona. Tehtaan lisäksi Littoisten ympäristössä oli toki myös merkittävää maataloutta: esimerkiksi vuonna 1918 perustettu Littoisten kartano Oy oli 1920-luvulla Kaarinan suurin maanomistaja. Littoisten kartano oli pääosin verkatehtaan omistuksessa. Vuonna 1919 Kaarinan suojelusvartiostosta itsenäistynyt Littoisten suojeluskunnan alue käsitti paitsi tehtaan, kartanon ja huvila-alueen, osan Kauselaa, Pääskyvuoren seudun Lausteen kylän rajalla ja Liedon Suopohjan tiloja.⁶⁴

Itä-Suomesta Lieksanjoen varrelta tarkasteltavaksi on valittu Pankakosken suojeluskunta. Pankakoski edustaa Suomessa tyypillisiä saha- ja puuhiomoteollisuuden myötä metsien keskelle ja jokivarsien sekä koskien partaille kauas vanhoista kirkonkylästä ja asutuskeskuksista syntyneitä saha- ja tehdasyhdyskuntia. Tämän tyyppisissä väestökeskuksissa, joissa keskellä rauhaisaa maalaispitäjää tehtaan pilli määräsi oman poljentonsa koko yhdyskunnalle, sosiaaliset suhteetkin muuttuivat pian toisiksi kuin vanhassa maatalousyhteiskunnassa.⁶⁵ Pankakosken puuhiomon ja puutehtaan tehdasyhteisöön kuului 1930-luvulla noin 400 työntekijää. Pankakosken tehtaan suojeluskunta toimi suurimman osan ajasta Pielisjärven suojeluskunnan kyläosastona. Se toimi kuitenkin kaiken aikaa tehdassuojeluskuntana, josta muodostettiin erillinen suojeluskunta vuonna 1937.⁶⁶

Pohjoisen Länsi-Suomen edustajaksi on valittu keskipohjanmaalainen Paavolan ruukin suojeluskunta, joka kuului Raahen suojeluskuntapiiriin. Paavolan ruukin suojeluskunnan valintaan vaikutti maantieteellisten tekijöiden lisäksi se, että Paavolasta on säilynyt myös maalaisuojeluskunnan kortit. Näitä keskenään vertailemalla voidaan tutkia, millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä saman pitäjän ruukin suojeluskunnan ja maalaisuojeluskunnan jäsenistössä saattoi olla, ja mistä ne johtuivat.

Maalais-suojeluskunnista pohjoista Uuttamaata edustavat Pukkila ja Vihti ja Varsinais-Suomen suojeluskuntapiiristä tarkastelemme Maskun suojeluskuntaa. Viipurin suojeluskuntapiiristä mukana on Muolaa ja Satakunnan suojeluskuntapiiristä Lavian suojeluskuntalaiset. Etelä-Hämeen suojeluskuntapiirin kohdalla valinta on osunut Urjalan suojeluskunnan kohdalle. Valintaan on vaikuttanut Väinö Linnan rikkaat kuvaukset Urjalasta ”Täällä Pohjantähden alla” -romaanissa. Satakunnan ja myöhemmin Pohjois-Hämeen suojeluskuntapiiriä edustavat Hämeenkyrön suojeluskuntalaiset ja Mikkelin suojeluskuntapiiriä Anttolan suojeluskuntalaiset.

Jyväskylän suojeluskuntapiiristä tutkimukset ovat kohdistuneet Joutsaan, joka siirrettiin Jyväskylän piiriin Mikkelin suojeluskuntapiiristä 1930-luvulla.⁶⁷ Pohjois-Savon suojeluskuntapiiristä tutkimme Kiuruveden suojeluskuntalaisia. Vaasan suojeluskuntapiiriä edustavat pääasiassa ruotsinkielisten Korsholman, Närpiön ja Munsalan kuntien suojeluskuntalaiset. Kaksi viimeainittua olivat lähtökohdiltaan ”pasifistissävyisiä” kuntia.⁶⁸ Onkin mielenkiintoista katsoa, millä tavoin tämä heijastui paikallisten suojeluskuntien jäsenistössä. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiiristä tarkastelemme Alajärven ja Töysän suojeluskuntalaisia.

Sekä Vaasan että Etelä-Pohjanmaan piirien alueelta valittujen suojeluskuntien lukumäärää otoksessa on kasvattanut se, että näiden alueiden suojeluskuntien henkilökortteja on saatavilla arkistosta yksittäisiltä paikkakunnilta vain vähäisissä määrin. Keski-Pohjanmaan suojeluskuntapiiristä ei Sota-Arkistossa ole säilynyt suojeluskuntalaisten henkilökortteja. Mahdollisesti niitä on hajanaisesti säilynyt jossain määrin paikallistasolla, mutta työekonomisista syistä niitä ei ole lähdetty jäljittämään, vaan on tyydytty Sota-Arkistossa olevaan aineistoon. Raahen piirin suojeluskuntalaisista mukana ovat Paavolan suojeluskuntalaiset ja Oulun suojeluskuntapiiristä Limingan suojeluskuntalaiset.

Rajasuojeluskuntia on valittu mukaan tuomaan esille rajapitäjien suojeluskuntalaisia: paitsi luterilaisia rajaseuduilla oli paljon myös ortodokseja. Sortavalan suojeluskuntapiiristä raja-suojeluskuntalaisten henkilökortteja ei ole Sota-Arkistossa, mutta Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiristä tutkimme Pielisjärven, Kainuun piiristä Suomussalmen, Oulun piiristä Kuusamon ja Pohjolan piiristä Kuolajärven (Sallan) suojeluskuntalaisia. Kuolajärvelle perustettiin suojeluskunta 1918 sodan aikana, mutta uuden asetuksen mukaista toimivaa suojeluskuntaa sinne ei saatu perustettua ainakaan ennen vuoden 1919 lokakuuta. Täten Kuolajärven suojeluskuntalaisten tiedot ennen suojeluskunnan perustamista perustuvat jäsenten toimintaan muissa suojeluskunnissa.⁶⁹ Rajapitäjien suojeluskunnat ovat oma lukunsa siinä mielessä, että niiden oli osallistuttava rajan vartiointiin usein vielä pari kolme vuotta 1918 sodan päättymisen jälkeen.⁷⁰

Otoksen edustavuus

Otoksen edustavuutta voidaan yrittää haarukoida monelta kannalta monilla eri mittareilla, jotka kuitenkin harvoin kertovat koko totuutta, jos mitään, otoksesta. Esimerkiksi väestön jakautuminen kaupunkien, kauppaloitten ja maalaiskuntien kesken koko maassa, ja otokseen sisältyvien kuntien seurakunnissa läsnä olevien ammattissa toimivien miesten – eli potentiaalisten suojeluskuntalaisten – vastaava jakautuminen vuonna 1940/(1930) kertoo koko maan väestöstä, ja sen millä tavalla otosalueen miespuolinen ammattissa

toimiva väestö jakaantuu näihin kuntamuotoihin. Helsingin, Vaasan ja Viipurin osalta on poikkeuksellisesti käytetty seurakuntien vuoden 1930 väkilukutauluja, sillä niiden mahdollisia vuoden 1940 väkilukutauluja ei ollut käytetyissä mikrofilmitallenteissa:⁷¹

Taulukko 1. Suomen väestön ja otosalueiden pääosin luterilaisten seurakuntien kirjoilla olleiden ammattissa toimineiden miesten jakaantuminen kaupunkeihin, kauppaloihin ja maaseudulle 1940/(1930).

	Koko maa	Otantapaikkakunnat	% koko maasta
Kaupungit	881 266 (22,7 %)	126 615 (66,8 %)	14,4 %
Kauppalat	141 780 (3,6 %)	13 855 (7,3 %)	9,8 %
Maalaiskunnat	2 864 171 (73,7 %)	49 181 (25,9 %)	1,7 %
Yhteensä	3 887 217 (100 %)	189 651 (100 %)	4,9 %

Otosalueiden seurakunnissa läsnä olevasta miespuolisesta ammattissa toimivasta väestöstä valtaosa asui kaupungeissa, mutta koska suojeluskuntaotos ei käsitä kaikkia näiden otosalueiden potentiaalisia suojeluskuntalaisia, vaan useimmiten vain otoksen näiden alueiden suojeluskuntalaisista, yllä esitetyllä jakaumalla ei ole juuri käytännön merkitystä suojeluskuntaotoksen kannalta. Se kertoo vain sen, että mikäli suojeluskuntaotos noudattaisi esitettyä jakaumaa, se painottuisi aivan liikaa kaupunkeihin. Esitetty jakauma oikeastaan vain viittaa siihen, että maalaiskunnat – samalla siis sosiaalisista kerrostumista talonpojat ja maaseudun työväestö – olisivat otoksessa oletettavasti aliedustettuina. Kääntäen sanottuna otos mahdollisesti korostaa kaupunkien ja kauppaloitten sekä luvuista puuttuvien tehdasyhdyskuntien alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin että työväestön osuutta. Enempiin olettamuksiin se ei anna aihetta.

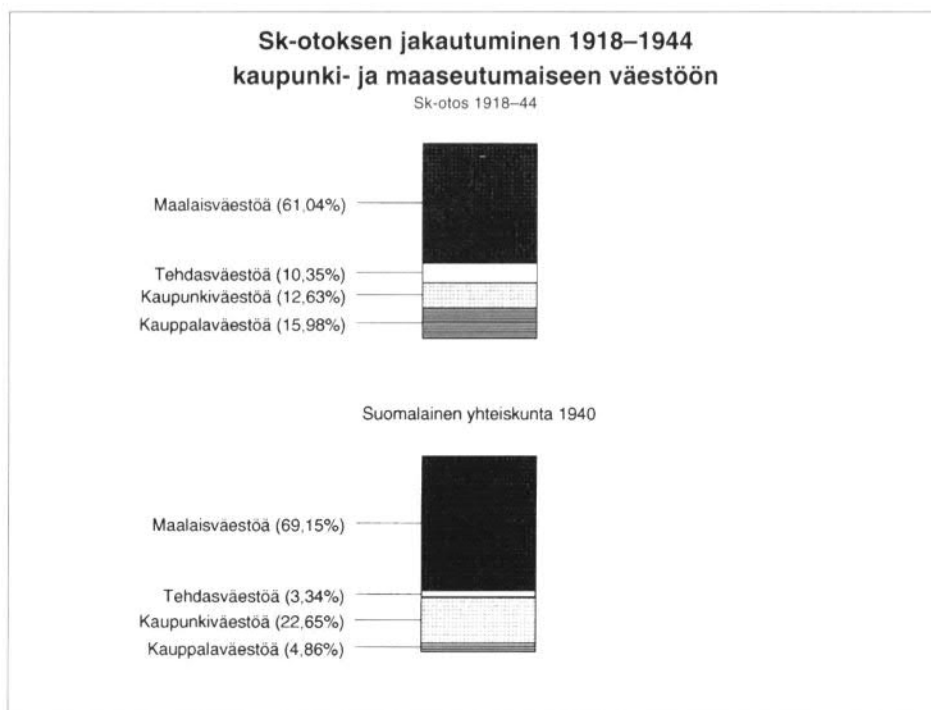
Pohdittaessa otoksen edustavuutta on siis etsittävä tarkempia mittareita, joihin otosta voidaan verrata. Suomen maalaisväestön osuus vuonna 1940 oli 69,2 %, mikäli erotamme kauppaloitten, taajaväkisten yhdyskuntien, esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien väestön osaksi kaupunkimaista väestöä. Mikäli taas lukisimme edellä mainitut ryhmät maalaisväestöön, sen osuus olisi 77,3 % maan väestöstä. Jos taas ajattelemme maan aktiivikäisen työvoiman jakautumista karkeasti 'kaupunkimaisiin' (palveluammatit, teollisuus ja rakennus) sekä maa- ja metsätalouden elinkeinoihin, niin 'kaupunkimaisen' työvoiman osuus työvoimasta vaihteli vuosina 1920–40 noin 30–45 %:n ja maa- ja metsätalouden työvoiman vastaavasti noin 65–55 %:n välillä.

Otoksessani suojeluskuntajäsenistö jakautuu siten, että kaupunkimaisten eli kaupunki-, kauppala- ja tehdassuojeluskuntalaisten osuus vuosina 1918–44 oli 39 % ja maaseutu- maisten eli maalais- ja rajasuojeluskuntalaisten 61 %. Pelkästään maan väestörakenteen lukuihin verrattuna otos on hieman vääristynyt sikäli, että se näyttäisi painottuvan liiaksi kaupunkimaisten suojeluskuntalaisten suuntaan. Vähimmillään laskennallinen vääristymä olisi näin arvioituna 8 %:n ja enimmillään 16 %:n luokkaa. Jos näin on, niin suojeluskuntalaisten osalta aliedustetuiksi otoksessa jäisivät etenkin talonpojat ja yliedustetuiksi tulisivat etenkin alemman ja ylemmän keskiluokan edustajat sekä eliitti. Työväestön osalta virhemahdollisuus on oletettavasti vähäisin, koska maaseudun työväestön mahdollinen aliedustus tasoittaa hieman kaupunkimaisen työväestön mahdollista yliedustusta.

Toisaalta oletettu vääristymä saattaa olla osittain näennäinen: jos vertaamme lukuja aktiivisen työvoiman – johon myös suojeluskuntalaiset pääosin kuuluivat ainakin alaikärajan puolesta – jaottelua noudattaen 'kaupunkimaisten' ja maa- ja metsätalouden elinkeinon harjoittajien osuuksiin, niin otoksen voi ajatella olevan koko maata ajatellen varsin edustavan. Yhtä hyvin otos voi olla näiltä osin siis varsin lähellä 'todellisuutta' havainnoitaessa eroja ja yhtäläisyyksiä kaupunkimaisten ja maaseutumaisen suojeluskuntalaisten välillä, varsinkin kun osa kauppaloiden väestöstä voitaisiin yhtä perustellusti lukea myös maaseutuväestöksi. Sen sijaan otos painottuu kaupunkimaisen väestön sisäisen jaottelun osalta (kaavio 3 + liite 1) liiaksi kauppaloiden, taajaväkisten yhdyskuntien ja esikaupunkien sekä tehdasyhdyskuntien suojeluskuntalaisiin, joten tavallaan kaupunkisuojeluskuntalaiset ovat otoksessa aliedustettuina. Tämä on siis pidettävä mielessä vertailtaessa näitä ryhmiä keskenään tai tarkasteltaessa kaupunkimaisten ja maaseutumaisen suojeluskuntalaisten eroja ja yhtäläisyyksiä.

Kun kaupunkimaisten suojeluskuntalaisten otos painottuu tehdassuojeluskuntiin ja etenkin kauppalasuojeluskuntiin, niin pelkään että otoksessa työväestön määrä on hieinan ylikorostunut sen jälkeen kun tehdassuojeluskunnat saivat työväestön aktivoitua joukolla mukaan toimintaansa. Toisaalta tehtaat toivat todellisuudessakin runsaan pysyvän työläisliikkeen suojeluskuntiin, sillä monissa tehdasyhdyskunnissa epäsuorasti edellytettiin tai ainakin toivottiin työväestön kuulumista suojeluskuntiin,⁷² joten otoksen mah-

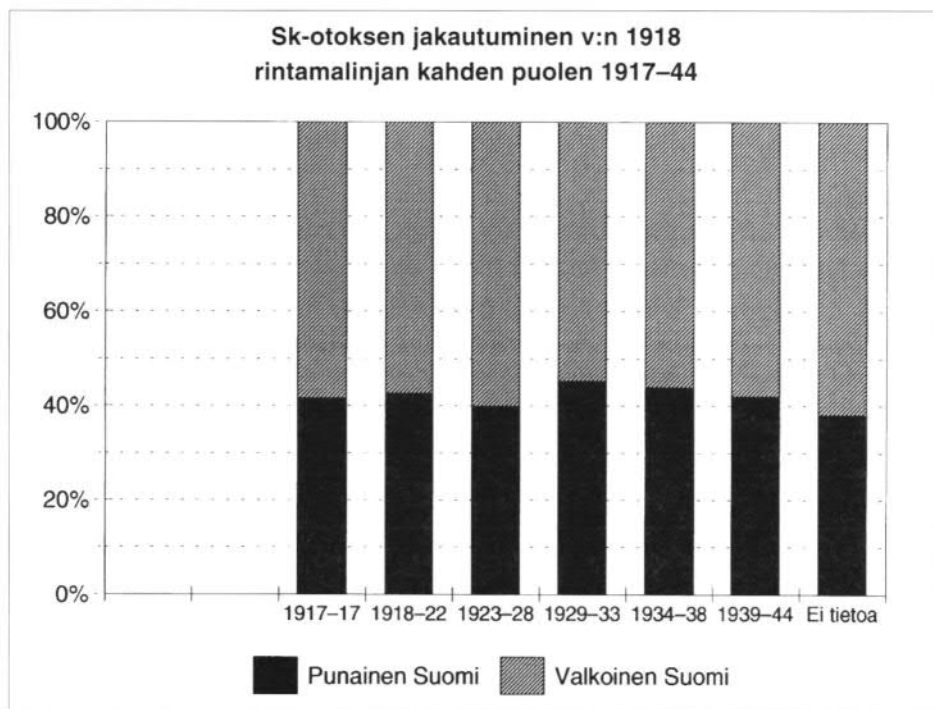
Kaavio 3.



Lähteet: Liite 1.

dollinen virhe ei välttämättä ole näiltä osin kovin paha. Oletettavasti tehtaiden suojeluskunnille antama suhteellinen jäsenmäärän lisäys oli suurempi kuin tehdasväestön osuus suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi kauppaloiden korostuminen kaupunkien kustannuksella oletettavasti vähentää potentiaalista työväestön liittyjäkunnan määrää, koska kaupungeissa oli yleensä määrällisesti enemmän työväestöä kuin kauppaloissa. Tosin kauppalassa työväestön saattoi olla vaikeampi jättää liittymättä suojeluskuntiin yhteisö-paineen edessä. Työväestön suhteellista osuutta vähentää todennäköisesti se, että jäsenistöä koskevassa otoksessa ovat toimivien jäsenten lisäksi mukana myös kannattavat jäsenet, joiden joukossa työläisiä oli oletettavasti melko vähän. Otosta voidaan todennäköisesti pitää varsin luotettavana osoittamaan erilaisten kaupunki-, kauppalaa-, tehdas-, maalais- ja rajasuojeluskuntien jäsenistön eroavuuksia ja yhteneväisyyksiä.

Kaavio 4.



Lähteet: Liite 2, taulukko 2.

Kaavioteksti: Otos painottuu hieman enemmän vuoden 1918 pitkäaikaisen rintamalinjan pohjoispuolelle, jota valkoiset pääosin hallitsivat sisällissodan aikana. Punaisten hallussa ollut eteläpuoli on kuitenkin sekin vahvasti edustettuna otoksessa. Otossuojeluskunnista Varkaus on laskettu tässä valkoiseen Suomeen, vaikka sen olisi voinut yhtä perustellusti sisällyttää aluksi myös osaksi punaista Suomea – kuten Hämeenkyrön kohdalla on menettänyt. Aivan järjestön toiminnan alkuvuosina tuoreessa muistissa ollut jako punaiseen ja valkoiseen Suomeen saattoi jossain määrin vaikuttaa jäsenkunnan koostumukseen, mutta mahdotonta se ei ole myöhemminkään, sillä asenteilla on tapana elää sitkeästi.

Otosjoukko on edelleen jaettu, vertailun mahdollistamiseksi muiltakin osin kuin sosiaalisen kerrostuneisuuden osalta ja tarkastelun helpottamiseksi, neljään maantieteelliseen ryhmään eli otos-alueeseen: 1) Etelä-Suomen suojeluskuntalaiset, 2) Karjalan suojeluskuntalaiset, 3) Sisä-Suomen suojeluskuntalaiset ja 4) Pohjanmaan, Kainuun ja Perä-Pohjolan suojeluskuntalaisiin. Jaottelu vastaa N. V. Hersalon suojeluskuntain historia-teoksissa käytettyä suojeluskuntapiirien ryhmittelyä (liite 1). Etelä-Suomen suojeluskuntiin Hersalo sisällytti ne piirit, Lounais-Karjalaa ja Karjalan Kannasta lukuun ottamatta, jotka jäivät joko kokonaan tai suurimmalta osaltaan vuoden 1918 sodassa punaisen Suomen puolelle: Helsingin, Nylands Södran, Pohjois-Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Turunmaan, Satakunnan, Etelä- ja Pohjois-Hämeen ja Kymenlaakson suojeluskuntapiirit.

Otoksen painottuminen hieman enemmän vuoden 1918 rintamalinjan pohjoispuolelle (kaavio 4) vastaa kuitenkin hyvin myös näiden alueiden asukaslukua, sillä 31.12.1917 laaditun väestötilaston mukaan valkoisen Suomen alueella asui 55 % ja punaisen Suomen alueella 45 % väestöstä.

Etelä-Suomen alue kattaa historiallisista maakunnista Uudenmaan mukaan lukien Kymenlaakson, Varsinais-Suomen ja Satakunnan, sekä Hämeen ottamatta lukuun sen pohjoisimpia osia. Näitä maakuntia yhdistää se, että ne ovat pääosin ikivanhaa asutus- ja kulttuurialuetta. Lokakuun 1917 eduskuntavaaleissa sosialistit olivat enemmistönä kaikkialla muualla paitsi ruotsinkielisellä rannikolla, saarilla, Vakka-Suomessa, Lounais-Saimaan alueella ja Kymijoen itäpuolisella maaseudulla.

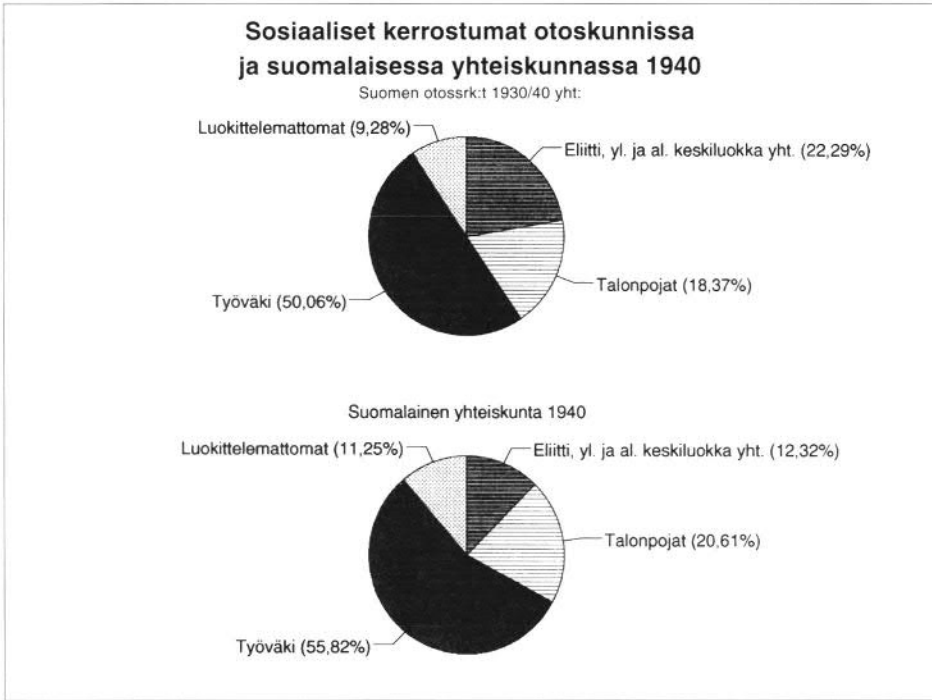
Karjala on tässä ajateltu historiallisena maakuntana ja se muodosti rajakansan asuma-alueena selvän kokonaisuuden. Vuoden 1917 eduskuntavaalien tuloksen perusteella Karjala oli Viipurin ja Sortavalan suojeluskuntapiirien osalta selvästi ei sosialistien aluetta ottamatta lukuun Viipurin maalaiskuntaa, jossa oli selvä sosialistienemmistö. Pohjois-Karjalan piirin alueella sosialistien ja ei-sosialistien kannatus meni suunnilleen tasan. Vuoden 1918 sodassa Lounais-Karjala ja Vuoksen eteläpuolinen Kannas olivat punaisten valta-alueita aivan kuten Etelä-Suomikin.

Sisä-Suomeen Hersalo on sisällyttänyt ne osat maata, jotka jäävät Karjalan ja Pohjanmaan väliin. Yhtä hyvin voitaisiin puhua Väli-Suomesta tai Sisä-Suomen järviolueesta: pääosaa alueella näyttelee Savo ja savolaistyöntymiä sisällään pitänyt Keski-Suomi. Sisä-Suomi kattaa Mikkelin, Pohjois-Savon ja Jyväskylän suojeluskuntapiirit. Vuoden 1918 sodan aikana tämä alue kuului valkoiseen Suomeen ottamatta lukuun paria vähäistä kaistaletta Mikkelin läänin eteläreunalla. Lokakuun 1917 eduskuntavaaleissa sosialistit ja ei-sosialistit olivat jotakuinkin tasoissa Mikkelin läänissä: Itä-Savo oli enemmän porvari-voittoista, mutta Pohjois-Savossa sosialisteilla oli enemmistö. Keski-Suomi taas oli verrattavissa köyhälistövaltaiseen Länsi-Hämeeseen. Kokonaisuudessaan puoluepoliittiset olosuhteet muistuttivat Sisä-Suomessa Etelä-Suomea. Sisä-Suomessa oli kuitenkin vähemmän kaupunkeja ja teollisuuskeskuksia, joten poliittinen vastakkainasettelu ei siitäkään syystä muodostunut aivan yhtä voimakkaaksi kuin Etelä-Suomessa.

Pohjanmaan, Kainuun ja Perä-Pohjolan suojeluskuntiin on luettu Vaasan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Raahen, Oulun, Kainuun ja Pohjolan suojeluskuntapiirit. Historiallisia maakuntia ajatellen tarkoitamme tällä ryhmittymällä siis Pohjanmaan ja Lapin suojeluskuntalaisia. Pohjanmaan ruotsinkielinen seutu muodosti lokakuun 1917 vaaleissa maan valkoisimman osan. Suomenkielinen kansa oli sekalaisempaa ja sen jou-

kossa oli sosialisteihin lukeutuvaa väestöä suhteellisesti sitä enemmän, mitä pohjoisemmaksi tultiin. Porvarilliset olivat kuitenkin enemmistönä muualla paitsi Oulussa ja sen kolmessa lähipitäjässä, Kemissä maalaiskuntineen ja Tervolassa. Kainuu oli porvarienemmistöinen, mutta siellä oli tilaa myös korpikommunismille.

Kaavio 5.



Lähteet: Liite 2, taulukko 3.

Otospaikkakunnilla oli seurakunnissa läsnä olevaa ammatissa toimivaa miespuolista työväestöä hieman vähemmän kuin koko maassa työväestöä yhteensä. Toisaalta otospaikkakuntien luvuissa ei ole mukana Littoisten, Kymentehtaan ja Pankkosken tehdasyhteisöjen eikä Leppävaaran taajaväkisen yhdyskunnan tietoja, joten on oletettavaa, että työväestön osuus vastaa melko hyvin koko maan työväestön jakaumaa perheen pähenkilöiden mukaan jaoteltuna. Talonpojat ovat otospaikkakunnilla lievästi aliedustettuina koko maan keskiarvoa ajatellen, kun taas eliitin ja alemman sekä ylemmän keskiluokan osuus on ylikorostunut. Nämä ja aiemmin otoksesta sekä edellä viitteessä esitetyt varaukset huomioon ottaen otospaikkakunnat edustavat siinä määrin suomalaista yhteiskuntaa pienoiskoossa, että varovaiset suuntaa antavat päätelmät tyyliin ”suojeluskuntalaisten sosiaaliset kerrostumat” ovat nähdäkseni mahdollisia.

Verrattaessa kunkin alueen otosmääriä vuosina 1918–44 näiden alueiden suojeluskuntien jäsenmääriin vuonna 1919 voidaan todeta, että otos on tässä suhteessa varsin edustava:

Otosalue	%:ia jäsenistä v. 1919	otos 1918–1944
Etelä-Suomi	45,8 %	40,1 %
Karjala	17,6 %	18,6 %
Sisä-Suomi	14,3 %	14,0 %
Pohjanmaa, Kainuu ja Perä-Pohjola	22,3 %	27,4 %
YHTEENSÄ:	100 %	100 %

Lähteet: Vrt. Hersalo 1962, 71, 564; Liite 1.

Sen selvittäminen, missä määrin suojeluskuntalaisten jakaantuminen näiden maantieteellisten alueiden sisällä noudattaa maan koko väestön jakaantumista vastaavilla alueilla kaupunki-, kaupunkimaiseen ja maalaisväestöön, on vaikeaa, koska suojeluskuntapiirien alueet eivät vastanneet täysin Suomen Virallisessa Tilastossa (SVT) käytettyä läänijakoa ja koska esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien väestön osuutta ei ole laskettavissa SVT:stä, vaan se perustuu tutkijoiden aiemmin tekemiin arvioihin.⁷³

Onko otos edustava kuvaamaan suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisia kerrostumia suojeluskuntalaisten osalta pienoiskoossa? Tämän arvioimiseksi olen selvittänyt, missä määrin otospaikkakuntien väestön sosiaaliset kerrostumat vuonna 1940 vastaavat Wariksen (1952) tuloksia suomalaisen yhteiskunnan samanaikaisista sosiaalisista kerrostumista. Wariksen käyttämä ”ylin kerros ja keskiluokka” -käsitteitä vastaa suunnilleen omassa jaottelussani käyttämät ”eliitin ja alemman sekä ylemmän keskiluokan” -sosiaaliset kerrostumat (kaavio 5). Yhteismitallisuuden vaatimusta vertailu ei täytä, vaan se on vain suuntaa antava.⁷⁴

Luotettavimmillaan otos on kuvatessaan paikallistason suojeluskuntien ja oletettavasti myös erilaisten kaupunki-, kauppala-, tehdas-, maalais- ja rajasuojeluskuntien jäsenten sosiaalisia kerrostumia. Kuntakohtaisesti tarkastellen suojeluskuntaotoksen tapausmäärät eivät jakaannu kovinkaan tasaisesti suhteessa eri paikkakuntien seurakunnissa läsnä olevan ammatissa toimivan miespuolisen väestön määriin verrattuna. Näin ollen erilaisten kaupunki-, kauppala-, tehdas-, maalais- ja rajasuojeluskuntien sosiaalisia kerrostumia laskettaessa jotkut suojeluskunnat vaikuttavat toisia enemmän keskiarvotulokseen. Kaupunkisuojeluskuntien osalta näin saattaa olla Hämeenlinnan kohdalla, kauppalasuojeluskunnissa Varkauden, maalaisuojeluskunnissa Maskun, Limingan, Pukkilan, Lavian, Hämeenkyrön, Anttolan ja Urjalan sekä rajasuojeluskunnissa Pielisjärven kohdalla. Kovin yksiviivaisia tulkintoja ei näiltä osin voida tehdä, sillä painotukset saattoivat keskittyä tiettyihin vuosiin eikä koko tutkittavalle aikajaksolle. Tehdassuojeluskuntien osalta vastaavaa vertailua ei ole voitu suorittaa, koska tehdasyhdyskunnista ja niiden ympäristöstä ei ole saatavilla vertailukelpoisia seurakunnittaisia väkilukutauluja.⁷⁵

Suojeluskuntajäsenyys

Kriteerit

Suojeluskuntajärjestön tehtävä edellytti onnistuakseen tietynlaisista asioista kiinnostuneiden ja tietyn ikäisten miespuolisten kansalaisten rekrytoimista mukaan toimintaan. Osa alkuvaiheen jäsenistä liittyi suojeluskuntiin estääkseen punaisen kapinan uuden nousun ja osa liittyi ulkoisen hyökkäysuhkan torjumiseksi. Vuoden 1918 suojeluskunta-asetuksessa asetettiin etusijalle kansan puolustuskuntoisuus ja sotilaallinen kasvatusta:

”Suojeluskuntain tarkoituksena on hallituksen ohjeiden mukaan edistää kansan puolustuskuntoisuutta sekä turvata laillista yhteiskuntajärjestystä. Tämän toteuttamiseksi suojeluskunnat: a) antavat sotilaallista kasvatusta suojeluskuntalaisille; b) edistävät voimistelua, urheilua ja kansalaiskunnan kasvamista; c) toimivat tarvittaessa varsinaisen armeijan tukena; ja d) avustavat pyydetessä järjestysviranomaisia.”

Tämä ensimmäisen suojeluskunta-asetuksen ensimmäinen pykälä kiteytti suojeluskuntain päämäärät ja tehtävät. Se myös pysyi suurin piirtein samanlaisena koko suojeluskuntajärjestön olemassaolon ajan. Asetus kytki suojeluskunnat sotaväkeen ja teki suojeluskunnista valtiovallan virallisesti tunnustaman järjestön, joka toimi ensi sijassa sotaväen reservinä.⁷⁶ Vasemmisto ei kiistänyt suojeluskuntien luonnetta armeijan reservinä, mutta siellä suojeluskunnat nähtiin sodan perintönä ensi sijassa porvarillisen diktatuurin ylläpitäjänä ja ”työtekevien luokkien vapautuspyrkimyksien” tukahduttajana. Myös porvarillisissa puolueissa monet mielellään korostivat suojeluskuntien sisäpoliittisia tehtäviä aina vuoteen 1922 asti, jolloin varsin yleisesti hyväksyttiin suojeluskuntain ylipäällikkö Lauri Malmbergin jo vuotta aiemmin esittämä ohjelmajulistus suojeluskuntien sotilaallisesta luonteesta ja tarkoituksesta. Malmberg korosti 13.10.1921 antamassaan päiväkäskyssä, että suojeluskunnat perustettiin alun perin ulkonaista vaaraa vastaan ja että myös jatkossa tämä tehtävä on päällimmäisenä.⁷⁷ Suojeluskuntalaki vuonna 1927 ei muuttanut mitenkään puolustuslaitoksen ja suojeluskuntien välistä suhdetta. Lain maininta suojeluskuntajärjestöstä osana tasavallan sotavoimaa vain vahvisti vuosia vallinneen tilanteen.⁷⁸

Maanpuolustuksen osana suojeluskuntia koski yleinen suhtautuminen maanpuolustukseen: jos asianomainen piti maanpuolustusta tarpeettomana, hän piti suojeluskuntiaakin turhina. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki, jotka eivät liittyneet suojeluskuntiin, olisivat pitäneet suojeluskuntia tarpeettomina; suojeluskunnat olivat vapaaehtoinen kansalaisjärjestö. Suojeluskunnat olivat tämän vuoksi omalaatuinen sotaväen reservi. Niissä koulutettiin miehiä paitsi sotaväen rintamatehtäviin myös rintaman takaisiin liikekannallepanoja vartiotehtäviin. Suojeluskuntien kautta oli mahdollista saada mukaan maanpuolustustyöhön monia sellaisia, jotka ikänsä tai terveytensä takia eivät olleet asevelvollisia.⁷⁹

Vuoden 1917 palo- ja järjestyskunnat, jotka myöhemmin muuttivat nimensä suojeluskunniksi, syntyivät vapaaehtoisen järjestymisen pohjalta. Jäsenistön vapaaehtoinen luonne kirjattiin myös elokuun 2 päivä 1918 annettuun asetukseen suojeluskuntajärjestön perustamisesta:

”Jäseneksi suojeluskuntiin otetaan sellaisia niihin pyrkiviä miehiä, joiden uskollisuuteen laillista yhteiskuntajärjestystä kohtaan voidaan luottaa ja jotka ovat täyttäneet seitsemäntoista vuotta. Poikkeustapauksessa voidaan jäseniksi suojeluskuntaan harkinnan mukaan ja vanhempain suostumuksella ottaa nuorempiakin.”

Pelkkä vapaaehtoisuus ei taannut jäsenyyttä, vaan suojeluskunnan paikallisesikunnalla yhdessä aluepäällikön – 14.2.1919 alkaen nimitys vakiintui paikallispäälliköksi – kanssa oli valta päättää täyttikö hakija asetuksessa vaaditut jäsenominaisuudet. Syyskuun puolivälissä julkaistussa ohjesäännössä jäsenet jaettiin toimiviin eli varsinaisiin ja passiivisiin eli kannattaviin jäseniin.⁸⁰ Syyskuun 1921 asetuksessa jäsenyyskriteeriä täydennettiin yhdellä sanalla, joka ylimalkaisesti korosti jäsenten suomalaisuutta: ”Jäseniksi suojeluskuntiin otetaan sellaisia, niihin pyrkiviä Suomen miehiä”...⁸¹ Toiminnan alkuvuosina monet jäsenet olivat vain nimellisiä suojeluskuntalaisia, sillä velvollisuutta osallistua harjoituksiin ei vaadittu kovinkaan pontevasti. Tämä oli osin seurausta siitä, että toimintamahdollisuudet olivat varsin heikolla kannalla organisaation keskeneräisyyden, kouluttajien, aseiden, varustuksen, varojen ja yleisten toimintaedellytysten puutteen vuoksi.⁸²

Joulukuussa 1927 suojeluskuntien asema osana tasavallan sotavoimaa vahvistettiin lailla. Jäsenyydestä todettiin, että: ”Suojeluskuntajärjestöön liittyminen on vapaaehtoista. Sen jäseneksi voi päästä jokainen hyvämaineinen Suomen mies, jonka uskollisuuteen isänmaata ja sen laillista yhteiskuntajärjestystä kohtaan voidaan luottaa.”⁸³ Lain edellyttämässä asetuksessa suojeluskuntajärjestöstä vuonna 1928 sama asia ilmaistiin:

”Suojeluskuntajärjestöön kuuluvat ne tasavallan miespuoliset kansalaiset, jotka suojeluskuntajärjestöstä annetun lain säättämässä tarkoituksessa ovat vapaaehtoisesti suojeluskunnan jäseniksi liittyneet ja hyväksytyt”... . ”Suojeluskunnan jäsenet ovat joko varsinaisia tai kannattavia jäseniä.”

Suojeluskuntalaisen alaikärajaksi vahvistettiin 17 vuotta. Tosin alle 21 vuotiaan oli esitettävä holhoojansa kirjallinen suostumus jäsenhakemuksen jättämisen yhteydessä. Suojeluskunnat saivat kuitenkin antaa valmistavaa sotilaallista koulutusta nuorukaisille, jotka eivät olleet täyttäneet seitsemäätoista vuotta. Kun alle 17 vuotiaita ei voitu ottaa enää varsinaisiksi jäseniksi, suojeluskuntajärjestö otti ohjelmaansa entistä näkyvämmiin poikatyön. Poikia sai asetuksen mukaan käyttää suojeluskuntatyössä lähettitehtävien ja piennempien askareitten suorittamiseen, mutta aseilla heitä ei saanut varustaa.

Ellei jäsenyyden hakijaa tunnettu suojeluskunnassa, hänen oli hankittava kahden luotettavaksi katsottavan henkilön kirjallinen puoltolausunto. Uudet jäsenet hyväksyi lopullisesti paikallispäällikkö sen jälkeen kun varsinaisten jäsenten vuosittain valitsema paikallisesikunta oli todennut hakijan suojeluskuntakelpoiseksi. Vaikka jäsenyys perustui vapaaehtoisuuteen, niin toiminta suojeluskunnissa ei sitä ollut. Asetuksen mukaan varsinaisen jäsenen oli velvollinen ottamaan osaa suojeluskunnan harjoituksiin ja muihin tehtäviin sekä tarpeen tullen isänmaan ja sen laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseen ase-

voimin. Liikekannallepanon tapahtuessa katsottiin asevelvollisuusiässä ollut varsinainen jäsen vakinaiseen sotapalvelukseen kutsutuksi.⁸⁴

Asetukseen kirjatun harjoitusvelvollisuuden tarkoituksena oli pitää jäsenten haltuun uskottu välineistö mahdollisimman tehokkaassa koulutuskäytössä. Jäsenistön osallistumisaktiiviteettia sotilaskoulutukseen mitattiin vuodesta 1926 alkaen harrastustunti- ja -merkkijärjestelmän sekä muuta harrastuneisuutta tunnustusmerkkijärjestelmän avulla. Jos jäsenen harrastustuntimäärät jäivät jatkuvasti liian alhaiseksi siivottiin hänet lopulta jäsenkortistosta ja hänelle jaetut taisteluvälineet ja muut varusteet vaadittiin aktiivisempien käyttöön. Menettelyn myötä niin sanottujen ”paperijäsenten” ongelma vähitellen poistui suojeluskunnista.⁸⁵

Suojeluskunnan kannattavaksi jäseneksi saattoi liittyä paikallispäällikön suostumuksella. Alle 45 vuotiasta miestä ei kuitenkaan saanut hyväksyä kannattavaksi jäseneksi ilman perusteltua erityistä syytä kuten sairautta tai ruumiinvikaa. Kannattava jäsen ei ollut velvollinen osallistumaan suojeluskunnan sotilaallisiin tai muihinkaan harjoituksiin. Sen sijaan hän oli velvollinen suorittamaan suojeluskunnalle kannatusmaksun, jonka suuruuden päätti paikallisesikunta tai suojeluskuntapiirin kannatusjäsenyyden kysymyksessä ollen piirin esikunta.⁸⁶

Aktiivisten jäsenten ikääntyessä perustettiin, heidän asemansa helpottamiseksi, kesäkuussa 1932 kokeilumielessä suojeluskuntareservi, johon siirtyi jonkin verran vanhempia jäseniä. Koska ratkaisu vaikutti onnistuneelta, päätettiin seuraavana vuonna muodostaa heistä veteraaniluokka. Oikeus siirtyä veteraaniluokkaan oli 40, 50 ja 60 vuotiailla, joille oli kertynyt kullekin ikäryhmälle määrätty määrä jäsenvuosia (10–15) sekä harrastustunteja (500–1 000). Veteraanit säilyttivät varsinaisen jäsenen asemansa, mutta muista poiketen veteraaneille ei jaettu suojeluskuntien yksilövarustusta. Heiltä ei myöskään vaadittu varsinaista osallistumista harjoituksiin, vaan ainoastaan osallistumista vähintään kerran vuodessa järjestettävään tilaisuuteen, jossa käsiteltiin veteraanien tehtäviä kriisi- ja sotatapauksissa.⁸⁷

Suojeluskuntajärjestöön saattoi 1934 alkaen liittyä ainoastaan kahdesti vuodessa. Tapa oli ollut tosin useissa suojeluskuntapiireissä käytössä aiemminkin. Suojeluskuntapiirit saivat itse päättää, mitkä kaksi kuukautta olivat sopivimmat uusien tulokkaiden vastaanottamiselle. Syyt olivat käytännöllisiä, esimerkiksi koulutusjaksoihin liittyviä. Suojeluskuntalaisten yhtenäinen koulutus olisi kärsinyt, jos uusia jäseniä olisi liittynyt pitkin vuotta. Asevelvollisuutensa suorittaneet saattoivat tosin liittyä milloin tahansa, sillä heillä oli jo tarvittava pohjakoulutus. Veteraaniluokkaan tapahtuivat siirrot yleensä joulukuun 6 tai toukokuun 16 päivinä. Vuoteen 1934 tultaessa oli veteraaniluokkaan siirretty lähes parituhatta suojeluskuntalaista. Veteraanit säilyttivät entiset jäsenoikeutensa sikäli, että heidät voitiin valita kaikkiin suojeluskuntajärjestön luottamustoimiin.⁸⁸

Varsinainen jäsen oli äänivaltainen suojeluskunnan kokouksissa sekä, mikäli hän oli täyttänyt 21 vuotta, vaalikelpoinen suojeluskuntansa luottamustehtäviin. Kannattavalla jäsenellä näitä oikeuksia ei ollut.⁸⁹ Sen sijaan nämä varttuneet ja runsaamman elämäkokemuksen omanneet suojeluskuntalaiset olivat vaalikelpoisia piiriesikuntiin.⁹⁰ Veteraaniluokan perustaminen vuonna 1933 mahdollisti sen, että aiemmin aktiivisesta jäsenestä kannattavaksi jäseneksi siirtynyt sai veteraaniluokkaan siirtyessään takaisin äänioikeutensa suojeluskunnassa. Edellytys oli tietysti, että jäsenvuosi- ja harrastustuntikriteerit olivat tulleet täyteen.⁹¹ Tammikuussa 1934 asetusta muutettiin siten, että varsi-

nainen jäsen oli äänivaltainen suojeluskunnan kokouksissa kuuluttuaan suojeluskuntaan yhden vuoden sekä, mikäli hän tämän lisäksi oli täyttänyt 21 vuotta, vaalikelpoinen suojeluskunnan luottamustehtäviin. Varsinaisella jäsenellä, joka oli kuulunut 15 vuotta suojeluskuntaan tai joka oli täyttänyt 40 vuotta ja kuulunut suojeluskuntaan kymmenen vuotta, oli suojeluskunnan kokouksissa kaksi ääntä.⁹² Muutoksilla tähdättiin selvästi siihen, etteivät tulokkaat pystyisi vaikuttamaan paikallissuojeluskunnan toimintaan ilman syvällistä perehtymistä suojeluskuntalaisuuteen ja ottamatta aktiivisesti osaa suojeluskunta-toimintaan. Esimerkiksi tehtaan työntekijöiden mahdollisen joukkoliittymisen yhteydessä tulokkaat olisivat ilman tämäntapaista sääntöä saattaneet kyetä horjuttamaan suojeluskunnassa vallinneita valtasuhteita. Toisaalta antamalla vanhemmille jäsenille kaksi ääntä pyrittiin todennäköisesti varmistamaan suojeluskuntaperinteiden jatkuminen samalla kun vapaussoturisuukupolven osuus jäsenkunnasta vähentyi.

Elokuun 1918 asetuksen mukaisesti suojeluskuntaan hyväksytyin oli ennen suojeluskuntaan astumistaan annettava juhlallinen vakuutus siitä, että hän rehellisesti toimii suojeluskuntien tarkoituksien saavuttamiseksi, tinkimättä alistuu esimiestensä ja esikunnan määräykseen ja että hän ei vastoin esikunnan suostumusta eroa suojeluskunnasta ennen kuin kolme kuukautta on kulunut siitä kun hän on esikunnalle ilmoittanut haluavansa suojeluskunnasta erota. Vuoden 1919 asetuksen jälkeen eron saattoi saada nopeammin, kuukauden kuluttua eroilmoituksesta. Toukokuun 1928 asetuksessa eroamispykälää täsmennettiin siten, että varsinaisen jäsenen ei ollut oikeutettu ilman paikallispuhallikon suostumusta eroamaan eikä saamaan vapautusta hänelle kuuluvien velvollisuuksien täyttämistä, ennen kuin kuukausi oli kulunut siitä, kun hän kirjallisesti oli ilmoittanut haluavansa suojeluskunnasta erota. Eron saamisen ehtona oli, että eroava jäsen luovutti suojeluskunnalle takaisin saamansa tai hänen hoitoon uskotut taistelu- ja muut välineet sekä vaatetus- ja varusesineet. Kannattava jäsen, joka laiminlöi määrätyn kannatusmaksun suorittamisen, katsottiin eronneeksi.⁹³

Suojeluskuntalainen voitiin erottaa suojeluskunnasta kurinpitosyistä joko määräajaksi tahi kokonaan. Erottaminen tuli kysymykseen myös laittomaan toimintaan syyllistymisen ja kansalaisluottamuksen menettämisen vuoksi, suojeluskunnan harjoitusten ja muiden tehtävien laiminlyönnin eli harrastuksen puutteen perusteella.⁹⁴ Pitkäaikainenkin suojeluskunnan jäsen saatettiin siivota jäsenkortistoista tai erottaa, mikäli hänen todettiin olevan ”haluton” tai hänen epäiltiin olevan ”suojeluskuntavastainen”. Osa harrastuksen puutteesta eronneista tai erotetuista jäi pois suojeluskuntatoiminnasta harjoitustoiminnan muodostuttua liian rasittavaksi ja usein myös pitkien harjoitusmatkojen vuoksi. Osa taas tympiintyi alkuvuosien toiminnan ja koulutustoiminnan kaavamaisuuteen ja yksitoikkoisuuteen ammattitaitoisten kouluttajien puuttuessa. Sen selvittäminen, missä määrin jäsenkunnan puhdistukset johtuivat jäsenten omaehtoisesta eroamisesta tai erottamisesta on usein vaikeaa.⁹⁵ Joka tapauksessa siivoamalla jäsenkortistosta laiskat jäsenet luotiin edellytyksiä uusien jäsenten ottamiselle, sillä ”harrastuksen puutetta” osoittaneen jäsenen suojeluskuntavarusteet voitiin antaa uudelle tulokkaalle.

Erottamistapauksessa suojeluskuntajärjestön kolmiportaisuus otti huomioon yksittäisen suojeluskuntalaisen oikeusturvan: paikallissuojeluskunnassa käsitelty erottaminen oli annettava vielä piiriesikunnassa käsiteltäväksi ja lopullisesta erottamisesta päätti suojeluskuntain päällikkö.⁹⁶ Määräaikainenkin erottaminen suojeluskunnasta piti alistaa piiripäällikön vahvistettavaksi. Erottamiseen liittyvät menettelytavat estivät mielivaltaisuudet paikallistasolla.⁹⁷

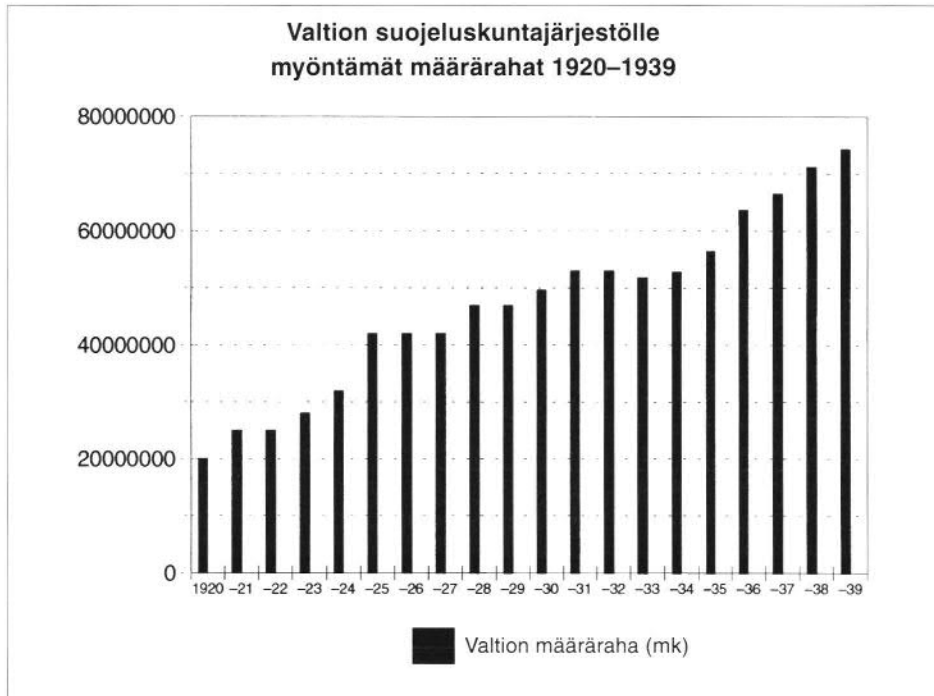
Jäsenyyden yleiset edellytykset

Tässä yhteydessä käsittelemme suojeluskuntain jäsenyyteen liittyviä yleisiä edellytyksiä. Kullekin tarkasteluajankohdalle ominaisia, jäsenkysymykseen vaikuttavia ajankohdaisia tekijöitä tarkastelemme suojeluskuntiin eri aikoina liittyneiden jäsenten tarkastelun yhteydessä.

Talouden kohentuminen loi toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia

Suojeluskuntien toiminnan käynnistämisessä hyvin tärkeää osaa näytteli raha. Valtio osoitti suojeluskunnille varoja, mutta vain osaan tarkoituksista. Loput oli hankittava itse esimerkiksi vetoamalla aktiivisesti kunnallispoliitikkoihin tai yksityisiin lahjoittajiin, iltamatoiminnalla ja kannatusjäsenmaksuilla.

Kaavio 6.



Lähteet: SKY, vuosikertomukset 1937, 8; 1938, 24 ja liite 10; 1939, liite 1; Liite 2, taulukko 4.

Pula-ajan seurauksena suojeluskuntajärjestön valtiolta saamat määrärahat laskivat hetkellisesti, mutta muutoin määrärahat pysyivät ennallaan tai nousivat kaiken aikaa. Edes sosiaalidemokraattien hallituskaudella 1926–27 eduskunta ei vähentänyt määrärahoja. Aluejärjestelmän käyttöönoton ja kiristyvän maailmanpoliittisen tilanteen myötä valtion myöntämät määrärahat kasvoivat mittavasti 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.

Suojeluskuntien kannattavilta jäseniltä, lahjoituksina, kuntien avustuksina ja sk-juhlista, iltamista, arpajaisista jne. saamat yksityistulot pysyttelivät yleensä 17–20 miljoonassa markassa, mutta laskivat pulavuosina 1931–33 15–16 miljoonaan markkaan. Vuonna 1936 suojeluskuntien yksityiset tulot kohosivat yli 20 miljoonaan markkaan ollen vuonna 1937 liki 26 ja vuonna 1938 yli 31 miljoonaa markkaa.⁹⁸ Mahdollisuudet esimerkiksi lahjavarojen saantiin olivat eri osissa maata hyvin erilaiset. Tällä oli merkitystä suojeluskuntien varusteiden hankkimismahdollisuuden kannalta varsinkin alkuajoina, sillä esimerkiksi puvut oli suojeluskuntien ja suojeluskuntalaisten usein itsensä kustannettava. Suojeluskunta saattoi antaa rahat toisen saappaan ostamiseen ja edellyttää, että mies itse ostaa toisen. Vastaavasti moni varakkaampi jäsen osti oman suojeluskuntakiväärin. Näillä seikoilla oli oma merkityksensä toiminnan mielekkääksi kokemisen kannalta ja siten vaikutuksensa jäsenmääriin. Ketäpä olisi haluttanut osallistua ammuttarajoituksiin tai -kilpailuihin, mikäli kivääri oli huono, tai kuulua pienillä resursseilla varustettuun ”rääsyläisarmeijaan”.

Esimerkiksi Limingalla eräälle rivisuojeluskuntalaiselle riitti – nimelliseksi tai oikeaksi – erosyyksi se, että hänelle ei jaettu täysiä varusteita: kaikesta päättäen hän jäi ilman m/27 puseroa.⁹⁹ Samalla tavalla toivo varusteiden saamisesta oli saattanut olla kannustin suojeluskuntaan liittymiselle. Monille suojeluskuntapuku oli ainut puku joka sopi niin arkeen kuin juhlaan. Tällaisessa tapauksessa paikallispäällikkö saattoi antaa yksittäiselle suojeluskuntalaiselle poikkeusluvan käyttää tilapäisesti suojeluskuntapukua myös suojeluskuntatoiminnan ulkopuolella.¹⁰⁰

Taloudelliset seikat vaikuttivat myös siihen, minkälaatuista toimintaa suojeluskunnat saattoivat tarjota. Ammattitaitoisten kouluttajien puuttuessa miehiä oli vaikea saada kiinnostumaan suojeluskuntatoiminnasta. Suojeluskuntajärjestön perustamisvaiheessa oikea henki oli paikoittain ollut sotilasammattillisuutta tärkeämpi kriteeri hankittaessa ammattitaitoista päällystä suojeluskuntajärjestöön. Malmbergin aikana näin ei enää ollut, vaan vapautuneet vakanssit täytettiin sotilasammattillisin perustein. Ammattitaitoisen päällystön hankkiminen suojeluskuntajärjestöön eteni asteittain, mutta vääjäämättömästi. Itse asiassa sotilasammattillistuminen oli alkanut jo pian suojeluskuntajärjestön perustamisen jälkeen, kun suojeluskuntien perustamisessa mukana olleet siviilimiehet ja aktivistit alkoivat luopua piiripäällikön tehtävistä.

Esimerkiksi Pohjois-Savon piiripäällikkönä toimineen apteekkari ja reservin majuri Ewald Piispasen – joka vapaussodassa oli toiminut suojeluskuntien Mannerheimin käyttöön asettamassa ylipäällikön neuvottelukunnassa – luovuttua väliaikaisesti vastaanottamastaan tehtävästä vuonna 1919 piiripäälliköiksi nimitettiin jatkossa ammattisotilaita. Yliesikunnan vapauttaessa Turun piiripäällikön paikalta aktivistin ja ”oikean hengen” miehen Helmer Niemisen, jolla oli kaupppamiehen tausta, tilalle komennettiin 6.4.1921 vastaavasti sotilas, kapteeni N. V. Sigell (Hersalo).¹⁰¹

Sotilasammattillistumisen myötä suojeluskuntien kyky tarjota mielekkäämpää toimintaa vähitellen parani, millä oli merkitystä jäseninnostuksen kannalta. Suojeluskuntajärjestön organisoitumisen ja Suojeluskuntain Päällystökoulun perustamisen jälkeen vuonna 1919 toimintaedellytykset vähitellen paranivat. Aluepäällikköjärjestelmän vähittäisen käyttöönoton myötä vuodesta 1921 alkaen – järjestelmä tuli pakolliseksi vuonna 1928 – suojeluskuntiin pyrittiin saamaan lisää ammattimaiseen sotilaskoulutukseen kykenevää vakinaista päällystä. Samaan tähtäsi 3–5 sotilasohjaajan sijoittaminen piiriesi-

kuntiin. Aluepäällikköjärjestelmässä kahdesta tai useammasta suojeluskunnista muodostettiin suojeluskunta-alueita, joiden sotilaskoulutusta johti paikallispäällikön sijasta valtion varoin palkattu ammattitaitoinen aluepäällikkö.¹⁰²

Aseiden ja varusteiden riittävyttä kenttäarmeijan suunnitellulle suojeluskuntakaderille paransi se, että suojeluskuntain päällikkö oli perustanut vuonna 1933 erityisen suojeluskuntaveteraaniluokan. Veteraaneilla olleet aseet ja muut varusteet voitiin samalla antaa nuorempien käyttöön.¹⁰³ Varusteiden riittävydellä näyttäisi olleen todellinen merkitys sille, kuinka paljon uusia jäseniä voitiin ottaa. Esimerkiksi aluejärjestelmään siirryttäessä, jolloin oli välttämätöntä muodostaa osasta suojeluskunta-alueista erikois-aselajialueita – kuten kevyiden joukkojen, tykistö-, viesti-, pioneeri-, ilmatorjunta- ja rannikkopuolustusalueita – kalustosta ja muusta välineistöstä vallitsi puute. Osa tarpeesta täytettiin puolustuslaitoksen suojeluskuntajärjestön käyttöön luovuttamalla kalustolla, mutta aseiden ja varusteiden puuttuessa kaikkia halukkaita ei voitu ottaa suojeluskuntiin.

Suojeluskuntajärjestön kouluttajapulaa poistettiin komentamalla vakinaisen väen päällystä suojeluskuntiin: esimerkiksi vuoden 1933 alkupuolella sotaväen päällikkö komensi tilapäisesti 22 kanta-alipuseeria apukouluttajiksi suojeluskuntajärjestön tykistö-alueisiin. Vuonna 1934 saatiin alulle vakinaisen alipäällystön muodostaminen suojeluskuntiin kun järjestölle myönnettiin 24 alisotilasohjaajan vakanssia. Suojeluskuntajärjestön antaman sotilaskoulutuksen suuntaaminen palvelemaan aluejärjestelmän vaatimuksia antoi sotilaskoulutukselle selvät päämäärät, jolloin koulutus muuttui entistä yhtenäisemmäksi ja vaativammaksi, mutta ehkä myös jäsenkunnan kannalta mielekkäämmäksi.¹⁰⁴

Etenkin harvaan asutuilla seuduilla myös pula toimitiloista vaikeutti aluksi suojeluskuntien toimintaa. Taloudellisten edellytysten parantuessa suojeluskuntatalojen rakentaminen ja ostaminen pääsi hyvään vauhtiin, jolloin syntyi entistä paremmat edellytykset kaikenlaiselle harrastustoiminnalle suojeluskuntien ympärillä. Sama koski ampumaratojen ja urheilukenttien rakentamista.¹⁰⁵ Lupaavaa jäsenistön monipuolistumista toivoneille oli se, että viimeistään 1920-luvun loppupuolella suojeluskunnat onnistuivat varsinkin maaseudulla nousemaan johtavaan asemaan juhlien ja iltamien järjestäjinä ja että näissä tilaisuuksissa, esimerkiksi punavaltaisessa Hämeessä, tapasi toisensa puolueväriiltään kirjava yleisö.¹⁰⁶

Samoihin aikoihin kun poliittinen ilmasto muuttui lapuanliikkeen myötä oikeistolaisemmaksi tuli yliesikuntaan lukuisia havaintoja, joiden mukaan vasemmiston suojeluskuntiin kohdistunut vastustus oli liehtynyt. Suojeluskuntajuhlissa nähtiin vasemmistolaisia, jotka olivat paikalla koko ohjelman, eikä vain lopuksi seuranneen tanssin aikana. Jopa kommunisteiksi tunnettuja henkilöitä saattoi istua salissa mitenkään häiritsemättä ohjelmaa.¹⁰⁷ Suojeluskunnat olivat aktiivisia ohjelmanjärjestäjiä. Esimerkiksi jo vuonna 1927 suojeluskuntataloilla tai muissa paikoissa järjestettiin suojeluskuntien toimesta 3 875 juhla- ja iltamatilaisuutta. Monilla paikkakunnilla juhlat ja iltamat olivat huomattavia tilaisuuksia kooten suuren yleisön suojeluskunnan yhteyteen. Vuonna 1929 suojeluskuntajuhlat ja iltamat keräsivät yleisöä 676 108 henkeä ja vuonna 1937 jo yli miljoona osallistujaa.¹⁰⁸

Suojeluskuntajärjestön urheiluelämä oli tiiviisti sidoksissa järjestön muihin koulutus- ja työmuotoihin. Toiminnan alussa järjestöjohdon lähtökohta oli, että urheilun tuli houkutella miehiä jäseniksi ja jäseniä muuhun, ennen muuta sotilaalliseen koulutuk-

seen. Urheilu nähtiin keinoksi koulia miehiä fyysisesti vahvoiksi taistelijoiksi.¹⁰⁹ Suojeluskuntien käynnistymis- ja alkuvaiheessa nimenomaan suojeluskuntaurheilu oli se voima, joka veti eniten puoleensa uusia jäseniä ja piti suojeluskuntarivejä koossa.¹¹⁰

1920-luvun puolivälissä suojeluskuntien urheilutoiminta oli jo monipuolista ja näkyvää. Esimerkiksi vuonna 1927 suojeluskunnat omistivat 213 urheilukenttää ja sen lisäksi niillä oli osuus 152 kenttään. Vastaavasti järjestöllä oli 28 omaa uimalaitosta ja osakkuus kahteen uimalaitokseen. Osa kentistä ja uimalaitoksista oli kuitenkin vielä keskeneräisiä.¹¹¹ Kolmikymmenluvulle tultaessa suojeluskuntajärjestön urheilukoneisto oli periaatteessa valmis. Urheilutyö nidottiin vähitellen tiiviiksi osaksi järjestön sotilaallista koulutusjärjestelmää.¹¹² Vuonna 1937 suojeluskuntajärjestöllä oli yhteensä 348 valmista tai rakenteilla olevaa urheilukenttää ja 638 näyttöhaudalla ja taululaitteilla varustettua ampumarataa.

Ampumainnostukseen vaikutti ratojen lisäksi myös asekanan parantuminen: alkuaikoina kiväärit olivat usein jos jonkinsorttisia ja huonokuntoisia. 1920-luvun puolivaiheissa asekan ta yhtenäistyi kun käyttöön jäivät vain venäläiset 3-linjan kiväärit. Samanaikaisesti ryhdyttiin niiden laatua parantamaan ja näin syntyi niin sanottu kiväärimalli 24. Haluimmaksi muodostui kuitenkin ajan myötä suojeluskuntain tunnetuimman kiväärimallin ”m/28–30” eli ”pystykorvan” hankkiminen. Ampumaurheilun suosiosta kertoo jotakin se, että vuosina 1934–1937 suojeluskuntapiirit, suojeluskunnat ja yksityiset suojeluskuntalaiset käyttivät lähes 2 1/2 miljoonaa markkaa omia varoja kiväärien kunnostamiseen.¹¹³ Urheilu veti väistämättä jäseniä suojeluskuntiin, sillä suojeluskuntajärjestö oli aikansa merkittävin urheilujärjestö monipuolisuutensa, alueellisen kattavuutensa ja toiminnallisen määränsä vuoksi.¹¹⁴

Politiikoinnin kieltäminen – porvarillisen kannatusrintaman säilyttäminen

Poliittinen ulottuvuus oli rajattu pois suojeluskuntajärjestön toimialasta elokuun 1918 asetuksessa: ”Suojeluskuntain tarkoituksena on maan hallituksen ohjeiden mukaan edistää kansan puolustuskuntoisuutta sekä turvata laillista yhteiskuntajärjestystä.”¹¹⁵ Jos käsitämmme politiikan kapeasti vain puoluepolitiikaksi, niin suojeluskunnat jokseenkin pysyttäytyivätkin poissa poliittisesta toiminnasta. Suhtautumisessaan vasemmistoon ja oikeistoon suojeluskuntajärjestö sen sijaan oli avoimen poliittinen. Se oli leimallisesti ei-sosialistinen järjestö, jossa oli perustamisvaiheessa aina syksyyn 1921 otettu hyvinkin jyrkkiä poliittisia, hallitusmuotoonkin kohdistuvia kannanottoja.¹¹⁶

Esimerkiksi aktivistit olivat politikointikiellosta piittaamatta vuosina 1918–19 käyttäneet suojeluskuntia yksityisen sisä- ja ulkopolitiikan välineenä ohi virallisen Suomen – esimerkiksi Aunuksen-retken yhteydessä – mikä herätti myöhemminkin epäluuloja paitsi vasemmistossa myös poliittisessa keskustassa. Tämä saattoi siten vaikuttaa kielteisesti viimeksi mainitun ajatussuunnan kannattajien jäsenhalukkuuteen. Vuoden 1921 suojeluskuntaselkkauksen yhteydessä suojeluskuntajärjestön päällikkö G. D. v. Essen korosti piiripäälliköille luonnostelemassaan kirjeessä järjestön epäpoliittisuutta. Suojeluskuntain samana vuonna nimetty uusi ylipäällikkö Lauri Malmberg korosti järjestön maanpuolustuksellista tehtävää. Toisaalta nämä ja piiripäällikköjen suojeluskuntien epäpoliittisuudesta aiempina vuosina antamat päiväkäskyt osoittavat, että monen suojeluskunta-

kuoren alla kyti: tunteita oli jäädyteltävä. Alkuvuosien lieveilmiöt herättivät epäluuloja järjestöä kohtaan, mikä tuskin jäi merkityksettä maltillisempien kansalaisten miettiessä mahdollista osallistumista suojeluskuntatoimintaan.

Virkaan astuessaan Malmbergin käsitys suojeluskuntajärjestöstä oli se, että suojeluskunnat muodostivat luokkajärjestön, valtion valtiossa. Se oli yksi syy Malmbergin hullumuuteen ryhtyä suojeluskuntain päälliköksi. Järjestön uuden johtajan mielestä suojeluskunnat olivat vuonna 1921 yhä valkokaartin perillisiä. Toisaalta Malmbergin kantakaan ei välttämättä ollut täysin objektiivinen. Hänen, kieltämättä painavaan todistukseensa saattoi vaikuttaa perhetausta: Lauri Malmbergin vanhemmat olivat eronneet ja suhde isään oli jäänyt etäiseksi. Äiti Ainon aatemaailma oli sosialistinen, joten Malmbergillä saattoi olla taipumusta nähdä asia jyrkemmin kuin mikä suojeluskuntien todellinen tila jäsenkunnan uudistumisen myötä oli. Jäsenistön yleisporvarillisuutta tuskin tarvitsee kiistää, mutta sen vitivalikoisuutta sopi jo epäillä; siksi hajanaisia porvarilliset ryhmitymät olivat.

Malmbergin aikana politikointikiellolla ymmärrettiin suojeluskuntajärjestössä lähinnä kieltoa olla sekautumatta porvarillisten puolueiden ja ryhmitymien välisiin asioihin. Jos suojeluskunnat haluttiin nähdä mahdollisimman laajat yhteiskuntaluokat tavoittavana kansalaisjärjestönä, Malmbergin valintaa suojeluskuntain ylipäälliköksi voidaan jatkokehityksen kannalta pitää onnistuneena. Se oli ikään kuin tae siitä, että jäljellä olleet ”valkoisen puolueen” piirteet sulaisivat vähitellen vähemmäksi. Ensimmäisessä päiväkäskyssään Malmberg toi esille tavoitteensa: suojeluskuntien tuli osaltaan edistää ”kansamme sisäistä eheytymistä”.¹¹⁷

Valistus- ja propaganda- sekä hengellinen työ

Suojeluskuntajärjestön alkuvuosina valistus- ja propagandatyön tehoa oli heikentänyt keskitetyn ohjauksen vähäisyys. Maanpuolustushenkistä ”herätys- ja valistustyötä” toki tehtiin: jo ensimmäisessä suojeluskunta-asetuksessa säädettiin, että yhden paikallisesikunnan jäsenistä tuli aina toimia kasvatuspäällikkönä. Hänen toimialaansa kuuluivat jäsenhankinta, esitelmointi ja aiheettomien väitteiden sekä huhujen torjunta.¹¹⁸ Organisatorisesti valistus- ja propagandatyö saatiin kunnolla käyntiin vasta vuosista 1922 ja 1923 alkaen. Valtakunnallisesti suojeluskuntatoiminnasta kertoneen ”Suojeluskuntalaisen Lehden” (1918-) rinnalle ilmestyivät tällöin piirien omat lehdet. Suojeluskuntalaisen Lehti siirtyi vuonna 1925 Suojeluskuntain Yliesikunnan omistukseen, ja nimi muutettiin ”Hakkapeliitaksi”. Pari vuotta myöhemmin Hakkapeliitan tilaajamäärät lähentelivät 40 000 kappaletta eli lehti löysi pian tiensä useimpiin maanpuolustusmielisiin koteihin. Yliesikunnan esikuntapäällikön alaisuuteen 1923 perustettu valistustoimisto alkoi myös myöntää piireille varoja valistustoimintaa varten. Seuraavana vuonna piireihin perustettiin valtion palkkaamia valistustyön palkkiotoimia eli niin sanottuja valistusohjaajia. Näin luotiin vähitellen yliesikunnasta johdettu ammattitaitoinen järjestelmä, jolla voitiin välittää tehokkaasti suojeluskuntapropagandaa.

Kansalaisia kirvoitettiin suojeluskuntien jäsenyyteen vuonna 1922 julistamalla muun muassa otsikoltaan pisteliäs kirjoituskilpailu ”Miehet, jotka vasta vaaran hetkellä ovat valmiit liittymään suojeluskuntiin”. Omien suojeluskuntatalojen nouseminen vähittäin

kylään jos toiseenkin vuokratilojen rinnalle teki toiminnasta entistä näkyvämpää. Kansainvälistä julkisuutta järjestölle toi vuonna 1923 ilmestynyt 40-sivuinen propaganda-julkaisu ”Suomen Suojeluskunnat”, joka myöhemmin julkaistiin maailman valtakielillä.¹¹⁹ Suojeluskuntien propagandaorganisaatiota johtivat ei miekan vaan sanan ammattilaiset, sellaiset kuin kirkkoherra ja kirjailija Arvi Järventaus Pohjois-Uudellamaalla tai opettaja, lehtimies ja kirjailija Artturi Leinonen Etelä-Pohjanmaalla.¹²⁰ Valistus- ja propaganda-koneisto käytti välineinään aivan moderneimpiakin keinoja kuten elokuvia.¹²¹ Vuoden 1927 suojeluskuntalaissa järjestön tehtäviin kirjattiin erikseen suojeluskuntajärjestön tarkoituksenaan sovellettu valistustoiminta. Suojeluskuntapropagandan kannalta järjestön omistama Hakkapeliitta-lehti sai samalla – ainakin periaatteessa – tiettyä virallista painoarvoa.¹²²

Erillistä huomiota kannattaa kiinnittää myös suuriin massatapahtumiin kuten suojeluskuntaviikkoihin. Niiden järjestäminen jokaisessa suojeluskunnassa tähtäsi muun muassa suojeluskuntien jäsenmäärän lisäämiseen, jäsenistön velvollisuudentunnon ja toimintainnon kohottamiseen, suojeluskuntajulkaisujen levittämiseen ja niiden tilausmäärien kasvattamiseen, suojeluskuntien taloudellisen aseman parantamiseen ja myötätuntoisen mielialan kasvattamiseen suojeluskuntatoimintaa kohtaan yleisön keskuudessa.

Hyvin tärkeäksi nähtiin, ”että vaikutusvaltaiset ja yleistä luottamusta nauttivat henkilöt saataisiin suojeluskuntajärjestöön liittymään, vaikkapa vain kannattavina jäseninä, koska heidän suhtautumisensa asiaan saattaa vaikuttaa paljon paikkakunnan yleiseen mielipiteeseen.”¹²³ Suojeluskuntaviikkoon liittyen piiripäälliköt saattoivat pyytää sekä opettajilta että papistolta aiheeseen sopivan sanoman levittämistä kouluissa ja seurakunnissa. Opettajia pyydettiin järjestämään oppilaiden kehitystasoa vastaavia esitelmiä itsenäisyshistoriasta ja isänmaallisten laulujen laulattamista. Papeille esitettiin toivomus terottaa jumalanpalvelukseen kokoontuvalle suojeluskuntaväelle heidän velvollisuuttaan olla vapautuneen Suomen tulevaisuuden turvana.¹²⁴

Vakavamielisempää väestöä veti lähemmäksi uskonnollisen työn ottaminen näkyvästi esille suojeluskuntajärjestössä vuodesta 1924 alkaen, jolloin vapaaehtoisia pappeja alettiin nimittää suojeluskuntiin piirien kenttäpapeiksi. Jotkut kirkonmiehet esiintyivät suorastaan mahtipontisesti: Esimerkiksi Lapuan päivillä 1927 Väinö Malmivaara – myöhempi Oulun hiippakunnan piispa – toi julki, että kristikansan oli ehdottomasti kuuluttava suojeluskuntaan ja tuettava sen toimintaa.¹²⁵ Suojeluskuntajärjestöllä oli vuonna 1927 kaikkiaan 38 kenttäpappia, jotka työskentelivät vapaaehtoisesti ilman palkkaa tai palkkiota. Näistä kaksi oli ortodokseja. Kenttäpapit järjestivät samana vuonna 85 jumalanpalvelusta, joihin osallistui 18 000 suojeluskuntalaista ja lottaa. Luvuista puuttuvat tiedot niistä jumalanpalveluksista, joita paikalliset seurakunnat pitivät suojeluskunnille.¹²⁶

Pappien oma esimerkki ei ollut täysin merkityksetön riviseurakuntalaisen miettiessä omaa suhdettaan suojeluskuntaan. Esimerkiksi vuonna 1927 suojeluskuntien jäsenenä oli 133 pappia. Näistä pari oli ilmeisesti Sortavalan piirin ortodokseja ja muut evankelisluterilaisia pappeja. Evankelis-luterilaisessa kirkossa oli tähän aikaan noin 500 alle 45-vuotiasta eli suojeluskuntaikäistä pappia. Mikäli tämä luku otetaan perustaksi päädytään tulokseen, jonka mukaan noin 26 prosenttia suojeluskuntaikäisistä papeista kuului suojeluskuntiin. Alueelliset erot pappien liittymisessä olivat kuitenkin suuria. Esimerkiksi Viipurin piirissä, missä rajan läheisyys vaikutti, pappien kuuluminen suojeluskuntiin oli 1930-luvulla keskimääräistä yleisempää. Vaasan piirissä, missä pappien osallistu-

minen oli laimeampaa kuin suomenkielisellä Pohjanmaalla, papiston vähäisyys suoje-
luskuntien jäsenistössä selittyy rauhanliikkeen vahvalla asemalla ruotsinkielisellä Pohjan-
maalla. Keski-Pohjanmaan suoje-luskuntapiiri taas oli evankelisen liikkeen vahvaa aluet-
ta, mikä selittää sen, että papit eivät syntyneet suoje-luskuntatoiminnalle.

Papiston osalta voidaan yleistää, että maatalous-Suomessa pappien liittyminen suoje-
luskuntien jäseniksi oli paljon, jopa moninkertaisesti yleisempää kuin urbanisoituneem-
massa teollisuus- ja palvelu-Suomessa. Syynä tähän saattoi olla se, että mikäli teollisuus-
paikkakunnan pappi kuului suoje-luskuntaan, seurakunnan vasemmistolaiset työläiset
olisivat mahdollisesti suhtautuneet kielteisesti seurakunnan paimeneen ja hänen välittä-
määnsä sanomaan. Toisin sanoen papin viran menestyksellinen hoitaminen edellytti lu-
kuisissa seurakunnissa, että pappi ei kuulunut suoje-luskuntaan. Silti papisto oli, kuulu-
matta suoje-luskuntiin, vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta suoje-luskuntahenkistä.

Heränneet olivat yleensä ottaen hyvin myötämielisiä suoje-luskuntia kohtaan. Esimer-
kiksi körttiläiset lähtivät runsaslukuisesti ja aktiivisesti mukaan suoje-luskuntatyöhön.
Lestadiolaiset päättivät myönteisestä suhtautumisestaan suoje-luskuntiin hartauskokouk-
sessaan Kemissä kesäkuussa 1919. Sen sijaan esimerkiksi ruotsinkielisellä Etelä-Pohjan-
maalla vaikuttanut uskonnollispohjainen pasifismi oli jonkinasteinen haaste suoje-lus-
kuntien valistuspöytäkirjoille jäsenrekrytointia ajatellen.¹²⁷

Koululaitos sen enempiä kuin kirkkokaan ei voinut ottaa virallista kantaa suoje-luskun-
tiin. Sen sijaan opettajan antama esimerkki jäsenyyden suhteen tai varovainen suoje-lus-
kuntamyönteisyys opetuksen yhteydessä saattoi vaikuttaa oppilaiden suhtautumiseen
suoje-luskunta-aatteeseen ja mahdolliseen myöhempään liittymiseen suoje-luskuntaan.
Opettajilla, oppilaitoksilla ja kansakouluntarkastajillakin oli oma välillinen tai välitön
osuutensa suoje-luskuntiin rekrytoitumiselle. Esimerkiksi Turun suoje-luskunta sopi Åbo
Akademin kanssa syyskuussa 1923, että korkeakoulu suljettiin lukukausien aikana päi-
väksi kuukaudessa, ”niin ettei ylioppilailla ole laillista syytä jäädä pois suoje-luskunnan
harjoituksista”. Toisin sanoen Åbo Akademi otti ohjelmaansa joukon suoje-luskuntien
harjoituspäiviä. Suoje-luskunta teki samantapaisen sopimuksen Högre Svenska Lantbruks-
läroverkin kanssa.

Kansakouluntarkastaja taas saattoi pontevasti vaatia tarkastuspiirinsä opettajilta kuu-
lumista suoje-luskuntiin ja siten vaikuttaa suoje-luskuntatyöhön. Opettajien joukossa oli
lukuisia suoje-luskuntatyön ystäviä ja monissa kouluissa toimi jopa koululaisten suoje-lus-
kuntaosastoja. Ne olivat hyvin itsenäisiä, eivätkä paikalliset suoje-luskunnat juuri puut-
tuneet niiden toimintaan. Rehtori, voimistelunopettaja tai joku muu suoje-luskunta-
toiminnasta innostunut opettaja oli poikien tukena, mutta koulu ei oppilaitoksena osal-
listunut koululaisosaston toimintaan.¹²⁸ Suoje-luskuntalainen opettaja – heitä oli paljon –
joka ehkä oli lisäksi poikatyönjohtaja, pystyi vetämään suuren osan oppilaistaan suoje-lus-
kuntien poikatyöhön ja sitä kautta myöhemmin suoje-luskuntiin.¹²⁹

Suoje-luskuntajuhlien, piirien propagandapäivien ja kokonaisten propagandaviikkojen,
opettajien rekrytoinnin ja hengellisen työn järjestämisen merkitystä jäsenhankinnassa ei
sovi unohtaa. Ne olivat näkyviä tapahtumia ja tavoittivat suuret määrät yleisöä. Suoje-lus-
kuntajärjestö tarjosi myös auliisti tietoja ja propaganda-aineistoa sanomalehdistölle. Jäsen-
hankinnan lisäksi pyrittiin horjuttamaan vastustajien argumentteja.¹³⁰ Vaikka uusia jäse-
niä liittyi, niin vanhoja myös jäi pois toiminnasta. Jäseneksi liittymistä ehkäisi osaksi
pelko siitä, että harjoitukset veisivät liikaa pois omasta ajasta.¹³¹

Suojeluskuntatoiminta oli siis saatava tuntumaan ”omaksi ajaksi”. Ehkä myöskin tämän vuoksi suojeluskunnista haluttiin rakentaa ”perhe”. Miehet olivat saaneet rinnalleen tuki-järjestön, Lotta-Svårdin 1921, johon vaimot ja tyttöystävät saattoivat liittyä. Kuin seurauksena tästä ”seurustelusta” myös pojat ja tytöt ilmestyivät pian yhä runsaslukuisempina mukaan suojeluskuntatoiminnan ympärille. Vuosikymmenen puolivälissä poikatoimintaan kiinnitettiin suojeluskunnissakin huomiota uudelleen aina suojeluskuntien yliesikuntaa myöten. Poikatoiminta otettiin suojeluskuntajärjestön ohjelmaan virallisesti vuonna 1927. Toki naisia ja poikia oli alusta asti ollut jossain määrin suojeluskuntien ympärillä, mutta järjestäytyminen – että jokaiselle perheenjäsenelle oli omat erillisjärjestönsä – epäilemättä tehosti toimintaa ja loi tunnun koko perheen yhteisestä asiasta. Tavallaan suojeluskuntatoiminta rakennettiin sisään perheisiin. Seuraavan vuosikymmenen edetessä poikatyö ja lottatyöt valtasivat oman vankan paikkansa suojeluskuntatyössä ja -kulttuurissa.¹³²

Nuorisotoiminnan kautta suojeluskunnat saivat uusia jäseniä myös sellaisista kodeista, joissa vanhemmat eivät aina suhtautuneet suopeasti järjestöön. Ensin niin sanotut oravakomppaniat ja sitten poikaosastot alkoivat kasvattaa jäsenmääriään. Yhteiskunnan oikeistolaisuuden aikoihin esimerkiksi Varsinais-Suomen piirissä poikaosastoihin liittyi myös vasemmistolaisperheiden lapsia. 1930-luvun alussa suojeluskuntien poikaosastoissa oli vain 10 000 12–16 vuotiasta jäsentä, mutta vuosikymmenen lopulla jo 30 000. Varsinkin partioliikkeen piirissä kasvoi poikia, joita suojeluskuntien ampumaja urheilutoiminta sekä maastossa liikkuminen vetivät puoleensa; se vähensi partion vetovoimaa. Ne partioliikkeen porvalliset taustavoimat, jotka arvostelivat suojeluskuntien sotilaskasvatusta ja kasvatusihanteita, eivät luonnollisestikaan katsoneet kehitystä hyvällä silmällä. Toisaalta partioliikkeestä tuli pienempi paha suojeluskuntien poikaosastoihin kielteisesti suhtautuvissa kodeissa, jolloin niissä saatettiin hyväksyä lasten mukana meno partioliikkeen tai seurakunnan nuorisotyöhön. Yhteiskunnallista eheytymistä tapahtui siis paitsi suorasti suojeluskunnissa myös siten, että suojeluskuntien olemassaolo epäsuorasti vahvisti lientymistä lisäämällä muun porvarillisen nuorisotoiminnan vetovoimaa.¹³³ Ja kun nuori oli tullut partioliikkeeseen, sieltä ei ollut enää pitkä matka lähteä partiokavereiden perässä suojeluskuntain poikaosastoihin.

Aiemman tutkimuksen tulkinnat, että suojeluskuntaperheessä mies oli lähtökohtaisesti vain poissaoleva soturi, ovat osin ontuvia. Totta on, että reilu puolet suojeluskuntalaisista varattiin rintamatehtäviin, jolloin mies oli todellakin sodan tullen poissa oleva soturi. Vapaaehtoisesta suojeluskuntatoiminnasta jää kuitenkin paljon ymmärtämättä, jos emme muista, että miltei puolet suojeluskuntalaisista oli myös kotirintamalle jääviä nostoväkimiehiä tai ammattinsa puolesta kenttäarmeijaan sijoittamattomia – siis viimekädessä kodinturvajoukkoja – jotka olivat usein yhtä lailla läsnä siellä, missä oli liesi, vaimo ja lapsetkin. Vastaavasti monet, etenkin avioitumattomat lotat, olivat poissa kotoa siinä missä soturitkin.¹³⁴ Miesten poissaolon tuntua tosin vahvasti monin paikoin – varsinkin itsenäisyyden alkuvuosina – se, että miehet olivat pyhäamuusin kirkonmenojen aikana suojeluskuntaharjoituksissa kun naiset olivat kirkossa. Harjoitusten järjestäminen kirkonmenojen aikaan vieroitti joitakin miehiä suojeluskuntatoiminnasta, jonka vuoksi yliesikunta pyrki korjaamaan tilannetta.¹³⁵

Yhtä kaikki, suojeluskuntajärjestöllä ei varmaan ollut mitään sitä vastaan, että ”perhe-

malliajattelu” väistämättä tekisi suojeluskuntalaisuuden vähän kerrassaan yhä vaikeammin vastustettavaksi yhteiskunnassa. Kaukana ei ole sekään ajatus, etteikö nätti suojeluskuntalaisen tytär olisi saattanut kysellä sulhaskandidaatin suojeluskuntaharrastuksen perään; ainakin ukko-suojeluskuntalainen sitä varmaan penäsi. Täysin merkityksettömäksi tämäkään seikka tuskin jäi suojeluskuntalaisten jäsenrekrytointia ajatellen.

Suojeluskuntajäsenyys ja työpaikat

Vuoden 1918 kansan jakanut sota heijastui kaikkialle, myös työpaikoille. Voittaneen osapuolen arvot eivät olleet kaikkialla niskan päällä. Työväenluokan enemmistö koostui vasemmistolaisesti ajattelevista, ja heillä oli vahva asema tuotannon ja palvelualojen työelämässä, esimerkiksi metsätyömailla. Kommunistien vallattua Suomen Ammattijärjestön valkoisia työmiehiä kohtaan alettiin harjoittaa painostusta. Useimmiten työmaaterrori kohdistui vapausotureihin, suojeluskuntalaisiin, Aunuksen-retkeläisiin, Viron vapausotaan tai lakonalaisiin töihin osallistuneisiin. Painostuskeinot vaihtelivat ivailusta ja uhkailusta fyysisen väkivaltaan.¹³⁶

Kommunistien suojeluskuntalaisiin kohdistama työmaaterrori, jonka vuoksi suojeluskuntiin pahimmassa tapauksessa pelättiin liittyä, oli 1930 jo voitettu ongelma: työmaitten äärivasemmistolaisista häiritsijöistä oli kesän 1930 ja kommunistilakien myötä tullut äärioikeiston pyörytyksen kohteita. Punainen terrori oli korvautunut lapuanliikkeen sinimustalla terrorilla. Suojeluskuntain päällikkö Malmberg piti alhaalta ylöspäin mobilisoituneen suojeluskuntaliikkeen vahvuutena sitä, että järjestö oli kestänyt eri suunnilta tullutta vastustusta, esimerkiksi työmaaterroria, vuosikymmenen. ”Nyt ei saa tehdä sitä rikettä, että saatetaan valtaan ’valkoinen terrori’. Asekäsitset vaiennettava.”¹³⁷ Suojeluskuntajärjestöä ei saanut liata syyllistymällä itse terroriin.

1930-luvun alussa metsäteollisuus ja suojeluskunnat käynnistivät jätkätyönä tunnetun toiminnan, jossa oli kysymys pohjoisen metsätyöläisten keskuudessa tehdystä valistus-toiminnasta. Se perustui siihen ajatukseen, että köyhyyttä ja tietämättömyyttä lievittämällä oli mahdollisuus torjua kommunismin houkutuksia. Metsäteollisuus tähtäsi toiminnallaan työrauhan saavuttamiseen ja suojeluskunnat kommunismin voittamisen lisäksi uusien jäsenten saamiseen suojeluskuntiin. Työmaaterrorinkin aikana Suomessa oli runsaasti sellaisia työpaikkoja, joissa suosittiin suojeluskuntalaisia.¹³⁸

Yleensä ottaen suojeluskuntalaiset olivat vapaaehtoisia, mutta joissakin tapauksissa vapaaehtoisuus saattoi perustua jonkinasteiseen ’yhteisölliseen pakkoon’. Monilla paikkakunnilla suojeluskuntien jäsenyyttä pidettiin asiaan kuuluvana. Esimerkiksi ei-vasemmistolaisen saattoi olla usein vaikea tai mahdoton päästä kunnallisiin luottamustoimiin ellei hän kuulunut suojeluskuntaan.¹³⁹ Vastaavasti joidenkin teollisuuslaitosten ja yritysten osalta suojeluskuntaan kuuluminen saattoi olla ehto työsuhteen jatkuvuudelle. Esimerkiksi Rudolf Waldenin johtaman Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiön tehdaspaikkakunnilla Myllykoskella, Valkeakoskella, Jämsänkoskella ja Simpeleellä suojeluskuntatyö oli erityisessä arvossa. Yhtiön vuonna 1929 perustaman Lotilan ammattikoulun oppilaat tulivat automaattisesti Valkeakosken suojeluskunnan jäseniksi ja muodostivat siinä oman komppaniansa.¹⁴⁰ Vasemmisto myös valitti eduskunnassa, että metsäopistoihin pääsyyn vaadittiin suojeluskunnan todistus. Ja tätä todistusta ei suojeluskuntiin kuulumaton voi-

nut saada. Jossain tapauksessa pyrkijän tuli antaa kirjallinen selvitys, miksi ei kuulunut suojeluskuntaan ja jos se ei tyydyttänyt oppilaitoksen rehtoria, ajateltu opintie sulkeutui. Asian luonteen vuoksi suojeluskunnan toiminnan laajuudesta tällä sektorilla ei ole saatavissa tietoa.¹⁴¹

Vastaavankaltaiset tekijät voivat osaksi selittää työväestön 'ryntäyksen' tehdassuojeluskuntiin. Esimerkiksi Nokian tehdasyhdyskunnan työväestöä ei 1920-luvulla juuri liittynyt Nokialle 1918 perustettuun suojeluskuntaan, vaikka Nokia-yhtiö ja kumiyhtiö tukivat suojeluskuntatyötä merkittävästi. Vasta Nokian kumitehtaan lähes vuoden kestäneen lakon (1928–29) jälkeen tehdasyhteisön johdon paine työväkeä kohtaan kasvoi: työntekijöitä painostettiin liittymään porvarillisiin järjestöihin kuten suojeluskuntaan ja Lotta Svärdiin. 1930-luvulla Nokia-yhtiö ja kumiyhtiö luovuttivat Nokian Seurahuoneen talo-osakkeensa suojeluskunnalle, joka sai osake-enemmistön taloyhtiössä. Tehdasyhtiöiden henkilökunta myös hallitsi ja tehdas tuki merkittävilta osin suojeluskunnan toimintaa.

Nokian ammattikoulun perustamisen myötä Nokia-yhtiö ja kumiyhtiö palkkasivat sinne urheiluohjaajan, joka samalla sai hoitaakseen suojeluskunnan poikatyön. Oli selvää, että suojeluskuntahenkisyys löi läpi myös koulun puolella: tavoite oli kasvattaa nuorista terveitä ja isänmaallisia kansalaisia. Taustalla olivat liiketaloudelliset syyt, sillä ammattikoulujen kautta tehtaille pyrittiin kasvattamaan ammattitaitoisia ja yhteiskunnallisesti luotettavia valkoisia työntekijöitä, jotka takaisivat työrauhan. Nokian koulun esikuvina olivat aiemmin perustetut Teollisuuden ammattikoulujen yhteenliittymään kuuluneet koulut: Kone ja Silta Oy:n, Lohjan Kalkkitehtaan, G. A. Serlachius Ab:n, Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n, Paraisten Kalkkivuori Oy:n ja A. Ahlström Oy:n koulut. Suojeluskuntajäsenyys oli kouluissa miltei koulutuspaikan edellytys. Esimerkiksi vuosina 1936–37 Nokian koulun oppilaista oli noin 70 % suojeluskunnan jäseniä. Koulutuspaikan saamisessa merkittävää oli suojeluskuntahalukkuuden lisäksi aiempi koulumenestys ja isän moitteeton työsuhde; aina suojeluskuntalaisuutta ei siis vaadittu. Valkeakosken koulun oppilaille suojeluskuntajäsenyys tosin oli pakollinen ja Mäntän koulussakin oppilaista oli 1930-luvulla noin 80–90 % suojeluskunnan jäseniä.

Paperiyhtiöt tukivat muuallakin voimakkaasti suojeluskuntatyötä, jonka puunjalostusyhtiöiden johtajat näkivät yhdyskunnan järjestyksen ja työntekijöiden luotettavuuden takaavana toimintana. Esimerkiksi Kymi-yhtiö maksoi kaikki paikallisen suojeluskunnan menot 1930-luvun alussa ja lisäksi se yhdessä tytäryhtiöidensä kanssa kustansi 41 % muiden Kymenlaakson suojeluskuntien menoista.¹⁴² Puuta jalostavan teollisuuden lisäksi suojeluskuntien tukijoissa oli hyvin edustettuna myös metalliteollisuus. Oikeastaan mikään talouselämän ala ei loistanut poissaolollaan.¹⁴³

Helposti voisi ajatella, että tehdassuojeluskunnat olisivat olleet työläisten suuren määrän vuoksi punaisempia kuin muualla sallittiin, mutta toisaalta ketään punikiksi todettua tehdassuojeluskuntiin tuskin kelpuutettiin. Paremminkin oli niin, että ne tehtaat, joissa toimi suojeluskunta, ottivat halukkaasti työsuhteeseen nimenomaan valkoista Suomea kannattavia työmiehiä¹⁴⁴ – heitäkin toki oli maassa runsaasti kuten tiedämme vapaus- ja sisällissodan valkoisen armeijan miehistön koostumuksen osalta. Paikallissuojeluskunnilla oli tosin valta hyväksyä omalla vastuullaan kenet tahansa jäsensäännöt täyttävän miehen suojeluskuntaan.¹⁴⁵ Näin ollen tehdassuojeluskunnat saattoivat tuoda järjestöön pienen vaaleanpunaisen lisän.

Ammattitaitoisilla työmiehillä oli myös mahdollisuus kiertää sellaiset työpaikat, joissa oltiin kovin suojeluskuntahenkisiä, ja hakeutua muualle. Työnantajat joutuivat ottamaan huomioon, että valinnanvaraa omaavat työläiset saattoivat myös käyttää valinnanvapautaan.¹⁴⁶ Tämän vuoksi ammattitaitoisia, jopa suojeluskuntakielteisiä työntekijöitä saatettiin sietää, jos he pysyivät hiljaa ruodussa. Tämä koski oletettavasti varsinkin vanhempia työntekijöitä, joilla oli yrityksissä pitkä työhistoria.

Jäsenmäärän kehitys

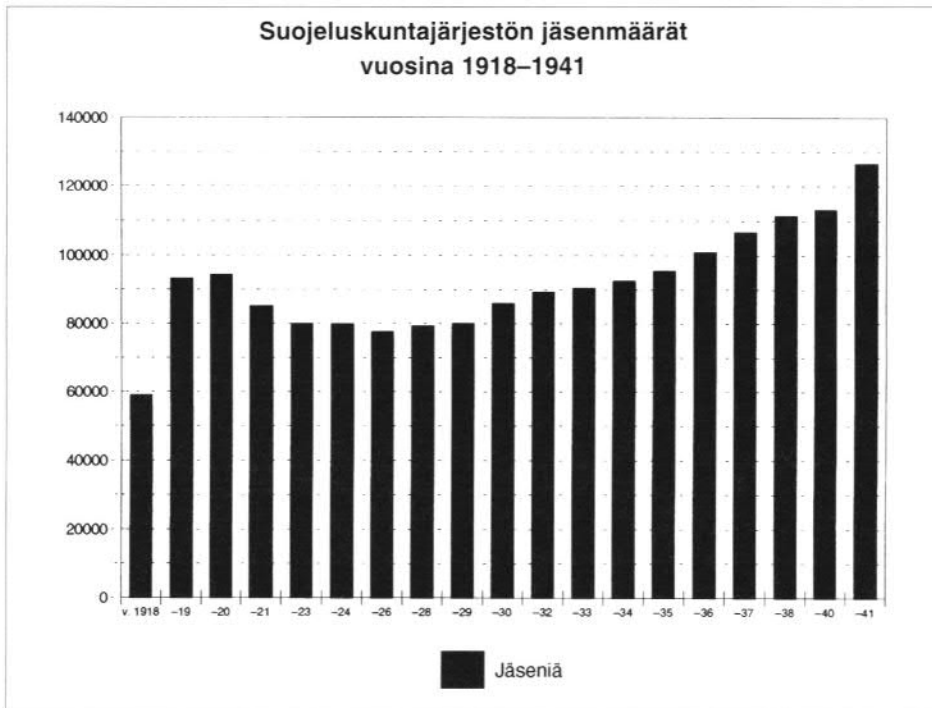
Jyväskylässä 4.7.1918 pidetyssä suojeluskuntien tulevaisuutta pohtineessa kokouksessa alustajana toiminut Martti Pihkala arvioi vapaaehtoisten jäsenien määrän asettuvan 30 000 miehen tasolle. Vuoden lopulla sotaministeriksi ja samalla suojeluskuntain ylipäälliköksi tullut eversti Rudolf Walden ja valtionhoitajaksi valittu Mannerheim, joka oli palannut ulkomailta, alkoivat kuitenkin luoda tarmokkaasti suojeluskuntiin uutta eloa. Uudessa poliittisessa tilanteessa jäsenmäärä alkoi nopeasti kasvaa.¹⁴⁷ Vuosi 1919 ja varsinkin sen alkupuoli oli sotaista mielialaa uhoavaa aikaa – sotaväsymyksen jälkeistä voimantuntoa – mihin osansa oli tehostuneella suojeluskuntapropagandalla. Pian seurasi kuitenkin arki: jäsenet huomasivat, ettei pelkkä myötämielisyys riittänyt vaan että jäsenyys edellytti myös vaivannäköä ja tositoimintaa. Nimellisten jäsenten jäädessä pois jäsenmäärät kääntyivät laskuun. Jäsenhukan muodostuminen suureksi vuodesta 1921 alkaen johtui siitäkin, että silloin ja osin seuraavana vuonna suojeluskuntalaisista laadittiin tiukassa valvonnassa henkilökortistot. Toimenpide tähtäsi muun muassa siihen, että samalla voitiin selvittää kunkin miehen sijoitus liikekannallepanon varalta. Tuolloin vasta tarkistettiin aikaisemmat epätarkat jäsenluettelot ja veltostuneet jäsenet poistettiin kirjoista.¹⁴⁸

Samanaikaisesti jäsenkortistojen siivoamisen kanssa suojeluskuntajärjestön palveluksesta poistettiin 1920-luvun alkuvuosina alun toistasataa päällystään kuuluvaa, alkaen paikallispäälliköistä ja päätyen piiripäällikköön. Aktivistien ja muiden oikeistoradikaalien yritys rakentaa suojeluskuntatoiminta ”oikean valkoisen hengen” varaan ja tehdä järjestöstä omien poliittisten tavoitteidensa saavuttamisen välikappale oli kärsinyt haaksirikon. Malmbergin henkilöstöpolitiikan tarkoituksena oli tehdä tilaa ammattitaitoisille sotilas-kouluttajille ja johtajille.¹⁴⁹

Väsymys sotilaalliseen toimintaan, tiukat eroamissäännökset ja alkuaikojen ”pakkojäsenyyden tunnelmia” hiponut painostava ilmapiiri tuskin olivat vaikuttamatta 1920-luvun alun suojeluskuntien jäsenkatoon.¹⁵² Osa vapaaehtoisestikin liittyneistä jäi pois toiminnasta ajatellessaan pahimman vaaran menneen ohi etäisyyden vuoteen 1918 kasvaessa. Jotkut mahdollisesti turhautuivat alkuaikojen haparoivaan suojeluskuntatoimintaan, joka oli osittain seurausta kouluttaja-, ase-, varuspulasta, kokoontumistilojen ja ampumaratojen puutteesta jne. Osalla taas ei ollut arkiaskareiltaan aikaa suojeluskunnalle.

Jäsenmäärän elpyminen vuodesta 1926 alkaen oli seurausta suojeluskuntatoiminnan tehostumisesta ja toimintaedellytysten parantumisesta, jolloin voitiin perustaa uusia suojeluskuntia. Epäilemättä myös yhteiskunnallisen tilanteen vakautuminen ja eduskunnan säätämä laki suojeluskunnista paransivat mahdollisuuksia saada jäseniksi sellaisia, jotka aiemmin olivat epäroineet liittyä suojeluskuntiin.¹⁵³ Yhteiskunnan oikeistolaistuminen vuosikymmenen lopulla näkyi suojeluskunnissa jäsenmäärien kasvuna. Monet

Kaavio 7.



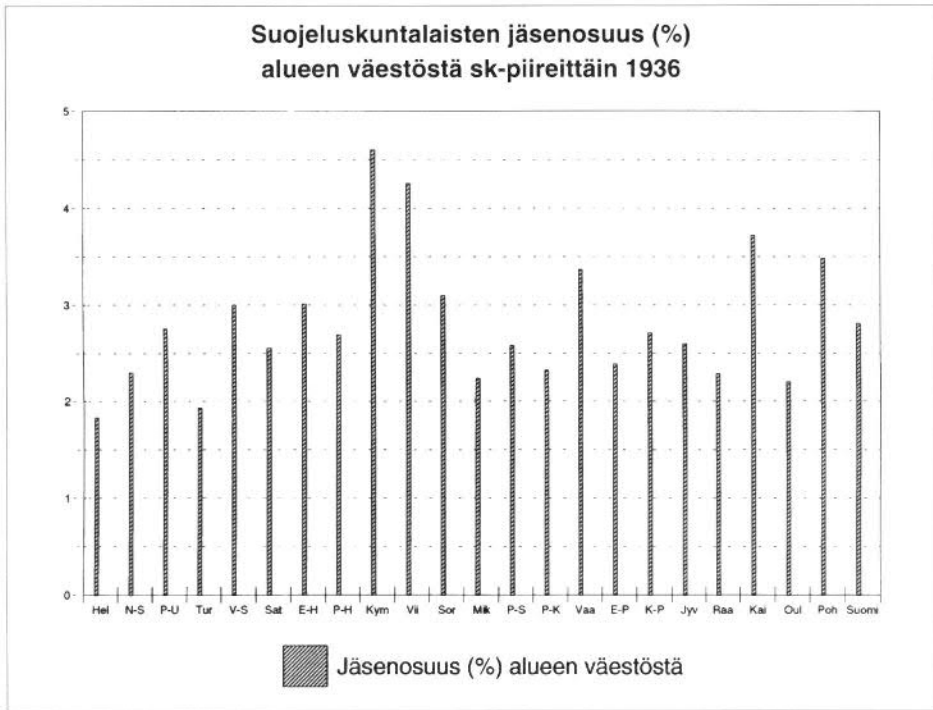
Lähteet: Liite 2, taulukko 5.

Tarkasteltaessa jäsenmääriä on syytä pitää mielessä, että ne perustuvat varsinkin alkuvuosina osin suojeluskunnittaisiin arviolukuihin. Laskuvirheistä ja muiden tilastollisten epätarkkuuksien vuoksi ne ovat muutenkin nähtävä vain suuntaa antavina.¹⁵⁰ Jäseneksi ottaminen oli kunkin suojeluskunnan oma asia, joka kuitenkin kosketti kymmeniä tuhansia miehiä. Asetuksen mukaan jäseneksi voitiin ottaa miehiä, "joiden uskollisuuteen laillista yhteiskuntajärjestystä kohtaan voitiin luottaa". Jäsenyyshakemuksen hyväksyminen tai hylkääminen merkitsi samalla pitäjän miespuolisen väestön jakamista vuoihin ja lampaisiin.¹⁵¹

niistä, jotka aiemmin olivat arkailleet kantaa suojeluskuntapukua, saivat lapuanliikkeen myötä rohkaisua siihen. Järjestön jäsenmäärän jatkuvasta kasvusta huolimatta 1930-luvulla jäsenmäärät saattoivat laskea paikallisesti esimerkiksi oikeistoradikalismien yllilyöntien ja suojeluskuntalaisten taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Toisaalla taas toimintaan saatiin mukaan uusia jäseniä. Kaikkia halukkaita ei voitu ottaa vastaan varusteiden niukkuuden vuoksi. Suojeluskuntajärjestön edustajakokouksessa maaliskuussa 1935 esitetyn arvion mukaan suojeluskuntien oli täytynyt vastata kielteisesti jopa useiden tuhansien miesten jäsenanomukseen ase- ja varustepulan vuoksi.

Erottamisiakin tapahtui: vaikka suojeluskunnan jäsenyys perustui vapaaehtoisuuteen, niin toimiminen suojeluskunnassa ei ollut vapaaehtoista. 1920-luvulla suojeluskunnassa oli vielä monia harjoituksissa käymättömiä, mutta 1930-luvulla heistä haluttiin päästä

Kaavio 8.



Lähteet: Raikkala 1971, 81.

'Suojeluskuntainostus' oli v. 1936 tilastojen perusteella vilkkainta Kymenlaakson, Viipurin, Kainuun, Pohjolan ja Vaasan sk-piireissä. Näistä 'viiden kärkeen' jäseninnokkuudessaan kuuluivat jo syyskuussa 1919 Kymenlaakson, Viipurin ja Pohjolan sk-piirit. Sen sijaan Nylands södran, Pohjois-Uudenmaan ja Oulun piirit, jotka v. 1919 kuuluivat jäsenosuuksilla mitattuna aivan kärkikaartiin, eivät olleet sitä enää v. 1936. Jäsenosuudet eivät kerro koko totuutta 'jäseninnostuksesta', sillä myös suojeluskuntien varallisuus, varus- ja asetilanne vaikuttivat siihen, kuinka paljon uusia jäseniä voitiin ottaa. Arvailtaessa syitä korkeisiin jäsenosuuksiin mainituissa sk-piireissä on syytä muistaa, että esimerkiksi Kymenlaaksossa suojeluskunnat saivat voimakasta tukea Kymi-yhtiöltä. Viipurissa saattoi vaikuttaa itärajan läheisyys, Vaasan vahva maanpuolustushenki oli ehkä perua itsenäisyyssiastelun ajalta ja Kainuussa sekä Pohjolassa harrastusmahdollisuudet olivat vähäisiä sk-toimintaa lukuun ottamatta. Uusimaalaisten vahvaan jäsenpanokseen v. 1919 saattoi olla osuutensa sillä, että Etelä-Suomen suojeluskunnat olivat ainakin aluksi keskimäärin muita suojeluskuntia vauraampia. Lähteet: Raikkala 1971, 81 (tilasto); Suomen Sotilas (Suomen Sotilaan Joulu) 1919, 36-37; Hersalo 1962, 327.

Suojeluskuntapiirien lyhenteet: Hel = Helsinki, N-S = Nylands södra, P-U = Pohjois-Uusimaa, Tur = Turunmaa, V-S = Varsinais-Suomi, Sat = Satakunta, E-H = Etelä-Häme, P-H = Pohjois-Häme, Kym = Kymenlaakso, Vii = Viipuri, Sor = Sortavala, Mik = Mikkeli, P-S = Pohjois-Savo, P-K = Pohjois-Karjala, Vaa = Vaasa, E-P = Etelä-Pohjanmaa, K-P = Keski-Pohjanmaa, Jyv = Jyväskylä, Raa = Raabe, Kai = Kainuu, Oul = Oulu, Poh = Pohjola.

eroon, jotta aseet ja varusteet voitaisiin antaa aktiivisempaan toimintaan valmiimmille uusille tulokkaille. Monet eivät joutaneet harjoituksiin kun työpaikka oli toisella paikkakunnalla tai työ oli sesonkiluontoista. Usealla kaupunkilaisella oli sen sijaan kahdeksan tunnin työpäivä ja sen jälkeen vapaa-aikaa. Kaupunkilaisten saattoi olla siten helpompi järjestää aikaa vapaaehtoiselle maanpuolustustyölle.¹⁵⁴

Jäsenkunnan kehityksen kannalta saattoi olla merkityksellistä, että yhteiskunnallisten kuohunnan vuosien jälkeen suojeluskuntain yliesikunta teki entistä kovemmin töitä kitkeäkseen poliittisuuden pois järjestöstä. Viimeksi mainittu oli välttämätöntä myös siksi, että aluejärjestelmään siirryttäessä suojeluskunnista oli tulossa entistä kiinteämpi osa puolustusvoimia.¹⁵⁵ Suojeluskuntajärjestön jäsenmäärä nousi koko rauhanaikaisen 1930-luvun, ja vuonna 1936 ylitettiin 100 000 suojeluskuntalaisen haamuraja. Koko Suomen asukasluvusta, suurin osahan ei ollut ikänsä ja sukupuolensa vuoksi suojeluskuntakelpoisia, suojeluskuntalaisia oli 2,81 %.¹⁵⁶

Eduskunnan myönnettyä vuosina 1936 ja 1937 kuuden miljoonan markan määrärahan jäsenmäärän lisäämiseksi tarkoitettujen varusteiden hankkimiseen jäsenmäärää voitiin kasvattaa mainittuina vuosina 10 000–11 000 jäsenellä.¹⁵⁷ Vuonna 1937 jäseniä oli arviolta 106 000 ja viimeisenä rauhan vuonna 1938 jo reilut 111 000. Sotavuosien jäsenmääristä ei ole täyttä selkoa, mutta vuodesta 1940 vuoteen 1941 suojeluskuntien jäsenmäärä kasvoi yli 13 000 miehellä, jolloin jäsenkuntaa oli jo noin 126 000. Järjestössä palvelleiden vapaaehtoisten määrän, ilman suojeluskunta- eli sotilaspoikia, on arveltu olleen koko jaksolla 1918–1944 noin 150 000 jäsentä.¹⁵⁸

Suojeluskuntahenkisiä aikalaiskäsityksiä suojeluskuntiin liittymättömyyden syistä

Suojeluskuntatoiminnasta jäi erään arvion mukaan heti alkuvuosina syrjään noin 3/5 asekuntoisesta ei-sosialistisesta miesväestä.¹⁵⁹ Joitakin aikalaiskäsityksiä liittymättömyyden syistä saamme esille suojeluskuntajärjestön valistusosaston vuonna 1923 pitämän kirjoituskilpailun – ”Miehet, jotka vasta vaaran hetkellä ovat valmiit liittymään suojeluskuntiin” – kirjoituksista.

”N. 100 000 miestä kuuluu suojeluskuntiin. Onhan se järjestö siis tosiaankin valtava järjestö. Mutta enemmän niihin voisi kuulua. Onhan maassamme asekuntoinen miespuolinen väestö, vaikka sen lukumäärästä kaikki tarpeelliset olosuhteiden vaatimat poistot tehtäisiin, noin 400 000 miestä. Missä on siis 300 000 miestä, joiden tulisi kuulua suojeluskuntiin. N. 2/5, se on 160 000 miestä, on punatautisina pois laskettava. Mutta mitä väkeä ovat 140 000 miestä, jotka olematta punaisia, eivät ole suojeluskuntiin liittyneet.”

Asettamaansa kysymykseen vastasi kirjoituskilpailun voittanut raahelainen kansliapäällikkö ja maisteri L. P. väittämällä, että osa oli piileskelijöitä, kápälämäkeläisiä ja osa velttoja. Ensin mainitut hän näki halveksittavina ja jälkimmäiset luonnonkansana, joka elää vain nykyhetkessä kykenemättömänä näkemään omaan menneisyyteensä tai tulevaisuuteensa. Sivistyskansaan kuuluivat vain ne, joilla oli kyky nähdä isänmaallisen toiminnan merkitys paitsi nykyhetkessä myös menneisyydessä ja tulevaisuudessa. Kolmanen pois jääneiden ryhmän muodostivat ”tuuliviirit” tai ”sipulit”, joilla ei ollut sydäntä

vaan ainoastaan kuori kuoren päällä. Heidän lukuisuutensa riippui kulloinkin puhaltavista yleisen mielipiteen tuulista ja niiden suhteista suojeluskuntiin.

Eräs huomattavammista syrjästäpöryjään ryhmistä oli se, johon kuuluvat sanoivat kyllä vaaran uhatessa tulevansa mukaan. Edelleen oli sellaisia, jotka vetosivat vaatimattomasti varattomuuteensa ja kovaan aherrukseensa toimeentulon hankkimisessa itselleen ja perheelleen. Nämä olivat periaatteessa usein suojeluskuntamielisiä, mutta eivät katsoneet ennättävänsä mukaan. Joitakin taas estelivät vanhemmat. Sen sijaan ne, jotka työskentelivät punaisilla työpaikoilla, olivat kovan painostuksen alaisina ”ryssäystävain puolelta”. Vielä oli sellaisiakin, jotka käsittivät uhkan päätyneen vapaussodan myötä, mutta jotka olivat valmiita mukaan sitten, jos vaara jälleen uhkasi. Osa heistä oli vapaussotureita, jotka olivat väsyneet tai menettäneet hermonsä sodassa. Yhtä kaikki, monet kÄpÄlÄmäkelÄisetkin lupailivat L. P:n mukaan tulla maanpuolustustöihin vaaran hetkellä – peittääkseen huonouttaan.

Jaetulle toiselle sijalle sijoittunut taiteilija I. W. taas oli sitä mieltä, että miehet, jotka vasta vaaran hetkellä eli yleisen liikekannallepanon sattuessa pyrkivät liittymään suojeluskuntiin, olisivat sotilaallisessa suhteessa ”täysiä tolvanoita, joille on kaikki opetettava aakkosista alkaen”. Hän näki tähän ryhmään kuuluvissa paljon sellaisia, jotka liittyisivät suojeluskuntiin päästäkseen käsiksi aseisiin ja käyttÄÄkseen niitä isÄnmaataan vastaan tilanteessa, jossa kunnan miehet olivat rintamalla. I. W:n mukaan tÄllÄisten isÄnmaankavaltajien ilmestyminen selustaan olisi todennÄköistä.

Filosofian kandidaatti A. K. aloitti oman kirjoituksensa seuraavasti:

”Kaikki tunnemme niitä miehiä, jotka eivät rauhan aikana liity suojeluskuntiin, mutta jotka sanovat olevansa valmiita lähtemään mukaan, jos vaara uhkaa maata. Tunnemme näitä miehiä yhden tässä, toisen tuolla, lyhyesti sanoen lukemattomia. Heistä voisi muodostua toinen yhtä voimakas armeija kuin suojeluskuntalaitos nyt on – jos tosiaankin löytyisi sellainen ihmeidentekijä, joka heidänlaisistaan pystyisi jonkun järjestön muovaamaan. Siinäpä se pulma onkin!

Joukkoon mahtui A. K:n mukaan vapaussotureita, jotka katsoivat tehneen osuutensa: ”Rehkiköön nyt nuoremmat”. Sama päti useisiin asevelvollisiin, jotka olivat rauhan aikaan tehneet temppuja kyllikseen ja jotka kuuluivat armeijan reserviin. Heistä osa katsoi suojeluskunnat tarpeettomiksi, sillä mitäpä sotaväen käynyt sieltä oppisi. Liikemies taas saattoi jäädä pois sen vuoksi, ”että muuten hän pelkää menettävänsä sosialistiset kundinsa”. Joku muu jäi pois muiden kiireidensä vuoksi. Moni työmies taas pelkäsi punaisten taholta työpaikkakiusaamista, vaikka vaaran tullen vakuuttikin tulevansa mukaan.

Kolmannen palkinnon saaneen Pohjois-Hämeen valitun piiriesikunnan edustaja, aktivisti ja insinööri S. H:n jalkavikainen roolihahmo Kaalamo sanoi tuntevansa ainakin neljän laatuista miehiä, jotka olivat valmiit liittymään suojeluskuntiin vasta vaaran hetkellä. Ensimmäisen ryhmän muodostivat laiskat, jotka kyllä sodan tullen käyvät Vöyrissä parissa viikossa päällystökoulutuksen ja tappelevat tai pyrkivät esikuntiin kirjureiksi, jotta voisivat mukavasti lähettää kenttäpostissa valokuvansa ”– gala-uniformussa – Espilän tytöille. Nämä miehet eivät ymmärrä, että rivimiehissä vain ajan mukaan kasvaa yhteenkuuluvaisuuden ja yhtenäisyyden tunne” ja että ”ei ampumisen taitokaan niin vain äkisti istu lapoihin ja silmään”. Toisella ryhmällä perussyö oli pelkuruus ja kolmanteen ryhmään kuuluivat niin sanotut ”toimen ja häärinnän miehet”. Tähän ryhmään voitiin

kiireisten elinkeinonharjoittajien tai yhteiskunnallisissa luottamustoimissa hääriävien lisäksi lukea entiset sotilaat, jotka omasta mielestään jo olivat sotilaina ammattilaisia. Neljännen ryhmän miehet taas olivat ”poliittisen omantunnon kaupustelijoina,” jotka olivat kaikkein viheliäisimpiä: ”sillä onhan pelkuruuskin ja laiskuus paremmat kuin kaksinaamaisuus”. Tällaisia olivat esimerkiksi ne, jotka vapaussodan aikana sanoivat,

”että ei sitä vaan niin voi liittyä suojeluskuntaan, kun ei tiedä kumpika puoli voittaa.” ...
”Nämä ne ovat kommunistejakin pahemmat, sillä nämä voivat salassa myydä palan isänmaastaan verivihollisellemme kommunistien tehdessä julkista kauppaa. He ovat valmiit, vaaran hetkellä ei, mutta minuutti sen jälkeen, nähtyään perspektiivit, astumaan suojeluskunnan riveihin ja voivatpa tehdä itsensä kuuluisiksikin esim. erinomaisessa tavassa sotaalasta hoitaessaan etc.”

Lisäksi ”Kaalamo” mainitsee vielä niin sanotut rauhanaatteen palvelijat, joiden ajatusmaailmaan tosin sopivat Trotskin sotaiset puheet ja puuhut. S. H. esitti lopuksi, että suojeluskuntaliike oli myös rauhan aatteen synnyttämä, tosin täysin käytännöllisessä mielessä: ”Jos haluat rauhaa, varustaudu sotaan. Ei hyökkäämään, ei vallottamaan ja anastamaan naapurilta mitään, mutta kyllä täydellä oikeudella puolustamaan maata ja sen lakipohjaista elämää.”

Naisnäkökulmaa kirjoituskilpailuun toi lottien suuhun sanoja laittanut turkulaisrouva E. K-K, joka oli suojeluskuntajärjestön sotilasohjaajan vaimo:¹⁶⁰

... ”Mikä niitä miehiä oikein vaivaa? Penttilän Eskokaan ei kuulu suojeluskuntaan, vaikka on suuren talon poika ja joutilas.” ... ”Minä sitä Eskoa kyllä kehoittelin liittymään suojeluskuntaan, mutta sehän on jänis eikä mies. Sanoi että jos sota tulisi, niin pistettäisi taitavat miehet tulilinjalle. Kun ei mitään osaisi, niin totta mar saisi ensin harjoitella jossain. Siihenhän kuluisi ainakin osa sota-aikaa. Siten olisi ainakin suurempi mahdollisuus säästyä kuulalta.”

Tässä yhteydessä on ehkä paikallaan mainita, että kommunistit viljelivät 1920-luvulla aivan päinvastaista väittämää suojeluskuntalaisten kohtalosta sodan tullen: suojeluskuntalaiset eivät joutuisi rintamalle, vaan saisivat palvella rintaman takana. ”Tämmöinenkö muka sitten on armeijan reserviä, jota ei aiotakaan käyttää rintamalla, vaan rintaman taa, selkäpuolen sankareiksi omia kansalaisia vastaan.” Väite osoittautui sitkeähenkiseksi, sillä talvisodan kynnyksellä suojeluskuntiin ilmeisesti hakeuduttiin jossain määrin myös rintamalle joutumisen välttämiseksi. Kommunistit käyttivät propagandassaan lähtökohdaksi nähtävästi sitä tosiasiaa, että osa suojeluskuntalaisista ei ollut asevelvollisuusikäisiä tai -kelpoisia ja että suojeluskunnissa koulutettiin miehiä myös rintaman takaisiin varti- yms. tehtäviin.¹⁶¹

Muina syinä suojeluskunnasta poisjäämiseen esiintyivät rouva E. K-K:lla työhulluus ja ahneus, ymmärtämättömyys ja sotavaen käyminen. Lisäksi hän mainitsee seikkailunhaluiset henkilöt, jotka kyllä ovat valmiit osallistumaan heimosotiin, mutta joiden seikkailuviettiä suojeluskuntatoiminta ei riitä tyydyttämään. Suojeluskuntaan kuulumattoman opettajan kohdalla hän arvelee syynä olevan opettajan luulon, ”että hänen velvollisuutensa on nyt sovittaa keskenään punaiset ja valkoiset”. Opettaja näki asiassa luokkataistelun piirteitä, mikä ei ollut ihme sillä ”niitä siten ajattelevia on melkeinpä kokonaisia puolueita”. Lukkarin kohdalla esteeksi liittymiselle nousivat uskonasiat ja pelko seurakun-

talaisten ja pappien suhtautumisesta kirkonmieheen, joka osallistuu aseelliseen kansalaisjärjestöön: ”Kaikki mikä ei ole uskosta, on synti. Ei minun tapani ole ollut maailman lasten kanssa iloa pitää”. Tarina päättyi siten, että lottana toimineen Liisan isä totesi: ... ”Kuulehan, kyllä on parasta että eroat lotista. Näes nyt, kun tämä meidän työväki on niin punaista, että varmaan katsovat puuhiasi karsaasti”. Yhteisöpaineeseen ei jäänyt merkityksettömäksi ihmisten harkitessa jäsenyyttä vapaaehtoisissa maanpuolustusjärjestöissä.

Muista kirjoituksista käy ilmi lisää syitä, joita edellä ei ole mainittu. Tällaisia olivat esimerkiksi Artjärven paikallispäällikkö O. H:n mukaan puolue-edun asettaminen isänmaan onnen edelle tai terveydelliset syyt. Toiset taas ajattelivat, että onhan suojeluskunnissa miehiä jo riittämiin asti: omaa läsnäoloa ei nähty välttämättömäksi. Mieshenkilö I. N. Helsingistä keksi syyksi ihmislunonteen: toiset ovat vain luonnoltaan hitaampia ja heittää vasta vaaran tullen. Palstatilallinen ja suojeluskuntakorpraali W. B. Lopen suojeluskunnasta löysi yhdeksi syyksi liittymättömyyteen sen ajatuksen, että pärjäsimme viime sodassakin, vaikkemme niin kovin harjoitelleet. Filosofian kandidaatti A. W. Turusta näki mahdollisena sen, että osa suojeluskuntiin liittymättömistä ajatteli voivansa hyödyttää isänmaataan paljon suuremmassa määrin muulla tapaa ”kuin kivääritemppeja tekemällä”. Jotkut taas olivat niin mukavuudenhaluisia, etteivät viitsineet uhrata paria tuntia viikossa aseharjoituksiin. Toiset taas kokivat olevansa maailmankansalaisia ja tunsivat siten vastenmielisyyttä kaikkea militarismia kohtaan. A. W. näki sen, etteivät kaikki osallistuneet suojeluskuntatoimintaan, harmillisena myös siksi että hän koki suojeluskunnat keinona tasoittaa suomalaisen yhteiskunnan ylitsepääsemättömiltä näyttäviä kuiluja: ...”kun esim. näemme entisen valtionhoitajan tai yliopistonprofessorin kylki kyljessä tavallisen rahvaanmiehen kanssa valmentavan itseään suojeluskunnan aseharjoituksissa.”

Jyväskylän seminaarilainen J. S. näki yhtenä syynä ”maan parhaimmiston” jäämiseen pois suojeluskuntatoiminnasta suojeluskuntaupseereissa: ”hyvin suuri osa suojeluskuntaupseereistamme juopottelee ja niin ollen rikkoo eduskuntamme hyväksymää kieltolakia”... ”Isänmaansa ja kansansa parasta ajattelevissa raittiissa miehissä se herättää vastenmielisyyttä ja halveksuntaa”.¹⁶² Pahennusta herättänyt viinan viljely oli järjestössä nimenomaan 1920-luvun ja etenkin sen alkupuolen ongelma. Ongelmat, myös muut kuin juopottelu, tunnustettiin ja jäseniä sekä viranhaltijoita erotettiin: osa nimenomaan pahennusta herättävän juopottelunsa vuoksi. Tämän lisäksi suojeluskunnissa esiintyi jäsenten hyväksymää hallittua alkoholin käyttöä, josta ei aiheutunut häiriötä. Maan tapa vallitsi suojeluskunnissakin.¹⁶³ Seminaarilainen J. S. jatkaa:

”Mutta tämän lisäksi tapaa suojeluskuntaupseeriemme joukossa sellaisia, jotka kiroten haukkuvat tai muuten kohtelevat suojeluskuntalaisia sellaisella tavalla, joka sivistyneen ihmisen – jollainen upseerin pitäisi olla – taholta ei saisi tulla kysymykseenkään.”

Yhteiskoululainen P. V. Karstulan suojeluskunnasta totesi, että suojeluskuntiin kuulumattomien kuuli usein vetävän puolustusvirtenään tämäntapaista: ”Ne ne aina sodan tullen jänöinä pylkkivät ja perunakuoppia vahtivat, jotka rauhan aikana eniten tenhaavat ja tohisevat; hiljaa se hyvä tulee.” Toinen käsitys oli, että ”Ei tarvitse rauhan vallitessa rahjustaa suojeluskuntaharjoituksissa, kyllä sitä on miestä vaaran sattuessa – oli sitä v. 1918:kin”. Suojeluskunta-alikersantti N. V. Vesilahdelta aloitti kirjoituksensa: ”On niin lukemattoman paljon nuoria, keski-ikäisiä sekä vanhoja miehiä joiden kuulee vastaavan,

kun tulee puheeksi suojeuskuntaan liittymisestä: Kyllä minä sitten suojeuskuntaan liittyn, kun ryssä hyökkää rajan yli Suomen puolelle.” Hän oli sitä mieltä, että näiden joukossa oli paljon sellaisia, jotka eivät sodan tullenkaan suojeuskuntaan liittynisi. Metsäkoululainen E. Y. Hirvakselta, löysi suojeuskuntaan liittymättömyyden taustalta kansallisen kulttuurimme rappeutumisilmiön. Neiti A. J. Ikaalisista näki asian hieman samaan tapaan:

”Meidän ei tule halventaa suojeuskuntien kunniaakkaita päämääriä sillä, että me vahvistaisimme joukkojamme sellaisilla miehillä, jotka vasta kurjan aineellisen edun tai taloudellisten vaikutteiden pakoittamana liittynvät suojeuskuntaamme.” ... ”Jos me nyt koettaisimme saada joukkoihimme miehiä, joille isänmaallisuuden kulttuuri ei merkitse mitään, silloin menettäisivät suojeuskunnat sen kulttuuri arvon mikä niille kuuluu. Tämän vuoksi onkin parempi, että emme aseta minkäänlaista toivoa sellaisiin miehiin”.¹⁶⁴

Suojeluskuntalaiset ennen järjestön perustamista

Ensimmäinen asetus suojeluskuntajärjestöstä annettiin elokuussa 1918, mutta koska suojeluskunnilla oli alkumuotonsa varhaisemmissa tapahtumissa, on perusteltua koettaa piirtää kuva myös järjestövaihetta varhemman ajan suojeluskuntalaisten sosiaalisesta kerrostuneisuudesta.¹⁶⁵

Vuoden 1917 suojeluskuntalaiset valkoisen armeijan runkona

Eri puolilla maata vuoden 1917 levottomien olojen aikana perustettujen suojeluskuntien syntytausta poikkesi jonkin verran toisistaan. Pelkistetysti voidaan sanoa, että Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa liikkeellä olivat maanviljelijät, jotka organisoivat maatalouslakkojen vuoksi järjestyskuntia. Ensimmäiset suojeluskunnat olivat juuri näitä yksityishenkilöiden aloitteesta syntyneitä. Ruotsinkielisellä Pohjanmaalla ja Karjalassa lähtökohtana olivat kuntakokoukset, jotka perustivat viranomaisten avuksi järjestysmiehistöjä. On muistettava, että järjestyksen ylläpito kuului kunnan tehtäviin. Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa suojeluskuntien syntyyn taas vaikutti voimakkaimmin aktivistien pyrkimys järjestää jääkäreiden tueksi mahdollista kansannousua varten salaisia palokuntia. Viimeistään marraskuun 1917 suurlakon jälkeen tällainen syntytapojen erottelu menetti kuitenkin merkityksensä kun suojeluskuntaliikkeen eri linjat lähentyivät toisiaan.¹⁶⁶

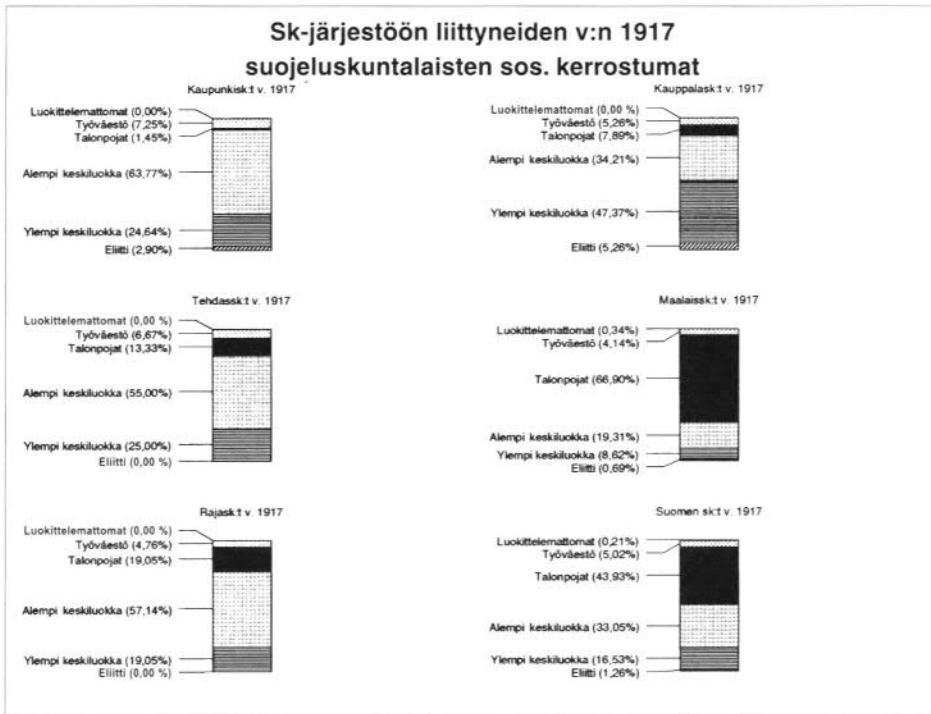
Varhaisten suojeluskuntalaisten sosiaalisesta kerrostuneisuudesta on vaikea saada tietoja, sillä jäsenluetteloita on säilynyt vain hajanaisesti. Toiminnan käynnistäjistä tietoja on runsaimmin: he ovat luokiteltavissa pääosin lukeneistoon ja keskiluokkaan. Sen sijaan rivijäsenistä, esimerkiksi työväestön osallistumisen asteesta suojeluskuntiin on vaikea esittää luotettavia arvioita.¹⁶⁷ Suojeluskunnan myöhemmän ylipäällikön, Lauri Malmbergin tarkoitushakuisen lausunnon mukaan suojeluskuntiin kuului kesällä 1917 paljon työväenluokan miehiä. Ainakin paikallisesti näin oli, varsinkin loppukesällä ja alkusyksystä, mutta monet heistä jättäytyivät pois toiminnasta vielä syksyn kuluessa työväen ryhmittäessä entistä selvemmin luokkataistelun tunnusten alle.¹⁶⁸

Esimerkiksi Lapualla perustettiin vapaaehtoinen palokunta 29.6.1917. Sen säännöt laadittiin ”Vaasassa” julkaistujen mallisääntöjen mukaan. Aktiivinen komitea painotti voimakkaasti tarvetta vetää sosialidemokraatit mukaan toimintaan takaamalla heille, että toiminta kohdistuisi yksinomaan venäläisiä vastaan. Palokuntaan kuului 22. heinäkuuta ainakin 139 henkilöä, joista osa luokiteltiin sosialisteiksi. Johtotehtäviin heitä ei noussut yhtäkään. 15 vasemmistoon lukeutuvaa erosi palokunnasta sitten, kun Helsingistä alkoi tulla kehotuksia siihen ja Lapualla perustettiin työväen järjestyskaarti.¹⁶⁹ Mikäli jäsenet pysyivät jotakuinkin samoina alkusyksyyn 1917 asti, niin Lapuan ’palokunnan’ jäsenistä noin 11 % kuului vasemmistoon, mutta kaikki heistä eivät välttämättä olleet luokitel-

tavissa työväestöön kuten ei työväestö sellaisenaan ollut luokiteltavissa vasemmistolaisiksi.

Suojeluskuntajärjestöön kuuluneista suojeluskuntalaisista laatimani henkilökorttios sisältää tietoja myös vuonna 1917 suojeluskuntiin liittyneistä. Jos otokseen on luottamista (kaavio 9), niin vuonna 1918 perustettuun suojeluskuntajärjestöön kuuluneista ja jo vuoden 1917 suojeluskuntiin liittyneistä otoshenkilöistä keskimäärin ainoastaan 5 % ilmoitti elinkeinokseen ammatin, jonka perusteella heidät voidaan luokitella työväestöön. Vähiten työväestöön kuuluvia liittyi suojeluskuntiin maaseudulla (4 %) ja eniten tehdaspaikkakunnilla ja kaupungeissa (7 %).¹⁷⁰ Nämä osuudet kuvastavat ilmeisen huonosti kesän 1917 tilannetta, koska luokkataistelun merkeissä syksyllä eronneet työläiset tuskin oli-

Kaavio 9.



Lähteet: Liite 2, taulukko 6.

Tulos on mielenkiintoinen vaikka vain suuntaa antavanakin: suojeluskunnat olivat loppuvuodesta 1917 valkoisempia kuin vapaus- ja sisällissodan valkoinen armeija. Toisaalta siinä ei ole mitään ihmettelemistä: suojeluskunnat olivat valkoisen puolen ydinjoukko, jonka synty liittyi järjestyksen ylläpidon lisäksi osin jääkäriiliikkeeseen. Suojeluskunnista syksyllä luokkataistelutunnusten alle eronneet työläiset kavensivat suojeluskuntien jäsenpohjan yhteiskunnallista monimuotoisuutta. Erotuksena kunnallisista, lähinnä levottomuuksien torjumisen tarkoitetuista, suojeluskunnista osa järjestyskuntien ja vapaaehtoisten palokuntien nimellä synnytytyistä suojeluskunnista oli tarkoitettu käytettäväksi tarpeen vaatiessa aseelliseen itsenäisyystaisteluun, lähinnä Saksassa koulutetun pataljoonan yhteydessä, venäläisvaltaa vastaan. Valkoiseen armeijaan taas tuli asevelvollisuusyksiköiden kautta "puhtaita punikkejakin".

vat innokkaimpina perustamassa uusia suojeluskuntia sodan jälkeisessä tilanteessa. Sen sijaan ne antavat luotettavamman kuvan vuonna 1917 suojeluskunta-aatteen pysyvämmin omaksuneiden vapaaehtoisten jäsenten sosiaalisesta kerrostuneisuudesta. Suurimman yksittäisen jäsenryhmän muodostivat talonpojat (44 %), mikäli erotamme alemman (33 %) ja ylemmän keskiluokan (17 %) edustajat omiksi ryhmikseen. Keskiluokkaan luokiteltavien yhteinen osuus otostuloksesta on kuitenkin mittavat 50 %.

Valkoinen armeija oli enemmän kuin suojeluskunnat. Taistelujen alkaessa suojeluskuntalaisia oli mukana vapaaehtoisina noin 17 000 – 18 000 jäsentä. Myöhemmin Mannerheimin johtamien hallituksen vakinaisessa palveluksessa olleiden joukkojen määrä kohosi värväystoiminnan ja asevelvollisuuskutsuntojen johdosta 55 000 – 60 000 mieheen. Otostulokseni vahvistaa sen aiemman tutkimuksen käsityksen, että valkoiseen armeijaan kuuluneen työväestön osuus kasvoi eniten juuri tällöin. Valkoisella puolella työmiehet, työläiset, itselliset, loiset ja irtolaiset muodostivat lopulta reilun viidenneksen tai vajaan neljänneksen rintamajoukoista ja punaisella puolella reilut kolme neljännestä. Työväestön rekrytointi perustui niin valkoisella kuin punaisella puolella osin asevelvollisuuspakotteisiin ja osin vapaaehtoisuuteen.

Rintamalla työväestöön kuuluvat asevelvolliset osoittautuivat Mannerheimin mukaan täysin luotettaviksi, mikä osin – yhdessä sen kanssa, että kutsunnoista pois jääneiden luku jäi pieneksi – todistaa heidän sopeutumisestaan laillisen hallituksen armeijaan. Tosin joukkoja oli jalostettu luotettavampaan suuntaan jo kutsunnoissa ja täydennettäessä joukkoja: vakinaiseen palvelukseen vastaan hangoitellen suostuneille ja epäluotettaviksi kuten ”puhtaiksi punikeiksi” katsotuille ei edes annettu aseita, vaan heistä muodostettiin erilaisia työosastoja. Muutoinkaan, kuten Ohto Manninen (1974) on osoittanut, valkoisen armeijan ”punatartunnasta” osansa saaneet asevelvolliset eivät kaikki olleet aivan niin luotettavia kuin miksi he Mannerheimin voitontäyteisissä muistelmissa myöhemmin ymmärrettävästi kultautuivat.

Työväestön vähäinen määrä suojeluskunnissa loppuvuonna 1917 vahvistaa valkoisen armeijan osalta sen Viljo Rasilan (1968) arvelun, ”että ilman pakko-ottoja ja kutsuntoja kumpikin armeija olisi ollut vielä selvemmin luokka-armeija”.¹⁷¹ Tällaisen käsityksen vahvistavat myös muut havainnot: Vielä keväällä 1917 aktivisti Elmo Kaila, joka myöhemmin oli keskeisesti mukana kehittämässä suojeluskuntia valkoisen vallan aseeksi, yritti saada sosiaalidemokraatteja mukaan vapaustaisteluun ja sen edellyttämiin taistelujärjestöihin kuten suojeluskuntiin. Yhteistyön virittely kaatui periaatteessa jo toukokuussa, koska sosialisteilla oli, Kailan sanoin taipumus ”asettaa luokkataistelu itsenäisyystaistelun yläpuolelle.” Kaila itse oli hiipuvan toiveikas yhteistyöstä vielä marraskuullakin ja toimi sen puolesta, mutta aika oli ajanut tämän vaihtoehdon ohitse. Toisen aktivistin, Kai Donnerin tiuskaisun mukaan: ”Sosialistit olivat menneet aivan hulluiksi ja unohtaneet kaikki itsenäisyyspyrkimykset luokkakaartiensa takia”.¹⁷²

Myös Turo Mannisen (1992) aineistossa vuoden 1917 suojeluskunta-aktiiveista korostuu tämän tutkimuksen mukaisen alemman ja ylemmän keskiluokan ja eliitin osuus: heitä oli suojeluskuntien perustamiseen vaikuttavien aloitteen tekijöiden, ensimmäisten päälliköiden ja kouluttajien (jääkäreitä lukuun ottamatta) joukossa vähintään kaksi kolmannesta tai kolme neljännestä riippuen siitä mihin kerrostumiin ylioppilaat lasketaan. Talonpoikia, joista heistäkin osa sijoittuu ilmeisesti varallisuutensa puolesta todellisuu-
dessa vähintään ylempään keskiluokkaan, oli aineiston aktiiveissa 18 prosenttia. Työvä-

keä Manninen ei aineistostaan erikseen löydä; toki heitä saattoi olla jossain määrin esimerkiksi ammattinimekkeen rautatieläiset alla tai luokittelemattomien ryhmässä.¹⁷³

Toisaalta juuri työväestön määrän kasvun vuoksi vapaussodan valkoista armeijaa ei sen lopullisessa muodossaan ole perusteltua käsittää luokka-armeijaksi. Kuten Ohto Manninen (1993) on osoittanut, työväestöä oli monin paikoin runsaasti vapaaehtoisina valkoisessa armeijassa jo ennen asevelvollisuuden toteutumista. Esimerkiksi Karjalan ja Jyväskylän sotilaspiirien miehistöstä ja Töysän vapaaehtoisista reilu viidennes oli jo tällöin työväestöä. Tämä paljastaa, että melkoinen osa työväestöstä ei kokenut sotaa luokkataisteluksi sen paremmin kuin valkoista armeijaa luokka-armeijaksi.¹⁷⁴ Tässä yhteydessä on ehkä paikallaan pohtia vielä sitä, keitä vapaussodan suojeluskuntalaiset olivat.

Vapaussodan suojeluskuntalaiset – työväestön osuus?

Ketkä ovat vapaussodan suojeluskuntalaisia?

Kysymys siitä, ketkä kuuluivat vapaussodan aikana suojeluskuntiin ja ketkä eivät, on vaikeasti selvitettävissä, sillä monet vapaussotureita käsittelevät lähteet ja julkaisut ovat metodisesti hyvin ongelmallisia. Äkikseltään helpon oloisen ratkaisun suojeluskuntaan kuuluneiden vapaussoturien sosiaalisen kerrostuneisuuden selvittämiseksi näyttäisi tarjoavan Yrjö Ension Pohjois-Suomen vapaussotureista laatima luettelo. Sen perusteella esimerkiksi Oulun suojeluskunnan eri rintamajoukoissa taistelleista 467 vapaussoturista oli ammatiltaan tai opilliselta sivistykseltään tunnistettavissa 349: näistä työväestöä oli 85 eli noin neljännes (24 %). Oulun suojeluskunnassa työläisten osuus olisi siis suunnilleen vastannut valkoiseen armeijaan kuuluneen työväestön keskiarvoa.

Tällaista johtopäätöstä Ension ”Sota-Arkiston lähteistä keräämän” – sinänsä arvokkaan – aineiston perusteella ei kuitenkaan voida varmuudella tehdä, koska mitä ilmeisemmin suojeluskuntalaisiksi kirjattujen joukossa oli runsaasti henkilöitä, jotka todellisuudessa eivät olleet vielä vapaussodan aikana varsinaisesti vapaaehtoisia suojeluskuntalaisia. Työväkeä kyllä liittyi yleisesti ottaen paljon jäseniksi Oulun suojeluskuntapiiriin alueella vuoden 1917 aikana, mutta on ilmeistä, että monet heistä erosivat syksyn kuluessa työväenliikkeen poliittisten päämäärien noustua esille. Ensio näyttäisi kirjanneen suojeluskuntalaisiksi myös sellaiset oululaiset, jotka palvelivat valkoisessa armeijassa varsinaisten suojeluskuntamuodostelmien ulkopuolella ja jotka välttämättä eivät siis olleet suojeluskuntien varsinaisia jäseniä. Paremminkin Ension aineisto kuvanee elokuun 1918 luetteloiden tilannetta kuin sodan aikaista suojeluskuntajäsenistöä.

Ensinnäkin loppukesän ja syksyn 1918 aikana suojeluskuntien ja suojeluskuntapiirien jäsenistöä laaditut luettelot näyttävät syntyneen siten, että paikallispäälliköt tai muut suojeluskuntien valitut pitivät eri puolilla pitäjiä kokouksia, joissa halukkaat merkittiin suojeluskunnan jäseniksi. ”Tällöin vasta merkittiin suojeuskunnan palvelukseen nekin, jotka jo sodan aikana olivat suojeuskuntaan liittyneet ja joko rintamalla tai kotiseudulla toimineet.” Kun kirjallisia jäsentietoja ei sodan aikana suojeluskuntiin vapaaehtoisesti liittyneistä juuri ole, niin on suuri riski, että suojeluskuntalaisten luetteloissa on paljon myös sellaisia, jotka jälkikäteen kysyttäessä katsoivat parhaaksi olla paitsi valkoisen armeijan sotureita myös sen tukirangan muodostaneen suojeluskunnan jäseniä, ja kir-

jautuivat siten kysyttäessä suojeluskuntalaisiksi. Poissuljettua ei ole sekään, että joidenkin nimi löytyy ”suojeluskuntapiirin luettelosta” vain siksi, että yhteiskunnallinen paine niin edellytti.

Toisekseen Ensio perustaa luettelonsa pääosin ”Oulun sk-piirin elokuun 1918 henkilöluetteloon”. Käsite suojeluskuntapiiri oli kuitenkin vielä sikäli ongelmallinen, että 2. elokuuta perustetulla suojeluskuntajärjestöllä ei ollut omaa itsenäistä hallintoa, vaan kunkin kutsuntapiirin suojeluskunnat muodostivat suojeluskuntapiirin. Sen päällikkönä toimi asianomainen sotakomisario, jolla oli apulaisena hallituksen suojeluskuntatyötä varten nimittämä ja palkkaama henkilö. Tästä syystä ja tarkempien lähdeviitteiden puuttumisen vuoksi on hyvin vaikea ottaa kantaa siihen, pitävätkö Ension käyttämät ”Oulun sk-piirin luettelot” sisällään vain todelliset sodan ajan suojeluskuntalaiset, vai onko mukana myös kutsuntapiirin luetteloiden perusteella suojeluskuntalaisiksi vasta sodan jälkeen kirjattuja valkoisessa armeijassa palvelleita vapaussojureita.¹⁷⁵

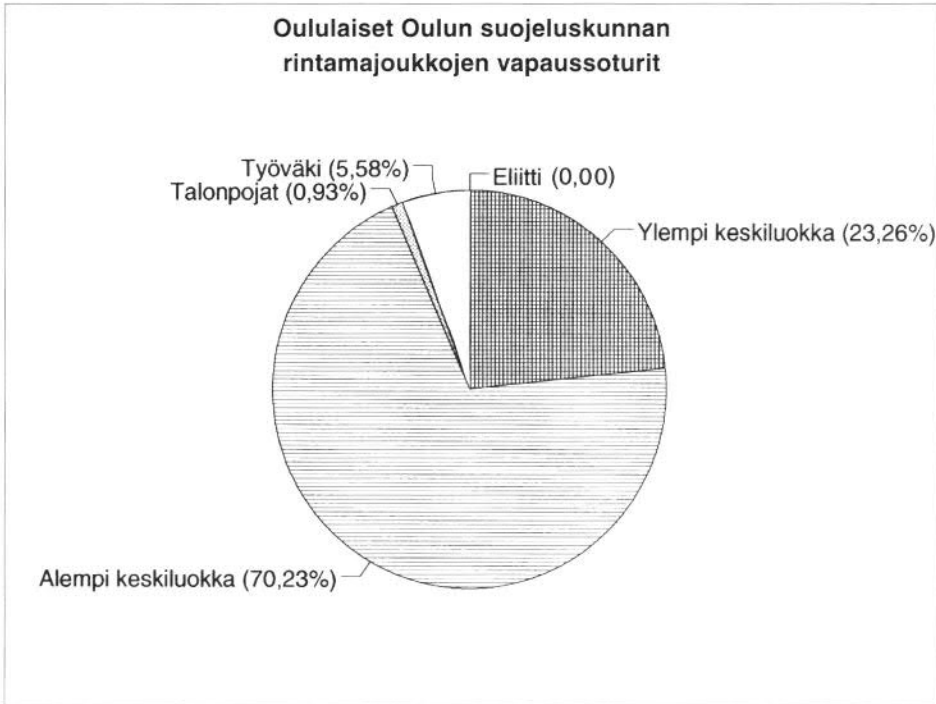
Myöskään kaikki vapaaehtoisissa rintamakomennuskunnissa palvelleet eivät suinkaan olleet suojeluskuntalaisia, vaikkakin huomattava osa. Oulun suojeluskunnan kymmenvuotisselostuksen mukaan suojeluskuntalaisia osallistui esimerkiksi I (80), II (82) ja III (37) vapaaehtoiseen rintamakomennuskuntaan yhteensä 199 miestä ja saniteettiosastoon 15, tykistökouluihin Pietarsaareen ja Kaskisiin 48, kenttälennätinosastoon 2, Vöyrille 30, Päämajaan 6, Mikkelin upseerikouluun 4 ja ratsuosastoihin 3 miestä. Tämän perusteella Oulun suojeluskuntalaisia oli vapaussodassa eri tehtävissä 307 miestä.¹⁷⁶

Jos ryhmittelemme Ension käyttämän aineiston mahdollisimman pitkälle Oulun suojeluskunnan kymmenvuotisselostuksessa käytettyjen kriteerien mukaisesti ja karsimme siitä pois näiden suojeluskuntamuodostelmien ulkopuolella palvelleet, saamme 320 Oulun suojeluskuntalaista, joista 215 kohdalle on merkitty ammatista tai opinkäynnistä kertova tieto. Jättämällä sosiaaliselta kerrostumaltaan tunnistamattomat 105 tapausta pois laskelmista saamme työväen suhteelliseksi osuudeksi sodan ajan oululaisista suojeluskuntalais-vapaussojureista 6 % eli täysin toisenlaisen tuloksen kuin laskemalla kaikki Ension luettelon edellä mainitut 467 oululaista suojeluskuntalaisiksi (kaavio 10).¹⁷⁷

Yksi suuntaa näyttävä mahdollisuus arvioida työväestön innokkuutta on katsoa sen osuutta Oulun suojeluskunnissa myöhempinä aikoina. Vuoden 1919 Oulun suojeluskunnan vuosikertomuksen mukaan työväestön osuus suojeluskuntaan liittyneistä jäsenistä oli noin 7 %, mikä on siis hyvin lähellä edellä esittämäni arviota oululaisista vapaussojan aikaisista vapaaehtoisista suojeluskuntalaisista.¹⁷⁸ Pyrkijöitä kyllä oli enemmänkin: vuonna 1919 Oulun suojeluskunta oli huolissaan siitä, että ”meille outoa ja epäilyttävältä näyttävää ainesta nykyisin paljon pyrkii suojeluskunnan jäseniksi”. Kysymys oli suurelta osin rautatieläisistä, joiden menneisyydestä ja suhtautumisesta kapinaan suojeluskunnalla ei ollut tietoa, jonka vuoksi suojeluskunta pyysi oikeusministeriön tilastollisesta toimistosta tietoa rautatieläisten sodan aikaisesta toiminnasta ja mahdollisista tuomioista. Punaisten soluttautumisen pelossa suojeluskuntiin otettiin jäseniä vasta tarkan selvitystyön jälkeen.¹⁷⁹

Vuosina 1918–1932 Oulun suojeluskuntaan liittyneistä jäsenistä oli työväestöä vain 5 %. Jos osa koululaisista ja opiskelijoista sekä luokkaan ”muut” sijoitetuista sijoitettiin työväkeen, niin sen osuus olisi korkeintaan joitakin prosentteja korkeampi. Korhonen (1998) olettaa, että työväestön vähäinen osuus Oulun suojeluskunnassa saattoi olla seurausta teollisuustyöväestön voimakkaasta järjestäytymisestä. Työväki olisi näin ollen

Kaavio 10.



Lähteet: Liite 2, taulukko 7.

Todennäköisesti osa valkoisen armeijan muissa joukoissa kuin kuvion esittämässä suojeluskunnan rintamajoukoissa palvelleista oli myös Oulun suojeluskuntalaisia. Siten on luultavaa, että työväestön suhteellinen osuus vapaussodan suojeluskuntalaisista on tässä esitettyä jonkin verran korkeampi. Suurempaan varmuuteen pääseminen edellyttäisi jatkotutkimuksia vapaussodan tai sitä edeltäneen ajan Oulun suojeluskunnan jäsenluettelosta, mikäli sellaiset ovat säilyneet. Aineisto ei mahdollistanut sen toteamista, kuuluiko joku tässä yhteydessä ylempään keskiluokkaan sijoitetuista mahdollisesti eliittiin. Opiskelijat ilman tarkempaa ammattitietoa on sijoitettu alempaan keskiluokkaan.

ajanut asioitaan etupäässä työväenliikkeen kautta, eikä ollut kiinnostunut suojeluskuntatoiminnasta.¹⁸⁰ 1930-luvulla tilanne näyttäisi muuttuneen täysin:

Katsottaessa Oulun suojeluskunnan kehitystä työväestön osalta eri tutkijoiden tulokset ovat tosin hämmästyttävän ristiriitaisia. Aikavuoren (1998) mukaan Oulun suojeluskuntiin vuosina 1930–42 liittyneistä vain noin 13 % kuului työväestöön, mutta Virtasen (1974) mukaan läsnä olevista jäsenistä kuului vuosina 1933, 1938 ja 1941 yli 40 % työväestöön. Ensiksi mainittu on tosin sisällyttänyt tämän tutkimuksen kriteerein työväestöön luokiteltavia selvästikin luokkaan ”muut” ja viimeksi mainittu on vastaavasti luokitellut omassa tutkimuksessaan alempaan keskiluokkaan sijoitettuja palveluskunnan työntekijöitä osaksi työväestöä. Virtasen tulos on luultavasti, tarkempien luokittelukriteerien vuoksi, lähempänä todellisuutta kuin Aikavuoren.¹⁸¹

Suojeluskunnan yliesikunnan vuonna 1933 tekemän selvityksen mukaan Oulun suojeluskunnassa oli työväestöä ja palveluskuntaa noin 38 %.¹⁸² Tämäkin osuus voi olla hieman korkea, sillä osa palveluskuntaan kuuluvista olisi nähdäkseen tullut luokitella paremminkin osaksi alempaa keskiluokkaa. Mitään suoraa yhtälöä työväestön määrään Oulun vuoden 1918 vapaus- ja sisällissodan suojeluskunnassa näistä yllä esitetyistä risiiriitaisista tuloksista ei voida muodostaa, mutta työväestön vähäisyys ennen vuotta 1932 Oulun suojeluskunnassa kallistaa vaakaa siihen suuntaan, ettei työväestön osuus Oulun vapaaehtoisista vapaussoturiuojeluskuntalaisista olisi ollut aivan niin korkea kuin Ension (1997) aineistosta voisi sellaisenaan päätellä.

Viipurin suojeluskuntaan ei vuonna 1917 alun perinkään saatu juuri työväkeä rautatie-suojeluskuntaa tilapäisesti lukuun ottamatta. Sen vapaussodassa kaatuneen 34 jäsenen luettelossa ei ollut kuin yksi varmuudella työväestöön luokiteltava mies.¹⁸³ Toisaalta monet vapaussoturit menivät rintamalle suojeluskuntien järjestämien harjoitusleirien kautta, joko vapaaehtoisina tai kutsuntojen perusteella. Tämä ei kuitenkaan tee heistä vielä varsinaisia suojeluskuntalaisia, joilla tarkoitan vapaaehtoisina suojeluskuntiin liittyneitä. V. Okkonen muistelee tapahtumia Nurmeksien harjoitusleirin osalta: ... ”ennen kutsuntaa meni vapaaehtoisena yli 200 miestä ja kaikkiaan lie mennyt 1500 miestä. Kaikki eivät lie tulleet suojeluskunnan kirjoihin milloinkaan merkityksi, eikä vapaussodan perästäkään tullut monella suojeluskuntaan ruvetuksi.”¹⁸⁴

On myös tärkeä muistaa, että asevelvollisuuden toimeenpanon jälkeen osa sodan aikana suojeluskunnassa toimineista miehistä oli kutsunnoissa niihin merkittyä asevelvollisuusikäistä väkeä ja osa sitä nuorempaa sekä vanhempaa vapaaehtoista väkeä.¹⁸⁵ Asevelvollisuuslain voimaan saattamisen jälkeen helmikuussa 1918 kutsunnoissa maanpuolustukseen soveliaat ja sotapalvelukseen kelpaavat merkittiin periaatteessa kaikki kotipaikkakuntansa suojeluskunnan luetteloon. Samalla yleinen asevelvollisuus poisti suurelta osin – ainakin periaatteessa – suojeluskunnista niille siihen asti ominaisen vapaaehtoisuuden. Se säilyi vain ei asevelvollisten eli alle 21 ja yli 40 vuotiaiden osalta, ja tällöinkin suojeluskunnalle jäi harkintavalta, ottiko se vapaaehtoisen vastaan. Aiemmistä vapaaehtoisista suojeluskunnista tuli siten valtion elimiä asevelvollisuuden soveltamisessa. Asevelvollisuusikäiset vapaaehtoiset suojeluskuntalaisetkin muuttuivat käytännössä samalla asevelvollisiksi.¹⁸⁶ Ension käyttämän luettelon 467 oululaista Oulun suojeluskunnan jäsentä voidaan varmaan tässä valossa – niin haluttaessa – laskea suojeluskuntalaisiksi, mutta todellisia vapaaehtoisia suojeluskuntalaisia kaikki eivät välttämättä olleet.

Lisäksi on muistettava, että suojeluskuntamuodostelmissa taistelleista eri ikäisistä ”vapaaehtoisista suojeluskuntalaisistakin” osa oli oletettavasti mukana enemmän sodan aiheuttamasta velvollisuuden tunnosta kuulua valkoiseen armeijaan kuin silkasta halusta olla suojeluskuntalainen. Tästä ja osittaisesta sodan aikaisesta pakkojäsenyydestä todistaa myös se, etteivät kaikki suojeluskuntien kautta sotaan osallistuneet suinkaan liittyneet suojeluskuntajärjestön alaisiin suojeluskuntiin. Esimerkiksi Etelä-Suomessa suojeluskuntatyön tapaista toimintaa¹⁸⁷ virisi sodan aikana siellä täällä sitä mukaa kun punaisen vallan päivät päättyivät. Täten valkoista väriä tunnustaneet osoittivat halunsa olla mukana olojen vakauttamisessa: kaikki eivät kuitenkaan välttämättä kokeneet itseään varsinaisesti suojeluskuntalaisiksi, kunpahan olivat mukana joukossa.

Tällaisia ”joukon mukana” taistelleita oli esimerkiksi osa itäuusmaalaisista Pellingin miehistä ja länsiusmaalaisista Svidjan ja Sigurdsin suojeluskuntien yhteydessä taistel-

leista valkoisista voimista. Suojeluskunnan jäsenyys oli ylipäänsä venyvä käsite: monin paikoin toiminta ei lähtenyt kunnolla käyntiin, joten osa oli siitäkin syystä vain nimisuojeluskuntalaisia. Nimestään huolimatta sodan aikana muodostetut suojeluskuntarykmenttikään eivät yleensä koostuneet pelkästään vapaaehtoisina sotaan lähteneistä suojeluskuntalaisista, vaikka sellaisiakin rykmenttejä oli.¹⁸⁸

Tarkkaan ottaen suojeluskuntalaiset olivat sodan alusta alkaen osa valkoista armeijaa, sillä senaatti oli vahvistanut 25.1.1918 suojeluskunnat laillisen hallituksen joukoiksi.¹⁸⁹ Tämänkin vuoksi rajanveto vapaaehtoisten suojeluskuntalaisten ja muiden hallituksen joukkoihin liittyneiden vapaaehtoisten välille on monin osin mahdotonta: kirjallisia lähteitä on erittäin vähän ja osanottajien omia tuntemuksia siitä, ketkä tunsivat olevansa vapaaehtoisia sodanajan suojeluskuntalaisia emme saa koskaan tietää.

On siis erittäin vaikea päätellä jälkikäteen, ketkä todella olivat varsinaisia suojeluskuntalaisia ketkä eivät. Yksi mahdollisuus on ajatella kaikki vapaaehtoiset ”sota-ajan suojeluskuntalaisiksi”, mutta tällainen näkökulma on kovin kaavamainen yritys tehdä suojeluskuntalaisiksi sellaisetkin jotka eivät itse asiassa pitäneet koko suojeluskuntien olemassa oloa välttämättöminä. Heille suojeluskunta ei merkinnyt jatkuvaa rauhanai-kaista vapaaehtoisen maanpuolustustyön organisaatiota elokuussa 1918 perustetun suojeluskuntajärjestön tapaan, vaan vain sota-ajan tilapäistä poikkeusjärjestelyä ilman tulenpalavaa halua uhrata omaa aikaansa vapaaehtoiselle maanpuolustustyölle näkyvän uhan vähennyttyä. Sama koskee suojeluskuntalaisiksi sodan aikana pakolla kirjattuja.

Näin ollen Ension käyttämän luettelon perusteella jää epäselväksi paitsi se, ketkä heistä olivat sodan ajan suojeluskuntalaisia myös se, ketkä heistä olivat vapaaehtoisia suojeluskuntalaisia. Selvitettäessä suojeluskuntajärjestön vapaaehtoisen jäsenistön sosiaalista kerrostuneisuutta pidän luotettavampana tutkimuksessani käytettyjä sk-henkilökortteja, joista käy ilmi myös jäsenyyden jatkuvuus. Sama koskee suojeluskuntiin vapaaehtoisesti liittyneitä vapausotureita, joilla on todennäköisesti pitempi historia järjestön palveluksessa kuin pelkillä jäseniksi 1918 kutsuntojen kautta kirjatuilla vapausotureilla. Näihin kysymyksiin palaan tuonnempana. Ei kuitenkaan ole täysin pois suljettua, etteikö työväestön osuus vapausoturisuojeluskuntalaisista olisi ollut Ension käyttämän elokuun 1918 luettelon mukainen, mutta tällöin kysymys oli todennäköisesti osittain pakkojäsenyydestä, mikä ei nähdäkseni ole varsinaista suojeluskuntalaisuutta vaan kertoo vain mukana olosta laillisen hallituksen joukoissa.¹⁹⁰ Millaiseksi kuva työväestön osuudesta vapausodan suojeluskunnissa muodostuu, jos kartoitamme työväestön osuuden suojeluskunnittain laadittujen vapausodan muistomitalin saaneiden luetteloista tietyissä Oulun ja Pohjolan suojeluskuntapiirien otoskunnissa?

Vapausodan muistomitalin saaneita suojeluskuntalaisia

Ongelmana näissä luetteloissa on asetetun kysymyksen kannalta se, että ne käsittävät suojeluskuntalaisten lisäksi muutkin vapausodan muistomitalin saaneet kunnan asukkaat. Niistä ei myöskään käy aukottomasti ilmi, ketkä mitalin saaneista olivat todella sodan aikana suojeluskunnan jäseniä ja ketkä pelkästään osana valkoista armeijaa tai sen tukijoukkoja. Se, kenelle mitali myönnettiin, perustui asian käsittelijöiden – joita olivat sotaväen yksiköiden ja joukko-osastojen päälliköt, suojeluskuntien päälliköt ja

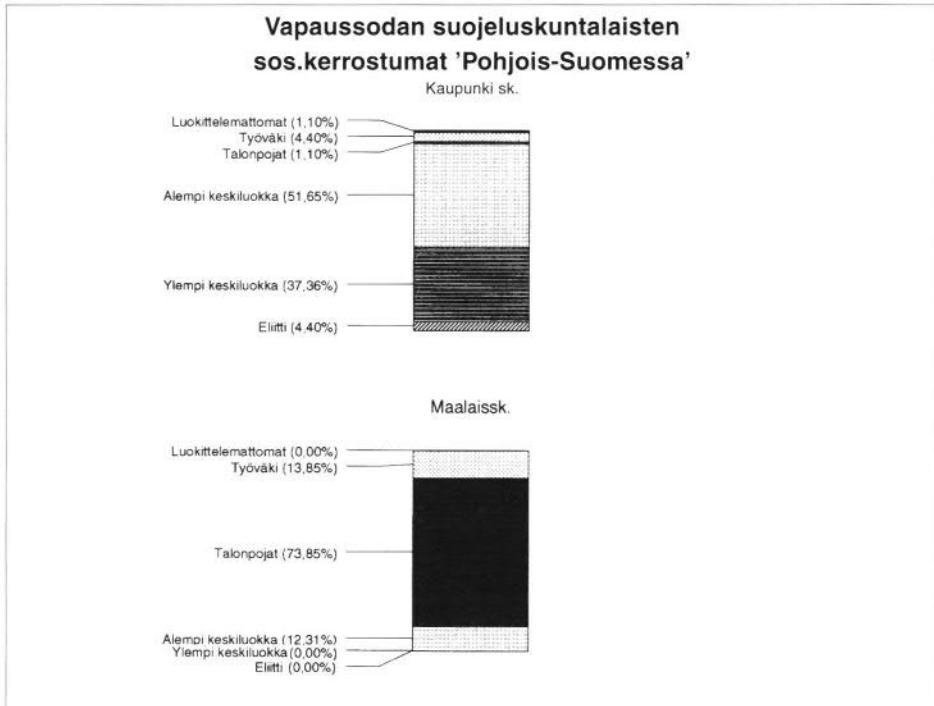
piiripäälliköt sekä asianomaiset kunnallislautakunnat – ja myöntäjän harkintaan. Perusteeksi saattoi riittää esimerkiksi naisten kohdalla se, että he olivat toimittaneet vapaus-
sotureille ahkerasti erilaisia tarvikkeita. Lisäksi on oletettavissa, että vapaussodan muisto-
mitalin saaminen oli paljolti kiinni hakijan omasta aktiivisuudesta, jolloin on pelättävissä,
ettei työväki ollut tässä suhteessa valvutunein kansanosana. Edelleen on muistettava,
etteivät vuoden 1919 luettelot ole täydellisiä, sillä osa mitalista myönnettiin vasta vuosikymmenten
päästä itse sodasta.¹⁹¹

Oleellista on kuitenkin, että esimerkiksi Oulun suojeluskunnan esittämissä vapaussodan
muistomitalin saaneiden kuntalaisten luettelossa työväestön osuus jää merkittävästi
vähäisemmäksi kuin Ension julkaisemassa Oulun suojeluskunnan jäseniksi kirjattujen
vuoden 1918 vapausotureiden luettelossa: mitalin saaneista 474 kuntalaisesta vain 20 (4 %) oli
luokiteltavissa työväkeen. Naisten laskeminen mukaan voi tietysti vähentää työväestön
todellista osuutta muutamalla prosenttiyksiköllä, mutta ei enemmällä. Sen sijaan,
mikäli mitalin saanti oli osittain kiinni omasta aktiivisuudesta, työväestön todellinen
osuus mitaliin oikeutetuista saattoi olla selvästi tässä esitettyä suurempi: sen pitäisi
myös työväestön osalta olla paljon lähempänä Ension vapausotureista julkaiseman luet-
telon tietoja. Tulosta vääristää se, että kaikki Ension julkaiseman vapausoturiluettelon
jäsenistä eivät ole mukana Oulun suojeluskunnan toimesta laaditussa vapaussodan muisto-
mitaliluettelossa. Tämä on seurausta osittain siitä, että osa miehistä sai mitalinsa sota-
väen kautta ja että osa työläisistä ei mitalia välttämättä anonut tai halunnut. Esimerkiksi
Oulun läänin Raution kunnasta löytyi työmiehiä ja torppareita, jotka eivät periaatteelli-
sista syistä ottaneet vastaan vapaussodan muistomitalia,¹⁹² vaikka olivat siihen oikeutet-
tuja.

Mikäli tarkastelemme mitaliluettelon mukaan vain varmoja miespuolisia suojelus-
kuntatoiminnallaan vapaussodan muistomitalin ansainneita, päädyimme tulokseen, että
mitalin saaneista 91 suojeluskuntalaisesta ainoastaan neljä (reilut 4 %) omasi työläisam-
matin. Vaikka tulosta voi vääristää mitalin myöntöön liittyvien tekijöiden lisäksi se, että
suuri osa suojeluskuntatehtävistään vapaussodan muistomitalilla palkituista saattoi olla
valikoitunutta, rintamajoukkoihin lähettämätöntä joukkoa, tulos on suuntaa antavanakin
hämmästyttävän ristiriitainen Ension käyttämiin sk-piirin luetteloihin verrattuna Oulun
suojeluskuntalaisten osalta. Lähteiden ristiriitaisuus näyttäisi puoltavan arveluani siitä,
että elokuun 1918 suojeluskuntapiirin luettelot kuvaavat enemmänkin valkoisen armei-
jan sosiaalista kerrostuneisuutta kuin sodan aikaisten suojeluskuntien. Mikäli taas
suoritamme vastaavan tarkastelun joidenkin maaseutukuntien osalta laskemalla esimer-
kiksi Tervolan, Limingan ja Kemijärven suojeluskuntatehtävistä vapaussodan muisto-
mitalilla palkitut 65 miestä, niin heistä 9 (14 %) (kaavio 11) oli työväkeen luettavia.
Kaikki kuntalaiset käsittävästä mitalin saajien 401 henkilön joukosta taas 86 (21 %) oli
luettavissa työväkeen.

On muistutettava, että tulokset työväestön osallistumisesta vapaussodan aikaisiin suo-
jeluskuntiin eri paikkakunnilla saattavat luonnollisesti vaihdella hyvin paljon ammatilli-
sen rakenteen ja paikallisyhteisöjen yleisen ilmapiirin lähtökohtaerojen vuoksi.

Kaavio 11.



Lähteet: Liite 2, taulukko 8.

Oulun kaupunkilaisten muodostama suojeluskunta rakentui muistomitaliuhutellon perusteella vapaussodan aikana pääosin alemman ja ylemmän keskiluokan varaan. Työväestön osuus näyttäisi liioitellun vähäiseltä. Tervolalaisten, liminkalaisten ja kemijärveläisten avulla piirretty kuva maalaisuojeluskuntalaisista korostaa ymmärrettävästi talonpoikien osuutta, mutta työväestöä oli liittynyt jäseniksi selvästi runsaammin kuin edellä esitetystä varovaisessa arvioissa vuoden 1917 suojeluskunnista keskimäärin. Vapaussodan muistomitaliuhutellot eivät ole kuitenkaan täysin luotettava lähde arvioitaessa työväestön osuutta suojeluskuntalaisista. Edellä tekstissä esitetyn kritiikin lisäksi on oletettavissa, ettei kaupunkien ja teollisuusyhteisöjen työläisjoukkojen vapaussotureilla ollut samanlaista painetta hakea itselleen muistomitalia kuin maaseudun työväestön keskuudessa, jossa kaikki tunsivat toisensa, ja jolloin pelkkä tieto naapurin jättämästä anomuksesta ehkä aktivoi mitalin hankintaan. Erityisesti kaupunki- ja teollisuuspaikkakunnilla myös sellaisten työläisten läsnäolo, jotka eivät olleet kiinnostuneita vuoden 1918 nostalgiaa, arvattavasti ehkäisi intoa muistomitalin hankintaan.¹⁹³

Muita hajahavaintoja

Esimerkiksi Sari Laurilan (1998) kokoamissa tiedoissa Ylikiimingin 11 suojeluskuntalaisesta, jotka liittyivät suojeluskunnan 20-vuotiskertomuksen ja miehistöluettelon mukaan vapaaehtoisesti vapaussodassa Oulun I ja II rintamakomennuskuntiin, neljä eli 36 % lukeutui työväestöön (työmiehiä 18 % ja torppareita 18 %), viisi eli 45 % talonpoikiin ja

kaksi eli 18 % jäi ammatiltaan tunnistamatta. Otos on äärimmäisen pieni, mutta tuo ilmi, kuinka työväestön osuus suojeluskunnasta saattoi olla paikallisesti hyvin merkittävä. Ension (1997) luettelosta Laurilan poimimina Ylikiimingin vastaavissa komennuskunnissa ja suksiosastossa toimineista kymmenestä vapaaehtoisesta suojeluskuntalaisesta kolme eli 30 % oli työväestöä, viisi eli 50 % talonpoikia ja kaksi eli 20 % tunnistamattomia. Lisäksi kaksi 20-vuotiskertomuksessa ja miehistöluettelossa suojeluskuntalaisiksi vapaus-sodassa merkittyä esiintyi Ension luettelossa vapaaehtoisina, mutta ei suojeluskuntalaisina, kun taas ensin mainitusta lähderyhmästä puuttui yksi Ension vapaussodan suojeluskuntalaisiksi mainitsema henkilö. Tämäkin osoittaa, kuinka ristiriitaista tietoa vapaussodan vapaaehtoisista suojeluskuntalaisista on saatavilla. Laurila toteaa itsekin, että vapaussodan aikana suojeluskuntiin liittyneiden luettelot ovat epätarkkoja: moni ei antanut suojeluskuntavalaa ainakaan kirkossa, eikä ole tietoa siitä, olivatko kaikki luetteloihin merkityt mukana toiminnassa.¹⁹⁴

Laurila itse on tehnyt tutkimuksen Ylikiimingin suojeluskunnan 226 jäsenen ammattijakaumasta vapaussodan aikana 1918. Kysymys on siis myös niistä suojeluskuntalaisista, jotka eivät olleet mukana rintamalla. Sosiaalisten kerrostumien jakauma on silti liki sama kuin mitä edellä selvitin Oulun I ja II rintamakomennuskunnan vapaaehtoisien, tosin vähälukuisen, ylikiimingiläisen vapaussoturisuojeluskuntalaisjoukon osalta: työväestö 36 % (työmiehet 16 % ja torpparit poikineen 20 %), talonpojat 46 %, muut 5 % ja luokittelemattomat 13 %. Laurilan laskelmissa ovat selvästi mukana myös kutsuntojen kautta helmikuussa ja sen jälkeen suojeluskuntaan sijoitetut henkilöt, sillä helmikuun 5. päivänä, jolloin suojeluskunta perustettiin, siihen liittyi 53 miestä. Kutsuntojen käynnistettyä ei ollut enää kysymys pelkästään vapaaehtoisesta suojeluskuntatoiminnasta, vaan ammatillinen jakauma ymmärrettävästi kuvaa paremminkin valkoisen armeijan rekrytointitulosta myös suojeluskuntaan sijoitettujen osalta.

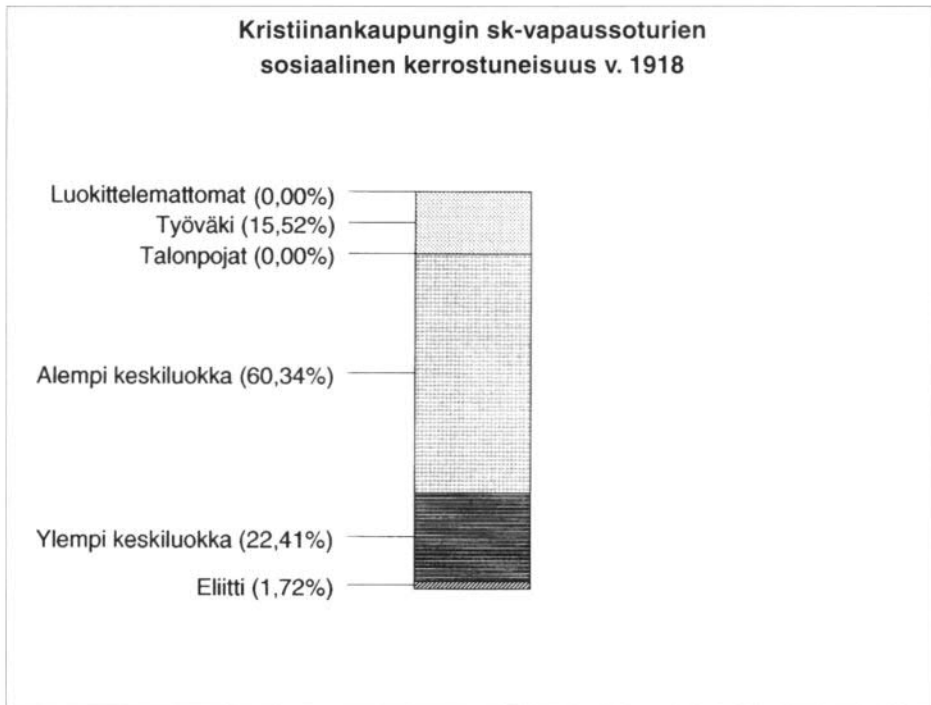
Työväestön korkea osuus Ylikiimingin vapaussoturisuojeluskuntalaisten osalta on kuitenkin sikäli uskottavan tuntuinen, että Ylikiimingin suojeluskunnassa oli myös vuosina 1919–1920 työmiehiä 26 %, mikäli laskemme tämän tutkimuksen mukaisesti torpparit poikineen (18 %) vuoden 1918 jälkeen talonpoikiin, joita tämä ryhmä mukaan luettuna oli 69 % jäsenistä. Työmiesten tuloa mukaan suojeluskuntatoimintaan helpotti Ylikiimingissä – kuten varmaan muuallakin maaseudulla – se, että heillä oli usein kiinteät yhteydet ja sukulaisuussuhteet talonpoikiin; ja että työmiestä pidettiin muutenkin kunnia.¹⁹⁵

Alex. Slotten Kristiinankaupungin suojeluskunnan historiikissa vapaussotaan osallistuneista suojeluskuntalaisista laatima luettelo antaa myös työväestön osallistumisesta aivan toisenlaisen kuvan kuin oma usean tyyppisiä eri suojeluskuntia käsittävä otokseni. Kristiinankaupungin luettelossa mainituista 111 vapaussoturisuojeluskuntalaisista 32 % kuului tässä käytetyillä luokittelumenetelmillä työväestöön, 42 % alempaan ja 16 % ylempää keskiluokkaan, 10 % talonpoikiin ja 1 % yhteiskunnalliseen eliittiin. Aivan kuten Ension aineiston kohdalla, en tässäkään yhteydessä täysin tyrmää työväestön mahdollista korkeaa osuutta. Eräitä epäilyjä tulos silti herättää. Emme nimittäin tiedä, mihin lähteisiin Slotte perustaa sk-vapaussoturiluettelonsa: oliko hänellä käytettävissään sodanaikainen tai sotaa edeltänyt sk-jäsenkortisto tai perustuiko se henkilökohtaiseen tutkimukseen ja muistitietoon vai onko hän käyttänyt historiikkia kirjoittaessaan kutsuntapiirin syksyn 1918 jäsenluetteloa tai elokuussa 1918 perustettujen asetus pohjaisten suoje-

luskuntien myöhempää henkilökortistoa. Suojeluskuntalaisten tarkka ryhmittely sotaväen eri tehtäviin ja yksikköihin viittaa siihen, että luettelo perustuisi Ension käyttämän aineiston tapaan kutsuntapiirien tietoihin.¹⁹⁶

Tulos on työväestön osalta mielenkiintoinen myös siinä mielessä, ettei pienessä Kristiinankaupungissa juuri ollut teollisuutta. Pienenkin teollisuuslaitoksen työväestön rekrytointi suojeluskuntaan, mikäli näin on tapahtunut, saattaisi selittää tuloksen.¹⁹⁷ Toisaalta on luultavampaa, että seudun punakaarti, johon kuului sodan alla 74 miestä, houkutteli riveihinsä ainakin osan kaupungin teollisuustyöväestöstä.¹⁹⁸ Slotte on kirjannut historiikkiinsa myös kansalaiskokouksessa 31.8.1917 perustetun Kristiinankaupungin suojeluskunnan jäsenluettelon, joka kattaa mainittuna päivänä ja välittömästi sen jälkeen liittyneet jäsenet. Mainittakoon, että kansalaiskokoukseen osallistui noin sata miestä, joista kolmisenkymmentä luokiteltiin punaisiksi. Viimeksi mainitut eivät kannattaneet suojeluskunnan perustamista, jolloin heidän käskettiin poistua paikalta. Jos vertaamme

Kaavio 12.



Lähteet: Liite 2, taulukko 9.

Tarkasteltaessa vain varmoiksi todettuja 58:aa vapaussodan kristiinankaupunkilaista suojeluskuntalaista saamme työväestön osuudeksi edellä esitetyn 32 %:n sijasta 16 %. Toki on mahdollista, että työväestön todellinen suhde on hieman kaaviossa esitettyä korkeampi, sillä ainakin osa Alex. Slotten mainitsemista valkoisen armeijan joukko-osastoissa palvelleista kristiinankaupunkilaisista työläisistä oli halutessaan ehtinyt osallistua syksyn aikana ja sodan alla ennen joukko-osastoihin sijoittamistaan sk-toimintaan.

tätä perustamisajan jäsenluetteloa vapaussotaan osallistuneiden kristiinankaupunkilais-
ten luetteloon, saamme jonkinlaisen käsityksen varmoista vapaussotaan osallistuneista
vapaaehtoisista suojeluskuntalaisista ja heidän sosiaalisesta kerrostuneisuudestaan (kaavio
12).

Kristiinankaupungin suojeluskuntalaisiksi liittyi jo perustamiskokouksessa ja heti sen
jälkeisinä päivinä yhteensä 114 miestä, joista 58 siis löytyi vapaussoturiluettelosta. On-
gelma on siinä, ettemme varmuudella tiedä, liittyivätkö suojeluskuntaan ennen sotaa tai
sen aikana vapaussoturiluettelossa mainitut 53 muuta miestä, jotka eivät ainakaan vielä
kesän ja syksyn 1917 taitteessa olleet sen kirjoilla.¹⁹⁹ Siihen, etteivät kaikki olisi liitty-
neet ainakaan ennen sotaa, viittaa se, että kaupungin suojeluskunnan vahvuus oli taiste-
lun alkaessa suunnilleen sama kuin syksyn perustamisvahvuus eli noin sata miestä. Sil-
le, etteivät kaikki taisteluihin osallistuneet olleet samoja miehiä kuin perustamisajan-
kohdan jäsenet on luonnollinen selitys: aseistusta ei riittänyt kaikille ja osa miehistä ei
välttämättä ollut rintamakelpoisia.²⁰⁰ On erittäin todennäköistä, että osa Slotten mainit-
semista suojeluskuntalaisista oli kutsuntojen kautta suojeluskuntalaisiksi ”pakkomer-
kittyjä”. Kristiinankaupungissa asevelvollisuus ulotettiin käytäntöön²⁰¹ jo hieman en-
nen yleistä asevelvollisuusjulistusta. On myös muistettava, etteivät kaikki vapaus- ja si-
sällissotaan sotaväen riveissä osallistuneet kokeneet itseänsä välttämättä suojeluskunta-
laisiksi, vaikka heidät olisi suojeluskuntien kirjoihin merkittykin. Siten omat tulokseni
osoittavat sekä Ension että Slotten aineistoista vain vapaaehtoisen työväestön minimi-
määrän kyseisissä sodanajan suojeluskunnissa.

”Summa summarum” on teroitettava mieliin, että puhuttaessa vuoden 1917 suojelus-
kuntalaisista, vapaus- ja sisällissodan suojeluskuntalaisista ja suojeluskuntajärjestykseen
kuuluneista suojeluskuntalaisista puhumme hieman eri asioista – emmekä lähdeongelmien
vuoksi aina edes tarkalleen tiedä, mistä puhumme! Sen sijaan 1918 perustetun suojelus-
kuntajärjestyksen suojeluskuntalaisista käytävä keskustelu on paljon turvallisemmalla poh-
jalla paremman lähdetilanteen vuoksi.

Suojeluskuntajärjestöön kuuluvat suojeluskuntalaiset

Suojeluskuntien perustamis- ja toiminnan käynnistämisvaihe 1918–1922

Suojeluskuntajärjestö perustettiin elokuun 2. päivänä 1918 Suomen Senaatin päätöksellä. Jäsenkunnan osalta tavoitteeksi otettiin pyrkimys siihen, että jokainen Suomen mies tahtoisi, osaisi ja voisi vaaran uhatessa puolustaa maata. Vaaraksi koettiin ennen kaikkea Venäjä, joka maailmansodan jälkeen oli työnnetty Itämereltä Suomenlahden perukkaan, ja jonka pelättiin suurvaltojen välisten suhteiden mahdollisesti kärjistyessä pyrkivän laajentamaan omaa turvallisuuspiiriään naapurimaiden kustannuksella. Kommunismia pidettiin 1920-luvun Suomessa todellisena uhkana. Kommunismi oli painunut osittain maan alle ja osittain se siirtyi maan rajojen ulkopuolelle, pääasiallisesti itärajan taakse. Punaisia oli siirtynyt myös Pohjois-Ruotsiin. Kommunistien tavoitteena oli edelleen ottaa valta Suomessa. Kansan puolustuskuntoisuuden ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi myös veljessodan haavat oli saatava arpeutumaan.²⁰² Pystyikö suojeluskuntajärjestö muuntautumaan tämän jo vuoden 1918 Suojeluskuntain käsikirjassa luonnehditun päämäärän mukaisesti koko kansan liikkeeksi – tai saamaan jäseniä yhteiskunnan kaikista sosiaalisista kerrostumista – ja jos, niin millaisella aikataululla ja miksi?

Vastauksen saamiseksi on syytä tehdä tutkimus aikasarjatarkasteluna ja tutkia millä tavoin, ja miksi, sosiaalinen kerrostuneisuus muuttui erityyppisissä suojeluskunnissa. Tätä varten selvitän ensinnäkin vuosien 1918–22, 1923–28, 1929–33, 1934–38 ja 1939–44 aikana suojeluskuntiin liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden. Tarkemman informaation saamiseksi järjestön jäsenkunnasta, muodostan pysäytyskuvia vuosina 1922, 1928, 1933 ja 1938 läsnä olleista suojeluskuntalaisista. Samalla pohdin, mitä jäsenkunnan muutokset kertovat suojeluskuntien mahdollisesta luokkaluonteesta, suomalaisesta yhteiskunnasta ja suojeluskunnan läsnäolosta sekä vaikutusmahdollisuuksista siinä.

Syksy 1918: valkokaartin vahva perintö

Vapaus- ja sisällissodan päätyttyä osa osallisista katsoi suojeluskuntien tehneen tehtävänsä, eikä niiden toiminnan jatkamista nähty siksi kaikissa piireissä tarpeelliseksi. Toisen näkemyksen mukaan suojeluskunnat olivat syntyneet ja ne oli perustettu nimenomaan jatkuvasti olemassa olevan ulkoisen vaaran torjumiseksi. Sodan päätyttyä toukokuotyöt, teollisen tuotannon, liike-elämän ja ulkomaankaupan käynnistäminen ja ylipäänsä maan jälleenrakentaminen veivät kuitenkin monilta energiaa niin paljon, että ajatus suojeluskuntatoiminnan jatkamisesta jäi taka-alalle.²⁰³

Valtiovalta, tarkemmin sota-asiaintoimituskunnan alainen komitea, ja yksittäiset suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset pohtivat tahoillaan, mitä suojeluskunnille tapahtuisi sodan jälkeen. Viitasaaren alue-esikunnan aloitteessa kutsua suojeluskuntalaiset koolle Jyväskylään 4. heinäkuuta pohtimaan valtakunnallisen järjestön tarvetta korostui jäsenkunnan valkoisuuden vaatimus. Siitä, tulisiko jäsenyyden perustua vapaaehtoisuuteen vai paktoon, vallitsi kokouksessa erimielisyys. Osa näki tarpeelliseksi sen, että hallituksella tuli olla valta määrätä esimerkiksi reservi- tai nostoväkipalvelustaan suorittavia suojeluskuntaan. Keuruun suojeluskunnan edustaja Oskari Heikinheimo kiteytti keski-suomalaisten vapaaehtoisuutta korostaneen kannan toteamalla, etteivät suojeluskunnat enää olisi suojeluskuntia, mikäli ne muodostettaisiin pakkokeinoin. Sota-asiaintoimituskuntaa kokouksessa edustanut V. A. Kotilainen oli vapaaehtoisuuden kannalla. Muitakin virityksiä suojeluskuntatyön järjestämiseksi valmisteltiin. Esimerkiksi Lapualla pidettiin 12.–14.7.1918 suojeluskuntien yhteinen edustajakokous ja yleinen maakuntakokous juhlineen. Kansalaiskokouksessa J. Vehkaoja alusti suojeluskuntain toiminnan jatkamisesta ja Vihtori Alajoki sosialidemokraattisen puolueen suhteesta kansalaissotaan. Alustuksen pohjalta hyväksyttiin ponsi, että sosialidemokraattinen puolue olisi lakkautettava. Juhlille osallistui noin 10 000 henkeä.

Ratkaisevaa roolia näytelleen Jyväskylän kokouksen jälkeen sota-asiaintoimituskunta täydensi suojeluskuntalaisten edustajilla komiteaansa, joka laati 30.–31.7.1918 ehdotuksen suojeluskuntajärjestön säännöiksi. Asetus annettiin kiireellä 2. elokuuta, koska niin haluttiin estää jo käynnistynyt paikallisten ja alueellisten sekä normistoltaan epämääräisten suojeluskuntien muodostuminen maahan. Asetus merkitsi suojeluskuntajärjestön perustamista, mutta se ei vielä merkinnyt, että toiminta olisi lähtenyt käyntiin toivotulla tavalla. Esimerkiksi kysymys vapaaehtoisuudesta tai pakkojäsenyydestä hiersi paikoin niin, että sotaministeriö joutui kieltämään epäsuoran pakon eli painostuksen käyttämisen jäsenhankinnan keinona.²⁰⁴

Senaatin 2. elokuuta 1918 vahvistamamassa suojeluskunta-asetuksessa todetaan, että jäseniksi suojeluskuntiin voidaan ottaa sellaisia niihin pyrkiviä miehiä, joiden ”uskollisuuteen laillista yhteiskuntajärjestystä kohtaan voidaan luottaa”.²⁰⁵ Asetuksen sanat on muotoiltu siten, että jäseniksi halukkaiden henkilökohtaiset poliittiset mielipiteet eivät ainakaan periaatteellisesti muodostaneet suoraa estettä jäsenyydelle. Sen sijaan jäsenyyden edellytti valkoisen Suomen määrittelemää luotettavaa isänmaallisuutta ja siten tietynlaatuista poliittisuutta.²⁰⁶ Päätyminen vapaaehtoiseen jäsenyyteen velvollisuuden sijasta merkitsi suojeluskunnille mahdollisuutta tehokkaaseen poliittiseen jäsenkontrolliin.²⁰⁷ Viimeksi mainitussa suojeluskunnilla oli työkaluina käytettävissään muun muassa suojeluskunnan sodan aikaina laatimia punavankiluetteloita: näihin merkityillä tuskin oli halua tai kelpoisuutta jäseniksi. Vastaavasti esimerkiksi Köyliössä suojeluskunta laati luetelon ”pakollisen julistuksen johdosta Köyliön Suojeluskuntaan ilmoittautuneista henkilöistä”, jotka tavalla tai toisella olivat olleet punakaartin palveluksessa tai toiminnassa mukana sekä niistä, jotka eivät olleet tekemisissä punakaartin kanssa.²⁰⁸

Toimenpiteiden tavoitteena oli estää punainen solutus suojeluskuntiin. Tähän suojeluskunnilla oli paremmat mahdollisuudet kuin yleiseen asevelvollisuuteen perustuvalla sotaväellä. Tässä mielessä sodanjälkeiset suojeluskunnat siis jatkoivat valkokaartin perintöä: asevelvollisuus oli yleistä, mutta vapaaehtoinen aseellinen maanpuolustustoiminta oli porvarillista. Tai vertauskuvallisemmin ilmaistuna: maassa oli sotaväki, joka salli

punasävyjä, mutta pelkäsi vallankumouslipuissa liehuvaa punaista – jonka vuoksi sen rinnalla oli myös valkoista väriä tunnustava vapaaehtoinen reservi ulkoista ja sisäistä uhkaa torjumassa.²⁰⁹

Sodan perintö, vihamielisyyden työväenliikettä kohtaan kotoiloitui tähän voittaneiden aseelliseen kansalaisjärjestöön ja vaikutti epäilemättä jäsenkunnan koostumukseen.²¹⁰ Julkisuudessa esitettiin usein, että suojeluskunta oli ”luokkakaarti”, johon työväestöä ei sanottavasti kelpuutettu.²¹¹ Suojeluskunnan yksinomaisuutta jako ’vuohiin ja lampaisiin’ ei ollut, vaan on syytä muistaa, että esimerkiksi kunnallisvaaleissa punakapinallisilla kuten muillakaan laillisen tuomion nojalla vailla hyvää mainetta oleviksi (esim. prostituoiduilla) todetuilla ei ollut äänioikeutta.²¹² Halusiko suojeluskuntajärjestö ottaa tai kykenikö se ottamaan etäisyyttä väitetyistä luokkasuojeluskunnista?

Vastaus ei ole yksiselitteinen. Esimerkiksi 1918 suojeluskunta-asetuksen kohta, jossa jäseniltä vaadittiin kolmen kuukauden palvelussitoumus ja joka siis esti jäsenten välittömän eroamisen, oli omiaan herättämään epäluuloja järjestön tarkoituseristä ja vähensi ihmisten halukkuutta sitoutua suojeluskuntaan. Vaasan suojeluskuntapiirin alueella esiintyi pelkoa siitä, että hallitus pystyisi sitoumuksen avulla halutessaan käyttämään suojeluskuntalaisia mahdollisen hyökkäyssodan välikappaleina säännöllisen sotaväen tapaan. Karjalan puolella huhuttiin palvelussitoumuksen tarkoittavan sitä, että suojeluskuntia tultaisiin käyttämään monarkiaaavailuiden tukena. Tämä pelko oli muuallakin joillekin suorastaan este suojeluskuntajäsenyydelle: esimerkiksi Hankasalmen suojeluskunnan toimintakertomuksen mukaan kysymys hallitusmuodosta aiheutti eronpyyntöihin asti johtavaa erimielisyyttä.²¹³ Vuoden 1919 asetuksessa palvelussitoumukseen liittynyt vastustus otettiin huomioon antamalla vapaaehtoiselle jäsenelle mahdollisuus erota kuukauden kuluttua siitä kun hän oli ilmoittanut esikunnalle halustansa erota.²¹⁴

Sotaväsymys, sodasta seuranneet kärsimykset, sodan jälkeinen vartiopalvelus, suojeluskuntien tarpeellisuuden kyseenalaistaminen ja kaikki suojeluskuntiin liittyvät epäluulot aiheuttivat sen, että innostus suojeluskuntatoimintaa kohtaan oli alamaissa. Syksyllä 1918 käynnistettiin mittava agitaatiokampanja suojeluskuntiin liittymisen puolesta. Esimerkiksi Vaasan sk-piirissä lähetettiin matkaan palkattuja agitaattoreita, joiden tehtävänä oli kahden kuukauden ajan innostaa ihmisiä suojeluskuntatoimintaan. Tunnollisimmat kiersivät päiväsaikaan kylä kerrallaan ovelta ovelle houkuttelemassa talojen asukkaita iltaisin pidettäviin ”kyläkokouksiin”. Suojeluskuntapiirien toimesta laadittiin samaan aikaan jäsenhankintakirjoituksia tyyliin ”Alas bolshevismi” ja ”Velvollisuutemme suojeluskuntia kohtaan”, joita sitten levitettiin kaikissa kunnissa.²¹⁵

Sotaväsymyksen ja voiton jälkeisten huolettomien tunnelmien lisäksi ase- ja varustepula, poliittiset kiistat ja kommunistien sekä vankileiristä vapautuneiden punaisten kostopropaganda vaikeuttivat suojeluskuntien perustamista ja toiminnan käynnistymistä. Esimerkiksi Evijärvellä suojeluskuntalaisten määrä laski, osin punaisten harjoittaman pelottelun tähden, lokakuun 6. päivän ja vuoden 1918 lopun välillä 127:stä 80:een. Kommunistien harjoittaman työmaaterrorin seurauksena osa esimerkiksi pohjoisen tukkityömailla työskennelleistä suojeluskuntalaisista jättäytyi pois suojeluskunnista ja osa miehistä jätti kokonaan liittymättä suojeluskuntiin pahemman välttääkseen. Jäsenrekrytointia helpottivat pian kuitenkin rajoilla sattuneet rauhattomuudet ja kommunistien yltyvä toiminta.²¹⁶

Suojeluskunnan omaehtoista toimintaa ja profiloitumista vaikeutti syksyn aikana muun muassa sidonnaisuus kutsuntapiireihin ja niiden päälliköihin. Oman keskusjohtoisen

hallintokoneiston puuttuessa suojeluskuntalaisilla ei välttämättä ollut täysin yhtenäistä ja selvää käsitystä siitä, millaiseen vapaaehtoiseen järjestöön he oikeastaan olivat liittyneet. Monet asiat, esimerkiksi toiminnan johtamiseen ja valtaan liittyvät kysymykset, olivat vielä täsmentymättömiä.²¹⁷ Epäselvyydet tulevan toiminnan luonteesta saattoivat mietityttää monia jäsenyyttä harkitsevia.

Saksan luhistuminen syksyllä 1918 vain vahvisti suojeluskuntien valkokaartilunnetta, sillä oikeistopiireissä pelättiin Venäjän hyökkäystä ja mahdollisesti uutta kapinaliikettä vasemmalta. Saksalaisten joukkojen poistuminen maasta aiheutti turvattomuutta: Suomi joutui seisomaan yksin Venäjän uhkan edessä.²¹⁸ Sotilaalliselta kannalta ajateltuna mahdollisimman monen vapaaehtoisen maanpuolustajan mukaan saamisen tarve suojeluskuntatoimintaan oli ilmeinen.

Etäisyyden otto vuoden 1918 perintöön

Valtiovalta ja hallitus ohjasivat suojeluskuntia vähitellen kauemmas vuoden 1918 perinnöstä. Hallitus ei taipunut helmikuun 1919 asetusta antaessaan aktivistipiirien päämääriin ja puolustusministeri Waldenin asettaman komitean ehdotuksiin, joissa suojeluskunnat yritettiin saada mahdollisimman riippumattomiksi valtiovallasta, vaan järjestön itsehallintoa rajattiin vahvasti. Valtionhoitaja Mannerheim pystyi sentään nostamaan oman ehdokkaansa, vanhemman kadettiverinsa Georg Didrik v. Essenin järjestön ensimmäiseksi varsinaiseksi ylipäälliköksi. Vuoden 1919 asetuksen myötä suojeluskuntajärjestö käytännössä synnyttiin uudelleen kun se sai oman keskushallintonsa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että päätösvalta siirtyi suurelta osin piireistä keskushallinnolle, jolloin suojeluskuntiin liittyvät tiesivät entistä paremmin, mihin liittyivät. Oma keskushallinto ei kuitenkaan riittänyt tekemään järjestöstä ristiriidatonta. Asetus, jonka mukaan tasavallan presidentti nimitti vain järjestön ylipäällikön ja esikuntapäällikön ja ylipäällikkö muut kuten piiripäälliköt, antoi järjestölle mahdollisuuden profiloitua yhteiskunnassa.²¹⁹ Kaikille tämä ei riittänyt.

Oikeiston epäluuloja ei hälventänyt se, että maaliskuun 1919 eduskuntavaalien suurin puolue sosiaalidemokraatit otti ohjelmaansa suojeluskuntien lakkauttamisen. Sosiaalidemokraattien epäluuloa taas lisäsi se, että kokoomuslaisen Lauri Ingmanin johtama hallitus vahvisti aktivistien perustaman suojeluskuntien varaorganisaation, Suomen Suojeluskuntain Liiton, säännöt. Liiton väliaikaisen keskushallituksen puheenjohtajaksi valittiin Suojeluskuntajärjestön ylipäällikkö G. D. von Essen. Suojeluskuntajärjestön vaikuttajat ja Uuden Metsätoimiston aktivistit pyrkivät reaktiollaan turvaamaan suojeluskuntien toiminnan myös siinä tapauksessa, että valtionpäämieheksi tai sotaministeriksi olisi tullut vasemmistolainen tai muutoin järjestöön kielteisesti suhtautuva henkilö. Suojeluskuntajärjestö oli kumottavissa – tosin aivan helppoa se ei tuona aikana olisi ollut – asetuksella ja sitä varten tarvittiin yhdistys eli rinnakkaisjärjestö, jonka suojissa aseellista suojeluskuntatoimintaa voitaisiin tarpeen tullen jatkaa.

On mahdollista, että liittoa ajateltiin myös käytettävän aseiden hankkimiseen niille vapaaehtoisille, jotka olivat oikeissa osallistua heimokansojen vapauttamiseen Suomen rajojen ulkopuolella. Näin menetellen virallista Suomea ei olisi tarvinnut näkyvästi sotkea kiusallisiin sotilasoperaatioihin toisen valtion kamaralla. Aseiden ostohankkeet val-

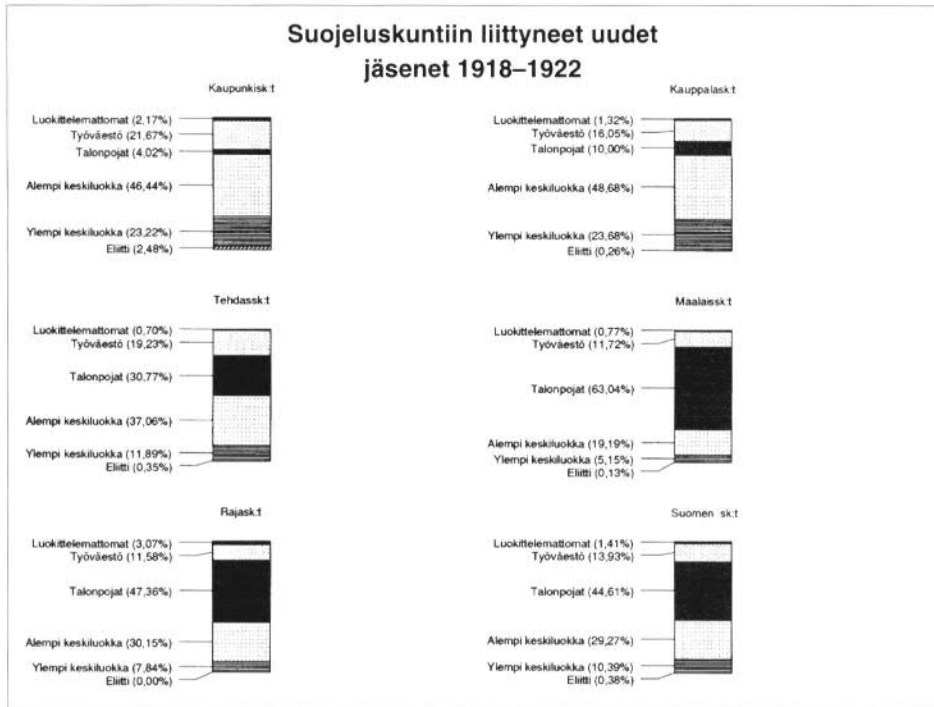
tiolta kilpistyivät sotaministeri Rudolf Waldenin pöydälle. Hän ei nähnyt mahdolliseksi, että hallitus olisi lähtenyt mitätöimään juuri antamaansa asetusta antamalla suojeluskunnille tämänlaatuista ylimääräistä liikkumavapautta. Aseostojen epäonnistuttua keskeytyi myös liiton perustaminen: yhdistystä ei rekisteröity. Hankkeessa mukana olleet suojeluskuntavaikuttajat eivät myöskään voineet olla varmoja, miten paikallissuojeluskunnissa olisi suhtauduttu rinnakkaisjärjestön olemassaoloon tilanteessa, jossa suojeluskuntajärjestö olisi lakkautettu asetuksella. Rivisuojeluskuntalaiset tuskin edes tiesivät hankkeesta, joten suojeluskuntiin liittymiseen tai liittymättä jättämiseen liittokaavavilulla ei ollut merkitystä. On mahdollista, että moni suojeluskunta olisi jättäytynyt pois hankkeesta, jolloin suojeluskuntaliike olisi jakautunut.²²⁰

Aika ajoi vähitellen aktivistien edustamien jyrkkien valkoisten arvojen ohi: K. J. Ståhlbergin voitettua heinäkuun 1919 presidentinvaaleissa maalaisliiton, edistyspuolueen ja vasemmiston äänillä selkeästi Mannerheimin, jota kannattivat lähinnä kokoomuksen ja ruotsalaisten kansanedustajat, määriteltiin käytännössä myös suojeluskuntajärjestön tuleva kehityssuunta. Kansa oli edustajiensa välityksellä ilmaissut presidentinvaaleissa samalla yhteiskuntapoliittisen linjansa. Poliittinen keskusta, jonka kannattajakuntaa löytyi runsaasti suojeluskunnista, ymmärsi myös muita kuin vain jyrkän valkoisia tunteja.²²¹

Vapausotapatriotismin kannattajilla oli suojeluskunnissa silti edelleen tukenaan vahvoja vaikuttajia, joten läpihuutojuttu yhteiskunnallinen värinvaihdos ei suojeluskunnissa ollut. Mannerheim, myöhempi suojeluskuntain kunniapäällikkö, julkaisi heinäkuussa 1919 pidettyjen presidentinvaalien jälkeen tervehdyksensä suojeluskunnille: se tihkui valkoista paatosta samoin kuin Mannerheimin puhe Tampereen valtauksen kaksivuotisjuhliilla pääsiäisenä 1920. Kenraali näki vapaussodan suojeluskunnat ja suojeluskuntajärjestön alaiset suojeluskunnat yhtenä ja samana valkoisena puolueena. Käytännössä hän ei halunnut tunnustaa näissä julkilausumissaan sitä tosiasiaa, että säädöspohjaiset suojeluskunnat olivat muutakin kuin vuoden 1918 asetoverien järjestö. On mahdollista, että kenraali heitti näin menetellessään poliittisia koepalloja, jonka avulla hän mittautti uusien jäsenten valmiutta marssia vuoden 1918 valkoisten tunnusten ympärillä. Todennäköisempää on, että hän vain politikoi valkoisen aatteen puolesta suojeluskunnissa.²²²

Vuoden 1921 suojeluskuntaselkkauksen yhteydessä valtiojohto osoitti, ettei se ollut hampaaton: tasavallan presidentti nimitti suojeluskuntain edustajakokouksen kaavaileman suojeluskuntain kunniapäällikön Mannerheimin sijaan ylipäälliköksi Kenttätykistörykmentti n:o 1:n komentajan, Lauri Malmbergin. Oliko historian ironiaa, vai ennettä, että jääkärieverstiluutnantti Malmberg oli ottanut jo vuonna 1919 Lapuan päivillä vastaan – tilaisuuteen saapumasta estyneen kenraali Mannerheimin sijasta – suojeluskuntaparaatin tuhansien ihmisten läsnäollessa. Nimityspäätöksen viesti oli joka tapauksessa selvä: Mannerheimin päällä nähtiin sodan ja sen jälkeisten tapahtumien seurauksena olleen liian suuri poliittinen painolasti. Malmbergin nimityksen tarkoituksena oli ennen kaikkea estää suojeluskuntaliikkeen politisoituminen ja etäännyminen valtiovallasta. Mannerheimin ohittamisen ylipäällikkyyksymyksessä voi pitkällä tähtäimellä nähdä olleen, ainakin jälkikäteen, myös keino suojeluskuntien avartamiseksi hieman vaaleanpunaisemmiksi järjestön vapaussodan jäljeltä kantaman kovan valkoisen värin sijaan.²²³ Samaan suuntaan vaikutti vähitellen myös yhteiskunnan sisäinen lientyminen: esimerkiksi entisten torppareiden kohottaminen aiempien isäntiensä rinnalle pienviljelijöiksi.²²⁴

Kaavio 13.



Lähteet: Liite 3.

Kaaviossa on esitetty kaupunki-, kauppala-, tehdas-, maalais- ja rajasuojeluskuntien keskimääräiset yhteistulokset. Tarkemmat suojeluskuntakohtaiset tulokset liittyneistä käyvät ilmi liitteen 3 taulukoista.

Kaupunkisuojeluskunnissa sosiaalinen kerrostuneisuus monipuolistui uusien jäsenten myötä hallituksen viitoittamaan suuntaan: vaikka kaupunkisuojeluskunnat rakentuivat aiempaan tapaan alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin varaan, niin näiden ryhmien yhteinen suhteellinen osuus oli vuoden 1917 keskimääräisen 91 % sijaan enää vajaat kolme neljäsosaa (72 %) vuosina 1918–22 liittyneistä. Työväestön osuus jäsenkuntaan liittyneistä vastaavana ajankohtana oli kohonnut seitsemästä prosentista yli viidennekseen (22 %). Kaupungeissa työväkeä liittyi suojeluskuntiin keskimäärin liki yhtä paljon kuin ylempää keskiluokkaa (23 %), mutta selvästi vähemmän kuin alempaa keskiluokkaa (46 %). Talonpoikien osuus (4 %) oli ymmärrettävästi vähäinen. Yhteiskunnallisesti kapeaan eliittiin luokiteltavien osuus (2 %) oli järjestön ensivuotena liki yhtä runsasta kuin sen osallistuminen vuoden 1917 suojeluskuntiin. Loput pari prosenttia jäivät sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamattomiksi (vrt. kaaviot 9 ja 13).

Jos katsomme paikallisia eroavaisuuksia, niin toisin kuin Turussa ja Helsingin kanttäykistön suojeluskunnissa Hämeenlinnan, Vaasan ja Viipurin suojeluskunnissa työväestöä jäsenistöön liittyneiden absoluuttinen määrä ohitti jo niukasti yleimmästä keskiluokasta liittyneiden määrän. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kaupunkisuojeluskuntien 'luokkaluonne' murtui järjestön olemassaolon ensi vuosina (liite 3).

Kauppalasuojeluskuntien kohdalla tapahtui samansuuntainen kehitys kuin kaupungeisakin: säädöspohjaisiin suojeluskuntiin 1918 otettujen alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin jäsenten, jotka olivat kuuluneet suojeluskuntiin jo vuonna 1917, yhteinen osuus 87 % kuihtui vuotta 1917 seuranneena viisivuotisjaksona vajaaseen kolmeen neljännekseen (73 %). Työväestön suhteellinen osuus liittyneistä kasvoi vastaavasti viidestä prosentista 16 %:iin, mutta jäi vielä kauaksi sekä alemman (49 %) että ylempään (24 %) keskiluokan liittymisosuuksista. Eliittia (0,3 %) kauppalasuojeluskunnissa oli luonnollisesti vähän, mutta talonpoikia (10 %) kauppalaympäristössä riitti kohtuullisesti suojeluskuntiinkin. Otoskauppaloiden suojeluskunnista ainoastaan Seinäjoella työväestöä liittyi jäsenistöön jo hieman enemmän kuin ylempää keskiluokkaan laskettuja henkilöitä (vrt. kaaviot 9, 13 ja liite 3).

Tehdassuojeluskunnat rakentuivat vuonna 1917 pääosin alemman ja ylempään keskiluokan varaan. Heitä oli keskimäärin 80 % liittyneistä, kun taas työväen osuus oli 7 % ja talonpoikien 13 %. Vuosina 1918–22 tehdassuojeluskuntien sosiaaliset kerrostumat taasoittuivat siten, että alemmasta ja yleimmästä keskiluokasta liittyneiden suhteellinen osuus oli laskenut keskimäärin 48 %:iin liittyneistä. Uudet merkittävät jäsenmassat tulivat tehdassuoympäristön talonpojista, joita oli jo vajaa kolmannes liittyneistä (31 %) ja työläisistä: lähes joka viides (19 %) tällä ajanjaksolla liittynyt kuului työväestöön. Enemmän kuin ylempää keskiluokkaa (12 %), tehdassuojeluskuntiin liittyi tarkastelukauden aikana työväkeä. Alempi keskiluokka (37 %) ja talonpojat olivat jäsenyysinnostuksessa kuitenkin vielä kaukana edellä työväestöstä. Talonpoikien suuri osuus tehdassuojeluskunnissa on ehkä osittain näennäinen. Se on seurausta pitkälti Paavolan ruukin valitsemisesta yhdeksi otossuojeluskunnista: siellä talonpojat muodostivat suurimman yksittäisen liittyneiden jäsenryhmän. Muissa kuin Paavolan ruukin otossuojeluskunnissa eli Kymintehtaan²²⁵ ja Littoisten suojeluskunnissa sekä Pielisjärven suojeluskunnan Pankakosken tehtaan kyläosastossa työväestö sijoittui absoluuttisin luvuin mitattuna liittymismäärissään toiseksi, ennen talonpoikia, heti alemman keskiluokan jälkeen (vrt. kaaviot 9, 13 ja liite 3). Talonpoikien suuri määrä Paavolan ruukin suojeluskunnassa oli seurausta siitä, että kunnassa oli kaksi suojeluskuntaa: talonpojat valitsivat todennäköisesti omaa asuinpaikkaansa lähemmän suojeluskunnan.

Maalaisuojeluskunnissa talonpojat muodostivat vuonna 1917 yksinään valtaisan enemmistön. Keskimäärin kaksi kolmesta (67 %) maalaisuojeluskuntaan liittyneistä oli talonpoikia, reilu neljännes (28 %) alempaa ja ylempää keskiluokkaa, mutta työväestöä oli otoksessa vain 4 % liittyneistä. Järjestön ensimmäisellä viisivuotiskaudella 1918–22 talonpoikien osuus liittyneistä kaventui 63 %:iin ja alemman sekä ylempään keskiluokan yhteinen osuus 24 %:iin. Työväestön suhteellinen osuus kasvoi vastaavasti kahdeksalla prosenttiyksiköllä eli 12 %:iin liittyneistä. Yksittäisissä maalaisuojeluskunnissakin työväestöstä liittyneiden absoluuttiset määrät ohittivat useimmiten ylempään keskiluokan (5 %) liittyneiden määrän, mutta jäivät selvästi jälkeen alemman keskiluokan (19 %) liittymismääristä ja maaseudun asujaimiston suuresta enemmistöstä talonpojista. Eliitin

osuus liittyneistä oli maaseudulla ymmärrettävästi kapea (0,1 %).

Otosuojeluskuntien yksittäinen tarkastelu osoitti, että Joutsan suojeluskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus poikkesi työväestön osalta yleisestä kehityksestä: suojeluskunnassa työväestöä oli edelleen erittäin vähän, vaikka seudulla oli kyllä runsaasti maatalouden työväestöä. Yksi syy voi piillä maaseudun työväestön alhaisessa statuksessa: Joutsassa maataloustyöväestöstä suurin osa oli vailla omaa asuntoa eli lähinnä loisen asemassa.²²⁶ Vallinnutta yhteiskuntajärjestelmää puolustavan suojeluskunnan asema ei välttämättä ollut parhaassa huudossa näiden vähäväkisimpien keskuudessa. Kiuruvedellä ja Töysässä työväestöä taas liittyi suojeluskuntaan enemmän kuin alempaa ja ylempää keskiluokkaa yhteensä. Munsalan vähäiseen otokseen työväestöä ei osunut vielä lainkaan. Munsalassa ja Närpiössä sekä muuallakin Etelä-Pohjanmaalla tehokkaasti toimineet Suomen Rauhanliitto ja raittiusliike, joissa sotilaallinen maanpuolustus nähtiin kielteisenä asiana, vetivät puoleensa useita opettajia. Se ei ollut vailla merkitystä suojeluskuntiakaan ajatellen, sillä niin papin kuin opettajankin vaikutus ympäristöönsä oli 1920-luvulla maaseudulla suuri.²²⁷ Närpiössä työväestöä liittyi suojeluskuntaan vähäisen otosmäärän perusteella silti jo samassa määrin kuin alempaa ja ylempää keskiluokkaa yhteensä (vrt. kaaviot 9, 13 ja liite 3).

Merkittävää on, että maalaisuojeluskunnat rakentuivat alusta alkaen korostetusti talonpoikien ympärille kun taas kaupunkimaisissa eli kaupunki-, kauppala- ja tehdassuojeluskunnissa alemman ja ylemmän keskiluokan sekä osin myös eliitin osuus toiminnan organisoitumisessa oli enemmän kuin hallitsevaa. Epäilemättä näillä ryhmillä oli painava sanansa sanottavana silti myös maalaisuojeluskuntien organisoitumisessa.

Rajasuojeluskunnat, jotka pääosin olivat maaseutumaisia suojeluskuntia, muodostavat mielenkiintoisen erillistutkimuskohteen siinä mielessä, että ne näyttävät syntyneen vuonna 1917 enemmän alemman ja ylemmän keskiluokan (yhteinen osuus liittyneistä 76 %) varaan kuin muut maalaisuojeluskunnat. Siellä toiminta ei siis tavoittanut kovin hyvin vuonna 1917 talonpoikaista, jota oli liittyneistä vain vajaa viidennes (19 %). Sodan jälkeinen rekrytointi näkyy tehonneen juuri rajaseudun talonpoikiin, joiden osuus suojeluskuntiin liittyneistä vuosina 1918–22 oli keskimäärin vajaa puolet (47 %). Työväestö kasvatti osuuttaan vuoden 1917 ajoista, jolloin heitä oli keskimäärin 4 % rajasuojeluskuntien jäsenistöstä, reiluun kymmenesosaan liittyneistä (12 %). Rajaseudun alempaan (30 %) ja ylempään (8 %) keskiluokkaan kuuluneiden yhteinen osuus putosi vajaaseen kahteen viidesosaan (38 %) suojeluskuntaan liittyneistä uusista jäsenistä, mikä ei ole ihme ottaen huomioon näiden ryhmien jäsenten voimakkaan rekrytoitumisen vuonna 1917. Eliittiin luokiteltavia ei rajasuojeluskunnissa otoksen perusteella juuri ollut, vaan heitä on haettava kaupunkimaisemmista suojeluskunnista (vrt. kaaviot 9 ja 13).

Rajaseudullakin työväestön liittymisosuus useimmiten ylitti ylemmän keskiluokan vastaavan määrän. Poikkeuksen muodosti Suomussalmi, missä työväestön osuus suojeluskuntaan liittyneistä oli vuosina 1918–22 erittäin vähäinen (liite 3). Suomussalmella työväestön jättäytymiseen pois suojeluskunnista saattoi vaikuttaa paitsi jyrkät varallisuuserot myös kommunistien aktiivinen toiminta paikkakunnalla. Esimerkiksi sotakevään 1918 kutsunnoistakin jättäytyi Suomussalmella saapumatta ilman hyväksyttävää syytä reilu viidennes asevelvollisista. Näistä suurin osa oli työväkeä, mutta oli joukossa myös ”puolueettomiksi” itseään kutsuvia talollisten poikiakin.²²⁸

On muistettava, että vuoden 1917 ja sodanaikaiset sekä vuoden 1918 suojeluskuntajärjestöön kuuluneet suojeluskunnat eivät olleet yhtä ja samaa suojeluskuntaa. Toki niissä oli paljon yhteistäkin: Suojeluskuntajärjestö perustettiin aiemmin aloittaneiden ja aseuksen jälkeisten suojeluskuntien yhteenliittymäksi ja sotaväen reserviksi. Otoksen perusteella noin 12 % suojeluskuntajärjestöön liittyneistä jäsenistä vuosina 1918–44 oli vapaussotureita.²²⁹ Lisäksi osa varhemmista suojeluskuntalaisista, olematta välttämättä vapaussotureita, liittyi säädöspohjaisiin suojeluskuntiin.

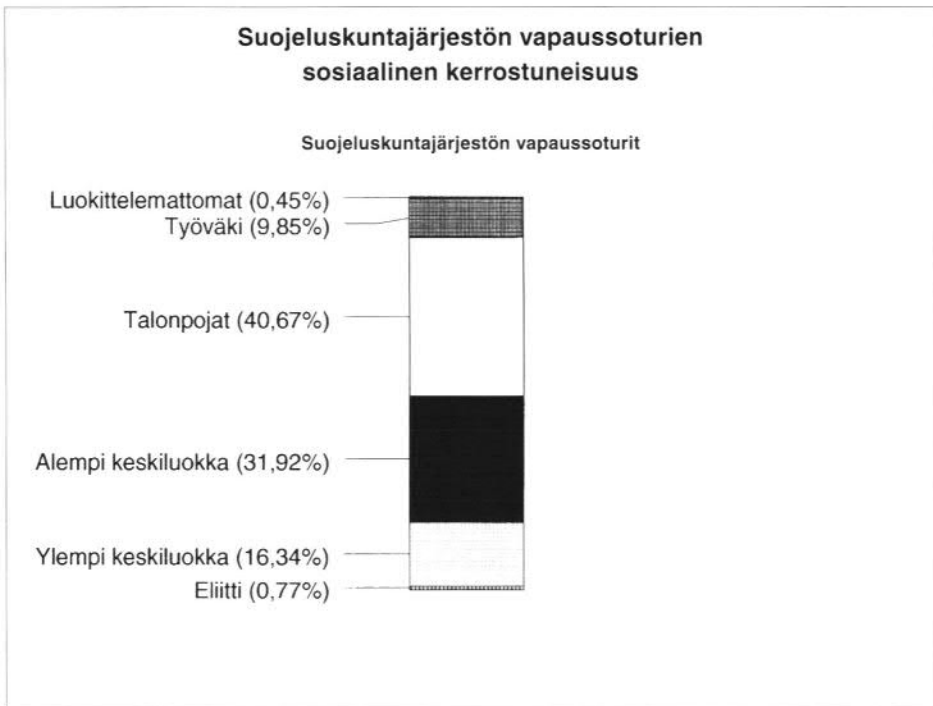
Kuva *suojeluskuntalaisten* sosiaalisesta kerrostuneisuudesta vuosina 1918–22 muodostuu otoksen valossa seuraavaksi: talonpojat muodostivat tällöin kuten jo ennen vapaussotaa suojeluskuntiin liittyneiden ydinjoukon. Heidän suhteellinen osuutensa oli molempina vertailuajankohtina keskimäärin liki 45 prosentin luokkaa liittyneistä. Tässä mielessä suojeluskunnat kantoivat etenkin maaseutuhenkisen suomalaisuusideologian²³⁰ perintöä; talonpojathan olivat muodostaneet vuonna 1918 myös valkoisen armeijan määrällisesti suurimman ydinjoukon (45 %²³¹). Koko järjestöä ja sen jatkokehitystä ajatellen on merkille pantavaa se, että otoksen perusteella nimenomaan työväki oli sodan aikana ja sen jälkeisinä vuosina liittynyt suojeluskuntiin aiempaan verrattuna selvästi enemmän. Kaikista liittyneistä heidän keskimääräinen osuutensa suojeluskunnissa kohosi selvästi eniten: vuoden 1917 lopulla työläisiä oli vain noin viisi prosenttia jäsenistä, mutta seuraavan viiden vuoden aikana heidän osuutensa oli jo keskimäärin 14 prosenttia suojeluskuntiin liittyneistä. Liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden perusteella suojeluskuntien vuoden 1917 kaltainen 'luokkaluonne', oli alkanut murentua.

Kun vuoden 1917 suojeluskunnat organisoituivat ja toimivat ensi sijassa alemman ja ylempään keskiluokan sekä pienen yhteiskunnallisen eliitin ohjauksessa²³² – heidän keskimääräinen yhteenlaskettu osuutensa liittyneistä oli peräti 50 % – niin heidän suhteellinen osuutensa laski suurin piirtein samaa tahtia kuin työväestön suhteellinen määrä kasvoi. Vuosien 1918–22 suojeluskuntiin liittyneistä tämän ryhmittymän yhteenlaskettu osuus oli enää kaksi viidesosaa (40 %). Tässä mielessä vapaus- ja sisällissotaan valkoisella puolella osallistunut tai miksei myös sieltä poissa ollut ja 'punaisen vehkeilyn' ulkopuolelle jättäytyneet työväki liittyi kohtuullisen suurella edustuksella vuoden 1918 jälkeisinä vuosina suojeluskuntiin (kaaviot 9 ja 13). Tosin suojeluskunnissa oli edelleen, suhteellisesti tarkasteltuna, keskimäärin selvästi vähemmän työläisiä kuin mitä heitä osallistui taisteluihin valkoisen armeijan riveissä.

Tarkastelemalla suojeluskuntiin liittyneiden vapaussoturien sosiaalista kerrostuneisuutta voimme testata työväestön mahdollista vapaaehtoista osallistumista vapaussodan suojeluskuntiin: oletettavasti suuri osa suojeluskuntajärjestöön liittyneistä vapaussotureista oli suojeluskuntalaisia jo sodan aikana. Ongelma on tässä kohden se, ettemme voi olla siitä täysin varmoja. Asetuspohjaisiin suojeluskuntiin liittyneiden työväestöön luokiteltavien vapaussoturien osuus antaa mahdollisuuden olettaa, että vapaussodan suojeluskunnissa olisi ollut vapaaehtoista työväestöä keskimäärin noin 10 prosenttia (kaavio 14).

Suojeluskuntajärjestön luokkaluonteeseen, mikäli sellaista oli, voisi ajatella näkyvän josain määrin nimenomaan työläisten liittymisinnostuksessa vuoden 1918 rintamalinjan kahden puolen: punakaartihan oli ammentanut joukkovoimansa nimenomaan Etelä-Suo-

Kaavio 14.



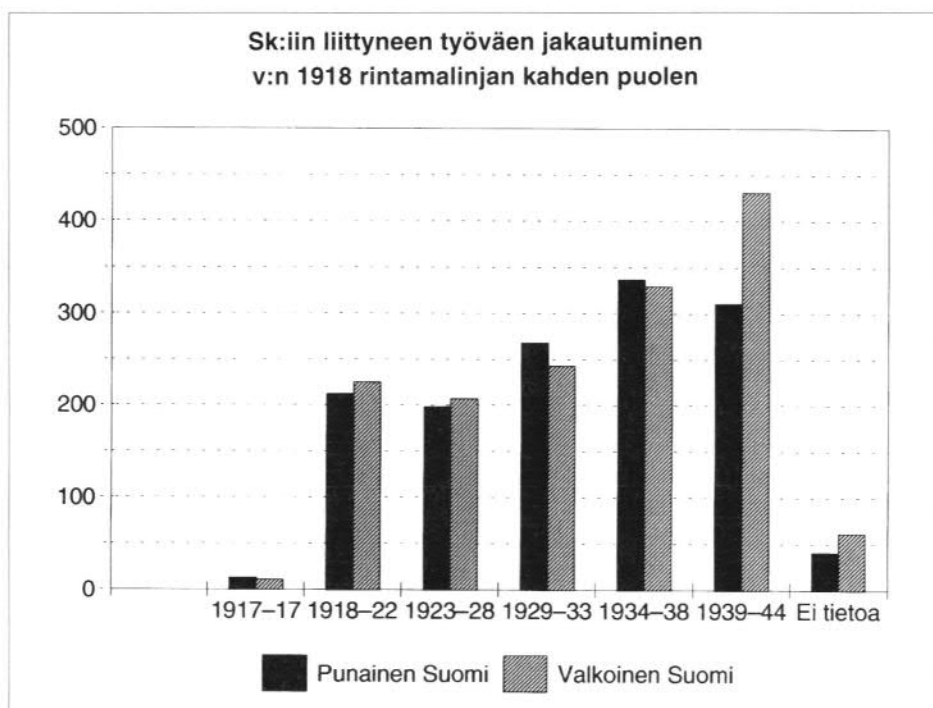
Lähteet: Liite 2, taulukko 10.

'Suojeluskuntien luokkaluonteen' vähenemisprosessista saamme käsityksen kun tiedämme, että vuoden 1917 suojeluskunnissa työväestöä oli arviolta viisi prosenttia, suojeluskuntajärjestön suojeluskuntiin elokuussa 1918 ja sen jälkeen liittyneissä vapaussotureissa kymmenisen prosenttia ja koko jäsenistöön vuosina 1918–22 liittyneistä noin neljätöistä prosenttia (vrt. kaaviot 9, 13 ja 14).

men työväestön keskuudesta.²³³ Kysymykseen siitä, liittyikö vuoden 1918 rintamalinjan mukaisen valkoisen Suomen työväestö selvästi enemmän suojeluskuntiin kuin sodassa hävinneen punaisen alueen työväestö, saamme nopeasti vastauksen tarkastelemalla, painottuiko työväestön määrä jatkossa jommalle kummalle puolen vuoden 1918 verenjakkajana toiminutta rintamalinjaa (kaavio 15).

Mikä osuus sodan aikaisella ja sen jälkeisellä painostavalla yhteiskunnallisella ilmastolla – ”jos et kuulu meihin, olet meitä vastaan” – oli liittymisiin, on vaikea sanoa. Täysin merkityksettä se tuskin jäi. Se, että työväkeä tuli alun alkaen runsaasti vuoden 1918 rintamalinjajaon eteläpuolelta, kertonee osin joko työväen tarpeesta liittyä ”voittajiin” tai edellä mainitusta yhteiskunnallisesta paineesta liittyä suojeluskuntiin. Kaikin osin liittyminen ei ollut vuonna 1918 vapaaehtoista: kutsuntojen yhteydessä osa palvelukseen kutsutuista saatettiin sijoittaa vartiopalvelukseen paikalliseen suojeluskuntaan eli pitämään yllä yhteiskunnallista järjestystä. Valtio myös korvasi suojeluskunnille sen, että ne asettivat tai palkkasivat suojelusvartioita. Paikallisissa lehdissä julkaistiin vaka-

Kaavio 15.



Lähteet: Liite 2, taulukko 11.

Otoksen työväestö jakautuu tasaisesti vuoden 1918 rintamalinjan kahden puolen. Vuonna 1917, myöhemmin punaisen vallan haltuun jäämillä, Etelä-Suomen suojeluskunta-alueilla työväestöstä oli jäseninä jopa niukasti enemmän kuin valkoisessa Suomessa. Toisin työväestön osuus²³⁴ ylipäänsä oli etelässä pohjoista runsaampi. Tämä näkyy myös otoksessa etenkin vuosien 1929–38 osalta. Käytännössä, ottaen huomioon alueiden ammatti- ja elinkeinorakenteen, rintamalinjajaon mukaiselta valkoiselta puolelta tuli todennäköisesti kuitenkin kaiken aikaa suhteellisesti hieman enemmän työväestöstä suojeluskuntiin. Jostakin syystä tämä korostui erityisesti toisen maailmansodan aikana.

via kehotuksia liittyä suojeluskuntaan ja paikoin suojeluskunnat/kunnat uhkasivat pakkomaksuilla tai sakoilla sellaisia, jotka jättivät liittymättä suojeluskuntaan. Toisaalta jo syksyllä 1918 oli olemassa päinvastaista liikettä: esimerkiksi Janakkalan suojeluskunnassa pakolla liittyneitä eli syystä tai toisesta suojeluskuntavastaisia tai toimintaan haluttomia ei haluttu pitää jäseninä.²³⁵

Huittisissa taas uhattiin vielä tammikuussa 1919, pari viikkoa ennen kunnallisvaaleja, merkitä punakaartilaisena luetteloihin sellaiset, jotka eivät liittyneet paikalliseen suojeluskuntaan. Huittisissa ”vastavallankumouksen” toimissa mentiin niin pitkälle, että sosiaalidemokraatit suljettiin pois kunnallisvaaleista. Yleensä ottaen sosiaalidemokraatit saivat rauhassa asettaa ehdokkaita vuodenvaihteessa 1918–19 pidettyihin kunnallisvaaleihin, ja puolue sai koko maassa annetuista äänistä runsaan kolmanneksen. Helmikuussa

annetun uuden suojeluskunta-asetuksen julkaisemisen aikoihin myös Huittisten suojeluskunta lakkasi toimimasta vastavallankumouksen välineenä ja muuttui porvarilliseksi järjestöksi, joka mukautui poliittisen demokratian palauttamiseen. Myös paikallinen työväenliike palasi julkisuuteen pian tämän jälkeen pidetyissä eduskuntavaaleissa. Koko maan osalta sosiaalidemokraatit nousivat eduskuntavaaleissa maan suurimmaksi ryhmäksi ja saivat 80 edustajaa eli vain 12 paikkaa vähemmän kuin vuoden 1917 vaaleissa. Puolue oli Väinö Tannerin johtaman maltillisen ryhmittymän viitoittamana ottanut jo kesällä 1918 etäisyyttä itään: ”Suomen uudesta sosialidemokratiasta tulee sellaista kuin lännessä nykyään”. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että sosiaalidemokraatit olisivat lakanneet arvostelemasta rajusti sisällissodan voittajia.²³⁶

Mikäli työväestöllä oli suojeluskuntien luomaa painetta liittyä suojeluskuntalaisiksi, niin ainakaan käytännössä painostus ei otoksen valossa tuottanut merkittävässä määrin tulosta vuoden 1918 aikana (taulukko 2).

Taulukko 2. Työväestön osuus v. 1918 otossuojeluskuntiin liittyneistä

	Kaikki v. 1918 liittyneet, lkm.	josta työväkeä lkm.	(%)
Maalaisuojeluskunnat	848	76	9 %
Rajasuojeluskunnat	206	19	9 %
Kaupunkisuojeluskunnat	163	33	20 %
Kauppalasuojeluskunnat	226	29	13 %
Tehdassuojeluskunnat	200	33	17 %
Suojeluskunnat yhteensä	1643	190	12 %

Kun vertailemme taulukosta saatavaa tulosta edellä tarkasteltuihin suojeluskuntiin liittyneiden osuuksiin, niin vuonna 1918 työväkeä liittyi suojeluskuntiin vähemmän kuin keskimäärin aikajaksolla 1918–1922. Tässä kohden on esitettävä varauksena se, että yhtenäisiä suojeluskuntain henkilökortteja alettiin pitää yllä vasta vuodesta 1921, jolloin aiempia vuosia koskevat tiedot poimittiin niihin osin vuodesta 1918 alkaen käytetyistä kantakirjoista ja osin vapaamuotoisista kortistoista sekä ehkä myös jäseniltä tiedustelemalla. Ennen henkilökortistoja käytettyjen kantakirjojen, tilapäiskortistojen ja jäsenluetteloiden säilymisaste on alhainen, jonka vuoksi niiden käyttöyrityksistä tutkimuksen apuvälineenä on tässä yhteydessä luovuttu.

On todennäköistä, että alkuvuosien jäseniä koskevat tiedot kuten osa kutsuntojen kautta jäsenkuntaan mahduttetuista mahdollisista vastentahtoisista ja hetimiten eronneista tai erotetuista eivät käy täysimääräisesti esille aineistosta. On muistettava, että syksyllä 1918 suojeluskunnista myös paikoin erotettiin ”kaikki epävarmat ainekset”.²³⁷ Näin ollen esimerkiksi työväestön osuus saattoi vuonna 1918 olla tilapäisesti hieman korkeampi kuin yllä esitetystä tuloksesta on pääteltävissä. Virhemahdollisuutta vähentää toisaalta se, että luottamus suojeluskunnan edessä ei ollut sidottu ammattiryhmiin, vaan jäsenkunnasta ”siivottujen” joukosta löytyisi todennäköisesti ammatinharjoittajia useammasta sosiaalisesta kerrostumasta kuin vain työväestöstä.

On selvää, että paikallistasolla suojeluskunnissa ja valtakunnantasolla suojeluskuntajärjestössä oltiin pääosin selvillä siitä, minkä laatuista muutoksia jäsenkunnassa oli käyn-

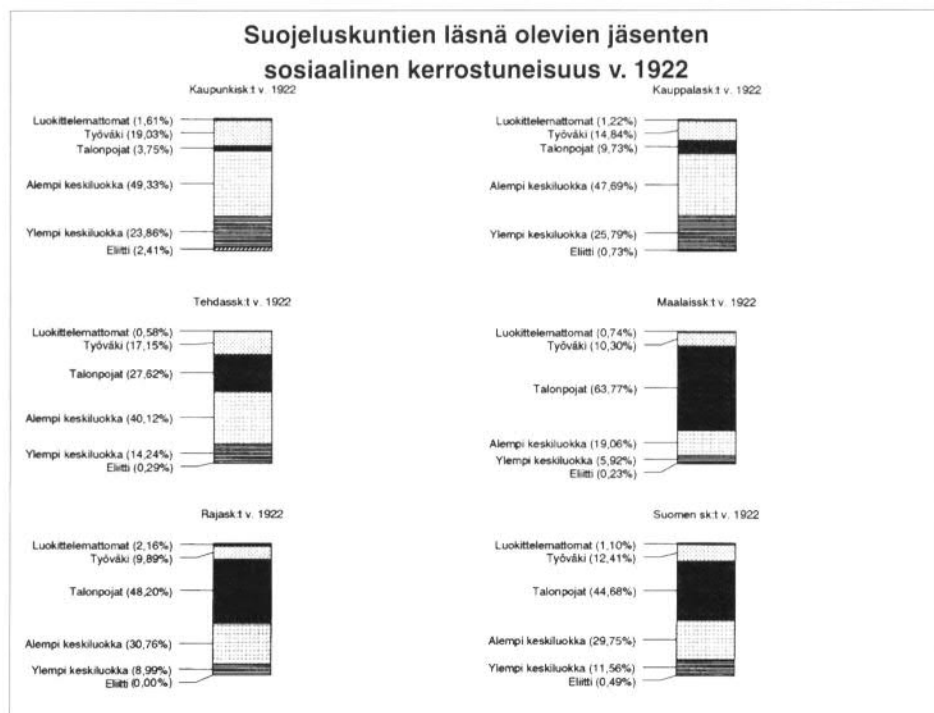
nissä. Esimerkiksi Vaasan, Jyväskylän ja Pohjolan suojeluskuntapiireissä koottiin vuosina 1918–19 tiedot jäsenkunnan jakautumisesta yhteiskunta- tai elinkeinoluokittain. Siitä, ettei järjestö ollut vasemmistohenkinen, voitiin olla varmoja asetettujen tiukkojen jäsenyysehtojen ja kontrollin vuoksi. Alkuaikoina puolipakolla liittyneet ja jäsenyyden jollakin tavalla vieraaksi tunteneet erosivat todennäköisesti varsin pian olojen rauhoituttua tai poistettiin jäsenluettelosta passiivisuutensa tähden.²³⁸

Pysäytyskuva: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö vuonna 1922

Tähän asti olemme käsitelleet ainoastaan suojeluskuntaan liittyneiden jäsenten sosiaalista kerrostuneisuutta, joten emme vielä tiedä keitä tiettyjen vuosien läsnä olevat suojeluskuntalaiset todella olivat. Suojeluskuntalaisiahan kuoli, muutti paikkakunnalta toiselle ja ulkomaille, siirtyi toisiin suojeluskuntaan, poistui asevelvollisuuttaan suorittamaan palaamatta takaisin suojeluskuntatoimintaan, erosi, erotettiin tai pyyhittiin pois suojeluskunnan vahvuudesta toimettomuutensa ja velttoutensa takia jne.²³⁹

Kaupunkisuojeluskuntien läsnä olevan jäsenistön rakenne vuoden 1922 lopussa heijasti hyvin vuosina 1918–22 liittyneiden osuuksia: joka toinen jäsen (49 %) oli luokiteltavissa alemman keskiluokan elinkeinon tai ammatinharjoittajaksi, vajaa neljännes

Kaavio 16.



Lähteet: Liite 4, taulukko 1.

(24 %) kuului ylempään keskiluokkaan, vajaa viidennes (19 %) työväkeen. Talonpoikien (4 %) ja yhteiskunnan terävimmän eliitin (2 %) osuus oli ymmärrettävästi hyvin vähäinen. Merkitteä pantavaa kaupungeissa oli, että kolme neljästä (75 %) suojeluskunnissa läsnä olleesta kuului alempaan ja ylempään keskiluokkaan sekä yhteiskunnalliseen eliittiin. Työväestön osuus kaupunkisuojeluskuntalaisista oli hyvin lähellä työläisten keskimääräistä osuutta vuoden 1918 valkoisen armeijan puolella taistelleista.

Kauppalasuojeluskunnissakaan suojeluskuntien perustamiskaudella liittyneiden ja vuoden 1922 lopulla läsnä olevien jäsenten sosiaalisessa kerrostuneisuudessa ei ollut suuria eroja. Alemman (48 %) ja ylemmän (26 %) keskiluokan sekä eliitin (1 %) yhteenlaskettu osuus oli samaa hallitsevaa tasoa kuin kaupungeissa (75 %). Työväestöä kauppalasuojeluskunnissa oli läsnä selvästi vähemmän (15 %) kuin kaupungeissa, mutta vastaavasti talonpoikaistoon kuului kauppalasuojeluskunnissa keskimäärin huomattavasti useampi, joka kymmenes (10 %).

Myös *tehdassuojeluskuntien* jäsenkunnan enemmistö, ei tosin niin selkeästi kuin kaupungeissa ja kauppaloissa, rakentui vuoden 1922 lopussa alemman (40 %) ja ylemmän (14 %) sekä eliitin (0,3 %) kaltaisten viran- ja toimenhaltijoiden varaan. Alemman keskiluokan jälkeen toiseksi suurimman ryhmittymän muodostivat tehdasympäristön talonpojat (28 %), jonka jälkeen vasta tuli työväki (17 %). Yhteistä kaikille kaupunkimaisille suojeluskunnille oli alemman ja ylemmän keskiluokan runsaan edustuksen lisäksi työläisten suhteellisen korkea osuus jäsenistöstä ja se, että ylempään keskiluokkaan kuuluvat pysyivät suojeluskuntien jäseninä suuremmassa määrin kuin heidän liittymisosuutensa antoi odottaa. Erityisesti kaupunki- ja tehdassuojeluskunnissa pysyvimpiä jäseniä olivat alemman keskiluokan elinkeinon ja ammatinharjoittajat.

Maalaisuojeluskunnissa talonpojat muodostivat liittymistietojen perusteella odotetusti reilut kaksi kolmasosaa (64 %) läsnä olevasta jäsenkunnasta, alempi keskiluokka vajaan viidenneksen (19 %), työväestö kymmenesosan (10 %). Ylemmän keskiluokan (6 %) ja eliitin (0,2 %) osuus oli maaseudulla ammatti- ja elinkeinojakauman vuoksi ymmärrettävästi vähäistä.

Rajaseudun maaseutumaisissa suojeluskunnissa talonpoikien (48 %) osuus jäi, kuten liittymisosuuksien perusteella saattoi olettaa, muita maalaisuojeluskuntia vähäisemmäksi. Toiseksi suurimman ryhmän rajasuojeluskunnissa muodosti alempi keskiluokka (31 %) kun taas työväestöstä ja ylemmästä keskiluokasta liittyneet muodostivat vuoden 1922 lopulla läsnä olevista jäsenistä molemmat kymmenisen prosenttia. Eliittiin luokiteltavia ei rajasuojeluskuntien otokseen osunut näille vuosille ollenkaan. Talonpoikien osuus maalais- ja rajasuojeluskuntien läsnä olleista jäsenistä oli suhteellisesti suurempi kuin heidän osuutensa koko jäsenkuntaan liittyneistä. Sama koski ylempään keskiluokkaan luokiteltavia, joita oli aivan kuten kaupunkimaisissa suojeluskunnissa myös maaseutumaisissa suojeluskunnissa jäseninä enemmän kuin heidän liittymisosuudestaan olisi saattanut päätellä (vrt. kaaviot 13 ja 16).

Talonpoikien (45 %), alemman (30 %) ja ylemmän keskiluokan (12 %) sekä eliitin (0,5 %) läsnä olevien jäsenten määrä *koko maan suojeluskunnissa* vastasi vuonna 1922 keskimäärin vähintään sitä osuutta, tai heitä oli jäsenkunnassa suhteessa hieman enemmän kuin, mikä oli heidän osuutensa vuosina 1918–22 liittyneistä. Työväestöä (12 %) oli jäseninä sen sijaan pari prosenttia vähemmän kuin liittyneiden määrä olisi antanut olettaa. Alkuvuosina suojeluskuntien riveistä poistui syystä tai toisesta suhteellisesti eniten

työväkeä. Suojeluskunnat eivät vuoteen 1922 tultaessa olleet kyenneet houkuttelemaan jäsenikseen kaikkia potentiaalisia valkoisen Suomen puolustajia työväestöstä, mikäli vertaamme jäsenkunnan rakennetta esimerkiksi vapaus- ja sisällissodan valkoiseen armeijaan, jossa työväestön osuus taistelijoista oli neljänneksen tai viidenneksen luokkaa. Erityisesti maalais- ja rajasuojeluskunnissa työväestön osuus vuoden 1922 lopulla läsnä olleista jäsenistä jäi alhaiseksi (10 %), mikä heijastui näkyvästi otoksesta saatavaan koko Suomen suojeluskuntien tulokseen.

Kaaviossa 16 esitetty tulos poikkeaa Virtasen (1974) tutkimuksesta sikäli, että Virtanen saa suojeluskuntiin työväkeä jo vuonna 1921 huomattavasti enemmän (19 %) ja talonpoikia huomattavasti vähemmän (37 %). Tässä esitetty tulos on nähdäkseni sikäli luotettavampi, että Virtasen otoksessa kaupunkimaiset asutuskeskukset ja ilmeisesti myös osittain teollistuneet maalaiskunnat korostuvat liiaksi. Tulosten ero selittyy osin myös sillä, että tutkimuksessani on etsitty työväestön minimimäärää suojeluskunnissa, jolloin osa mahdollisesti työväestöön luokiteltavista tapauksista on sijoitettu ehkä turhankin kriittisesti ylempiin sosiaalisiin kerrostumiin. Sen sijaan Virtasen käyttämän keskiluokan ja ylimmän kerroksen yhteenlasketun tuloksen (42 %) osalta tulos osuu yksin tässä tutkimuksessa vastaavat henkilöryhmät sisällään pitävän alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin yhteenlasketun tuloksen (42 %) kanssa.²⁴⁰

Tulokseni poikkeaa myös Jyväskylän suojeluskuntapiirin tekemistä vuosien 1918 ja 1919 alueellisista selvityksistä etenkin työväestön osalta. Näissä työväestön osuudeksi saatiin jo ensin mainitulla ajankohdalla 23 % ja jälkimmäisenä ajankohtana 17 % suojeluskuntalaisista. Tosin tulos on samansuuntainen sikäli, että jäsenpoistunta kohdistui nimenomaan työväestöön. Mikäli torpparit poikineen lasketaan yhtenevästi tämän tutkimuksen kanssa maanviljelijöiksi, talonpoikia oli vuoden 1919 lopulla Jyväskylän sk.piiressä 53 %, alemmaa ja ylempää keskiluokkaa sekä yhteiskunnallista eliittiä noin 30 %. Osa työväestöä koskevista tulosten eroista on seurausta luokittelumenetelmien erilaisuudesta ja osa verrattavien paikkakuntien elinkeinojen ja ammattijakaumien erilaisuudesta. Korostankin, että otokseni pyrkii puutteineenkin tuomaan esille työväestön minimimäärän suojeluskunnissa, ja on siinä suhteessa luotettavampi. Otoksen painottuminen kaupunkimaisiin suojeluskuntiin aiheuttaa mahdollisesti sen, että talonpoikien määrä on otoksessani aliedustettu ja alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin yhteenlaskettu osuus taas korostuu liiaksi.²⁴¹

Järjestön vakiintumisvaihe 1923–1928

Määrätietoista työtä jäsenkunnan vahvistamiseksi – tuottava sato ”punaisella” hallituskaudella

Koko suojeluskuntajärjestön jäsenmäärä jatkoi laskuaan vuoteen 1926 asti. Suojeluskuntiin oli liittynyt paljon sellaisia, jotka eivät tullessaan tienneet, mitä mukanaolo vaati. Vapaussodan viisivuotismuistelujen aika, jolloin maanpuolustusasiat saivat luonnostaan huomiota, katsottiin sopivaksi ajankohdaksi rummuttaa suojeluskuntien puolesta. Keväällä 1923 ratkaistiin mainosplakaattikilpailu ”Liity suojeluskuntaan – turvaat rauhaa!”.²⁴²

Suojeluskuntain propagandaplakaatti.



N.ossa 23 julkaistun luonnoksen mukaan valmistettu lopullinen plakaatti.

Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 28/1923, kansikuva

Kuvateksti: Näyttävän jäsenrekrytointikampanjan taustalla oli järjestön alamäki 1920-luvun alkuvuosina. Taiteilijain Finnen ja Salmenlinnan voittoplakaatti ilmestyi pian yleisille paikoille kuten rautatieasemille houkuttelemaan järjestöön uusia jäseniä. Saman kevään puolustusvoimien lipunpäiväksi ilmestyi lisäksi propagandajulkaisu "Suomen Suojeluskunnat". Propagandakeinoihin kuuluivat myös elokuvat.

Yhtenä tekijänä suojeluskuntaharrastuksen laimeuteen vaikutti sotalaitoksen määräävien tahojen ynseys suojeluskuntien antamaa sotilaskoulutusta kohtaan alkuvuosina: pahat kielet ilkkuivat suojeluskuntien olevan armeijan hylkyaineeksi kaatopaikka. Syynä tällaiseen liioitteluun oli se, että päällystöpulan vuoksi suojeluskuntiin nimitettiin aluksi kouluttajiksi myös sotilaskoulutusta vaille jääneitä henkilöitä, jotka tosin olivat saattaneet osoittaa johtajakykynsä sodan aikana. Vielä 1920-luvun puolimaissa valistusohjaajilla oli paljon työsarkaa vakuuttaakseen monille tahoille, että järjestön pääasiallinen tehtävä oli valmentaa kansaa kamppailuun koulutettua vihollista vastaan sen sijaan, että se olisi keskittynyt kotimaisen vasemmiston vastaiseen taisteluun. Jäsenmäärät kääntyivät pitkällisen uurastuksen tuloksena uuteen nousuun vuoden 1926 jälkeen.²⁴³

Sosiaalidemokraattisen vähemmistöhallituksen (1926–27) muodostaminen säikäytti suojeluskunnat: pelättiin jopa järjestön lakkauttamista. Vastareaktiona ilmassa leijui pelko suojeluskuntien vallankaappausuhkasta.²⁴⁴ Väinö Tanner pyrki 1926 neutralisoimaan suo-

jeluskuntajärjestön ehdottamalla, että suojeluskunnista muodostettaisiin kaikille pakollinen armeijan reservi. Ajatus suojeluskuntajärjestön alistamisesta sotaväen päällikölle viehätti myös sotaväen päällikköä, kenraalimajuri Aarne Sihvoa. On muistettava, että sotaväen päällikkö ja suojeluskuntajärjestön päällikkö – suojeluskunnat muodostivat sotaväen vapaaehtoisen reservin – olivat keskenään samanarvoiset. Suomesta puuttui yhtenäinen sotilaallinen johto, sillä yhteinen päällikkö löytyi vasta ylimmältä mahdolliselta tasolta presidentin persoonassa. Presidentti Lauri Kristian Relander, joka itse oli entinen aktiivinen suojeluskuntalainen, ei kuitenkaan hyväksynyt ajatusta suojeluskunnista armeijan pakollisena reservinä, koska kaikki reserviin kuuluvat eivät olleet luotettavia: näin kommunistit pääsisivät soluttautumaan suojeluskuntiin. Se, että mies oli suorittanut asevelvollisuuden ei tuonut automaattisesti suojeluskuntakelpoisuutta, sillä suojeluskunnilla oli valta päättää keitä ne ottivat jäsenikseen.

Punamielisesti ajattelevien määrän arvioiminen Suomen armeijassa on vaikeaa, mutta yhdenlaisen näkökulman tarjoaa Suomen kommunistipuolueen sotilasjärjestön sihteerin, Jalo Kohosen arvio joulukuulta 1919: hän arvioi punaisten määräksi 10–15 % sen hetkisistä asevelvollisista. Suojeluskuntien puitteissa toimineen salaisen tiedusteluosaston, ”Keskuksen” arviot sotaväen luotettavuudesta kesällä ja syksyllä 1919 olivat hyvin samansuuntaisia Kohosen arvion kanssa. Eräs englantilainen arvio joukkojen luotettavuudesta vaikuttaa sen sijaan yliammutulta: sen mukaan peräti 50 % tai jopa 75 % olivat epäluotettavia. Todennäköisesti englantilaisarvio rakentui sen tiedon varaan, että puolustusvoimien asevelvollisista noin puolella oli työläistausta.

Ainakin pelot suojeluskuntien lakkauttamisesta olivat osin turhia. Hallitusvastuuseen nousseet sosiaalidemokraatit ja suojeluskuntajärjestön johto tiesivät sen varsin hyvin: porvaristoenemmistöisen eduskunnan aikana se ei olisi onnistunut. Sosiaalidemokraatit ymmärsivät, että kyetäkseen pitämään pystyssä hallituksen oppositionkin tukea tarvittiin. Suojeluskuntiin kajoaminen olisi ollut tae siitä, ettei porvarillisesta rintamasta löytyisi tukea sosiaalidemokraattien politiikalle. Siksi tyydyttiin lähinnä vain haukkumaan tai vaiettiin. Vasemmistopuolueiden välinen kilpalaulanta äänestäjistä piti kuitenkin huolen siitä, että vaatimus suojeluskuntien lakkauttamisesta pysyi esillä. Kommunistien ja sosiaalidemokraattien suhtautumiserot olivat käyneet selvästi ilmi jo aiemmin käsiteltyssä suojeluskuntien lakkauttamisesityksiä eduskunnassa. Vallankumouksen haaveita elätelleet kommunistit vastustivat suojeluskuntia raivokkaasti kiinnittämättä huomiota argumentointinsa kestävyteen. Sosiaalidemokraateille vaatimukset suojeluskuntien lakkauttamisesta olivat enemmän vain puheita. He eivät tehneet asiasta lakiesityksiä, vaan ne jäivät kommunistien tehtäväksi. Valiokuntakäsittelyissä sosiaalidemokraatit kannattivat suojeluskuntien lakkauttamista, mutta tekivät sen eri paperilla ja eri perustein kuin kommunistit: samaan paperiin heidän nimeään oli turha odottaa. Viimeistään Väinö Tannerin hallitus osoitti, että sosiaalidemokraatit kykenivät vastuuntuntoiseen ja yhteistyökykyiseen hallituspolitiikkaan opposition kanssa.

Vähitellen suojeluskunnan ja hallituksen välit rauhoittuivat ja tämä näkyi myös julkisesti: Pääministeri Tanner vastaanotti armeijan ja suojeluskuntain paraatin 16.5.1927. Puolueen kannattajissa se ei herättänyt ihastusta, mutta mahdollisesti joukossa oli joitakin, jotka näkivät suojeluskunnat tämän seurauksena aiempaa pehmeämmässä valossa. Kai Donner taas, joka vielä puoli vuotta aiemmin oli vastustanut koko suojeluskuntalakia, koska pelkäsi vasemmiston saavan sitä kautta jalansijan suojeluskunnissa, toivoi

heinäkuussa 1927 sosiaalidemokraattien ja suojeluskuntalaisten lähentymistä. Vaikka sosiaalidemokraatit hallituskauden lopulla kaivoivat jälleen esiin vanhat asenteensa, ”punainen” hallituskausi oli lopulta hyvää aikaa suojeluskunnille: Suojeluskuntalain hyväksymisen jälkeen suojeluskuntajärjestön mahdolliset lakkauttamiskaavailut poliittisten suhdanteiden vaihdellessa olisivat vielä vaikeammin toteutettavissa kuin järjestön ollessa asetuksenvarainen. Lisäksi Malmberg nostettiin kenraalikuntaan ja jäsenmäärät kääntyivät nousuun.²⁴⁵

Suojeluskuntalaissa määritellyn järjestön tarkoitusperiin soveltuvan valistustoiminnan seurauksena valistusohjaajille annettiin uudistettu ohjesääntö, jossa valistusohjaajia kehoitettiin pyrkimään ”ymmärtäväisellä ja ennakkoluulottomalla suhtautumisella liittämään suojeluskuntien ympärille mahdollisimman laajat kansalaispiirit”. Käytännössä tämä saattoi käsittääkseni tarkoittaa ainoastaan profiilin pehmentämistä niin, että puoluepoliittisessa ajattelussaan jossain määrin vasemmalle taipuvienkin olisi entistä helpompaa sulattaa suojeluskuntien toiminta. Onnistuessaan tällaisen linjauksen olisi pitänyt siis näkyä jäsenkunnan laajentumisena etenkin työväestön suuntaan.²⁴⁶

Uudet jäsenet 1923–1928

Kaupungeissa suojeluskuntien jäsenkampanjointi puri parhaiten ilmeisesti työväestöön ja alempaan keskiluokkaan: työmiehiä oli liittyneistä jo reilu neljännes (26 %) ja alempaan keskiluokkaan kuului peräti joka toinen liittynyt (50 %). Työväestöstä liittyneiden määrä ohitti otoskaupunkien yhteistarkastelussa jo ylemmän keskiluokan (21 %) ja eliitin (1 %) yhteenlasketun osuuden. Kokonaisuudessaan alemmaa ja ylempää keskiluokkaa sekä eliittiä liittyi kuitenkin vielä suhteellisesti yhtä paljon kuin järjestön ensimmäisellä viisivuotiskaudellakin. Talonpoikien osuus oli marginaalinen yksi prosentti uusista jäsenistä (kaavio 17).

Otoskaupunkien yksityiskohtainen tarkastelu osoitti, että työväestön osuus liittyneistä kasvoi etenkin Vaasan ja Viipurin suojeluskunnissa, mutta jäi vähäisemmäksi Hämeenlinnan, Turun ja etenkin Helsingin suojeluskunnissa. Hämeenlinnassa työväestöä liittyi suhteellisesti tarkastellen vähemmän kuin edellisellä viisivuotiskaudella. Helsingin tarkastelusuojeluskunnassa työväestön osuus jäsenistöstä jäi edelleen selvästi vähäisemmäksi kuin muissa kaupungeissa. Tulokseen saattaa tosin vaikuttaa se, että tarkasteltu suojeluskunta oli aselajina vaativa kenttätykistön²⁴⁷ suojeluskunta, jonka jäsenkunta oli ymmärrettävästi tavanomaisista suojeluskunnista poikkeava: matemaattista osaamista korostavassa tykistösuojeluskunnassa leimallista oli edelleen eliitin, ylemmän ja alemman keskiluokan suhteellisesti suuri osuus jäsenistöstä (liite 3).

Kauppalasuojeluskunnissa voimakas kasvu jäsenistössä kohdistui työväestöön: niissäkin liki neljännes (24 %) oli työväestöä. Talonpoikien (14 %) osuus liittyneistä kasvoi hieman alkuvuosiin verrattuna. Jäsenrakenteen murros oli samankaltainen kuin kaupungeissa eli työmiesten osuus liittyneistä ohitti kokonaisuudessaan otoskauppaloissa ylemmän keskiluokan (18 %) ja otoksessa olemattoman eliitin yhteismäärän. Toisin kuin kaupunkisuojeluskunnissa alemman (42 %) ja ylemmän keskiluokan ja eliitin yhteismäärä oli laskenut vuosien 1918–22 reilusta 70 %:sta 60 %:iin. Keskiluokan ja pikkuruisen eliitin edustajia oli liittynyt suojeluskuntiin suurin joukoin järjestön ensimmäisel-

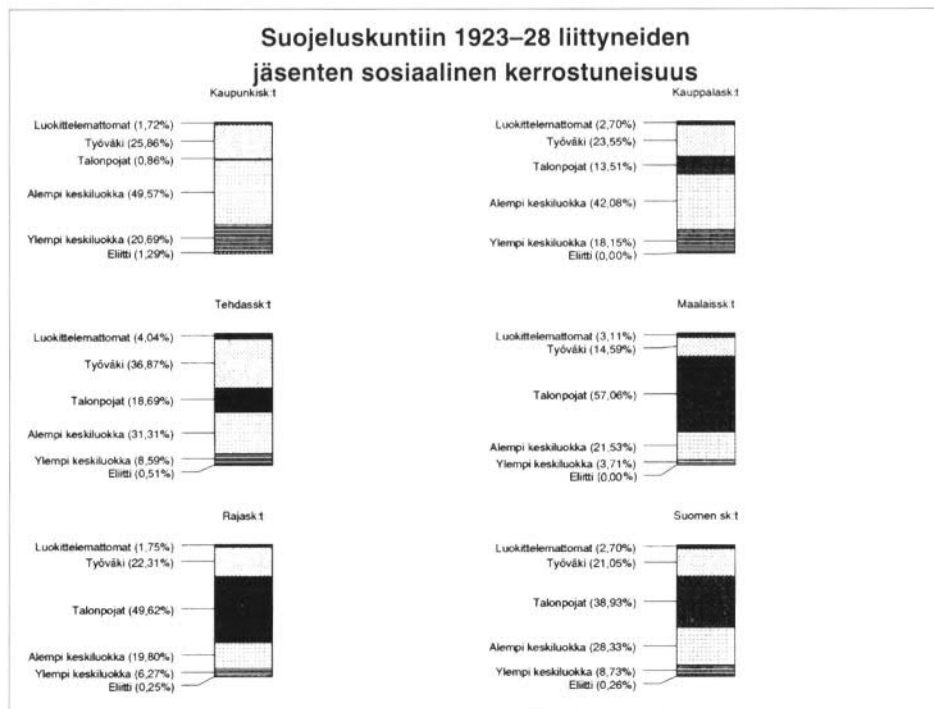
lä viisivuotiskaudella, mikä voi selittää sen, ettei jäsenkunnan kasvu voinut enää keskittyä ensi sijassa näihin ryhmiin (kaavio 17).

Yksittäisistä otossuojeluskunnista Leppävaarassa työväestö muodosti liittyneistä ensi kertaa enemmistön. Tosin otos on näiltä vuosilta hyvin pieni. Seinäjoella työväestöstä liittyneiden määrä oli, niin ikään vähäisen otosmäärän perusteella, laskussa. Ainoastaan eliitin osuus liittyneistä jäi vähäisemmäksi (liite 3).

Tehdassuojeluskunnissakin jäsenistöön olivat toiminnan alkuvuosina liittyneet aktiivisimmin keskiluokkaiset palkansaajat ja lähiseudun talonpojat, mutta kuten muistamme, työväkeäkin oli liittyneistä viidennes. Vuosina 1923–28 nimenomaan tehdaspaikkakuntien työväestö otti asiakseen suojeluskuntatoiminnan: vajaa kaksi viidestä liittyneestä (37 %) oli työmiehiä. Tällä osuudella työväki saavutti suurimman ryhmän aseman vuosina 1923–28 tehdassuojeluskuntiin liittyneiden joukossa. Alemman (31 %) ja ylemmän (9 %) keskiluokan sekä kapean eliitin (0,5 %) yhteenlaskettu osuus liittyneistä laski 49 %:sta 40 %:iin. Työväestön määrä liittyneistä lähestyi siis jo näiden ryhmittymien yhteenlaskettua liittyneiden jäsenmäärää. Talonpoikien (19 %) osuus jäsenistöstä oli korkea etenkin Paavolan ruukin maanviljelysväestön mukana olon vuoksi. Sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan selvittämättä jääneiden osuus oli neljän prosentin luokkaa (kaavio 17).

Jos tarkastelemme yksittäisiä eroja, niin Littoisten suojeluskuntaan liittyneiden työläisten jäsenmäärä jäi vaihteeksi jälkeen talonpoikien liittyneiden määrästä ja Paavolan

Kaavio 17.



Lähteet: Liite 3.

ruukin suojeluskunnassa edelleen sekä alemman keskiluokan että talonpoikien liittyneiden määrästä. On pidettävä mielessä, että jäsenkunnan sosiaalinen kerrostuneisuus kuten muutkin olostekijät ja olosuhteet vaihtelivat suojeluskunnittain ja ajallisesti aina jossain määrin ja, että otostulokset on nähtävä lähinnä suuntaa-antavina (liite 3).

Maalaisuojeluskunnissa, suojeluskuntien massiivisimmassa osassa, työväen mukaan liittyminen oli hitainta. Liittyneistä vain 15 sadasta oli maaseudun työmiehiä, 57 talonpoikia ja 25 sadasta keskiluokan tai maaseudun olemattoman eliitin edustajia ja loput yhteiskunnalliselta asemaltaan tunnistamattomia. Kasvusuunnassa edelliseen viisivuotiskauteen verrattuna oli suhteellisesti tarkasteltuna siis vain työväen ja alemman keskiluokan (22 % uusista jäsenistä) osuus (kaavio 17).

Paikoin, esimerkiksi Hämeenkyrössä, Korsholmassa, Maskussa, Pukkilassa, Urjalassa ja Vihdissä suojeluskuntiin liittyneen työväestön määrä saavutti tai jopa ohitti alemmasta keskiluokastakin liittyneiden määrän. Töysän pienessä otoksessa ja Kiuruvedellä alempi keskiluokka ohitti vuorostaan liittyneiden määrässä työväestön määrän. Munsalassa työväestö ei vähäisen otoksen perusteella tuntenut paikallista suojeluskuntaa vieläkään harrastusyhteisöksen. Närpiössä otokseen sattui näinä vuosina tunnistettavasti ainoastaan talonpoikia, mutta siellä oli entuudestaan jäsenenä pieni työväestön ja alemman sekä ylemmän keskiluokan edustus. Paavolankaan suojeluskuntaotokseen työläisiä ei tänä jaksona osunut, mutta sielläkin heitä oli liittynyt vähäisessä määrin jäseniksi edellisinä vuosina. Anttolassa työväestön liittyminen väheni edelliseen jaksoon verrattuna (liite 3).

Rajaseudulla potentiaalia jäsenkunnan kasvattamiseen oli etenkin talonpoikaiston ja työväestön ryhmissä. Ylivoimaisesti suurimman jäsenryhmittymän, talonpoikien, lisäksi merkittävää oli etenkin työväestön runsas liittyminen rajasuojeluskuntiin: kun heitä liittyi järjestön ensimmäisellä viisivuotiskaudella vain 12 sadasta, niin vuosina 1923–28 heitä oli jo reilu viidennes eli 22 aina sataa liittynyttä kohti. Talonpoikien osuus kasvoi vastaavasti 47 %:stä 50 %:iin liittyneistä. Alemman (20 %) ja ylemmän (6 %) keskiluokan sekä eliitin (0,3 %) yhteenlaskettu osuus liittyneistä oli kääntynyt selvään laskuun, mutta heitä tuli jäseniksi yhteensä vielä kuitenkin enemmän kuin työväestöä (kaavio 17).

Kuolajärven lisäksi työväkeä liittyi Pielisjärvelläkin suhteellisesti enemmän jäseniksi kuin alemmaa keskiluokkaa. Kuusamossa ja Suomussalmella työväestö muodosti vasta kolmanneksi suurimman liittyneiden ryhmän talonpoikien ja alemman keskiluokan jälkeen (liite 3). Kainuussa, missä ihmisiä ohjasi paikoitellen korpikommunismien ja uskonnon yhdistelmä, suojeluskuntatoiminnan tehostamiseen ei riittänyt pelkkä suojeluskunta-aate ja kommunismin vastustaminen. Suojeluskunnat eivät kuitenkaan olleet tässä suhteessa täysin aseettomia, sillä suojeluskuntien kenttäpappiorganisaation pystyttämisen jälkeen myös Raamattu otettiin avuksi: jäseniä houkuteltiin toimintaan mukaan järjestämällä kenttäseuroja.²⁴⁸

Suojeluskuntalaisten sosiaaliselle kerrostuneisuudelle oli vuosina 1923–28 liittyneiden osalta tunnusomaista, että siinä missä työväestön suhteellinen määrä kasvoi, talonpoikien väheni. Alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin liittymisessä ei tapahtunut suhteellisesti tarkasteltuna suuria muutoksia. Suojeluskunnat rakentuivat uusien liittyneiden osalta edelleen ennen kaikkea talonpoikien (39 %) ja alemman keskiluokan (28 %) varaan, mutta työväestön osuus oli jo reilu viidennes (21 %). Neljännes merkittävän

ryhmän suojeluskunnissa muodosti edelleen ylempi keskiluokka, sillä lähes joka kymmenes (9 %) suojeluskuntiin liittynyt tuli tästä ryhmästä (kaavio 17). Työväestöstä liittyneiden määrä lähenteli suuruusluokassaan mainitun ryhmän osallistumista vapaus- ja sisällissotaan valkoisen armeijan riveissä.

Suojeluskunnat eivät jämähtäneet vain oman syntymänsä traumaan, vaan ne olivat myös osa uuden sukupolven liikettä, joka etsi muotoa uudelle itsetietoiselle Suomelle. Tulevan lupaus sisältyi lujuteen, terveyteen, realismiin, sotilaallisuuteen, urheilullisuuteen ja itseluottamukseen. Kaikkea sitä edusti suojeluskunta, joka onnistui vetämään puoleensa monilukuisen joukon nuoria niin lukeneiston, talonpoikien kuin työväestönkin piiristä. Samalla suojeluskuntahenki näytti ikään kuin suuntaa yhteiskunnalliselle aatteellisuudelle laajemminkin. Paikallistasolla suojeluskunnat saattoivat siten murtaa, etenkin nuorison kautta, aiempia rajoja sosiaalisissa suhteissa. Suojeluskuntien ja suojeluskuntajärjestön kannalta tällainen kehitys mahdollisti eräänlaisen monoliittisuuden murene- misen ainakin sosiaalisesti, mutta ei ehkä niinkään välittömästi poliittisella akselilla. Sama koski yhteiskuntaa yleisemminkin. Työväestön osuuden vähitellen kasvaessa suojeluskunnissa niitä ei voinut enää yhtä helposti kuin aiemmin käsittää tai leimata työväestön alistajaksi ja uhkaksi, mikä tietysti harmitti suojeluskuntien vastustajia.²⁴⁹ Kommunisteja työväestön liittyminen suojeluskuntiin harmitti arvattavasti siksi, että se vei pohjaa pois kaavailuilta toteuttaa vallankumous ja sosialistinen yhteiskunta työläis- diktatuurin avulla.²⁵⁰

Pysäytyskuva: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö vuoden 1928 lopulla

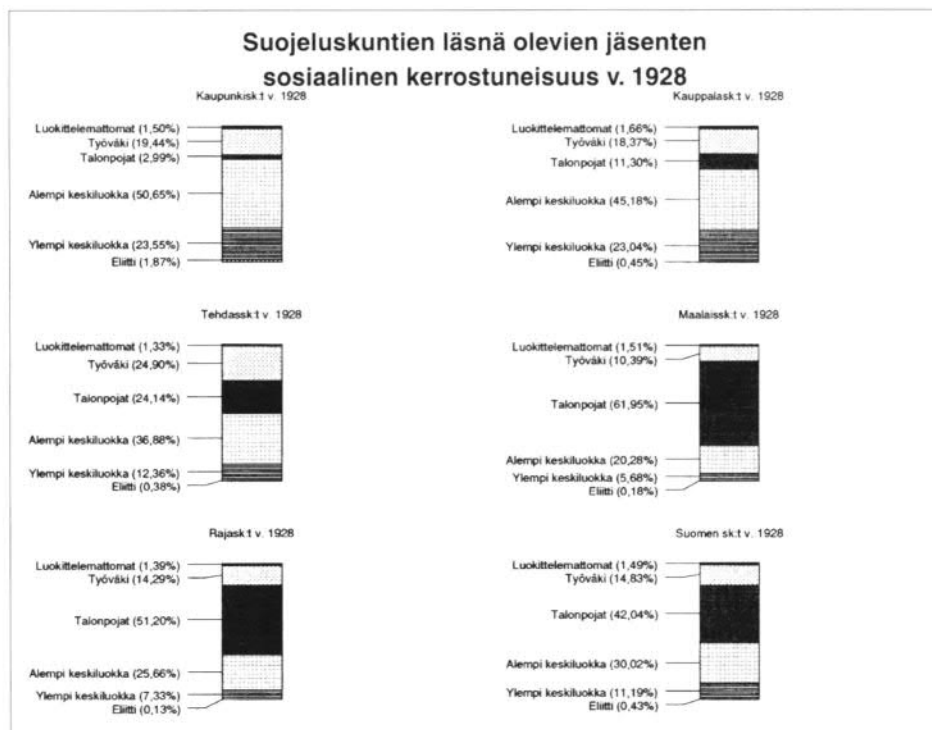
Kaupunkisuojeluskuntien virkamiesmäinen ilme oli mieluummin 1920-luvun loppua lähestyttäessä kasvamassa kuin vähentymässä: alemman (51 %) ja ylemmän (24 %) keskiluokan sekä eliitin (2 %) yhteenlaskettu osuus läsnä olevista jäsenistä oli noin 77 %. Työväestöä oli edelleen kuten kuusi vuotta aiemmin jäsenistöstä vajaa viidennes (19 %), vaikka heitä liittyneissä oli reilu neljännes. Tämä tietää sitä, että kaupunkisuojeluskunnissa poistunta kohdistui nimenomaan työväkeen. *Kauppalasuojeluskunnissa* jäsenkunta taas kasvoi nimenomaan työläisjäsenillä, joita oli läsnä olleista vajaa viidennes (18 %). Myöskin kauppalalaueiden sisään jäävien talonpoikien (11 %) osuus jäsenistöstä oli hieman lisääntynyt. Alemman (45 %) ja ylemmän keskiluokan (23 %) sekä eliitin (0,5 %) yhteenlaskettu osuus (69 %) taas oli selvästi laskussa vuoteen 1922 verrattuna. *Tehdassuojeluskunnissa* työväestön (25 %) osuus jäsenistöstä ohitti talonpoikien (24 %) määrän, mutta jäi vielä selvästi jälkeen alemman keskiluokan (37 %) laskussa olleesta osuudesta. Ylemmän keskiluokan (12 %) osuus jäsenkunnasta oli niin ikään laskenut hieman kun taas eliitin (0,4 %) osuudessa ei tapahtunut merkittävää muutosta.

Maalaisuojeluskunnissa työväestön (10 %)²⁵¹ suhteellinen osuus jäsenkunnasta ei varsinaisesti noussut huolimatta siitä, että työväestöä liittyi suhteellisesti aiempaa enemmän jäsenistöön. Talonpoikien osuus laski reilusta kahdesta kolmanneksesta vajaaseen kahteen kolmannekseen (62 %) ja alemman keskiluokan osuus (20 %) kuten myös ylemmän keskiluokan (6 %) ja eliitin (0,2 %) suhteelliset osuudet säilyivät suurinpiirtein ennallaan. *Rajasuojeluskunnissa* kasvu kohdistui sekä talonpoikiin (51 %) että työväestöön (14 %), mutta alemman (26 %) ja ylemmän keskiluokan (7 %) sekä eliitin (0,1 %)

yhteismäärä laski noin kolmannekseen vuoden 1928 lopulla läsnä olleesta jäsenkunnasta (kaavio 18).

Jäsenmäärien käännyttyä laskuun vuosikymmenen alussa *suojeluskuntien* jäsenkunnan uudistuminen oli ymmärrettävästi hidasta. Myöskään vuoden 1926 käänne, jolloin suojeluskuntalaisten määrä alkoi taas kasvaa, ei näyttäytynyt merkittävänä muutoksena vielä vuoden 1928 lopulla läsnä olleen jäsenkunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden koostumuksessa. Vuoden 1922 lopun tilanteeseen verrattuna työväestön suhteellinen osuus jäsenistöstä oli kasvanut reilulla parilla prosentilla ja talonpoikien vähentynyt suunnilleen samalla osuudella, mutta muutoin ei muutoksia juuri tapahtunut. Työväestön määrän kasvuun vaikutti eniten tehdassuojeluskuntien työläisten voimistunut mukaan tulo.²⁵²

Kaavio 18.



Lähteet: Liite 4, taulukko 2.

Lapualaiskuohunnan aika 1929–1933

Yhteiskunnan oikeistolaistuminen loi maanpuolustusnostetta

Kommunistien lopullisen kuriinpanon aika yhteiskunnassa koitti marraskuusta 1929 alkaen. Tilanne kärjistyi kommunistisen nuorisoliiton pitäessä haastejuhlia Lapualla, missä suuri valkoinen väkijoukko keskeytti väkivalloin kommunistien kokouksen. Provo-soivasti esiintyneiltä nuorkommunisteilta riisuttiin punaisia paitoja Suomen ehkä valkoisimmassa kunnassa. Vakavampi yhteenotto vältettiin kun Vihtori Kosola rauhoitti ”valkoisiaan” ja kommunistit ottivat huomioon suojeluskunnan syrjempänä odottaneet konekiväärit. Suojeluskuntajärjestöllä ei ollut osuutta tapahtumiin, mutta sen yksittäisiä jäseniä löytyi runsaasti lapualaisista ja tapahtumien seurauksena syntyneestä kansanliikkeestä, Lapuan Liike r.y:stä. Sosiaalidemokraattien lisäksi puoluepoliittiseen keskustaan itsensä mieltäneet eivät välttämättä katsoe suopeasti sitä, että lapuanliike yritti käyttää suojeluskuntia päämääriensä toteuttamiseen.²⁵³

Oleellista on huomata, että lapuanliike – jota on luonnehdittu suojeluskuntahengen poliittiseksi johdannaiseksi – jouduttiin erikseen perustamaan; suojeluskuntajärjestö ei ollut tarkoitukseen käytettävissä. On eri asia, että monet näkyvät suojeluskuntalaiset ja rivijäsenet olivat lapuanliikkeen kannattajia ja mukana yksityishenkilöinä sen toiminnassa. On myös korostettava, että lapuanliikettä ei voi selittää yksinomaan suojeluskuntahengellä, mutta sitä ei myöskään voi selittää kiinnittämättä huomiota suojeluskuntiin. Se, että suojeluskunnat eivät osallistuneet Lapuan liikkeen järjestämiin ’vuoden 1918 jälkinäytöksiin’, on myös osoitus siitä, että säädöspohjaiset suojeluskunnat ja niiden jäsenkunnan enemmistö eivät olleet täysinäisiä aiempien, vuosien 1917–18 suojeluskuntien perillisiä, vaikka tämänkin käsityskannan kantajia suojeluskunnista löytyi runsaasti.²⁵⁴

Se, että pääosa lapualaisista oli suojeluskuntalaisia, mutta kaikki suojeluskuntalaiset eivät olleet lapualaisia, aiheutti ongelman: suojeluskuntalaisia ei voitu normaalilla tavalla käyttää levottomuuksien rauhoittamiseen. Koska samoja henkilöitä toimi niin suojeluskunnissa kuin Lapuan liikkeessäkin, ei näiden tietenkään voitu olettaa virallisessa roolissaan tekevän tyhjäksi epävirallista politiikkaansa. Tämä näkyi myöhemmin Mäntsälän kapinan kukistamisessa. Lapualaismielinen jäsenkunta oli sitä paitsi erittäin maanpuolustusmyönteistä ja siten tärkeä osa suojeluskuntajärjestöä ajatellen sen käyttökelpoisuutta sotaväen reservinä. Suojeluskuntajärjestön johto vältti tekemästä Lapuan liikkeestä ja suojeluskunnista toistensa vastakohtia, sillä samalla olisi vaarannettu suojeluskuntajärjestön yhtenäisyys. Tosiasiassa suojeluskuntajärjestön yhtenäisyys oli koetuksella ja jopa rakoili myös siksi, että Malmberg piti keinotekoisesti yllä yhtenäisyyden kullisia tekemättä selvää pesäeroa lapuanliikkeeseen.²⁵⁵

Yleismaailmallinen talouslama ulottui Suomeen 1930. Tosin jo pari edellistä vuotta olivat olleet sadon ja sahatavaran osalta heikohkoja. Maatalousväestöllä, jonka ansiomahdollisuudet heikkenivät myös sivuelinkeinojen osalta – metsätöistä maksetut palkat olivat pudonneet jyrkästi – ei mennyt hyvin. Pakkokuutokaupattujen tilojen määrä 1928–1936 oli yli 15 000. Maaseudulla taloudellinen lama näkyi poliittisesti siten, että etenkin oikeistoradikaali liikehdintä sai vuosikymmenen vaihteessa vastakaikua talonpoikaissäestöstä. Eräät alueelliset pulaliikkeet kytkeytyivät alkuvaiheissaan lapuanliikkeeseen

ja eräät olivat alusta lähtien kommunistien otteessa. Periaatteessa tämän voi olettaa näkyvän jossain määrin maaseudun suojeluskuntien uusien jäsenten sosiaalisessa rakenteessa talonpoikien, mutta myös työläisten määrän kasvuna.

Pulasta kärsittiin myös kaupungeissa, joissa yrityksiä meni konkurssiin ja työttömien joukot kasvoivat ennätysmäisiksi. Alkuvuodesta 1932 Suomessa oli työttömiä virallisten tietojen mukaan yli 90 000, todellinen työttömien määrä oli vielä suurempi. Sosiaaliturva oli kehittymätöntä: ”Ihmiset joutuivat vetoamaan toisten armeliaisuuteen, ja näin syntyi soppajonoja.” Laman aikaiset taloudelliset sosiaaliset ongelmat myös muistuttivat vuodelta 1918 periytyneestä yhteiskunnallisesta kahtiajaosta ja vahvistivat yleensä vasemmistoradikaalien yhteiskuntaa arvostelevia eli myös suojeluskuntakielteisiä asenteita. Ensimmäinen laman jälkeinen vuosi oli 1934.²⁵⁶

Heinäkuussa 1930 taitavasti järjestetty näytävä 12 000 lapuanliikkeen kannattajan talonpoikaismarssi saattoi jo pelkällä nimellään ja maineellaan rohkaista epäroivia poliittisen keskiryhmänkin edustajia mukaan suojeluskuntatoiminnan kaltaiseen vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön, vaikka suojeluskuntajärjestö ei tasavallan sotavoimien osana luonnollisestikaan osallistunut näkyvästi tällaiseen poliittiseen toimintaan. Eri asia oli, että suojeluskuntalaisia oli runsaasti – nähtävästi pääosa – yksityishenkilöinä ilman suojeluskuntatunnuksia marssilla mukana ja että marssin organisointi annettiin suojeluskuntajärjestön ja osin puolustusvoimien tehtäväksi.

Marssijat jaettiin maakunnittain rykmentteihin ja edelleen pataljooniin ja komppaniioihin suojeluskuntaorganisaation mukaisesti. Rykmenttien päällystö koostui yleisesti piiri- ja paikallistason suojeluskuntajohtajista. Svinhufvudin hallitus halusi sotilaallisen organisaation käytöllä estää lapualaisten yhteenotot kommunistien kanssa. Suojeluskunnat asettivat vartioita rautateille ja rautatiesilloille kulkuyhteyksien turvaamiseksi mahdollisten levottomuuksien varalta. Vaikkakin talonpoikaismarssin tavoitteenasettelusta vastasi lapuanliike, osanottajissa oli siksi paljon suojeluskuntalaisia, että talonpoikaismarssi kävi samalla suojeluskuntien voimannäytteestä: ”Meihin kannattaa liittyä!”²⁵⁷

Kansalaisliikkeen nostattaman isänmaallisen mielialan elpymisen johdosta ja kommunistisen terrorin vaimennettua suojeluskuntiin pyrkijöiden lukumäärä kasvoi huomattavasti.²⁵⁸ Lapualla suojeluskunta joutui jäsenyyskysymyksen kohdalla seinää vasten vuoden 1930 lopulla, kun lapuanliikkeen muiluttama, maanalaisen Suomen Kommunistisen Puolueen jäsen, patruunatehtaan työmies ja mestaripainija Lauri Koskela haki suojeluskunnan jäsenyyttä – ilmeisesti välttääkseen jatkossa poliittisen vainoamisen. Esi-kunta hyväksyi hänet periaatteessa, ”mutta kun ei ollut varusteita, ei häntä toistaiseksi merkitä jäseneksi”. Asian ongelmallisuus voitiin siis vielä lakaista maton alle. Julkisuu-den henkilön kohdalla samaa, todellista tai keksittyä, syytä ei kuitenkaan voitu käyttää kahta kertaa: olihan kysymyksessä kansallissankari, joka maaottelukarsinnoissa ja Ruotsia vastaan käydyssä maaottelussa oli selättänyt kaikki vastustajansa.

Seuraavana vuonna Koskela hyväksyttiin suojeluskunnan jäseneksi samanaikaisesti kenraali K. M. Walleniuksen kanssa, joka oli jäänyt edellisvuonna kiinni entisen presidentin K. J. Ståhlbergin kyydityksestä. Toisin kuin heinäkuussa 1931 vankilasta vapautuneen kenraalin kohdalla, painijamestarille korostettiin jäsenehtona, että hänen oli käytävä suojeluskunnan luennoilla ja harjoituksissa. Tiukan paikan tullen kommunistiksi tai sosialistiksi luokiteltu kansallissankari kuten myös vankilatuomionsa kärsinyt arvovaltainen kenraali saattoivat siis päästä suojeluskuntaan; oikeistolaisuudesta tunnetulla

Lapualla jopa samaan suojeluskuntaan! Lapuallakaan kaikki suojeluskuntalaiset eivät suinkaan asennoituneet jyrkän kielteisesti työväenliikkeeseen, vaan heitä kävi näihin aikoihin työväentalon iltamissa ja tansseissa – vastoin paikallisesikunnan kehotusta.

On muistettava, että esimerkiksi kunnalliselämässä monet suojeluskuntalaiset joutuivat työskentelemään poliittisten vastustajiensa kanssa, mikä parhaimmassa tapauksessa lähensi heitä ihmisiin ja sulatti jäätä puolin ja toisin. Suojeluskuntalaisilla ei kuitenkaan ollut varaa ääneen lausuttuihin vasemmistolaisiin mielipiteisiin tai asiaa työväenyhdistykseen sen paremmin kuin vasemmistolaisilla yleensä suojeluskuntiin: paikallisesikunta valvoi suojeluskuntansa jäseniä ja siivosi epäluotettavat pois.²⁵⁹ On syytä pitää mielessä, että jäseneksi ottaminen ja jäsenyydestä erottamismenettelyn käynnistäminen olivat yksittäisten suojeluskuntien kompetenssiin kuuluvia asioita. Satojen paikallispuolustajien ja paikallisesikuntien joukossa oli varmasti erilaista suhtautumista sosiaalidemokraateihin sekä 1918 ”väärälle puolelle” päätyneisiin henkilöihin.²⁶⁰

Oman, tosin vaikeasti mitattavan, nosteensa maanpuolustus- ja suojeluskuntahenkilöille antoi pidetyn suojeluskuntamiehen P. E. Svinhufvudin valitseminen ensin pääministeriksi 1930 ja sitten presidentiksi 1931. Svinhufvudin ottaessa presidenttinä vastaan linnassa suojeluskuntajärjestön vuosikokouksen 27.3.1931 suojeluskuntajärjestö osasi tehdä siitä näyttävää propagandaa: Hakkapeliitan kansikuvassa suojeluskunta-asuisen presidentin ympärillä komeilivat vuosikokouksen puheenjohtaja ja suojeluskuntain puheenjohtaja. Lehden toimitus otsikoi kuvatekstin rivimiehiin vetoavasti ”Sarkatakkien vierailu presidentinlinnassa”. Suojeluskunnilla oli siten vankkumattomat kannattajansa kaikissa sosiaalisissa kerrostumissa alkaen työmiehestä ja päätyen valtakunnan päämieheen. Näinhän asian laita oli itse asiassa jo tasavallan presidentti Lauri Kr. Relanderina aikana, sillä sekä Relander että Svinhufvud olivat toimineet suojeluskuntapiirin valitun piiriesikunnan jäseninä. Maanpuolustusharrastuksen nostetta lisäsi edelleen suojeluskuntain kunniajohtajien, Suomen marsalkka C. G. Mannerheimin jatkuvasti kasvava arvovalta puolustusneuvoston puheenjohtajuuden (1931) ja sotamarsalkan arvonimen (1933) myöntämisen ansiosta.²⁶¹

Lapualaisnosteen kääntöpuoli: poliittisuus tulee pelottavan lähelle suojeluskuntia

Lokakuussa 1930 lapualaiset tekivät toistaiseksi suurimman virheensä muiluttaessaan entisen tasavallan presidentin K. J. Ståhlbergin ja hänen puolisonsa. Joensuun suojeluskuntapiiriin valistusohjaaja raportoi yliesikuntaan tuoreeltaan: ”Ilahduttavana piirteenä tässä on juuri se, että suojeluskuntajärjestöä ei ainakaan toistaiseksi ole sekotettu tähän juttuun”. Pääosa muilutuksista, eli kommunistien kuljetuksista vastoin tahtoaan itärajalle ja pakottaminen kulkemaan rajan yli ”ihannevaltioonsa”, tapahtui vapusta syyskuun puoliväliin mennessä. Noin viidennes uhreista ei ollut kommunisteja, vaikka useaa heistä luultiin kommunisteiksi. Muilutuksista nostettiin kaikkiaan 656 syytettä, mutta osa syyteistä koski yhtä ja samaa henkilöä.

Muiluttajat olivat kirjavaa joukkoa. Muilutusyytteen saaneista monet olivat vapausotureita, suojeluskuntalaisia ja monia muita: ääritapauksena mainittakoon ainakin yksi vanha punakaartilainen. Läheskään kaikki muiluttajat eivät olleet suojeluskuntalaisia ja vain häviävän pieni osa suojeluskuntalaisista oli muiluttajia. Suojeluskuntajärjestöllä ei

ollut selkeää linjaa suhtautumisessaan kyydityksiin. Suojeluskuntapuvun käyttö oli kuitenkin kielletty lapualaisrienoissa. Niihin osallistuja oli mukana omalla vastuullaan yksityisenä kansalaisena, ei suojeluskuntalaisena. Epäselvyyttä suojeluskuntajärjestön todellisesta kannasta muilutuksiin synnytti myös tosiasia, että järjestön palkatun päällystön jäseniä osallistui jossain määrin rikoksiin. Yliesikunnalla ei ollut kiinnostusta puuttua asioihin, vaikka tapausten käsitteleminen oikeusistuimissa jatkuikin. Oikeuslaitoksen suhtautuminen muiluttajiin oli kovin ymmärtäväinen. Se koski niin tutkintaa, syytteen asettamista kuin tuomioitakin, sillä poliisien, nimismiesten ja tuomariensa joukossa oli lapuanliikkeen tavoitteita ymmärtäneitä henkilöitä. Muilutusten loppuminen oli helpotus suojeluskuntajärjestölle, jonka johto osasi hyvin käsitellä suojeluskuntaasetuksen edellyttämiä asioita, mutta ei muilutuksia.²⁶²

Lapuanliike kuihtui kasaan Mäntsälän kapinassa helmi–maaliskuussa 1932. Suojeluskunnat eivät olleet syypää kapinaan, mutta se kosketti suojeluskuntia syvästi. Mäntsälän kapina laukesi presidentti P. E. Svinhufvudin, aktiivisen suojeluskuntalaisen, käytettyä arvoaltaansa vastarinnan kukistamiseen. Tasavallan päämiehen viestien sanoma oli osoitettu suojeluskuntalaisille, mikä osoitti selvästi, miltä taholta yhteiskuntarauhan järkyttämisen uhka tuli. Mäntsälän kapinan jälkiselvittelyt osoittivat, että Malmberg ei halunnut uhrata suojeluskuntajärjestön oikeaa siipeä, vaan hän halusi pitää järjestön koossa: laajoihin puhdistuksiin kapinayrityksen johdosta ei ryhdytty. Ainoastaan sellaiset suojeluskuntalaiset, jotka olivat ottaneet vastaan määräyksiä muilta kuin omalta päällystöltään tuli erottaa. Lieviä rangaistuksia – määrääkäsia erottamisia ja julkisia muistutuksia päiväkäskyissä – jaettiin 51 suojeluskuntalaiselle, niin paikallis-päällystölle kuin rivimiehillekin. Malmberg ei turvautunut kovimpaan hänen käytettävissään olleeseen rangaistukseen, erottamiseen kokonaan suojeluskuntajärjestöstä. Muutama alue- ja paikallis-päällikkö vapautettiin tehtävistään. Lisäksi yliesikunnan päällikkö ja neljä järjestön 22 piiripäällikköä vapautettiin virastaan tai siirrettiin toisiin tehtäviin.²⁶³

Mäntsälässä suojeluskuntalaiset kuitenkin protestoivat aluepäällikkönsä erottamista vastaan ja äänestivät jaloillaan. Peräti 140 miestä erosi suojeluskunnasta, jonka vahvuus oli ollut vuoden 1931 lopussa 157 varsinaista ja 9 kannattavaa jäsentä. Muuallakin eroilla uhkailtiin tai erottiin. Osa uhkaili, koska ei halunnut tukea pystyyn jäänyttä hallitusta. Toisaalla taas haluttiin erota esikunnan lapualaisuuden vuoksi, toisaalla vaadittiin erouhkauksin ainakin törkeimpien kapinakihoittajien erottamista. Jotkut protestoivat hiljaisemmin jäämällä pois harjoituksista. Suojeluskuntien yhtenäisyyteen oli ilmestynyt murtumia.²⁶⁴

Suojeluskuntajärjestö ei selvinnyt puhtain paperein lapuanliikkeen Mäntsälässä valtiotalta ja yhteiskuntarauhaa vastaan suuntaamasta kapinayrityksestä, mikä sai aikaan osassa kansaa suojeluskuntavastaista mielialaa. Eduskunnan maalaisliittolainen puhemies Kyösti Kallio vaati suojeluskuntajärjestöä puhdistamaan rivinsä. Mäntsälän tapahtumat olivat aiheuttaneet pahan särön suojeluskuntajärjestön takana olleeseen porvarilliseen yhteisrintamaan. Eduskunnassa maalaisliittolaiset lausuiivat pahaenteisen toteamuksen: jos talonpoikaisväestö vieraantuu suojeluskunnista, niiden olemassaololta poistuu pohja. Sosiaalidemokraateista Väinö Tanner taas totesi, että suojeluskuntajärjestö oli ollut kapinan edellytys. Ilman sitä ei olisi ollut miehiä ja aseita kapinaa tekemässä. Suurimman puolueen johtajaa ei tyydyttänyt porvariston tyytyväisyys siitä, että vain vähäinen osa suojeluskuntalaisista oli sekaantunut kapinaan. Häntä kiinnosti ennemminkin, kuinka monta prosenttia suojeluskuntalaisista olisi ollut valmis kukistamaan kapinan ase-in.

Sosiaalidemokraateilla oli ymmärrettävästi tämän jälkeen entistä suurempi halu muuttaa suojeluskunnat kaikille avoimeksi ja pakolliseksi armeijan reserviksi maanpuolustuksen kaksijakoisuuden poistamiseksi.²⁶⁵

Tampereen lippujupakka toukokuussa 1933 antoi lisää vettä myllyyn Tannerille ja sosiaalidemokraateille. Tampereen kaupunki oli kieltänyt julkisten rakennusten liputtamisen vapaussodan päättymisen 15-vuotismuiston kunniaksi 16.5.1933. Sen sijaan kaupunki suostui liputtamaan Hämeensillalla Suomen ja SDP:n lipuin helatorstaina 25.5. sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouksen yhteydessä. Pohjois-Hämeen suojeluskuntapiirin päällikkö Aaro Pajari tehtävään komentamiensa upseerien kanssa poisti puolueen punaiset liput Hämeensillalta ja Pyynikin urheilukentältä vastoin Tampereen poliisimestarin kieltä. Lippujupakka oli suojeluskuntajärjestölle kiusallinen tapahtuma, sillä se oli mielenosoitus laillista hallitusta vastaan. Pajarin tempaus oli jyrkästi ristiriidassa sisäpolitiikan suuren linjan, kansallisen eheyden tavoitteen kanssa. Yhdessä Mäntsälän kapinaan muistuttamisen kanssa helatorstain tapahtumat antoivat sosiaalidemokraateille ainoat jotenkin perusteltavissa olevat aiheet syyttää suojeluskuntia laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja työväenliikkeen vastaiseksi järjestöksi. Ja tässä suhteessa nimenomaan lippujupakka oli suojeluskuntajärjestölle kovin hankala asia.²⁶⁶

Lapuan Liike r.y. kieltämisen jälkeen sen tilalle perustettiin Isänmaallinen kansanliike (IKL).²⁶⁷ Suojeluskuntalaisten osallistuminen laittomuuksiin, IKL:n saama tuntuva jalansija paikallisesikunnissa ja suojeluskuntapäällystössä sekä suojeluskuntien piiriesikuntien politikointi vähensivät suojeluskuntien nauttima suopeutta myös maalaisliitossa ja edistyspuolueessa, mutta eivät aiheuttaneet kriisiä puolueiden suhtautumisessa suojeluskuntaan. IKL:llä oli tuntuva jalansija monissa paikallisesikunnissa.²⁶⁸

IKL:n synty perustui tavallaan maanpuolustuksellisiin periaatteisiin. Liike katsoi puolustavansa vapaussodassa voitettuja oikeuksia ja taistelevansa periaatteessa samaa sisäistä ja ulkoista vihollista vastaan kuin oli tehty vapaussodassakin. Punaiset ja marxilaiset oli jätettävä hallituksen, eduskunnan ja valtiollisten sekä kunnallisten vaalien ulkopuolelle. Lisäksi sosialidemokraattinen puolue oli lakkautettava ja sen kirjapainot, talot ja omaisuus oli tuomittava valtiolle. Maanpuolustuksen ja erityisesti suojeluskuntien vahvistaminen nähtiin IKL:ssä keinoksi lujittaa omaa sisäpoliittista linjaa. Vapaussotakupolven käsissä pääasiassa ollut IKL ei kuitenkaan löytänyt aatteilleen suurten massojen kannatusta. Kuitenkin IKL:n ohjelmaan liittyi monia suomalaisten enemmistöä yhdistäneitä tekijöitä kuten maanpuolustushenki, isänmaallisuuskasvatus ja kommunismin vastustaminen. Näissä kysymyksissä IKL sai varmasti aikaan suomalaisten asenteisiin vaikuttaneita tuloksia. Esimerkiksi sota-ajan yksimielisyyteen oli helpompi päätyä, kun kommunismi ei ollut yhteiskunnassa julkisena poliittisena voimana toiminnassa. Tosin se ei ollut yksinomaan IKL:n toiminnan tulos.²⁶⁹ Miten tämä kaikki yhteiskunnallinen ristiveto heijastui jäsenkuntaan ja sen sosiaalisen kerrostuneisuuden koostumukseen?

Yhteiskunnallisen kuohunnan aikainen uusi jäsenkunta 1929–1933

Kaupungeissa, joissa maaseutuammattien edustajia oli luontaisesti vähän, useat niistäkin vähistä talonpojista, jotka eivät vielä kuuluneet suojeluskuntaan, näyttäisivät liittyneen kaupunkisuojeluskuntien jäseniksi vuoteen 1933 mennessä. Kuohunnan vuosina,

aivan kuten vapaus- ja sisällissodan kahta puolenkin, yhteiskunnallisesti pieni eliitti näyttäisi liittyneen jälleen hieman virkeämmin suojeluskuntiin. Talonpoikien ja eliitin osuus liittyneistä oli molemmilla 3 %. Eliitin virkistyminen oli tosin pitkälti seurausta siitä, että tähän ryhmään sisällytettäviä liittyi suojeluskuntaan etenkin Turussa. Työväestön, jonka osuus jo edellisellä viisivuotiskaudella oli kohonnut reiluun neljännekseen uusista jäsenistä, liittymisaktiivisuus säilyi suhteellisesti tarkasteltuna keskimäärin ennallaan, sillä liittyneistä 26 % oli työväkeä. Liittymisaktiivisuudessa työläiset sijoittuivat edelleen toiselle tilalle heti alempaan keskiluokkaan (45 %) kuuluvien jälkeen ja ennen ylempään keskiluokkaan (18 %) kuuluvia. Viimemainittujen osuus uusista jäsenistä oli lievässä laskussa. Loput viisi prosenttia tapauksista jäivät sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamatta. Kokonaisuutena erot kaupunkisuojeluskuntiin liittyneiden sosiaalisessa kerrostuneisuudessa olivat kuitenkin hyvin vähäisiä vuosina 1923–28 liittyneisiin verrattuna (kaavio 19).

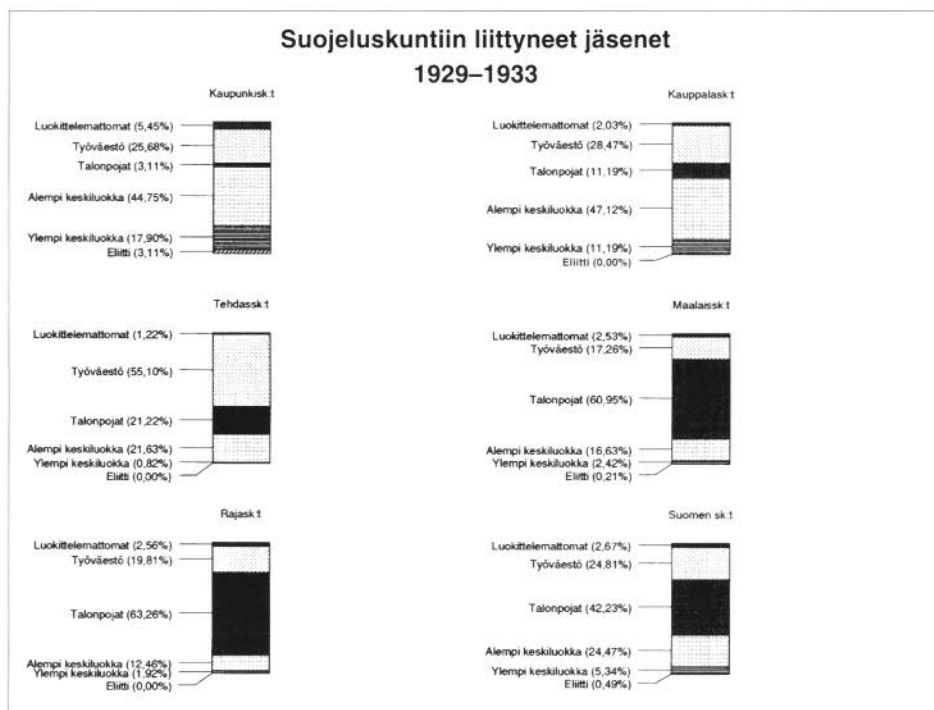
Helsingin kenttätöikistön suojeluskuntakin, johon työväestön liittyminen aiemmin oli ollut laimeaa, sai työläisiä jäsenekseen jopa hieman enemmän kuin ylempää keskiluokasta liittyneitä. Viipurissa, missä karjalaisen työväestön liittyminen suojeluskuntaan oli vanhastaan vilkasta, työläiset uhkasivat jo alemman keskiluokan asemaa liittyneiden suurimpana ryhmänä. Hämeenlinnan suojeluskuntaan, johon työväkeä liittyi jo vuosina 1918–22 enemmän kuin ylempää keskiluokkaa ja eliittiä yhteensä, mutta jossa työväestön osuus liittyneistä oli sen jälkeen suhteellisesti vähentynyt, liittyi jälleen enemmän työväkeä kuin ylempään keskiluokkaan ja eliittiin laskettavia. Vaasassa, missä työväestö oli muodostanut liittyneiden toiseksi suurimman ryhmän 1918–1928, työväestön suhteellinen osuus liittyneistä väheni niin, että työväestöstä ja ylempää keskiluokasta liityttiin tarkastelujaksolla samassa määrin. Turussa työväki jäi liittymisaktiivisuudessaan edelleen kolmannelle sijalle alemman ja ylempään keskiluokan jälkeen (liite 3).

Kauppasuojeluskunnissa työväestön osuus oli edelleen voimakkaassa kasvussa: heitä oli jo runsas neljännes (28 %) suojeluskuntiin liittyneistä. Miltei joka toinen (47 %) liittynyt kuului alempaan keskiluokkaan, jonka edustus kauppasuojeluskunnissa siis yhä kasvoi. Alemman ja ylempään keskiluokan yhteenlaskettu osuus liittyneistä oli kuitenkin hienoisessa laskusuunnassa (58 %) samoin kuin talonpoikienkin osuus (11 %). Työväestö oli ensi kertaa noussut samanaikaisesti kaikissa otoskauppaloissa toiseksi suurimmaksi liittyneiden ryhmäksi alemman keskiluokan jälkeen (kaavio 19 ja liite 3).

Tehdassuojeluskunnissa työväestön mukaantulo voimistui niin, että reilusti yli joka toinen (55 %) uusi jäsen oli työmies. Tehdasympäristön talonpojat (21 %) kuten myös alempi keskiluokka (22 %) muodostivat molemmat reilun viidenneksen liittyneistä. Pääosa tehtaiden ylempistä virkailijoista oli ilmeisesti liittynyt suojeluskuntaan jo aikaisempina vuosina ja tehdassuojeluskuntien perustamisvaiheessa, sillä heidän osuutensa oli aiempien vuosien noin kymmenesosan sijaan enää vain sadamosan luokkaa liittyneistä. Paavolan ruukkia lukuun ottamatta työväestö muodosti kaikissa otoksen tehdassuojeluskunnissa liittyneiden enemmistön. Paavolan ruukin suojeluskuntaan työväestöstä liityttiin kuitenkin ensi kerran lukuisammalla joukolla kuin alemman keskiluokan piiristä, joten uusissa tulokkaissa työväki oli heti toisena talonpoikien jälkeen (kaavio 19 ja liite 3).

Maalaisuojeluskunnissa reilut kolme viidestä (61 %) liittyneestä oli talonpoikia. Myös työväestön osuus oli edelleen, tosin hitaassa, kasvussa lähennellen jo viidennestä (reilu 17 %) liittyneiden määrästä. Tällä osuudellaan työväestö saavutti ja jopa hieman ohitti

Kaavio 19.



Lähteet: Liite 3.

jo alemmasta keskiluokasta liittyneiden suhteellisen määrän (vajaa 17 %) muodostaen siten liittyneiden toiseksi suurimman ryhmän. Ylemmän keskiluokan osuus (2 %) oli järjestön perustamisvuosien jälkeen ollut kaiken aikaa lievässä laskussa, sillä suuri osa tähän ryhmään kuuluvista oli todennäköisesti liittynyt paikallissuojeluskuntiin heti toiminnan alkuvaiheissa. Maaseudun vähäisen eliitin liittymisessä (0,2 % uusista jäsenistä) suojeluskuntiin näyttäisi tapahtuneen lievä notkahdus ylöspäin, aivan kuten kaupungeisakin: tosin otoksessa eliitin osuus on niin pieni, että yksittäisten jäsentenkin liittyminen vaikuttaa heti tuloksiin (kaavio 19).

Maalaisuojeluskunnat, joissa alempaan keskiluokkaan luokiteltuja liittyi tarkastelujaksolla enemmän kuin työväkeä, olivat Anttola, Liminka, Muolaa, Paavola ja Pukkila sekä Munsala. Viimeksi mainitun suojeluskunnan ensimmäinen, ja samalla otoksessa ainoaksi jäänyt, työläinen löytyi vasta vuodelta 1931. Munsalassa voimakkaasti vaikuttanut rauhan- ja raittiusliikkeeseen yhdistynyt pasifistinen liikehdintä näyttäisi rohkaisseet ihmisiä passiivisuuteen suojeluskuntakysymyksessä.²⁷⁰ Tosin työväestöstä liittyneiden muista suojeluskunnista poikkeava tulos voi Munsalan osalta olla osin seurausta myös pienestä otosmäärästä, joka taas oli seurausta säilyneiden henkilökorttien vähäisyydestä (liite 3).

Rajasuojeluskuntiin liittyi yhteiskunnallisen kuohunnan vuosina runsaimmin talonpoikia (63 %). Rajaseudun suojeluskunnissa työväestö – vaikka sen suhteellinen osuus (20 %) oli hieman kaventunut – ohitti jo reilusti alemman (12 %) ja ylemmän (2 %) osuuden.

keskiluokan yhteenlasketun liittyneiden määrän. Loput kolme prosenttia jäivät sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamatta. Poikkeustapaus yleisestä suuntauksesta oli Kuolajärvi, jossa alempaan keskiluokkaan luokiteltujen määrä saavutti ensi kertaa liittyneiden määrässä työväestöstä liittyneiden määrän, mutta talonpojat muodostivat sieläkin tulokkaiden ylivoimaisen enemmistön (kaavio 19 ja liite 3).

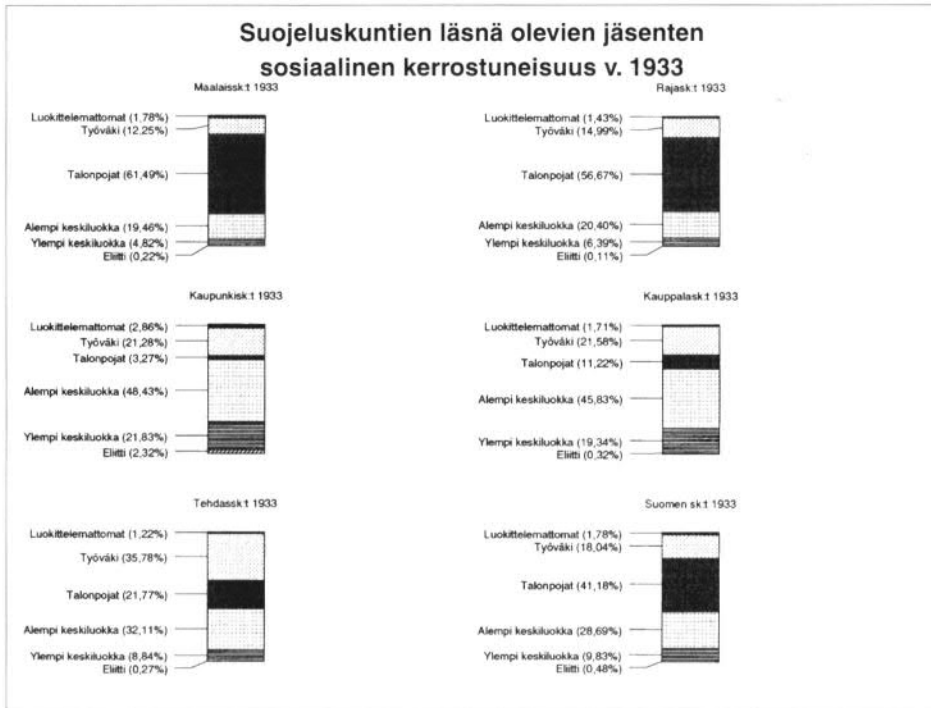
Kuva uusista, vuosina 1929–33 liittyneistä *suojeluskuntalaisista* muodostuu otoksen perusteella hieman yllättäväksi, mitä tulee työväestöön: suojeluskunnat saivat työväestöstä suunnilleen yhtä paljon uusia jäseniä (25 %) kuin alemmasta keskiluokasta (24 %). Tosin työväestöstä liittyneiden suhteellinen määrä voi olla tosiasiaassa hieman alhaisempi, sillä kaupunkimaisten suojeluskuntien osalta otos painottuu liiaksi tehdassuojeluskuntien suuntaan. Työväestön yleisen liittymisaktiivisuuden (rajasuojeluskunnat pois lukien) kasvun syynä saattoi olla se, että suojeluskunnat onnistuivat järjestämään entistä enemmän mielekkääksi koettua toimintaa yleisten toimintaolosuhteiden kohentuessa. Toiseksi, sisäpoliittisen ilmaston kiristyminen ja yhteiskunnan taloudellis-sosiaaliset ongelmat aktualisoivat mieliin vuoden 1918 tapahtumat, jolloin osalla työväestöä saattoi olla tarve osoittaa muille ”keiden puolella he seisovat”. Unohtaa ei sovi sitäkään mahdollisuutta, että osalle työväkeä – miksei muillekin – liittyminen suojeluskuntiin saattoi tarkoittaa samaa kuin työpaikan säilyttäminen tai ainakin parantaa työnsaanti-mahdollisuuksia. Työläisten suojeluskuntiin liittymisen kynnys oli laskenut myös sen vuoksi, että kommunistien harjoittama työmaahäirintä²⁷¹ oli saatu kuriin. Talonpoikia (42 %) kuohunnan vuosina liittyi suojeluskuntiin suhteellisesti hieman enemmän kuin edellisellä viisivuotiskaudella ja he muodostivat edelleen liittyneiden selvästi suurimman ryhmän. Talonpoikaismarssin mahdollista nostetta jäseninnostukseen ei pidä aliarvioida. Ylemmään keskiluokkaan uusista jäsenistä oli laskettavissa enää joka kahdeskymmenes liittynyt (5 %).

Pysäytyskuva 1933: suojeluskuntien läsnä oleva jäsenistö

Kaaviosta 20 on nähtävissä että *kaupunkisuojeluskuntien* vuoden 1933 lopulla läsnäolevista jäsenistä lähes joka toinen (48 %) oli luokiteltavissa alempaan keskiluokkaan. Huolimatta siitä, että työväki muodosti jo tarkastelujaksosta 1923–28 alkaen kaupunkisuojeluskuntiin liittyneiden jäsenten toiseksi suurimman ryhmittymän, sen todellinen osuus läsnä olevista jäsenistä saavutti vasta nyt keskimäärin liki saman reilun viidenneksen osuuden (21 %) kuin mikä ylemmän keskiluokan (22 %) osuus oli. *Kauppalsuojeluskuntien* yhteistuloksen perusteella työväestö (22 %) muodosti ensi kertaa läsnä olevan jäsenistön toiseksi suurimman ryhmittymän heti alemman keskiluokan (46 %) jälkeen ja ennen ylempään keskiluokkaan (19 %) luokiteltuja. *Tehdassuojeluskuntien* rivien kansoittaminen työväestöllä teki työläisistä vuonna 1933 läsnä olevan jäsenistön suurimman ryhmittymän (36 %) alemman keskiluokan osuuden laskettua vuoden 1928 37 %:sta 32 %:iin. Kolmannen suuren ryhmittymän muodostivat edelleen tehdasympäristön talonpojat reilun viidenneksen (22 %) osuudella.

Maalaisuojeluskunnissa, joissa työväestö oli ensi kertaa ohittanut alemmasta keskiluokasta liittyneiden määrän aikajaksolla 1929–33, ei tapahtunut suuria muutoksia jäsenistön sosiaalisessa kerrostuneisuudessa vuoteen 1928 verrattuna: siinä missä talonpoi-

Kaavio 20.



Lähteet: Liite 4, taulukko 3.

kien (61 %) ja alemman keskiluokan (19 %) osuudet olivat molemmat laskeneet prosenttiyksikön verran työväki (12 %) oli kasvattanut osuuttaan läsnä olevista jäsenistä parilla prosenttiyksiköllä. *Rajasuojeluskunnissa* työväki muodosti toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän jo vuosina 1923–28, mutta läsnä olevien jäsenten määrässä mitattuna työväki (15 %) sijoittui edelleen vuoden 1933 lopulla kolmanneksi talonpoikien (57 %) ja alemman keskiluokan (20 %) jälkeen.

Maaseutumaisten suojeluskuntien painoarvo suojeluskuntien jäsenistön kokonaisuutta ajatellen sai aikaan sen, että talonpojat (41 %) muodostivat edelleen *suojeluskuntien* jäsenistön suurimman ryhmittymän. Maalaisliiton epäilykset suojeluskuntia kohtaan eivät tulleet sanottavasti esille talonpoikien jäsenyysinnostuksessa. Se, että työväestöä liittyi vuosina 1929–33 suojeluskuntiin suunnilleen saman verran kuin alemman keskiluokan edustajia ei vielä horjuttanut viimeksi mainitun ryhmän asemaa (29 %) suojeluskuntien toiseksi suurimpana ryhmittymänä. Työväestön suhteellinen osuus (18 %) lähenteli otoksen valossa kuitenkin jo viidennestä (kaavio 20). Missä määrin otoksen avulla muodostettu koko suojeluskuntajärjestön jäsenistön sosiaalista kerrostuneisuutta arvioiva tulos vastaa yliesikunnan 1933 selvitystä jäsenkunnan elinkeinon- ja ammatinharjoittajista?

Suojeluskuntajärjestön yliesikunnan 1933 tekemä selvitys koko jäsenistön ammatti- ja elinkeinorakenteesta antaa myös mahdollisuuden arvioida tässä käytetyn suojeluskuntatutkimuksen edustavuutta koko maata ajatellen, mikäli lähemme siitä olettamuksesta, että paikallisten tilaston kerääjien työhön ei sisälly tahallista vääristelyä. Paremminkin virhemahdollisuus liittyy siihen, että tilastotietojen kerääjille annetut sinänsä hyvät luokitteluohjeet olivat ammattiryhmittelyn suhteen varsin lyhytsanaiset ja jättivät tulkinnan varaa etenkin keskiluokkaisten elinkeinonharjoittajien ja työläisammattien osalta. Maaseudulla, jossa näihin sosiaalisiin kerrostumiin luettavien elinkeinon- ja ammatinharjoittajien määrä oli vähäisempi, ja joissa tilastojen kerääjät luultavasti varsin hyvin tunsivat jäsenistön, virhemahdollisuus oli vähäisempi kuin kaupunkimaisissa suojeluskunnissa. Oman virheluokkansa aiheuttaa lisäksi se, että satojen suojeluskuntien jäsenistön tietojen keuru tapahtui satojen eri henkilöiden toimesta.

Suurin mielenkiinto kohdistuu epäilemättä suojeluskuntajärjestön palveluskuntaa ja työväkeä koskevaan tulokseen, jonka mukaan järjestön jäsenistä viidennes (20 %) kuului tähän ryhmään. Yliesikunnan vuonna 1933 tekemään tutkimukseen on suhtauduttava kriittisesti etenkin työväestöä koskevien lukujen osalta, koska järjestöllä saattoi Lapuanliikkeen aiheuttaman kuohunnan jälkeen olla tarvetta korostaa järjestön luonnetta koko kansan liikkeenä. Matti Virtanen (1975) on testannut vuoden 1933 lukujen luotettavuutta vertaamalla niitä kolmen maalaiskunnan – Janakkalan, Askolan ja Pornaisten – suojeluskuntien henkilökortteihin. Vertailu osoitti, että suojeluskunnat osaksi annetuista ohjeista johtuen lähes kaikissa tutkituissa tapauksissa katsoivat alimmat toimihenkilöt kuten varastonhoitajat, eräät työnjohtajat, junailijat, jotkut konttoristit ja jopa poliisit palveluskunnaksi ja siten työväkeksi. Virtanen arvioi työväen osuuden nousseen näistä syistä 3–5 prosenttiyksikköä liian korkeaksi.

Ilman palveluskunnan laskemista työväkeen suojeluskuntiin kuului järjestön tekemän tutkimuksen perusteella maatalous-, teollisuus- ja muuta työväkeä 14 % ja palveluskuntaa 6 %. Kun palveluskuntaan on suojeluskuntajärjestön tutkimuksessa luettu eräitä ammattiryhmiä (esim. varastonhoitajat, konduktöörit, vartijan tehtävissä toimivat, asentajat, ja eräillä paikkakunnilla myös työnjohtajia, konttorihenkilöitä ja poliiseja), jotka omassa tutkimuksessani on laskettu alempaan keskiluokkaan, niin työväestöön rinnastettavan palveluskunnan (esim. junamiehet, kirjeenkantajat, koneenkäyttäjät, vahtimestarit) ja varsinaisen ruumiillisen työn tekijöiden yhteismitallinen osuus täytyy olla varsin lähellä oman tutkimukseni työväestön osuutta 18 %:ia.

Kauppala- ja tehdassuojeluskuntien ylikorostuminen otoksessani saattaa korottaa työväestön osuutta todellisuutta hieman suuremmaksi. Ottaen huomioon sen, että maaseutumaisissa suojeluskunnissa työväkeä oli otoksessani minimissään 13 % ja että kaupunkimaiset suojeluskunnat joka tapauksessa toivat oman lisänsä työväestöön, niin työväkeä oli suojeluskuntien jäsenistössä vuonna 1933 noin 14–18 %. Ottaen huomioon suojeluskuntajärjestön tutkimuksen työväestön ja siihen rinnastettavan palveluskunnan työväestön todellinen osuus jäsenistöstä asettunee jonnekin 16–18 %:n paikkeille.

Sen sijaan talonpoikien osalta järjestön tekemän tutkimuksen ja oman tutkimukseni tulosten suhteelliset osuudet jäsenistöstä poikkeavat selvästi toisistaan. Suojeluskuntajärjestön koko jäsenistössä talonpoikia oli 52 % kun otoksessani heitä oli 41 %. Vaikka

suojeluskuntajärjestön tutkimuksessa on aineiston sadoista kokoajista johtuen oma tahaton virhemahdollisuutensa etenkin palveluskuntaa ja kaupungeissa työskenteleviä ammattien harjoittajia koskevien tietojen osalta, tämä tuskin koskee merkittävästi maaseudun talonpoikia, joiden elinkeino varmasti oli hyvin paikallisten tilastojen kerääjien tiedossa. Todennäköisempää on, kuten otoksen edustavuutta arvioidessani jo esitin, että otosaineisto painottuu liiaksi, ainakin noin kahdeksan prosenttiyksikön verran, kaupunkimaisiin suojeluskuntiin. Tosin suojeluskuntien jäsenmäärät eivät välttämättä ole suoraan verrannollisia suomalaisen yhteiskunnan maalaisväestön ja kaupunkimaisen väestön osuuksiin, mutta oletettavasti samansuuntaisia. Tällöin etenkin alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin osuus korostuu talonpoikien kustannuksella. Ottaen huomioon sen, että otoksen maaseutumaisissa suojeluskunnissa talonpoikia oli keskimäärin 60 %, vaikuttaa yliesikunnan koko jäsenistöstä talonpojille saama 52 % osuus hyvin todenmukaiselta. Talonpoikien suhteellista osuutta on kuitenkin jonkin verran kasvattanut paremmin ylimpään kerrokseen luettavien suurviljelijöiden sisällyttäminen maanviljelijäväestöön.

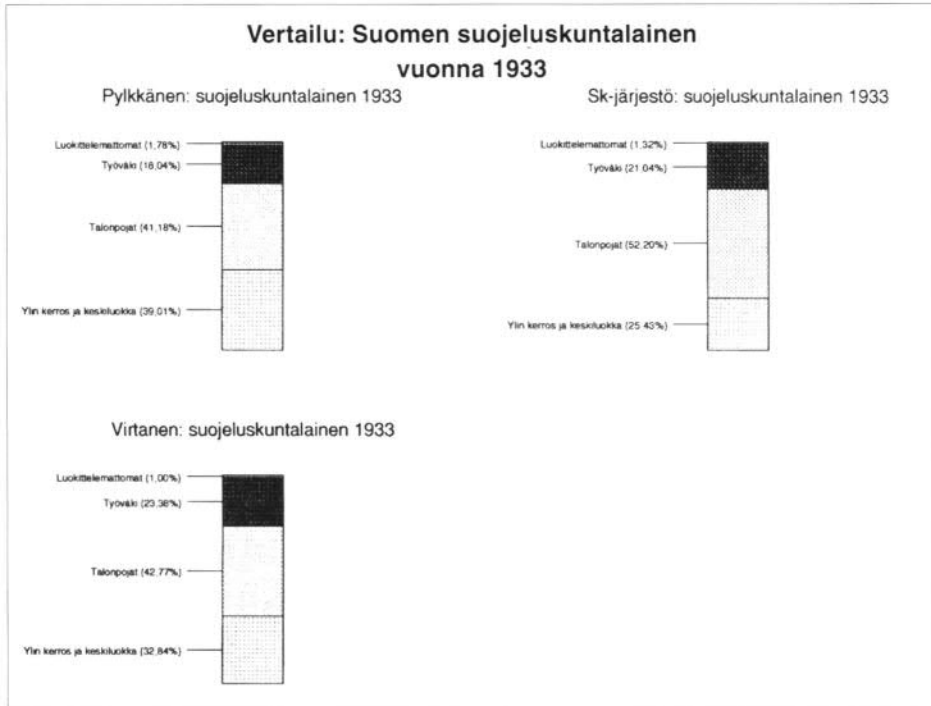
Vaikeampaa suojeluskuntaotoksen ja suojeluskuntajärjestön tulosten vertailu on alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin osalta, joita oli vuoden 1933 otoksen läsnä olevista 6 071 suojeluskuntalaisesta yhteensä 2 368 henkilöä eli 39 %. Suojeluskuntajärjestön julkaisemista tiedoista on laskettavissa, että näihin ryhmiin kuului yhteensä vähintään 21 % jäsenistä. Kun lisäämme tähän vielä osan palveluskuntaan (6 %) sijoituista ja perhetaustan perusteella osan opiskelijoista (7 %), niin alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin osuus vuoden 1933 koko jäsenistön osalta kohonnee vähintään reiluun neljännekseen ellei korkeammaksikin. Virtanen (1974) on käynyt läpi suojeluskuntajärjestön mittavan 91 089 henkilöä käsittäneen jäsenistön tutkimuksen läpi ja muuntanut elinkeinojen ja ammattien harjoittajien tiedot sosiaalisten kerrostumien tarkastelun muotoon sekä verrannut niitä oman 5 286 henkilöä käsittävän suojeluskuntaotoksensa tuloksiin. Vertailun mahdollistamiseksi olen muuntanut oman sosiaalisen kerrostuneisuuden luokitteluni vastaamaan Virtasen käyttämää jaottelua (kaavio 21).²⁷²

Yliesikunnan vuonna 1933 tekemä selvitys jäsenkunnan ammatti- ja elinkeinopakauksesta ei suinkaan ollut ainut tai ensimmäinen, mutta vasta se sai laajalti julkisuutta. Mikä oli näiden selvitysten luotettavuus ja miksi suojeluskuntajärjestö laati asiasta mit-tavan tiedostuskampanjan vasta vuonna 1933? Jäsenkunnan koostumusta seurattiin yliesikunnassa ja suojeluskuntapiireissä alusta alkaen. Esimerkiksi Vaasan ja Jyväskylän suojeluskuntapiirien laskelmat tuntuvat vuosien 1918–19 osalta otokseni valossa hie-man yliampuilta: työmiehiä ja palkollisia todettiin olevan jäsenistössä 17–23 % kun taas omassa otoksessani työväestön osuus suojeluskuntiin vuosina 1918–22 liittyneistä oli 14 % ja vuonna 1922 läsnä olleista reilut 12 % (kaaviot 13 ja 16). Toisaalta tutkimusten erot selittyvät todennäköisesti osin sillä, että osa piirien työmiehiin rinnastamista palkollisista on omassa tutkimuksessani sijoitettu alempaan keskiluokkaan.²⁷³

Eräistä yksittäisistä suojeluskunnista työväkeä löytyi vuonna 1919 huomattavasti enemmän. Esimerkiksi Strömforsissa työmiesten osuus oli vajaat 50 % jäsenistä, Pernajassa yli 50 %, Porvoon maalaiskunnassa hieman yli 46 % ja kaupungissa vajaa 45 %, Loviisan kaupungissa yli 57 %, Lappträskissä 32 % ja Liljendalissa 33 %. Näiden korkeilta tuntuvien lukujen eduskunnassa esittämisen yhteydessä tiedot välittänyt ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustaja Ernst V. L. von Born teki tosin selväksi sen, että työläis-

ten luokkaan oli laskettu käsityöläisiä, renkejä, torppareita, kalastajia, merimiehiä ja muita ammattityömiehiä sekä ruumiillisen työn tekijöitä. Esimerkiksi Strömforsissa ja Pernajassa käsityöläisten, kalastajien, torppareiden ja eräiden ammattimiesten jättäminen pois työväestöstä tämän tutkimuksen tapaan olisi pudottanut työväestön osuuden jonnekin 20–30 %:n välille.²⁷⁴ Nämäkin lukemat tuntuvat korkeilta, mutta on luultavaa,

Kaavio 21.



Lähteet: Liite 2, taulukko 12.

Kaavioteksti: Virtasen sk-järjestön tilastoista muuntamissa luvuissa palveluskunta on edelleen laskettu osaksi työväkeä, joten edellä esitetyillä kriteereillä tarkastellen työväestön ilmeisempi määrä sijoittuu mieluummin lähemmäs oman otokseni 18 %:ia kuin järjestön tai Virtasen esittämiä korkeampia osuuksia. Ylimmän kerroksen ja keskiluokan osuudeksi Virtanen on saanut sk-järjestön koko jäsenistön osalta 25 %, jonka lisäksi osa palveluskunnasta todennäköisesti kuuluu oikeammin tähän. Näin ollen alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin ilmeinen yhteenlaskettu osuus järjestön jäsenistöstä vuonna 1933 oli arviolta 27–29 %:n luokkaa olettaen että sk-järjestön talonpoikien osuudeksi saama 52 %:n määrä on hyvin lähellä todellisuutta. Tällöin omassani ja myös Virtasen otoksessa ylin kerros ja keskiluokka olisivat ylikorostuneet. Tämä on seurausta siitä, että otokseni painottaa todennäköisesti liiaksi kaupunkimaisia ja erityisesti kauppalaja tehdassuojeluskuntia sen sisällä ja Virtasen otoksessa taas korostuvat kaupungit ja muut asutuskeskusvaltaiset paikkakunnat sekä osittain teollistuneet maalaiskunnat. Luonnollisesti paikalliset erot eri otossuojeluskuntien jäsenkoostumuksen osalta vetävät tuloksia eri suuntiin.

että poliitikko teki politiikkaa ja valitsi käyttöön saamastaan aineistosta esityksensä pohjaksi työläisvaltaisimmat suojeluskunnat. Valitettavasti en ole onnistunut selvittämään, oliko edustaja von Bornin käyttämä työläisten luokittelu otettu sellaisenaan suojeluskuntajärjestön toimittamasta aineistosta, tai esittikö aatelismies aineiston pohjalta vain oman käsityksensä siitä keitä työväestö piti sisällään. Viimeksi mainittuun vaihtoehtoon viittäisi se, että edellä esitetyissä Vaasan ja Jyväskylän suojeluskuntapiirien luettelossa torpparit ja käsityöläiset oli jo laskettu erikseen liittämättä heitä työväestöön ja palokollisiin.

Kymnlaakson piiriesikunnan yliesikunnalle helmikuussa 1924 välittämän tiedon mukaan Kymintehtaitten suojeluskunnassa oli (ilmeisesti vuonna 1923) työläisiä 20 %, Kymin suojeluskunnassa 11 % ja Kotkan suojeluskunnassa 9 %. Keitä työläisiin laskettiin ei aineistosta käynyt ilmi, mutta työläisten osuudet suojeluskuntalaisista ovat täysin uskottavia. Tahallista vääristelyä niihin ei näyttäisi sisältyvän. Esimerkiksi Kymintehtaitten suojeluskunnassa oli vuonna 1922 läsnä olleesta jäsenistöstä otokseni perusteella työväestöä 20 %.²⁷⁵ Pyrkimys luotettaviin tietoihin oli luonnollista ainakin siinä valossa, että yliesikunta halusi varmaan tietää tarkoin keitä suojeluskuntaan kuului.

Kokoomuslaisen kansanedustaja Oskari F. Heikinheimon suojeluskuntajärjestöltä vuonna 1925 saamien tietojen mukaan suojeluskuntaan kuului – ottamatta lukuun Joensuuun piiriä, josta tietoja ei ollut käytettävissä – yhteensä 15 820 työläistä järjestön koko jäsenmäärän ollessa vuoden lopulla arviolta noin 78 000 miestä. Työläisten osuus jäsenistöstä olisi näin ollen ollut reilut 20 %. Työläisillä tarkoitettiin tässä yhteydessä sellaisia toisen palveluksen olevia henkilöitä, jotka elättivät itsensä ruumiillisella työllä. Esimerkiksi mökkiläisiä ja torppareita tai heidän poikiaan näihin lukuihin ei sisällynyt.

Otokseni perusteella suojeluskuntaan vuosina 1923–28 liittyneistä oli työväestöä vähintään 21 %. Se vahvistaa oikeiksi edustaja Heikinheimon muutamista suojeluskuntapiireistä saamat tiedot, että työläisten jäsenmäärä suojeluskunnissa oli huomattavassa nousussa, sillä vuosina 1918–22 liittyneistä työväestöä oli ollut 14 %. Vuonna 1928 läsnä olleista suojeluskuntalaisista työväestöä oli otoksessa 15 % (kaaviot 13, 17 ja 18). Lukumääräksi muutettuna tämä tarkoittaa sitä, että reilusta 79 000 läsnä olleesta suojeluskuntalaisesta vähintään 11 000 – 12 000 kuului työväestöön. Omat tulokseni pyrkivät kuitenkin osoittamaan vain työväestön minimimäärän suojeluskunnissa, joten suojeluskuntapiireiltä työläisten määrästä kerätyt luvut eivät välttämättä olleet kauhean väärätkään. Erilaiset tulokset selittyvät osin käytettyjen luokittelujen erilaisuudella. Vaikka suojeluskuntajärjestön edustaja Heikinheimolle, joka muuten toimi vuodesta 1919 alkaen Jyväskylän suojeluskuntapiirin lääkärinä, antamat tiedot työväestön lukumäärästä suojeluskunnissa näyttäisivät olleen hieman liioiteltuja, niin ainakin ne olivat vakuuttavampia kuin sosiaalidemokraattisen kansanedustaja Jaakko W. Kedon esittämä lausunto: ”Koko työväenluokka vieroo suojeluskuntia”.²⁷⁶ Tässä yhteydessä on paikallaan muistuttaa, ettei Suomessa ollut 1920-luvulla poliittisesti yhtenäistä työväenluokkaa. Työväenluokkaan, sosiaaliseen yhteiskuntaluokkaan, kuului myös porvarillisesti äänestäviä henkilöitä.²⁷⁷

Työväenluokkaan kuuluvien osuus vuonna 1927 oli suojeluskuntajärjestön selvityksen mukaan 16,7 % jäsenistöstä. Ilmoitettu osuus on, mahdolliset luokitteluerot huomioon ottaen, hyvin lähellä edellä työväestöstä esittämäni vuoden 1928 otostulosta ja siten uskottava. Tällä kertaa suojeluskuntajärjestön tiedonvälittäjänä eduskunnassa sai toimia kokoomuslainen kansanedustaja, pastori Martti J. Rantanen, joka oli vuodesta

1922 alkaen toiminut Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin kenttäpappina ja myöhemmin myös Etelä-Pohjanmaan valitun piiriesikunnan varajäsenenä.

Suojeluskuntajärjestö käytti siis tarvittaessa omia miehiään tiedonvälittäjänä eduskunnassa. Nämä keskustelut käytiin säännönmukaisesti käsiteltäessä valtion tulo- ja menoarviota. Tietoa työväestön määrästä tarvittiin, jotta voitaisiin kumota vasemmiston väitteet suojeluskunnista porvarillisena luokkakaartina. Tällä tiedolla oli oma erityinen merki-

Mitä väkeä suojeluskuntalaiset ovat?



Kuva: Hakkapeliitta 24.10.1933 N:o 43 s. 1290.

Tutkimukseni perusteella suojeluskuntajärjestön yliesikunnan 1933 jäsenistönsä ammatti- ja elinkeinojakaumasta tekemä selvitys osoittautui kohtuullisen luotettavaksi. Toisin kuin useiden piirilehtien esittämässä kuvituksessa, suojeluskuntajärjestön pää-äänenkannattajassa Hakkapeliitassa työväestö ja palveluskunta esitettiin alun perin toisistaan erillisinä rinnastamatta niitä yksioikoisesti toisiinsa. Tämä järjestön jäsenistään piirtämä kuva tulkintamahdollisuuksineen on vasemmiston taholta haluttu nähdä enemmän propagandana ja pamflettina kuin faktana. Työväestön ja palveluskunnan rinnastaminen, Hakkapeliitassakin esitetyn varauksin, ei sekään aiheuta vertailun valossa kovin suurta virhettä, sillä osa vuoden 1933 selvityksen palveluskunnasta voidaan kiistatta sijoittaa työväestöön. Siinä missä yliesikunta löysi työväestöä ja palveluskuntaa 20 % suojeluskunnan jäsenistä, pelkkä työväestön osuus muodostui otoksessani 18 %:ksi.

tyksensä vuonna 1927 ennen kaikkea siksi, että sosiaalidemokraattinen hallitus jätti suojeluskuntamäärärahat pois talousarviosta. Perusteluna oli se, että ”suojeluskuntajärjestö nojautuu muutamiin harvoin yhteiskuntaluokkiin ja ettei sitä sellaisena olisi aseellisena järjestönä valtion varoilla tuettava.”²⁷⁸ Toinenkin tarkoitus näiden tietojen kokoamisella ja välittämällä kansanedustajien tietoon oli: sen sanoman levittäminen, että mitä enemmän valtio ja kunnat myöntävät varoja suojeluskuntajärjestölle, sitä laajemmille kansalaispiireille suojeluskuntien ovet voidaan avata. Esimerkiksi työväestöllä ei yleensä ollut varaa hankkia itse omia suojeluskuntavarusteitaan, vaan siihen tarvittiin valtion tukea.²⁷⁹

Suojeluskuntajärjestön mahdollisesti noin vuonna 1931 keräämät tiedot jäsenkuntansa ammatti- ja elinkeinonjakaumasta ovat hyvin lähellä vuonna 1933 tehtyä selvitystä: maanviljelijöiden ja heidän poikiensa osuus oli 52 %, työmiesten ja palkollisten 20 %, virkamiesten ja virastolaisten 15 %, opiskelijoiden 7 % ja muiden ammattienharjoittajien osuus 6 %.²⁸⁰

Miksi suojeluskuntajärjestö ei hehkuttanut jäsenkuntansa moninaisuutta osoittavilla tiedoilla julkisuudessa ennen vuotta 1933? – Se oli yksinkertaisesti seurausta siitä, että politiikointi oli suojeluskuntajärjestöltä kielletty. Tämä näkyi maltillisuutena myös suojeluskuntajärjestön pää-äänenkannattajan Hakkapeliitan yhden sivun mittaisessa uutisoinnissa asiasta 24.10.1933. Juttu otsikoitiin kuivakasti: ”Mitä väkeä suojeluskuntalaiset ovat”. Siinä kerrottiin täysin asiallisesti työväestön läsnäolosta suojeluskunnissa:

”Ruumiillisen työn tekijöitä, ’raatajia rahanalaisia’, on suojeluskunnissa melkein tasan yhtä paljon kuin henkisen työn tekijöitäkin. Mutta jos palveluskunta-nimikkeellä merkitty ryhmä (5,91 %) liitetään varsinaiseen työväen ryhmään, jonka muodostavat maataloustyöväki (4,75 %), teollisuustyöväki (4,92 %) ja muu työväki (4,60 %), nousee viimein mainittujen yhteenlaskettu prosenttiluku 14,27:stä 20,18:aan ’herrojen’ 14,99 % vastaan!”

Puoluepolitiikointi jätettiin poliitikoille ja politiikan areenalle, jonka vuoksi järjestö tyytyi välikäsien kautta välittämään eduskunnan päätöksenteossaan tarvitsemää tietoa ja odotti sitten nöyrästi päätöstä tulo- ja menoarviosta.²⁸¹ Ei sen kummempaa! Vuoden 1933 julkinen selvitys katsottiin Mäntsälän tapahtumien jälkeen tarpeelliseksi,

”jotta voitaisiin kylmin numeroin todeta, missä määrin oli perustetta julkisuudessa yhteen esitetyillä väitteillä, että suojeluskuntajärjestö olisi muka ollut ilmetty ”luokkakaarti”, johon varsinkaan ”työläisiä ja talonpoikia” ei olisi kuulunut kuin häviävän pieni määrä.”²⁸²

Suojeluskuntain jäsenkunnasta oli määrä suorittaa vuoden 1933 kaltainen tutkimus vielä loka-marraskuussa 1944, mutta järjestön lakkauttaminen esti sen. Tilastot ennätettiin laatia vain harvoilla paikkakunnilla ja vielä harvemmilta ne ovat säilyneet.²⁸³

Jäsenistöä eri yhteiskuntakerrostumista – vasemmiston eristämistä

Aivan kuten Suomi oli maailmansotien välisenä aikana hyvin talonpoikainen, sitä oli myös suojeluskuntajärjestö. Kansan talonpoikaista ydintä oli vahvistettu torpparivapautuksella ja asutustoiminnalla. Tässä ei ollut kyse ainoastaan maaseudun sosiaalisista suh-

teista, vaan maaseudun vähäväkisten kohottamisesta pois asutuskeskusten kaupunki-työväestön vaikutuspiiristä. Suojeluskunnilla oli tärkeä osuus kommunismin uhkan eristämässä. Tämä näkyi esimerkiksi puunjalostusyhtiöiden pyrkimyksessä luoda tehtai-nsiinsa työväestön ”luotettava kantajoukko” kytkemällä työläiset mukaan suojeluskunta-työhön ja tukemalla sekä arvostamalla suojeluskuntatyötä.

Ennen kaikkea kysymyksessä oli taistelu siitä, asettuisivatko entiset torpparit ja muut pienviljelijät osaksi talonpoikaista kansaa vai osaksi asutuskeskusten työväestöä. Viimeksi mainituistakin aimo osa oli aivan äskettäin asunut maaseudulla, joten voidaan olettaa, että ainakaan kaikki talonpoikaistyöväestön piiristä tehdasyhdyskuntiin siirtyneet eivät olleet ehtineet akkulturoitua kaupunkien työläisyhteisöihin. Näin ollen suojeluskunta-toiminnan kautta oli houkuteltavissa myös osa asutuskeskusten työväestöstä kansakun- nan ytimen, sodan voittaneen talonpoikaisten kansan yhteyteen, mikä tietysti harmitti vasemmistoa. Suojeluskunnat avasivat talonpoikaisten kansan yhteyden myös ylempien sosiaalisten kerrostumien edustajille. Kuvaukset aatellisista suurtilallisista ja pienviljeli- jöistä ryömimässä suojeluskunnan harjoituksissa rinta rinnan kuvastavat tällaisen yhtey- den olemassaoloa poliittisen keskiviivan oikealla puolella.²⁸⁴ Monissa kaupungeissa suo- jeluskunnat mursivat sosiaalisia kerrostumia myös ilman merkittävää yhteyttä talonpoi- kaisen kansan ytimeen: niissä kysymys oli enemmänkin herrojen ja työväestön sekä keskiluokan lähentymisestä.²⁸⁵ Tehdassuojeluskunnissa merkittävin kohtaaminen tapahtui tehtaanpatruunan ja työmiehen löytäessä toisensa yhteisen harrastuksen piiristä.²⁸⁶

Aktiivisia suojeluskuntaikäisiä eli 17–44 vuotiaita miehiä oli Suomessa vuonna 1930 noin 780 000 ja suojeluskunnassa oli varsinaisia jäseniä samaan aikaan noin 86 000 miestä, eli suojeluskunnat tavoittivat noin 11 % suojeluskuntaikäisistä. Toki suojelus- kunnissa oli myös 45 vuotta täyttäneitä ja vanhempia jäseniä, jotka huolimatta mahdol- lisuudesta siirtyä 44 vuotiaina kannattaviksi jäseniksi, toimivat aktiivisesti varsinaisina jäseninä. Lisäksi on muistettava, että alle 21 vuotiaat saattoivat liittyä vuoden 1928 jäl- keen jäseneksi vain holhoojansa suostumuksella. Vuoden 1930 kunnallisten ja valtiollisten vaalitulosten perusteella suojeluskuntaikäisistä miehistä noin 500 000:lla oli ei- sosialistinen arvomaailma eli 17 % heistä kuului suojeluskuntaan. Toisin sanoen suurin piirtein viisi kuudesta suojeluskuntaikäisestä miehestä, jonka arvomaailma ei ollut sosia- listinen, ei kuulunut suojeluskuntiin. Suojeluskunta-aatteen kannattajien määrä oli kui- tenkin moninkertainen jäsenmäärään verrattuna.

Aseellisena kansalaisjärjestönä suojeluskunta ei ollut kuitenkaan avoin: käytännössä se sulki pois – vasemmiston ja suojeluskuntien välisten molemminpuolisten epäluulojen vuoksi – karkeasti arvioiden 280 000 mieheltä eli 36 %:lta suojeluskuntaikäisistä mah- dollisuuden liittyä suojeluskuntaan. Tulos on kuitenkin vain suuntaa antava, sillä paikal- lisella tasolla suojeluskunnan esikunta saattoi itse päättää keitä se hyväksyi jäseneksi: ei ole poissuljettua, etteikö joukkoon olisi mahtunut sosiaalidemokraatteja äänestäneitäkin, ainakin jos hakijan vasemmistolainen arvomaailma ei tullut julkisesti esiin. Kääntäen ilmaistuna suojeluskuntajäsenyys oli periaatteessa avoinna ainakin vajaalle kahdelle kol- masosalle suojeluskuntaikäisistä miehistä. Käytännössä pelkästään ase- ja varustepula tekivät tämän mahdottomaksi, joten kaikkia halukkaita ei suojeluskuntaan voitu ottaa. Toisaalta suuri enemmistö suojeluskuntaikäisistä, riippumatta siitä mikä oli heidän asen- teensa suojeluskuntiin, ei kokenut itse välttämättömäksi osallistua suojeluskuntatoi- mintaan.²⁸⁷

Aluejärjestelmää ja punamultaa 1934–1938

Aluejärjestelmä: ympäröivän yhteiskunnan hidasta soluttautumista suojeluskuntaan

Ennen aluejärjestelmään siirtymistä suojeluskuntajärjestöllä oli liikekannallepanossa (lkp) tehtävänä perustaa yksi divisioona ja eräitä muita muodostelmia puhtaasti suojeluskuntajoukoista, jotka liitettäisiin sodanajan puolustusvoimiin. Tämän vuoksi suojeluskuntiin pyrittiin saamaan pääasiallisesti nostoväkeen kuuluvaa miehistöä. Aluejärjestelmän myötä, kun suojeluskunnat saivat tehtäväkseen asettaa liikekannallepanossa perustettavan kenttäarmeijan perusyksikköjen rungon suojeluskuntakaadereista, jäsenmäärän tuntuva kasvattaminen nähtiin tarpeelliseksi. Uuden tehtävän mukaisesti suojeluskuntiin pyrittiin saamaan pääasiallisesti reserviläisiä, joskaan nostoväen miehistön tarve ei lakannut lkp-suoritushenkilöstön ja kotiseutupalveluksen vaatimusten vuoksi.²⁸⁸

Erityisesti sotilaspiirien edut vaativat reserviläisten luvun lisäämistä uusia jäseniä suojeluskuntiin otettaessa. Järjestön johto näki tämän pahaksi epäkohdaksi, sillä suojeluskuntajärjestön tuli olla kaikkien isänmaallisten miesten yhtymä.²⁸⁹ Arvattavasti muutoksella oli vaikutusta myös jäsenkunnan kannalta, sillä periaatteessa sotaväen käynyt oli etusijalla uusia jäseniä otettaessa. Varustepulan vuoksihan kaikkia halukkaita ei voitu suojeluskuntiin aina ottaa.²⁹⁰ Sotaväessä taas palveli yleisen asevelvollisuuden vuoksi enemmän keskenään erilaisen aatetaustan omanneita miehiä kuin mihin suojeluskunnissa ehkä oli totuttu. Aluejärjestelmän odotettavissa ollut vaikutus suojeluskuntajärjestöön oli pitkällä tähtäimellä siis se, että suojeluskunnat muistuttaisivat ajan myötä yhä enemmän sotaväen yleistä reserviä ja siten pienoiskuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta.

Vakaana suojeluskuntalaisena tunnetun eversti Leonard Grandellin johdolla toteutettu sotaväen muutos aluejärjestelmän kannalle ja suojeluskuntien samassa yhteydessä saamat lkp-tehtävät kytkivät suojeluskunnat entistä selvemmin puolustusvoimien yhteyteen: suojeluskuntien tuli kouluttaa liikekannallepanossa muodostettavien divisioonien runkohenkilöstö, jolloin suojeluskuntien koulutustehtäviä laajennettiin jalkaväenkoulutuksen lisäksi koskemaan kaikkia aselajeja. Rakentavasta yhteistyöstä sopiminen sotaväen ja suojeluskuntain välillä sekä suojeluskuntajärjestölle annetut maanpuolustusvalmiuden kannalta tärkeät tehtävät olivat omiaan voimistamaan suojeluskuntahenkeä ja antamaan suojeluskuntalaisille lisää intoa vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön. Tämän organisatorisen sotaväkeä ja suojeluskuntia yhteen sitoneen tehtävämuutoksen myötä myös sosialidemokraattisen puolueen asenne suojeluskuntiin muuttui hiukan myönteisemmäksi.²⁹¹ Käytännössä siirtyminen aluejärjestelmään ja tarve saada sotaväen käynyt reservi täydennys- ja jatkokoulutukseen kasvattivat oletettavasti juuri työväestön osuutta suojeluskunnissa, sillä noin puolet sotaväen käyneistä kuului työväestöön.²⁹²

Sisäpoliittinen liennytyks ja ulkoinen uhka – kansallinen eheytyminen ja jäsenkunnan kasvu

Vaikka sisäpoliittiset rintamalinjat olivat monin osin sulaneet jo 1930-luvun puolivälissä, työväestön osuus jäsenistöstä voimistui aiempien tutkimusten perusteella vasta 1930-luvun viimeisinä vuosina kansainvälisen tilanteen kiristyessä ja välirauhan aikana.²⁹³

Sosialidemokraattinen puolue kelpasi vuonna 1937 hallitusyhteistyöhön maalaisliiton ja edistyspuolueen kanssa – olipa hallituksessa myös entinen kokoomuksen kansanedustaja presidentin poimimana ammattiministerinä – jolloin viimeistään senkin asenne puolustuslaitosta ja välillisesti myös suojeluskuntia kohtaan muuttui myönteisemmäksi. Sisäpoliittisen keskustelun hallitsevaksi teemaksi alkoi vuoden 1937 lopulta lähtien nousta kansallinen eheytyminen. Samaan suuntaan vaikutti myös Hitlerin marssi Itävaltaan 12.3.1938. Sodanuhan todellisuuden myötä suojeluskunnat – armeijan rinnalla – nähtiin vasemmistossakin entistä selvemmin nimenomaan maanpuolustuksellisenä järjestönä, eikä niinkään enää laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja työväenliikkeen vastaisena järjestönä. Vastaavasti oikeisto joutui tarkistamaan prioriteettejaan ja suhtautumistaan vasemmistoon: sosiaalidemokraatit eivät olleetkaan niin epäisänmaallisia kuin oli haluttu luulla.²⁹⁴ Aiemminkaan koko työväestön asenne maanpuolustusta kohtaan ei ollut kielteistä tai kriittistä. Lähinnä se koski vasemmistolaisia.²⁹⁵

Myös oikeistoradikalismien kannattajissa alkoi esiintyä ymmärrystä siihen, että mikäli puolustahtoa tahdottiin kohottaa, vähäosaisesta kansasta oli pidettävä huoli. Näissä merkeissä ylioppilasjärjestö Akateeminen Karjala-Seura (AKS), joka oli joutunut selvästi eristyksiin suomalaisessa yhteiskunnassa sitouduttuaan vuoden 1936 eduskunta-vaalien edellä yhteistyöhön IKL:n kanssa, alkoi ottaa etäisyyttä oikeistoradikalismiin. AKS perusti maanpuolustuspropagandatoimiston eli Maapron, joka otti tiedotuskysymyksissä yhteyttä puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön johtoon ja muihin maanpuolustusjärjestöihin. AKS ei tämän jälkeen enää yleensä maininnut ”puolustusnihilisteistä” puhuessaan sosiaalidemokraateista. AKS:n piirissä vaadittiin jatkossa myös käsitteiden ”punaiset” ja ”valkoiset” hylkäämistä. Pisimmälle menneet vaativat AKS:läisten menoa tehtaisiin ja metsiin työläisten tavoittamiseksi ja maanpuolustuskysymyksen edistämiseksi. Monissa AKS:läisissä tämä herätti tosin lähinnä vaivautuneisuutta. Joka tapauksessa tehdyt avaukset viitoittivat myös AKS:n vastustajissa tyytyväisyyttä: maanpuolustuksen käsittelyssä osoitettu kiihkottomuus viittasi ”tietä yhtenäistä suomalaista kansakokonaisuutta kohti” Vuosien 1937–1938 aikana AKS järjesti, osin suojeluskuntien ja puolustuslaitoksen avustamana, yli 500 propagandatilaisuutta, jotka keräsivät noin 100 000 osallistujaa.²⁹⁶ Vastaavana aikana suojeluskunnat järjestivät itse 10 514 valistustilaisuutta, joissa oli yli 2 miljoonaa osallistujaa.²⁹⁷ Vaikka useat henkilöt osallistui-
vat moniin eri tilaisuuksiin ja esiintyivät siten tilastoissa useaan kertaan, suojeluskunnat saivat liikkeelle suuret kansanjoukot. Epäilemättä nämä kansallisen yhtenäisyyden orastavat siemenet edesauttoivat myös suojeluskuntien jäsenmäärän ja puolustustahdon kasvua.

Virtasen (1974) otoksen perusteella työväestön määrä suojeluskunnissa lisääntyi selvästi vuoteen 1938 mennessä ja sen jälkeen.²⁹⁸ Poikkeuksen muodostivat kuitenkin rautatie- ja paperiteollisuuskeskukset, joissa työväestö alkoi liittyä laajassa mitassa suojeluskuntiin jo 1930-luvun alkuvuosina.²⁹⁹ Vuosikymmenen loppupuoliskoa on pidetty muutenkin eräänlaisena valtakunnallisena työväestön liittymisen käännekohtana. Esimerkiksi Varkaudessa suojeluskunnan jäsenmäärä kasvoi runsaasti ja sen toimintaan tuli mukaan lisää työntekijöitä ja koululaisia. Varkaudessa poliittinen kenttä oli rauhoittunut vuosikymmenen loppupuolella etäisyyden vuodesta 1918 kasvaessa. Sekä suojeluskunnan että työväenliikkeen piirissä alkoi nousta nuoria, jotka eivät olleet omakohtaisesti joutuneet kärsimään tällöin kummankin puolen käyttämistä rajuisista otteista. Toisena tekijänä vaikutti suotuinen taloudellinen ja sosiaalinen kehitys 1930-luvun loppuvuosina. Taloudel-

listen edellytysten parantuessa myös sosiaaliset erot supistuivat, jolloin työmiehenkin oli ehkä helpompi liittyä suojeluskuntaan. Työväestön määrän lisääntyessä suojeluskunnassa siltä häipyi virkailijoiden, ”herrojen”, muodostaman järjestön leima.³⁰⁰

Riihimäen suojeluskunnassa työväestön osuus alkoi merkittävästi kasvaa jo varhemin, nähtävästi vuodesta 1933 alkaen. Keskeisimpänä syynä näyttäisi olleen paikkakunnan suurimpien työnantajien – Valtionrautatiet, Riihimäen Lasitehdas, Paloheimo ja Sako – suojeluskuntamyönteisyys. Suojeluskunnan jäsenyydellä koettiin olevan merkitystä työnsaantimahdollisuuksiin, varsinkin 1930-luvun alun laman aikana.³⁰¹ Työväestön tuloa mukaan suojeluskuntiin saattoi monin paikoin helpottaa paikallisesikuntien toimihenkilömäistyminen eli herrojen luopuminen johtotehtävistä ja niiden vähittäinen miehittäminen keskiluokkaisilla viran- ja toimenhaltijoilla. Samaan suuntaan vaikutti vapausoturisukupolven vähittäinen väistyminen toiminnasta.³⁰²

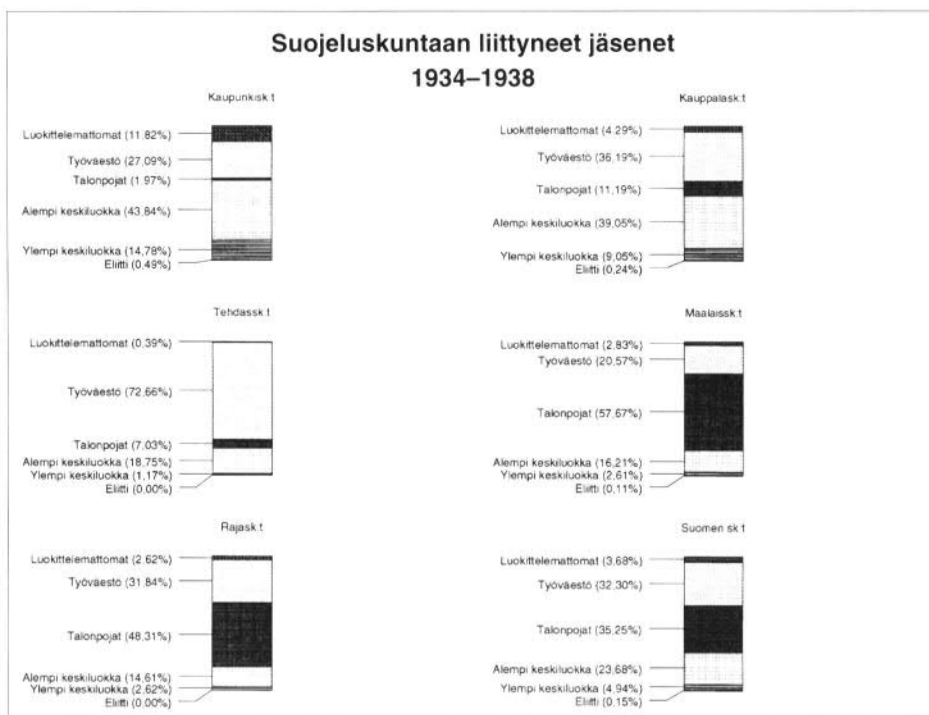
Varakkaisiin suojeluskuntiin, jollainen Riihimäen suojeluskunta oli, työväestöäkin houkuttelivat varusteet ja uudenlaiset harrastusmahdollisuudet. Hyväkuntoinen suojeluskuntalaisen puku oli haluttua tavaraa samoin kuin mahdollisuus käyttää suojeluskunnan aseita ja tutustua auto- ja moottoripyöräkkyyteihin. Paikallisesti etäisyyttä suojeluskunnan ja työväenliikkeen välillä saattoi hieman kaventaa samojen työmiesten, jotka olivat jäseninä suojeluskunnassa, osallistuminen ammattiyhdistyksen toimintaan sen eri jaostoissa. Riihimäellä ainakin kaksi työväenyhdistyksen jäsentä liittyi suojeluskuntaan vuosina 1935 ja 1938, siis aikana, jolloin sosialidemokraattinen puolue edelleen piti suojeluskuntajärjestöä luokkakaartina. Käytännössä työväenyhdistyksen kannattajia saattoi olla suojeluskunnassa enemmänkin, koska monet työmiehet katsoivat olevansa pakotettuja liittymään suojeluskuntaan työpaikan säilyttämisen vuoksi. Käytännössä suojeluskuntaan liittyvän tuli ennen liittymistään erota työväenyhdistyksestä, mutta aina näin ei tapahtunut.³⁰³

Heijastukset jäsenkunnan sosiaalisiin kerrostumiin 1934–1938

Uusista *kaupunkisuojeluskuntalaisista* 44 % tuli edellisen tarkastelujakson tapaan alempaan keskiluokkaan kuuluvista. Työväen liittymisessä kaupunkisuojeluskuntiin saavutettiin jälleen uusi ennätys: 27 % jäsenistä rekrytoitui työläisten joukosta. Ylemmän keskiluokan (15 %) osuus oli hienoisessa laskussa ja yhteiskunnalliseen eliittiin (0,5 %) kuuluvia ei tällä jaksolla otoksen kaupunkisuojeluskuntiin juuri liittynyt. Tosin sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamattomien osuus oli poikkeuksellisen suuri (12 %), joten varsinkin vähälukuisen eliitin kohdalla muutamankin henkilön tunnistamatta jääminen vaikuttaa heti tuloksiin. Sama koskee talonpoikia, joita oli 2 % tulokkaista (kaavio 22). Vaasan ruotsinkielisessä suojeluskunnassa, missä vuosien 1934–38 otos jäi vertailun kannalta pieneksi, eniten liittyneitä tuli ylemmän keskiluokan ja työväestön keskuudesta. Viipurin suojeluskunnassa työväestön osuus uusista liittyneistä ohitti ensi kertaa alemmasta keskiluokasta liittyneiden määrän, joten työläiset muodostivat siellä selvästi suurimman tulokkaiden ryhmän. Turussakin työväestö muodosti liittyneiden toiseksi suurimman ryhmän (liite 3).

Kauppalasuojeluskunnissa alemmasta keskiluokasta liittyneet (39 %) muodostivat niukasti työväestöä (36 %) vilkkaamman ryhmän jäsenyysinnostuksessa. Talonpoikien

Kaavio 22.



Lähteet: Liite 3.

(11 %) ja ylemmän keskiluokan (9 %) liittymisosuudet pysyivät suurin piirtein ennallaan. Eliitin osuus oli 0,2 % ja loput reilu neljä prosenttia jäivät sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamatta. Leppävaaran ja Varkauden suojeluskunnissa työläisten osuus liittyneistä oli selvästi muita tulokasryhmiä suurempi, mutta kauppaloiden yhteistuloksen kallisti alemman keskiluokan eduksi etenkin se, että Rovaniemen suuressa otoksessa alemmasta keskiluokasta riitti edelleen runsaasti uusia tulijoita. Seinäjoella alemman keskiluokan, talonpoikien ja työväestön osuus liittyneistä jakaantui hyvin tasaisesti tässä suuruusjärjestyksessä.

Tehdassuojeluskunnissa vuosina 1929–33 alkanut työväestön kiihtynyt ryntäys jäsenistöön jatkui: peräti 73 % liittyneistä oli työläisiä. Alemmasta keskiluokasta liittyneiden osuus (19 %) pysyi suurin piirtein ennallaan, mutta tehdasympäristön talonpojat olivat pääosin liittyneet jo aiemmin. Heidän osuutensa uusista jäsenistöstä oli enää vaivaiset 7 %. Edellisvuosien tapaan myöskään ylemmästä keskiluokasta ei uusia jäseniä tehdassuojeluskuntiin enää merkittävästi riittänyt tai tullut (1 %). Työväestön määrä kasvoi huimasti nimenomaan Kymintehtaan ja Pankakosken suojeluskunnissa. Littoisten suojeluskunta poikkesi muista tehdassuojeluskunnista sikäli, että vuosien 1934–38 otokseen ei sattunut yhtään työläistä. Todennäköisesti se on seurausta siitä, että otos on näiltä vuosilta Littoisten osalta aivan liian pieni käsittäen vain pari alempaan luokkaan sijoitettua ja yhden talonpojan. Paavolan ruukissa työväestön osuus liittyneistä jäsenistä jäi tarkastelu-

jaksolla jälkeen sekä alemman keskiluokan että talonpoikien määräästä. Ruukin suojeluskuntaan liittyneiden uusien jäsenten enemmistön muodostivat ensi kertaa alemman keskiluokan edustajat.

Maalaisuojeluskunnissa talonpojat muodostivat edelleen lähes kolme viidesosaa (58 %) uusista jäsenistä. Työväestö muodosti vuosien 1929–33 tapaan, tosin paljon selkeämmin, toiseksi suurimman liittyjäryhmän (21 %). Absoluuttisin luvuin tarkastellen maaseudun työväkeä oli kyllä liittynyt melko tasaiseen tahtiin suojeluskuntiin aina vuodesta 1918 lähtien, mutta vasta talonpoikien ja alemman keskiluokan (16 %) tulokasosuuksien hidaskas vähentyminen teki työväestöstä maaseudullakin suojeluskuntien selvästi toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän. Maalaisuojeluskunnissa työväestöstä liittyneet muodostivat vasta vuosina 1934–38 suhteellisesti suunnilleen yhtä suuren osuuden jäsenistöstä kuin koko valkoisessa armeijassa jo vuonna 1918. Kehitystä saattoi edesauttaa maaseudun vähittäinen teollistuminen 1920- ja 1930-luvulla, sillä säännöllisempien työaikojen myötä työväestön mukaantulo oli oletettavasti aiempaa helpompaa. Lisäksi, mikäli uusi työnantaja oli suojeluskuntalainen, varhemmin suojeluskuntaan kuulumaton työväestö saattoi katsoa jäsenyyden olevan toivottavaa tai edullista.³⁰⁴ Ylemmän keskiluokan osuus tulokkaista jäi 3 %:iin ja eliitin 0,1 %:iin. Luokittelemattomien osuus jäi niin ikään noin kolmeen prosenttiin.

Yleisestä kehityksestä poikkeavista yksittäisistä suojeluskunnista mainittakoon, että Alajärvellä työväestöstä ja alemmasta keskiluokasta liittyneiden määrissä puntit olivat ensi kertaa tasan eli työväestö saavutti jälkimmäisen ryhmän liittymisaktiivisuudessa, mutta jäi vielä paljon jälkeen talonpoikaistosta. Anttolassa, Laviolla, Maskussa, Paavolassa, Pukkilassa ja Töysässä uusia jäseniä tuli työväkeä enemmän talonpoikien lisäksi alemmasta keskiluokasta.

Rajasuojeluskunnissa talonpoikien suhteellinen osuus uusista jäsenistä oli laskenut vuosien 1918–28 uumiin: enää vajaa puolet (48 %) tulokkaista oli talonpoikia. Työväestön suhteellinen osuus uusista jäsenistä oli kavunnut jo liki kolmannekseen (32 %) tulokkaista. Alemman (15 %) ja ylemmän keskiluokan (3 %) suhteellinen osuus liittyneistä oli hieman kasvanut edelliseen viisivuotiskauteen verrattuna. Poikkeuksena yleisestä linjasta Kuolajärven suojeluskuntaan liittyi uusia jäseniä otoksen perusteella lähinnä kahdesta ryhmästä: talonpojista ja työväestöstä mainitussa suuruusjärjestyksessä. Suomussalmella työläiset muodostivat jopa uusien jäsenten suurimman ryhmän (kaavio 22 ja liite 3).

Suojeluskuntalaisiksi 1934–38 liittyneistä reilu kolmannes (35 %) oli talonpoikia, joiden suhteellisen osuuden vähentyminen on ymmärrettävissä suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen rakenteen muutoksista. Työläisistä suojeluskunnat saivat merkittävän lisän jäsenkuntaansa: heidän osuutensa oli jo liki kolmannes (32 %) liittyneistä. Alemman keskiluokan osuus pysyi ennallaan vajaan neljänneksessä (24 %) liittyneistä kuten myös ylemmän keskiluokan osuus (5 %). Eliittiä (0,2 %) tällä jaksolla näyttäisi liittyneen suojeluskuntiin vähemmän kuin kertaakaan aiemmin ja sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamattomien osuus jäi neljään prosenttiin. Olkoonkin, että tehdassuojeluskuntalaisten runsas määrä otoksessa korostaa jossain määrin suojeluskuntien työläisjäsenten suhteellista osuutta, niin työläisistä oli tullut merkittävä osa suojeluskuntia. Tehdassuojeluskuntien lisäksi tämä näkyi etenkin kauppara- ja rajasuojeluskunnissa.

Edellä esitetty vahvistaa laajalla rintamalla yksittäisten suojeluskuntien osalta jo aiem-

min tehdyn havainnon, että työväestön osuus suojeluskuntaan liittyneistä kasvoi voimakkaasti ennen vuotta 1938, eikä vasta sen jälkeen: kasvu oli voimakasta jo tarkastelujaksolla 1923–33, mutta erityisen voimakasta vuosina 1934–38 (vrt. kaaviot 13, 17, 19 ja 22). Työväestön määrän kasvu vuosina 1934–38, jolloin aluejärjestelmä oli ollut voimassa neljä vuotta, selittynee paljolti juuri sillä, että uusiksi jäseniksi kelpuutettiin tällöin nimenomaan sotaväen käyneitä ja nostoväen III luokkaan kuuluvia miehiä. Muun muassa tähän kysymykseen palaan myöhemmässä suojeluskuntajärjestön tieteellisessä yleisesityksessä. Suojeluskuntien jäsenmäärä kasvoi tarkastellulla viisivuotiskaudella reilulla 20 000 miehellä eli kasvua oli noin 23 %. Kasvu oli erityisen voimakasta vuosina 1936–38, jolloin uusia jäseniä kyettiin ottamaan yli 15 500, koska eduskunta myönsi suojeluskuntajärjestön toivomuksen mukaisesti 18 miljoonaa markkaa jäsenmäärän lisäämisestä aiheutuviin perushankintoihin.

Näiden toimien myötä suojeluskunnat saavuttivat ja jopa ylittivät reilulla parilla tuhannella miehellä kenttäarmeijan suojeluskuntakaaderille vuonna 1935 asetetun tavoitevahvuuden, joka oli 46 643 reserviin kuuluvaa suojeluskuntalaista. Liikekannallepanon suoritushenkilöstön tavoitevahvuus 43 038 suojeluskuntalaista kyettiin samalla ylittämään yli 12 000 miehellä. Suurimman yksittäisen ryhmän liikekannallepanohenkilöstössä muodostivat nostoväen III luokkaan kuuluneet miehet.³⁰⁵

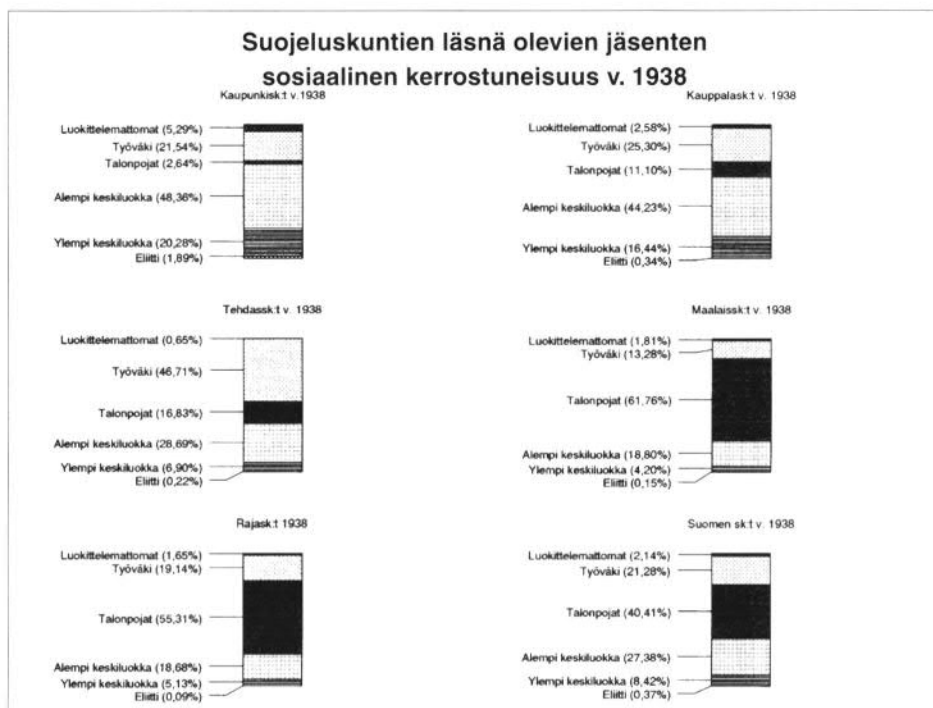
Pysäytyskuva 1938: millaisin voimin talvisotaan?

Kaupunkisuojeluskuntien jäsenistön sosiaalisessa kerrostuneisuudessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoteen 1933 verrattuna. Työväestö (22 %) tosin nousi hiuksenhienosti toiseksi suurimmaksi läsnä olevien jäsenten ryhmäksi heti alemman keskiluokan (48 %) jälkeen ja ylemmän keskiluokan (20 %) sekä eliitin (2 %) osuudet olivat lievässä laskusuunnassa. *Kauppalasuojeluskunnissa* työväestöstä liittyneiden pitkäaikainen kasvu alkoi näkyä myös läsnä olevan jäsenistön rakenteessa, josta työväestön osuus vuoden 1938 lopulla muodosti neljänneksen (25 %). Sen sijaan alemman keskiluokan (44 %) ja ylemmän keskiluokan (16 %) osuudet olivat laskussa. *Tehdassuojeluskunnissa* työläisten osuuden kasvu oli huima: vuoden 1933 36 %:sta 47 %:iin. Alemman keskiluokan suhteellinen osuus oli laskenut reilusti alle kolmannekseen (29 %). Kuten liittyneiden määrien tarkastelun perusteella saattoi olettaa, talonpoikien osuus tehdassuojeluskuntien jäsenistöstä laski eniten: vuoden 1933 22 %:sta 17 %:iin (kaavio 23).

Maalaisuojeluskunnissa talonpojat olivat selvästi vakainta jäsenainesta. Huolimatta työväestöstä liittyneiden osuuden jatkuvasta kasvusta ja talonpojista liittyneiden reilun kolmen prosentin laskusta edelliseen tarkastelukauteen verrattuna talonpoikia (62 %) oli läsnä suhteellisesti hieman enemmän kuin vuonna 1933 (61 %). Työväestöstä liittyneiden osuuden kasvu reilulla kolmella prosenttiyksiköllä edelliseen tarkastelukauteen verrattuna näkyi läsnä olevassa jäsenkunnassa vain prosenttiyksikön kasvuna (13 %) vuoden 1933 tilanteeseen (12 %) verrattuna. Alemman (19 %) ja ylemmän (4 %) keskiluokan osuudet olivat huolimatta liittymisosuuksien pysymisestä suunnilleen entisenlaisina hieman laskusuunnassa.

Talonpoikien vakaus koski myös *rajasuojeluskuntia*, mikä oli hieman yllättävää, sillä kun liittyneistä talonpoikia oli vuosina 1929–33 peräti 63 %, niin vuosina 1934–38 hei-

Kaavio 23.



Lähteet: Liite 4, taulukko 4.

dän suhteellinen osuutensa liittyneistä oli laskenut 48 %:iin. Silti läsnä olevassa jäsenistössä talonpoikia oli vuoden 1938 lopulla edelleen peräti 55 % kun heitä oli viisi vuotta aiemmin 57 %. Työväestöstä liittyneiden suhteellinen osuus jäsenistöstä oli vastaavilla tarkastelukaussilla noussut 20 %:sta 32 %:iin. Tämä näkyi vuoden 1938 läsnä olevan työväestön (19 %) osuuden kasvuna neljällä prosenttiyksiköllä vuoden 1933 tilanteeseen verrattuna.

Talvisotaan mennessä työväestön keskimääräinen osuus *suojeluskuntien* jäsenistöstä oli suhteellisesti tarkasteltuna suunnilleen yhtä korkea kuin työväestön osuus vapaus- ja sisällissodan valkoisessa armeijassa. Kaaviossa 23 esitetyt erilaisten suojeluskuntien sosiaalisten kerrostumien keskimääräiset osuudet ovat todennäköisesti hyvin suuntaa antavia. Sen sijaan vuoden 1933 vastaavien tutkimusten vertailu antaa olettaa, että Suomen suojeluskuntien osalta otos on painottunut liiaksi kaupunkimaisiin suojeluskuntiin. Otoksen virhemahdollisuudet huomioon ottaen arvioin, että työväestön osuus vuoden 1938 kaikista läsnä olleista suojeluskuntalaisista oli noin viidennes, talonpoikien vajaa puolet ja alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin yhteenlaskettu osuus muodosti vajaan kolmanneksen.

Vuoden 1939 aikana liittyneet uudet jäsenet huomioon ottaen suojeluskuntajärjestöllä oli talvisotaan jouduttaessa tarjota erilaisiin maanpuolustustehtäviin arviolta noin 120 000 vapaaehtoista maanpuolustajaa. Lisäksi järjestö oli kouluttanut suojeluskuntapoikia, joita

oli vuoden 1938 lopussa yli 28 000. Talvisodan alun kenttäarmeijan reserviläisistä noin joka kuudes mies oli taustaltaan suojeluskuntalainen. Koko asepalveluksessa 27.12.1939 olleesta 336 738 sotilaan kenttäarmeijasta, johon sisältyivät reserviläisten lisäksi asevelvolliset ja vapaaehtoiset varusmiehet sekä muut vapaaehtoiset, suojeluskuntalaisia oli noin 65 000 eli vajaa viidennes (19 %). Kotirintaman liikekannallepano- ja suojaamistehtävissä ahersi lisäksi samaan aikaan arviolta 55 000 suojeluskuntalaista.³⁰⁶

Vaikka suojeluskunnilla epäilemättä oli tärkeä merkitys talvisodan ihmeen kannalta sotilaallisena suorituksena, niiden olemassaolo ei näin ollen yksin riittä selittämään ihmettä. Yhtä lailla tosi on, että huomattava osa kansasta sitoutui kansalliseen puolustus-tehtävään huolimatta suojeluskunnista. Ilmeisesti ratkaiseva tekijä sitoutumiselle oli demokraattisen valtiojärjestyksen vakiintuminen. Tällöin on muistettava, että parlamentaarisen-tasavaltalaisen järjestelmän turva – siis myös siihen sopeutuneen työväenliikkeen osalta – olivat sotaväen lisäksi olleet suojeluskunnat, vaikka ne radikaalin oikeistopositionsa vuoksi saatettiin kokea ajoittain myös demokratian uhkana.³⁰⁷ Talvisodan suojeluskuntalaisten ikärakenteen samoin kuin suojeluskuntien antaman sotilas-koulutuksen merkityksen Suomen puolustuskyvyille pyrin selvittämään tekeillä olevassa suojeluskuntajärjestön historian tieteellisessä yleisesityksessä.

Sotavuosien 1939–1944 suojeluskuntalaiset

Ovet auki sosiaalidemokraateille, mutta onko tulijoita?

Ajatus suojeluskunnista armeijan pakollisena reservinä nousi uudelleen esiin eri vaiheissa, ja kevään 1939 sosiaalidemokraattien puoluekokouksessa sitä kannatettiin entistä laajemmin. Tosin ehdotusta myös arvosteltiin, koska monet suojeluskunnat ja niiden johto nähtiin edelleen hengeltään vihamielisinä työväestölle. Ohjelmassaan puolue hyväksyi kuitenkin periaatteessa suojeluskunnat osaksi maanpuolustusta. Puoluekokous velvoitti sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunnan neuvottelemaan suojeluskuntain johdon kanssa sellaisen sopimuksen aikaansaamisesta, että sosiaalidemokraattisesti ajattelevat henkilöt voisivat liittyä suojeluskuntajärjestöön.³⁰⁸ Puoluekokouksen päätös työväenjärjestöjen välien normalisoinnista suojeluskuntiin ei saanut kaikkialla, esimerkiksi Turun lähiseudulla, yleistä hyväksyntää.³⁰⁹

Kesäkuussa 1939 alkaneet Kannaksen vapaaehtoiset linnoitustyöt, ja muidenkin kuin suojeluskuntalaisten hyväksyminen niihin, osoitti suojeluskuntajärjestössä valmiutta hyväksyä isänmaanystäväksi myös vasemmistolaisia. Asennemuutos jatkui vastapuolellakin.³¹⁰ Väinö Tanner ilmaisi heinäkuussa 1939 työväestön alkavan jo olla kypsä liittymään suojeluskuntiin. Pääministeri A. K. Cajanderin tietojen mukaan yksistään Helsingissä olisi ollut 5 000 liittymiseen valmista työläistä. Osa sosiaalidemokraateista oli silti edelleen valmiita manaamaan ”lahtarikaartit” helvetin kattiloihin. Ei ollut sanottua, että suojeluskunnatkaan olisivat olleet vielä kypsiä toivottamaan sosiaalidemokraattisia pyrkijöitä tervetulleiksi suojeluskuntiin. Uusien jäsenten hyväksyminen oli sitä paitsi kunkin suojeluskunnan oma asia. Niinpä Malmberg oli asian suhteen vielä hyvin vaitonainen.

Sodan alla ja sen aikana suojeluskuntien valistustoiminta tähtäsi kuitenkin laajalla rintamalla siihen, että kaikki yhteiskuntaluokat ja -kerrokset saataisiin yhteistoimintaan

kansakunnan puolustustahdon lujittamiseksi: järjestettiin kokoontumis- ja yhdessäolotilaisuuksia, joissa ihmiset tapasivat toisiaan ja saivat keskustella päivän kysymyksistä. Järjestön omien lehtien lisäksi apuna käytettiin radiota ja sanomalehdistöä. Lisäksi levitettiin ajankohtaisia julisteita, runoja ja lauluja. Erityisesti harrastus suojeluskuntain poikatoimintaa kohtaan levisi talvisodan aikana aikaisemmat rajat ylittäen. Kotiseutuun kohdistunut vihollisen uhka sai monet sellaisetkin, jotka eivät aiemmin olleet tulleet tai päässeet esimerkiksi vanhempien estelyn vuoksi toimintaan mukaan, osallistumaan kotijoukkojen esikunnan organisoimiin ja suojeluskuntien ylläpitämiin tärkeisiin turvatehtäviin kuten vartiopalvelukseen. Valistustoiminta ulotettiin myös joukko-osastoihin, joissa huomio kiinnitettiin sotilaiden jaksamiseen: sitä tuettiin virkistys- ja viihdytystoiminnalla. Lopulta ulkoinen paine riitti yhdistämään kansan.

Ajatus suojeluskunnista armeijan reservinä toteutui sodan aikana siinä mielessä, että niistä tuli armeijan alueorganisaatio. Tällä tasolla ongelmallinen kysymys suojeluskuntien ja vasemmiston suhteesta alkoi sulaa pois. Monet suojeluskunnat ottivat oma-alotteisesti uusia jäseniä täyttämään sodanaikana kasvaneita tehtäviään, vaikkei mitään virallista kehotetta asiasta ollut annettu. Helmikuun 4. päivänä 1940 kotijoukkojen ja suojeluskuntien päällikkö L. Malmberg lähetti kaikille suojeluskunnille kirjeen, jossa hän kehotti pontevasti tekemään työtä sen eteen, että kaikki asekuuntoiset miehet, joita armeija ei tarvinnut, liittyisivät suojeluskuntien kautta mukaan maanpuolustustyöhön. Talvisodan aikana, helmikuun puolivälissä, sosialidemokraattinen puolue ja suojeluskuntajärjestö sopivat, että sosiaalidemokraattisen työväen liittymiselle suojeluskuntiin ei ole olemassa periaatteellisia esteitä. Käytännössä tilanne ei kuitenkaan ollut kaikkien suojeluskuntien tai sosiaalidemokraattien kohdalta itsestään selvä, ja on vaikea arvioida kuinka paljon ”liittymissopimus” työväen keskuudessa vaikutti.³¹¹ Puolueen rivijäsenten keskuudessa oli paljon myös niitä, jotka arvostelivat jyrkästi suojeluskuntasopimusta. Kuvaava on ehkä eräs kommentti Nummelta:

”Suhtauduin pidättyvästi työläisten menoon suojeluskuntaan. Ehkä olisin niissä oloissa ollut valmis hyväksymään vapaehtoisen sotilaallisen järjestön sinänsä. Mutta suojeluskuntaan? Ei perkele, en millään. Johan isänikin kääntyisi haudassaan, jos hänen tappajiinsa yhtyisin.”

Joitakin aina myös liittyi. Suojeluskuntajärjestön oman selvityksen perusteella, sikäli kuin jäsenistön puoluekannan arvionti oli edes jotensakin luotettavalla kannalla, vain noin tuhat sosiaalidemokraattia liittyi suojeluskuntiin 10.4.1940 mennessä. Tosin rintamajoukkoja ei ollut vielä kotiutettu, joten määrä saattoi loppuvuoden mittaan kasvaa. Liittyvien joukossa oli muun muassa sosiaalidemokraattisia lehtimiehiä. Väli rauhan aikana Helsinkiin perustettiin kaksi suojeluskuntarykmenttiä, Sörkän ja Vallilan rykmentit, joiden keskeisenä puuhamiehenä oli sosiaalidemokraattien entinen järjestösihteeri Kalle Lehmus. Kun näiden suojeluskuntaosastojen paperit sodan jälkeen hävitettiin, on vaikea arvioida, kuinka paljon liittyneitä pääkaupunkiseudulla oli. Joka tapauksessa suojeluskuntiin liittyneiden sosiaalidemokraattien määrä näyttäisi kuitenkin jääneen vähäisemmäksi kuin suojeluskuntajärjestön johdossa oli sodan aikana toivottu, vaikkei työväestöltä puuttunut taistelutahtoa talvisodassa. Se ei vain ollut sellaista paatoksellista ja hurmahenkistä isänmaallisuutta, jota porvaristo, suojeluskunnat ja SDP:n johtokin sodan aikana viljelivät.³¹²

Edes talvisodan henki ei riittänyt sulattamaan täysin yhteen suojeluskuntien juhlimaa itsenäisyyttä – joka itsenäisyyspäivän 6.12. lisäksi oli valkoisten voitonparaatinpäivä 16.5. – ja pelkästään joulukuun 6. päivän itsenäisyystulkinnan kannattajia, joihin esimerkiksi sosiaalidemokraatit lukeutuivat. Talvisodan hengessä nämä itsenäisyyden tulkinnat toki kietoutuivat toisiinsa, mutta sosiaalidemokraattisen puolueen kenttäväen hämmennys, kun julistettiin, etteivät puolueen jäsenyys ja suojeluskuntajärjestön jäsenyys sulkeneet pois toisiaan osoittivat, ettei vuotta 1918 ollut unohdettu.³¹³

Tämä näkyi jo rauhankeväänä perustettaessa talvisodan rintamamiehille aseveliyhdistyksiä. Sosiaalidemokraatteja ei kiinnostanut vapaussodan muistojen vaaliminen, vaan järjestäytymisen oli tapahduttava täysin omalla pohjalla. Suojeluskunnat sen paremmin kuin Vapaussodan Rintamaliitto eivät voineet laskea saavansa riveihinsä kaikkia talvisodan miehiä. Suojeluskuntien tapainen sotilaallisesti järjestetty laitos komento- ja käskysuhteineen ei yksinkertaisesti olisi voinut täyttää kaikkia kansanvaltaisesti järjestetyn aseveliliikkeen päämääriä. Myös Mannerheim tiesi, ettei aseveljeydestä olisi jäänyt paljon jäljelle, mikäli sosiaalidemokraatit jättäytyisivät ulkopuolelle. Tämän vuoksi aseveliyhdistyksiä yhdyssiteeksi perustettiin elokuussa Suomen Aseveljien Liitto (SAL). Vuoden 1940 tilanteessa tärkeämpää kuin vapaussodan muiston vaaliminen oli lopulta talvisodan hengen vaaliminen: jos se kestäisi, säilyisi varmasti myös Suomi.

Ei ollut sattumaa, että puheenjohtajaksi Mannerheimin toivomuksesta valitun kenraali Paavo Talvelan rinnalle varapuheenjohtajan näkyvälle paikalle valittiin, tosin vastoin tahtoaan, sosiaalidemokraattinen Jorma Tuominen. Hänen taustajärjestönsä oli lähinnä Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK), mikä korosti työväestön keskeistä vaikutusta aseveliliikkeessä. SAK:n kolmannessa edustajakokouksessa lokakuun lopulla hyväksyttiin suojeluskuntiin liittymisestä talvisodan aikana tehty kannanotto uudelleen äänin 66–28. Suojeluskuntien ja sosiaalidemokraattien talvisodan aikana saavuttama sovinto näkyi aseveliliikkeenkin toiminnassa: marraskuun alussa 1940 Suomen Aseveljien Liitto oli auttamassa suojeluskuntamuodostelmien perustamista työväestön keskuuteen. Käytännössä SAL siis, vaikka ajoikin jäsenistöllään vasemmalta ohi suojeluskunnista, pyrki edistämään kansalaisten puolustuskuntoisuutta ja pehmentämään kuilua liittyä suojeluskuntiin.³¹⁴

Suojeluskuntatoiminta ei voinut välirauhan aikana palautua täysin ennalleen: kenttäarmeijan demobilisaatio voitiin toteuttaa vain asteittain, joten sodasta selvinneet suojeluskuntalaiset eivät päässeet heti takaisin siviilitoimiinsa. Rauhan palattua moni asia oli aloitettava aivan alusta ja maa oli saatava tuottamaan oli sitten kyse maataloudesta tai elinkeinoelämän elvyttämisestä. Puolustusvoimien uudelleenorganisoinnin yhteydessä myös suojeluskuntajärjestön rooli ja alueorganisaatio muuttuivat: aluejärjestön rauhan-aikaisetkin tehtävät luotettiin suojeluskuntajärjestön hoidettaviksi, mikä edellytti virka-järjestelyjä jne.³¹⁵

Välirauhan aikana keväällä 1941 suojeluskunta-asetusta uusittiin. Vallitseva poliittinen tilanne heijastui järjestön jäsenistöä koskevasta säädöksestä: ”Suojeluskuntajärjestöstä annetun lain nojalla maan vapaaehtoiseen sotavoimaan liittyneet Suomen miehet muodostavat kaikkien yhteiskunta- ja kansanluokkien yhteisen vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestön.” Samalla suojeluskunnat sidottiin virkanimitysten osalta entistä selkeämmin valtiovahdun ja puolustusvoimien komentajan kontrollin alaisuuteen. Suojeluskuntain komentaja ei esimerkiksi saanut esittää suojeluskuntapiirin komentajaksi ketään ilman puolustusvoimain komentajan suostumusta.³¹⁶

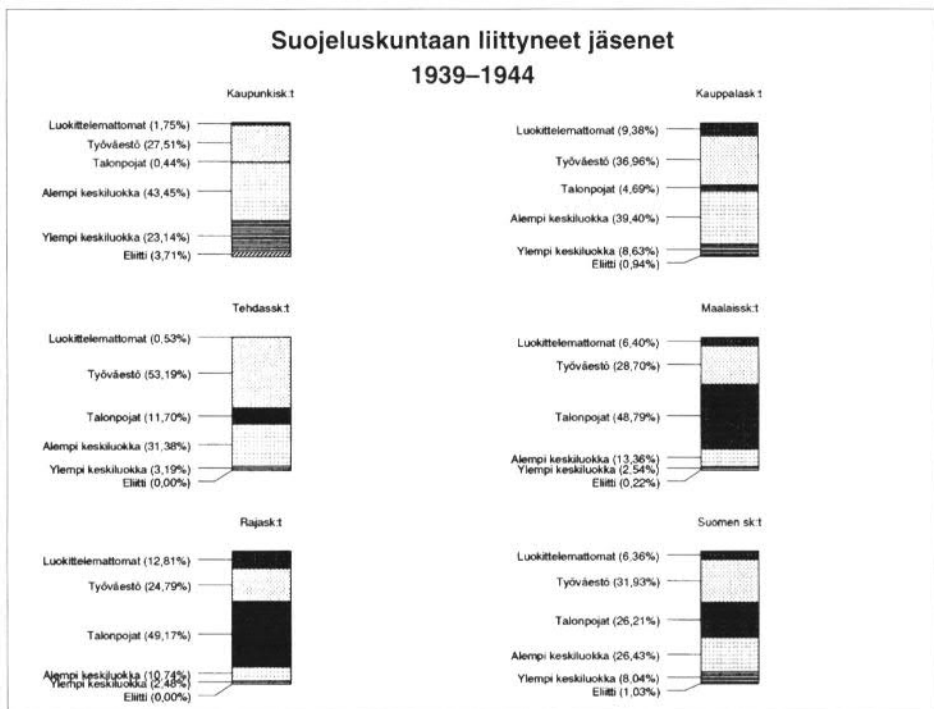
Joka tapauksessa ovet olivat olleet talvisodasta lähtien periaatteessa avoinna lähes kaikille, mutta oliko niistä uusia tulijoita? Ainakin tehdassuojeluskunnissa, joissa oli todennäköisesti paljon sosiaalidemokraatteja tai heidän kannattajiaan, näin voisi kuvitella tapahtuneen. Suojeluskuntatyölle annettiin korostunut arvo esimerkiksi ”Yhtyneiden” tehtaiden johdon piirissä kenraali Rudolf Waldenin johtajakaudella. Niinpä ei ole ihme, että esimerkiksi Jämsänkoskella, joka paikkakuntana ei ollut kaikkein suojeluskuntamyönteisimpiä, suojeluskunnan miesvahvuus kohosi tehtaan ja sen johdon tukeamana tasaiseen tahtiin. Vaikka merkittävä osa työväenliikkeen perinteisellä tukialueella asuvista paikkakuntalaisista pysyi kylmänä suojeluskuntaliikkeelle ainakin talvisotaan asti, valtaosa suojeluskunnan jäsenistä oli tehtaan työväestöä. Talvisodan järkyttävissä oloissa maamme työväenjärjestöt, Jämsänkosken työväenyhdistys mukaan luettuna, kehittivät jäseniään liittymään suojeluskuntaan.³¹⁷

Jatkosotaan lähdetessä talvisodan aikana saavutettu yksimielisyys oli kuitenkin selvästi murentunut. Vasemmisto suhtautui siihen paljon kriittisemmin kuin talvisotaan. Mannerheimin 10.7. 1941 antama niin sanottu ”miekkantuppipäiväkäskey”, jossa hän toisti helmikuussa 1918 antamansa lupauksen, ettei panisi miekkaansa tuppeen ennen kuin Itä-Karjala olisi vapaa, herätteli vuoden 1918 traumaattisia muistoja uudelleen pintaan.³¹⁸ Tämän voisi kuvitella hillinneen luokkatietoisien työväestön liittymisinnostusta myös suojeluskuntiin. Luostarisen (1986) mukaan suojeluskuntajärjestö säilyi, jäsenpohjansa laajenemisesta huolimatta, koko sotien välisen ajan ja niiden aikana poliittisesti oikeistolaisen värittyneenä. Edes talvisodan aikana ja sen jälkeen järjestö ei saanut merkittävästi uusia voimia sosiaalidemokraattisen puolueen jäsenistä.³¹⁹ Koska kysymystä ei ole kuitenkaan selvitetty perusteellisten paikallistason tutkimusten avulla, kannattaa ehkä vielä katsoa laajentuiko suojeluskuntien jäsenpohja sotavuosina nimenomaan työläistäustaisilla henkilöillä, jolloin osan maltillisesta vasemmistosta voisi olettaa otta-
neen toiminnan omakseen.

Viimeinen reservi: sotavuosien uudet jäsenet ja heidän sosiaalinen kerrostuneisuutensa

Kaupunkisuojeluskunnissa sotavuodet aiheuttivat otoksen³²⁰ valossa todellisen jäsenryntäyksen. Uusia tulokkaita virtasi jäsenistöön kaikista sosiaalikerroksista, ottamatta lukuun talonpoikia, lukumääräisesti enemmän kuin kertaakaan aiemmin. Talonpoikien kohdallakaan kysymys ei varmaan ollut haluttomuudesta vaan paremminkin siitä, ettei kaupungeissa juuri ollut suojeluskuntaan kuulumattomia maanviljelijöitä. Enimmillään kaupunkiympäristön talonpoikien liittyminen suojeluskuntiin oli ollut jo järjestön perustamisen aikoihin ja toiminnan alkuvuosina 1918–22. Sotavuosien 1939–44 uusissa jäsenissä talonpoikia oli ainoastaan vajaat puoli prosenttia. Alempaan keskiluokkaan (43 %) kuuluvien ja työläisten (28 %) suhteellinen osuus oli sotavuosia edeltäneellä tasolla, mutta ylemmästä keskiluokasta (23 %) kaupunkisuojeluskunnat saivat suhteellisesti liki saman verran uusia jäseniä kuin järjestön perustamisen ensi vuosina, jolloin ylemmän keskiluokan edustajien liittyminen oli suhteellisesti tarkasteltuna vilkkaimmillaan. Myöskin yhteiskunnallisen eliitin (4 %) ryhmästä saavuttiin hädän koittaessa vilkkaammin kuin kertaakaan aiemmin (kaavio 24 ja liite 3).

Kaavio 24.



Lähteet: Liite 3.

Esimerkiksi otoksen ulkopuolelta Kajaanin suojeluskunnassa uusia jäseniä liittyi siksi runsaasti, että jäsenmäärä osoitti pientä kasvua vaikka siitä vähennettiin rintamalle lähteneet miehet. Tämä osoittaa, että maanpuolustuksen kokivat sodan tullen yhteiseksi monet niistäkin, jotka eivät aiemmin nähneet tarpeelliseksi olla mukana vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä.³²¹

Kauppasuojeluskunnissa sosiaalisen kerrostuneisuuden kehitys muistutti hyvin paljon kaupunkisuojeluskuntien tilannetta. Eliitin, alemman keskiluokan ja työväestön liittymisessä saavutettiin otoksen valossa uudet määrälliset ennätykset sotavuosina 1939–44, mutta ylemmästä keskiluokasta liittyneiden määrä pysyi suunnilleen ennallaan ja talonpoikien laski. Ylempään keskiluokkaan luokiteltavien määrällisesti suurin liittymisaktiivisuus ajoittui järjestön perustamisen yhteyteen vuosiin 1918–22 ja talonpojilla sisäpoliittisen eheytyksen kaudelle vuosiin 1934–38.

Alempaan keskiluokkaan luokiteltavat muodostivat edellisvuosien tapaan sotavuosi-
na suhteellisesti tarkasteltuna suurimman ryhmän: liki kaksi viidestä liittyneestä (39 %) kuului edelleen alempaan keskiluokkaan. Työväestön suhteellinen osuus kohosi 37 %:iin liittyneistä eli suhteellisesti tarkasteltuna muutos ei ollut suuri vuosien 1934–38 tilanteeseen verrattuna, mutta määrällisesti kylläkin. Ylemmän keskiluokan osuus (9 %) säilyi ennallaan, mutta talonpoikien laski viiteen prosenttiin. Talonpoikien osalta syy lie-

nee ollut sama kuin kaupungeissakin: suuri osa oli liittynyt toimintaan jo aiemmin. Eliittiin laskettavien liittymisaktiivisuus saavutti sotavuosina suhteellisestikin tarkastellen suojeluskuntajärjestön aikaisen huippunsa (1 %). Sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamattomien osuus oli korkeat 9 %, mihin vaikutti varmaan sota-aikaiset kiireet: ammattitietojen kirjaaminen nähtiin ehkä toisarvoiseksi (kaavio 24 ja liite 3).

Tehdassuojeluskunnissa huikeimmat lukumääräiset kasvun ajat olivat alemman ja ylemmän keskiluokan sekä tehdasympäristön talonpoikien liittymisessä olleet vuodet 1918–22, eliitin osalta samat järjestön alkuvuodet sekä niitä seurannut viisivuotisjakso, mutta työväestön osalta vasta vuodet 1934–38. Työväki oli silti tehdassuojeluskuntien merkittävin ryhmä aina tarkastelujaksosta 1923–28 alkaen. Vuosina 1939–44 työväestön suhteellinen osuus liittyneistä oli edelleen korkea 53 % kun se oli ollut vuosina 1934–38 peräti 73 %. Vaikka lasku oli selvä, niin voimme edellä esitettyjen tulosten perusteella olettaa ei-sosialistisen työväestön liittyneen pääosin tehdassuojeluskuntiin jo ennen sotaa. Näin ollen on mahdollista, että sotavuosienkin kieltämättä runsaassa työläisjoukossa tehdassuojeluskunnissa olisi ollut muitakin kuin ei-sosialisteja. Alemman keskiluokan osuus oli sotavuosina noussut edellisen tarkastelujakson 19 %:sta 32 %:iin, talonpoikien 7 %:sta 12 %:iin ja ylemmän keskiluokan 1 %:sta 3 %:iin (kaavio 24 ja liite 3).

Maalaisuojeluskunnissa talonpoikien, alemman ja ylemmän keskiluokan absoluuttisin määrin tarkasteltuna vilkkainta liittymisaikaa suojeluskuntiin olivat otoksen valossa vuodet 1918–22. Maaseudun vähäisen eliitin kohdalla mitään selvää keskittymää ei ollut, vaan heitä tuli suojeluskuntalaisiksi vähin erin ja vuosien saatossa. Työväestön lukumääräisesti aktiivisinta liittymisaikaa olivat odotetusti sotavuodet 1939–44. Työväestön suhteellinen osuus maalaisuojeluskuntiin liittyneistä oli kasvanut aina vuodesta 1918 alkaen viidessä vuodessa noin kolmella prosentilla, mutta vuosina 1939–44 peräti kahdeksalla prosentilla. Näin ollen voimme pääosin yhtyä aiemman tutkimuksen tulokseen, jonka mukaan työväestön liittyminen maalaisuojeluskuntiin oli näkyvintä vuoden 1938 jälkeen.³²²

Rajasuojeluskuntien toiminnalle sotavuodet väestön evakuoimisineen aiheuttivat ongelmia. Tämä näkyi myös jäsenkunnassa: toisin kuin muissa tarkastelluissa suojeluskunnissa, rajasuojeluskuntiin liittyneiden kokonaismäärä väheni kaikissa sosiaalisissa kerrostumissa. Talonpoikia, alempaa ja ylempää keskiluokkaa oli liittynyt lukumääräisesti eniten jäseniksi heti järjestön alkuvuosina 1918–22. Työväestöä ja miltei olematonta eliittiä liittyi otoksen perusteella määrällisesti eniten vuosina 1923–28. Suhteellisesti tarkastellen työväen liittyminen oli voimakkainta kuitenkin vuosina 1934–38 (32 %), sillä sotavuosina liittyneistä vain joka neljäs (25 %) oli työläinen. Joka toinen liittynyt tuli edelleen talonpoikaistosta (49 %), mutta alemman (11 %) ja ylemmän keskiluokan (3 %) osuus oli laskussa. Sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tunnistamattomiksi jäi 12 % liittyneistä (kaavio 24 ja liite 3).

Hannes Raikkalan suojeluskuntain historiassa esittämä arvio, että talvisodan aikana suojeluskuntiin liittyneistä uusista jäsenistä oli noin kolmannes työväkeen kuuluvia,³²³ näyttäisi sotavuosien otoksen valossa pitävän hyvin paikkansa. *Suojeluskuntiin* liittyneistä työväestö (32 %) muodosti joka tapauksessa sotavuosina selvän enemmistön. Seuraavaksi sijoittuivat talonpojat ja alemman keskiluokan edustajat, molemmat reilun neljänneksen (26 %) osuudella liittyneistä. Ylemmän keskiluokan osuus oli vajaa kymmenes-

osa (8 %) ja eliitin täysi sadasosa (1 %). Missä määrin työväestöstä liittyneissä oli sosiaalidemokraattien kannattajia, jää tässä selvittämättä. Huolimatta aiemman tutkimuksen olettamuksista, että heitä ei olisi ollut kovin paljoa, työväestön runsaus sotavuosina liittyneistä antaa mahdollisuuden olettaa että heitä kuitenkin oli enemmän kuin tähän asti on osattu arvioida.

Joka tapauksessa kenttäarmeijan ”viimeiseen reserviin”, kotirintaman turvaajiin eli aikansa paikallisjoukkoihin kuului runsaasti työväestöä. Ruumiilliseen työhön harjaantuneina he olivat oletettavasti sitkeää joukkoa. Vasta sen selvittäminen, mikä oli heidän ja muiden kotijoukkoihin kuuluneiden suojeluskuntalaisten ikärakenne – ja missä määrin he olivat saaneet sotilaskoulutusta – antaa mahdollisuuden arvioida, mikä olisi ollut heidän mahdollinen käyttökelpoisuutensa rintamatehtävissä. Tähän kysymykseen palaan myöhemmin ilmestytävässä suojeluskuntajärjestön historian yleisesityksessä.

Talonpoikia, ylempää ja alemmaa keskiluokkaa liittyi lukumääräisesti eniten jäseniksi järjestön alkuvuosina 1918–22. Työväestön ja yhteiskunnalliseen eliittiin luettavien liittymisen määrällinen huippu ajoittui sotavuosiin 1939–44. Työväestön osalta tämä ei ollut yllätys; oma mielenkiintonsa on kuitenkin siinä, että yhteiskunnalliset ääripäät – ”köyhät” ja ”rikkaat” – astuivat riviin laajimmassa määrin juuri sotavuosina. Koska otoksen jäsenmäärät painottuivat etenkin vuosiin 1918–22, mutta jossain määrin myös sotavuosiin, niin luotettavimman kuvan eri aikoina liittyneen jäsenistön sosiaalisesta kerrostuneisuudesta saa suhteellisen tarkastelun avulla

Suhteellisesti tarkasteltunakin suojeluskunnat olivat kaikista selkeimmin juuri vuosina 1918–22 talonpoikien liike (44 % liittyneistä): vuosina 1939–44 liittyneistä enää reilu neljännes (26 %) oli talonpoikia. Leimallisesti suojeluskunnat olivat organisoituessaan vuosina 1918–22 vahvasti myös alemman (29 %) ja ylempään (10 %) keskiluokan järjestö. Työväestön suhteellinen osuus oli suurimmillaan vajaa kolmannes (reilut 32 %) uusista jäsenistä vuosina 1934–38, mutta vasta sotavuosina samanmoinen osuus (vajaat 32 %) teki heistä suojeluskuntiin liittyneiden suurimman ryhmän sekä absoluuttisin numeroin että suhteellisin osuuksin jopa ohi talonpoikien. Itse asiassa myös alempaan keskiluokkaan kuuluvia tuli sotavuosina otoksen perusteella jäseniksi sekä lukumääräisesti että suhteellisesti aavistuksen verran enemmän kuin talonpoikia, vaikka pyörästetty osuus oli heilläkin reilu neljännes (26 %). Ylemmästä keskiluokastakin (8 % liittyneistä) liityttiin sotavuosina innokkaammin jäsenistöön kuin muutoin 30-luvulla. Sama koski eliittiin luettuja, joita oli ennätysmäinen täysi 1 % kaikista otossuojeluskuntiin liittyneistä (kaavio 24 ja liite 3).

Perheen päämiesten mukaan luokiteltuna noin 56 % suomalaisista kuului vuonna 1940 työväestöön, joten tässä mielessä työväestö oli yhä aliedustettuna suojeluskunnissa. Syyt olivat osin poliittisia. Merkittävää on kuitenkin, että ajan myötä ja etenkin vuodesta 1934 eteenpäin työväestön osuus uusista suojeluskuntien jäsenistä lähenteli kolmannesta. Yliedustettuina verrattuna väestöosuuteensa suomalaisessa yhteiskunnassa suojeluskunnissa olivat kaiken aikaa talonpoikien lisäksi myös alempaan ja ylempään keskiluokkaan sekä eliittiin luokitellut, sillä vuonna 1940 suomalaisista kuului Wariksen (1952) ryhmittelyn mukaisesti pyöreästi 21 % talonpoikiin, 10 % keskikerrokseen, 2 % ylimpään kerrokseen 11 %:n tapauksista jäädessä selvittämättä.

Lisäksi on syytä muistaa, että talonpojistakin yli 86 % oli pienviljelijöitä, joilla oli peltoa 15 hehtaaria tai vähemmän. Osa heistä olikin todellisuudessa maa- ja jopa

teollisuustyöläisiä, joilla oli siis pieni asuintila ja vähäinen maatilkku. Maanviljelys-tilojen pienviljelijävaltaisuuden vuoksi suojeluskuntienkin talonpoikaistoon voi siis perustellusti olettaa kuuluneen runsaasti myös toisten palveluksessa ruumiillista työtä tekevää väkeä, jonka sosiaalinen asema ei suurestikaan eronnut maatalouden työväestöstä. Sotavuosina suojeluskunnissa oli määrällisesti yhä enemmän työväestön, alemman ja ylemmän keskiluokan edustajia talonpoikien määrän supistuessa. Osin tämä selittyy sillä, että talonpoikaisammattissa toimivan miespuolisen väestön suhteellinen määrä Suomessa näyttäisi olleen laskussa tarkastelujakson loppua kohti. Alemman keskiluokan ja työväestön määrä suojeluskunnissa jopa ylitti paikkakunnittain tarkasteltuna monissa tapauksissa talonpoikien määrän, mutta maaseudun raja- ja maalaisuojeluskunnissa talonpojat säilyivät selvänä enemmistönä.³²⁴

Olivatko suojeluskunnat peilikuvia paikallisyhteisöistä?

Missä määrin eri suojeluskuntien läsnä olleen jäsenistön sosiaalinen kerrostuneisuus vuonna 1938 vastasi asianomaisen paikallisyhteisön vastaavaa jakaumaa vuonna 1940? Paikallisyhteisön ymmärrän tässä yhteydessä suppeassa merkityksessä seurakunnassa läsnä olevaksi ja ammatissa toimivaksi miespuoliseksi väestöksi. Vuoden 1940 seurakunnittaiset väkilukutaulut eivät mahdollista yhtä tarkkaa sosiaalisten kerrostumien jaottelua kuin minkä olen laatinut suojeluskuntalaisten henkilökortistojen avulla. Siten alempaan ja ylempään keskiluokkaan sekä eliittiin luokiteltavia on tarkasteltava vertailussa yhtenä kokonaisuutena.

Vertailun kannalta on edelleen ongelmallista se, että seurakunnittaisten väkilukutaulujen ammatti- ja elinkeinojakaumat eivät ole aina ajantasatietoja. Usein ne ovat tietoja joltakin edellisvuodelta, ellei asianomainen itse ilmoittanut ammatin muutostaan esimerkiksi seurakunnassa asioidessaan. Lisäksi ne sisältävät – Helsingiä, Turkuja, Vaasaa ja Viipuria lukuun ottamatta³²⁵ – vain evankelisluterilaisen seurakunnan jäsenet, joiden osuus vuonna 1940 oli tosin korkeat 96 % väestöstä. Puutteineen väkilukutaulut ovat vain suuntaa näyttävä lähde väestön elinkeino- ja ammattijakaumasta, mutta ne antanevat kuitenkin riittävää osviittaa sosiaalisen kerrostuneisuuden vertailun kannalta.³²⁶

Kolmen kaupungin – Helsingin, Vaasan ja Viipurin – osalta on vuoden 1940 sijasta käytetty vuoden 1930 seurakunnittaisia väkilukutauluja, koska edellä mainitut eivät olleet saatavilla tai puuttuivat. On myös otettava huomioon, että käytetyt väkilukutaulut ovat eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta seurakunnittaisia, eivätkä sellaisenaan välttämättä kuvaa esimerkiksi kauppaloiden väestöä. Toisaalta tässä tarkasteltujen 'kauppala-suojeluskuntien' jäsenistö ei sekään rajoittunut pelkästään kauppalan alueelle. Vaikka kauppaloilla oli omat hallinnolliset alueensa, ei täydellinen ero emäkunnasta ollut välttämätöntä.

Aineistot eivät muutenkaan ole täysin yhteismitallisia: esimerkiksi seurakunnittain laadituissa väestötilastoissa lampuodit ja torpparit on osin rinnastettu toisiinsa, jonka vuoksi olen sijoittanut molemmat ryhmät työväestöön kun taas suojeluskuntain henkilökorttiotoksen osalta kaikki vuoden 1918 jälkeen torppareiksi itsensä ilmoittaneet on sijoitettu talonpoikien joukkoon. Näin ollen työväestön määrä on luokittelusysteemiä väestötilastoissa hieman suurempi kuin suojeluskuntaotoksessa. Vastaavasti, koska suojeluskuntaotoksessa on pyritty saamaan selville vain työväestön minimimäärä suojeluskunnissa, osa mahdollisesti työväkeen luokiteltavista on tullut sijoitetuksi tapauskohtaisen arvioinnin jälkeen alempaan keskiluokkaan. Näin ollen suojeluskuntaotoksessa alemman keskiluokan määrä on joissakin otossuojeluskunnissa hieman suurempi kuin mihin lukuihin päädytään väestötilastojen pohjalta.³²⁷

Suojeluskunnat olivat korostuneesti talonpoikien, alemman ja ylempään keskiluokan sekä eliitin liike. Työväestöä suojeluskunnissa oli odotetusti vähemmän kuin mikä hei-

dän määrällinen osuutensa oli otoskunnissa (kaavio 25). Sama tulos pätee myös suoje-
luskuntien ja koko suomalaisen yhteiskunnan osalta. Paikallisyhteisön tasolla kuva ei
ole kuitenkaan näin yksiselitteinen.

Kaupunkisuoje-luskunnat

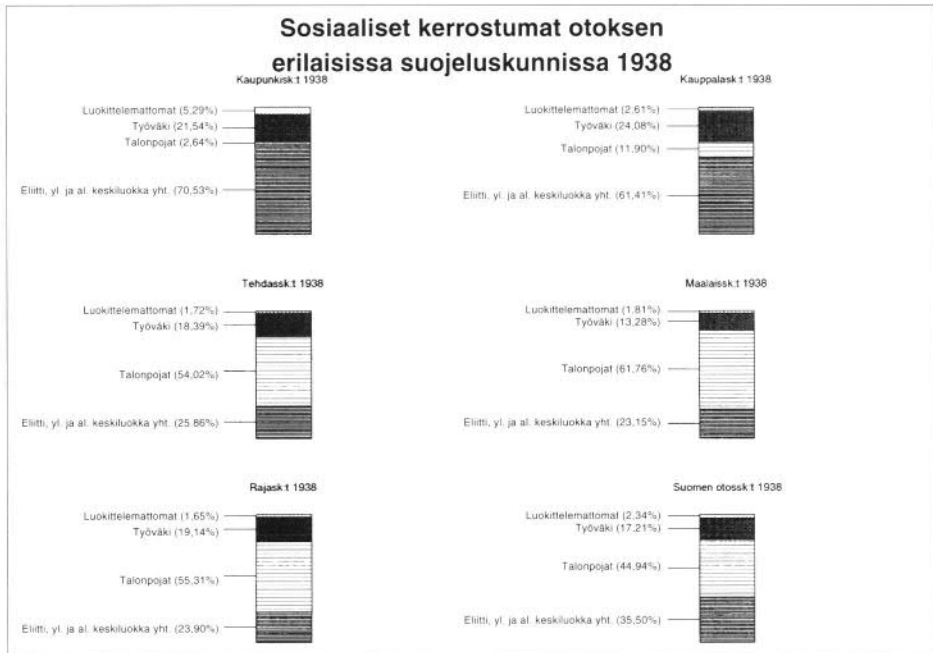
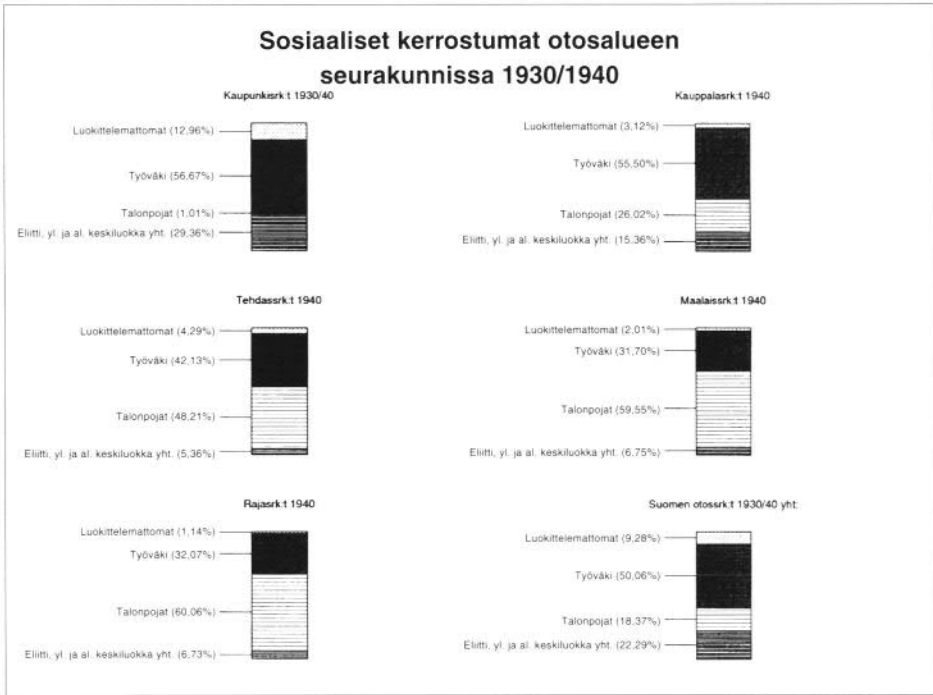
Kaupunkisuoje-luskunnat olivat selkeästi alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin
liike, mutta myös talonpoikien jäsenosuus oli lievästi korkeampi kuin mikä oli heidän
osuutensa kaupunkiympäristön väestöstä. Työväestö oli selvästi aliedustettuna, vaikka
heidän osuutensa oli keskimäärin reilu viidennes (22 %) vuonna 1938 läsnä olleesta
jäsenistöstä (kaavio 25).

Otoskaupunkien työväestölle oli tunnusomaista se, että työväestön suurimmat joukot
keskittyivät teollisuuden ja liikenteen palvelukseen, edellä mainitussa järjestyksessä, joten
se ei vielä selitä eroja eri kaupunkien työväestön suoje-luskuntainnokkuteen. Sen sijaan
katsottaessa otoskaupunkien teollisuuden sisäistä rakentumista huomataan, että kun
Helsingissä, Hämeenlinnassa, Turussa ja Vaasassa kaksi suurinta teollisuustyöväestön
ryhmittymää sijoittuivat rakennusteollisuuden ja konepaja- sekä koneteollisuuden alai-
suuteen, niin Viipurissa he sijoittuvat rakennus- ja puuteollisuuden työpaikkoihin. Vii-
meksi mainitulla tiedolla voi olla merkitystä, koska puunjalostusteollisuuden yrittäjät
suhtautuivat perinteisesti erittäin myönteisesti suoje-luskuntiin. Suoje-luskuntalaiset oli-
vat olleet metsäteollisuuden piirissä suosittuja työmiehiä itsenäisyyden alusta asti, sillä
he eivät olleet kaikkein herkimpiä osallistumaan työtaisteluihin ja lakkoihin, joita 1920-
luvun alussa oli ollut jatkuvasti. Teollisuuspiirit myös värväsivät suoje-luskuntalaisia
lakonmurtajiksi, yliesikunnan hiljaisella suostumuksella; tosin suoje-luskuntalaisina he
eivät saaneet esiintyä, vaan vain yksityishenkilöinä. Alla olevassa asetelmassa on kuvat-
tu seurakuntien vuoden 1940 väestötaulukujen perusteella puuteollisuuden työmiesten osuus
otoskaupunkien työväestöstä.³²⁸

	Seurakunnassa läsnä olevaa ammatissa toimivaa miespuolista työväestöä, (lkm).	josta puuteollisuuden työväestöä (lkm).	(%)
Helsinki	41504	1578	3,8 %
Hämeenlinna	1464	139	9,5 %
Turku	14606	716	4,9 %
Vaasa	4072	156	3,8 %
Viipuri	10106	1087	10,8 %
Yhteensä	71752	3676	5,1 %

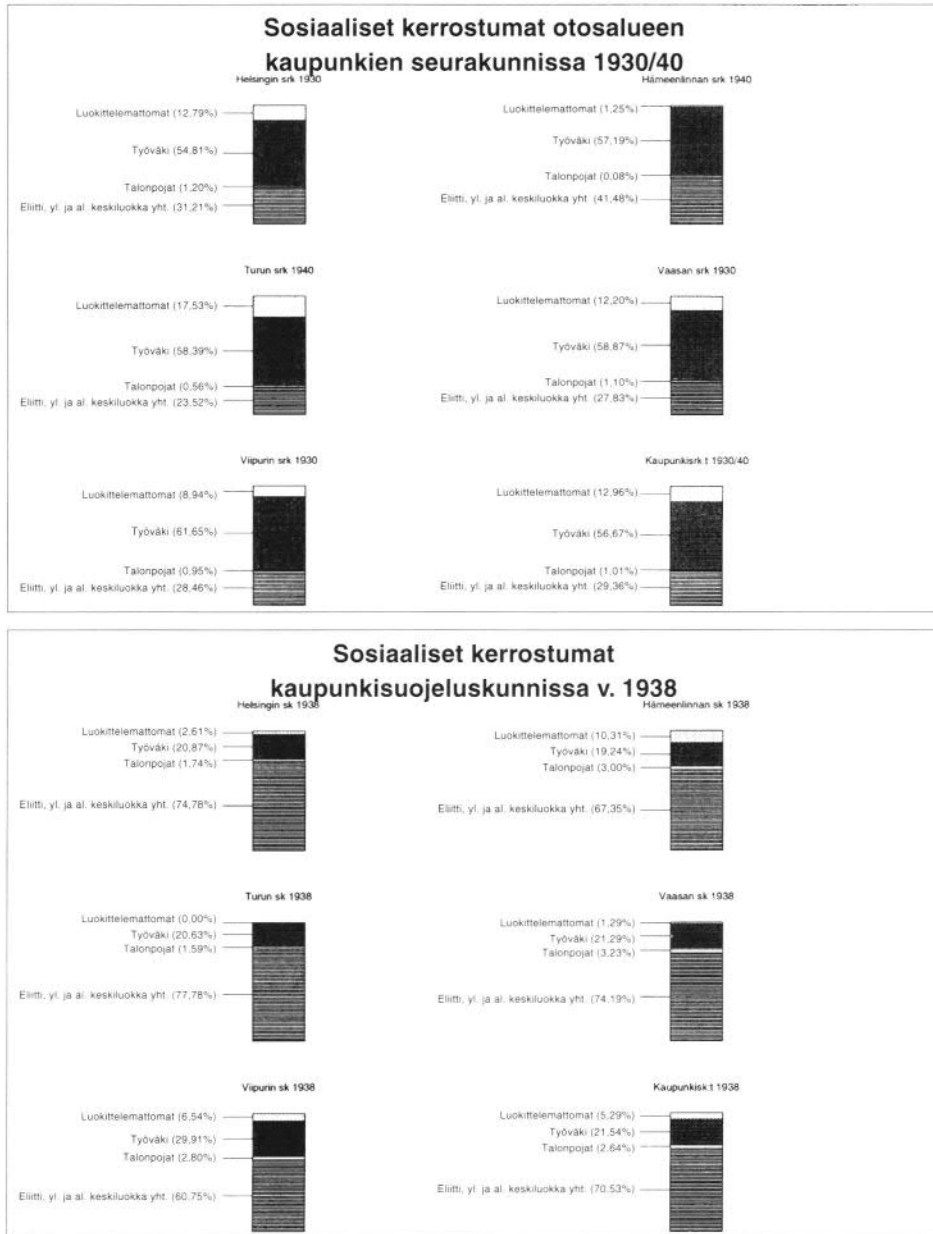
Vaikka suoraa yhteyttä puuteollisuuden työväestön ja suoje-luskuntien jäsenyyden välil-
lä on vaikea osoittaa, niin puuteollisuuden työväestön runsaslukuisuus ja alan työnanta-
jien yleensä myönteinen suhtautuminen suoje-luskuntiin saattavat hyvinkin selittää
osaksi Viipurin työväestön jäseninnostuksen verrattuna muihin kaupunkisuoje-luskuntiin
(kaavio 26). Viipurissa puuteollisuuden työväestö tarkoitti nimenomaan sahojen ja puu-
sepäntehtaiden työmiehiä. Osaselittäjä voi olla myös Viipurin maantieteellinen asema

Kaavio 25.



Lähteet: Liite 4, taulukot 4-9. Huom! Leppävaaran, Littoisten, Kymintehtaan ja Pankkosken sk:t eivät ole mukana tarkastelussa, joten kaupपालa- ja tehdassk:ien sekä koko Suomen yhteistulokset poikkeavat kaavion 23 tuloksista.

Kaavio 26.



Lähteet: Liite 4, taulukko 5.

Otoksen kaupunkisuojeluskuntien yleisestä sosiaalisen kerrostuneisuuden jakaumasta poikkesi selvästi ainoastaan Viipurin suojeluskunta: kun muissa suojeluskunnissa työväestöä oli vuonna 1938 reilu viidennes, niin Viipurin suojeluskunnassa työmiehiä oli peräti 30 %. Tulos selittyy osin sillä, että työväestöä oli Viipurin asukkaissa hieman enemmän kuin muissa vertailukaupungeissa. Vastaavasti alempi ja ylempi keskiluokka sekä eliitti olivat Viipurin suojeluskunnassa heikommin edustettuna kuin muualla.

lähellä itärajaa; vapaaehtoinen maanpuolustus oli rajaseudun asukkaille konkreettisempi asia kuin sisämaan tai etelä- ja länsirannikon asukkaille.

Toinen samankaltainen selittäjä Viipurin työväestön suuremmalle suojeluskuntainnostukselle voi piillä siinä, että Viipurissa oli keskimääräistä enemmän liikenteen työväestön piiriin luettavaa rautateiden palveluskuntaa. Rautatieläisiähän oli tunnetusti paljon suojeluskunnissa.

	Seurakunnassa läsnä olevaa ammatissa toimivaa miespuolista työväestöä,		
	(lkm).	josta rautateiden palveluskuntaa (lkm).	%
Helsinki	41504	1657	4,0 %
Hämeenlinna	1464	27	1,8 %
Turku	14606	717	4,9 %
Vaasa	4072	241	5,9 %
Viipuri	10106	809	8,0 %
Yhteensä	71752	3451	4,8 %

Rautatieläisten muita korkeampi osuus Viipurissa voi selittää osan Viipurin suojeluskunnan työläisvaltaisuudesta. Jos katsomme Viipurin suojeluskunnan historiaa, niin huomionarvoista yllä esitettyssä tuloksessa on myös se, että ottamatta lukuun erillistä rautatiesuojeluskuntaa työväkeä oli vuonna 1917 saatu suojeluskuntaan hyvin vähän. Heti vapaus- ja sisällissodan jälkeen työväestöä tuli, ainakin otoksen perusteella, mukaan kohtuullisen paljon. Työväestön poikkeuksellisen korkea osuus Viipurin suojeluskunnassa selittyy osin myös sillä, että suojeluskunnat ymmärrettiin sodan jälkeen rajaseudulla tarpeellisiksi. Venäläisuhka tuntui konkreettiselta. Esimerkiksi marraskuussa 1918 venäläiset miinalaivat yrittivät laskea miinoja Seivästön ja Inon välille Suomen aluevesille, mutta luopuivat yrityksestä suomalaisen rannikkotyökistön muutamien laukauksien vaikutuksesta. 20.11.1918 pommitti Krasnaja Gorkan patteri Uudenkirkon rannikkoa saaden aikaan omaisuusvahinkoja. Olot olivat muutenkin rauhattomat ennen Tarton rauhan solmimista vuonna 1920. Epäluulot itäistä naapuria kohtaan eivät poistuneet tänäkään jälkeen.

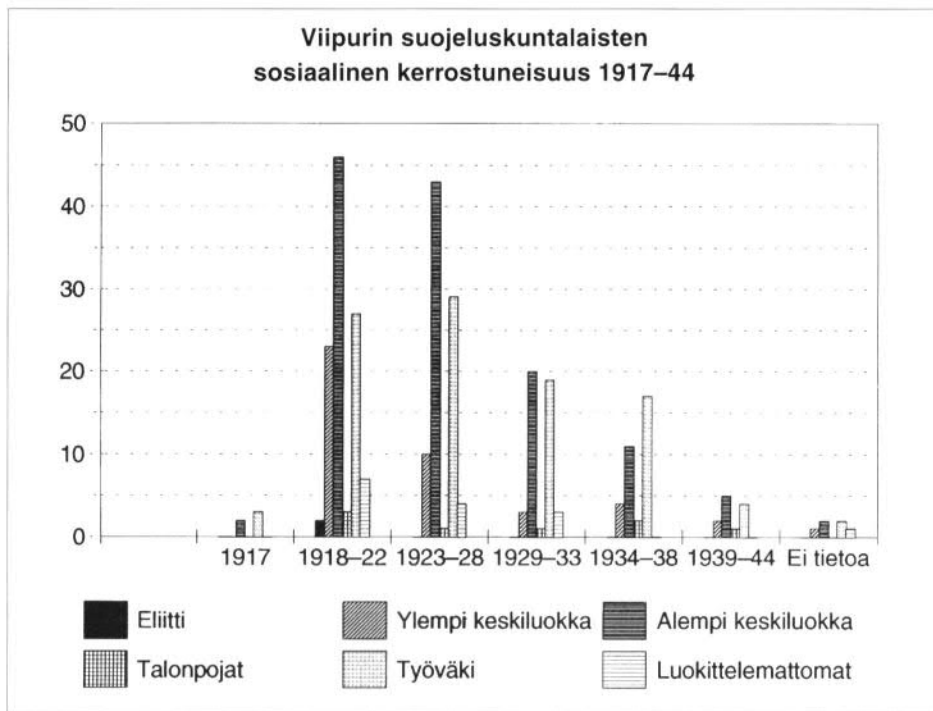
Osaselitys työväestön runsaalle läsnäololle oli erillisten rautatiesuojeluskuntien lakauttamisessa ja niiden työväestön siirtymisessä toimimaan osastoina paikallissuojeluskunnissa. Esimerkiksi vuonna 1927 Viipurin suojeluskunnan I pataljoonaan kuuluivat lähinnä ikämiehet, II pataljoonaan keski-ikäiset ja nuorimmat suojeluskuntalaiset sekä III pataljoonaan rautateillä ja postissa palvelevat.³²⁹ Myös otostutkimus vahvistaa rautatieläisten osittaisen vaikutuksen tulokseen: vuosina 1918–1944 liittyneistä 101 työläisestä 22 eli reilu viidennes oli rautatieläisiä. Vuonna 1938 otoksessa läsnä olleista 32 työväestön luokitellusta 11 eli reilu kolmannes oli rautateiden palveluksessa.³³⁰

Kaupungin yleisporvarillinen ilmapiiri epäilemättä suosi suojeluskuntaa. 1920-luvun alussa Viipuria sanottiin Suomen porvarillisimmaksi kaupungiksi. Samaan aikaan Viipurin maalaiskunta, johon kuuluivat laajat esikaupunkialueet, oli vasemmistoenemmistöinen. Vuosikymmenen puolivälin vaiheilla suoritettujen alueliitosten jälkeen vasemmiston edustus vähitellen vahvistui sitä mukaa kuin esikaupunkialueita, joissa oli työvä-

keä, liitettiin kaupunkiin. Viipurin kaupunginvaltuustossa puoluevastakohtat olivat 1920-luvulla ja osin 1930-luvulla kuitenkin verraten vähäisiä. Tosin ne purkautuivat nimenomaan suojeluskuntien kohdalla: porvaristo kannatti ja vasemmisto vastusti määrärahojen myöntämistä suojeluskunnille.³³²

Viipurin suojeluskunnan vahvuus vuonna 1938 oli 2 049 miestä. Kun Viipurin kaupungin seurakunnassa ja siviilirekisterissä oli vuonna 1930 läsnä 16 393 ammatissa toimivaa miestä, niin noin 12 % suojeluskuntaikäisistä kuului suojeluskuntaan, mikäli ammatissa toimivien osuus pysyi suunnilleen ennallaan.³³³

Kaavio 27.



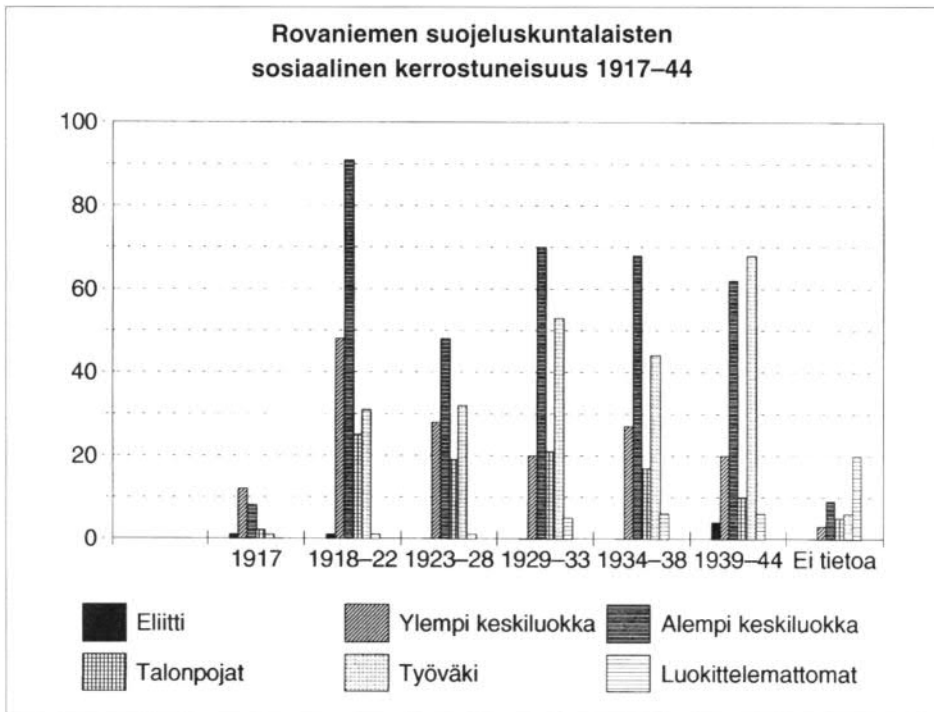
Lähteet: Liite 3.

Otos on liian pieni kertoakseen mitään varmaa vuoden 1917 jäsenkunnan koostumuksen osalta. Vapaus- ja sisällissodan jälkeen Viipurin kuten useimmat muutkin suojeluskunnat hajaantuivat: osa jäsenistä siirtyi suorittamaan asevelvollisuuttaan tai jäi vartiopalvelukseen ja osa palasi rauhan askareisiin. Viipurin uusimuotoisen suojeluskunnan perustamiskokous pidettiin 25.9.1918, jolloin siihen liittyi 63 toimivaa ja 2 kannattavaa jäsentä. Useimmat tällöin liittyneistä olivat toimineet aiemmassa suojeluskunnassa. Sanomalehtikirjoitusten, mieskohtaisen agitaation ja talonkirjojen mukaan lähetettyjen jäsenkaavakkeiden ja kehotuskirjelmien avulla jäsenmäärä nousi vuoden loppuun mennessä yli tuhanteen mieheen. Työväestön läsnäolo oli runsasta alusta alkaen ja vuosina 1934–38 työläiset muodostivat otoksen perusteella suojeluskuntaan liittyneiden suurimman ryhmän.³³¹

Kauppalasuojeluskunnat

'Kauppalasuojeluskunnista' ulkopuolelle tarkastelun on jätetty Leppävaaran taajaväkinen yhdyskunta, josta ei ole seurakunnittaisia väestötouluja tarkasteluajalta. Kauppalasuojeluskunnissa yliedustettuna oli alempi ja ylempi keskiluokka ja aliedustettuina olivat työväestön lisäksi talonpojat (kaavio 25). Viimeksi mainittu voi selittyä osin sillä, etteivät kauppalasuojeluskunnan alueen laitamilla asuneet talonpojat välttämättä kokeneet tiivistä tarvetta olla mukana kauppalan kaupunkimaisen väestön kansoittamassa suojeluskunnassa. Toisin kuin maaseudulla kauppalaympäristön talonpojille ei ehkä myöskään muodostunut vertaisryhmästä lähtöisin olevaa sosiaalista painetta kuulua suojeluskuntaan. Myös fyysinen matka kauppalan muodostamaan "maalikyliään" saatettiin tuntea etäisyytenä, mikä saattoi joidenkin

Kaavio 28.



Lähteet: Liite 3.

Otos Rovaniemen suojeluskuntaan liittyneistä paljastaa sen tosiasian, että ennen vuotta 1932, jolloin kauppalan suojeluskunta oli seudun ainoa suojeluskunta, pitkämatkalaiset talonpojat eivät osallistuneet kovin runsaslukuisesti suojeluskunnan toimintaan. Talonpoikien osallistumismahdollisuudet parantuivat kun Rovaniemen maalaiskuntaan perustettiin tiheämpi viiden suojeluskunnan verkko kyläosastoineen. Kauppalan suojeluskunta oli siten koko olemassaolonsa ajan etenkin kauppalan keskiluokkaisten viran- ja toimenhaltijoiden sekä työmiesten ja lähiympäristön talonpoikien kohtauspaikka. Työväestö muodosti jäsenkuntaan liittyneiden toiseksi suurimman ryhmän tarkastelujaksosta 1923–28 alkaen ja suurimman liittyneiden ryhmän sotavuosina.

talonpoikien kohdalla ilmetä haluttomuutena lähteä ”kauppalan herrain kotkotuksiin”.

Tässä kohden on muistettava, että kaikki tässä kauppala-suojeluskunniksi luokitellut eivät suinkaan olleet käytännössä vain selkeitä kauppala-suojeluskuntia, vaan niiden toimintaan osallistui jossain määrin talonpoikia koko kunnan alueelta. Esimerkiksi Rovaniemen kunnassa etäisimmiltä seuduilta pitäjän keskukseen karttui matkaa 100–120 kilometriä. Kyläkunnittaisiin harjoituksiinkin saattoi suojeluskuntalaisilla olla parin kolmenkymmenen kilometrin matka – hevospelissäkin edestakaisin useamman tunnin matka – joten vaivaa täytyi nähdä, jos harjoituksiin mieli (kaavio 28).³³⁴

Rovaniemen suojeluskunnan pitkämatkalaisten talonpoikien ja maaseudun työväestön sotilaalliset harjoitusmahdollisuudet tulivat oleellisesti paremmiksi vuonna 1930 kun kauppalan suojeluskunta sai rinnalleen Yläkemijoen, Alakemijoen ja Ounasjoen suojeluskunnat. Myöhemmin laajaan kuntaan perustettiin vielä Raudanjoen (1932) ja Meltauksen (1937) suojeluskunnat.³³⁵

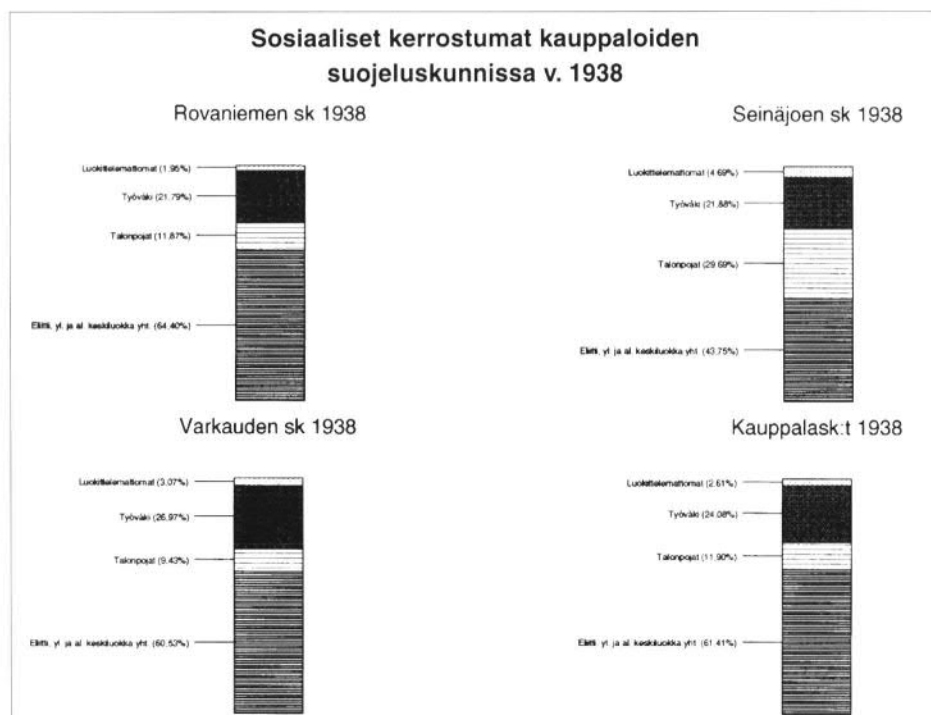
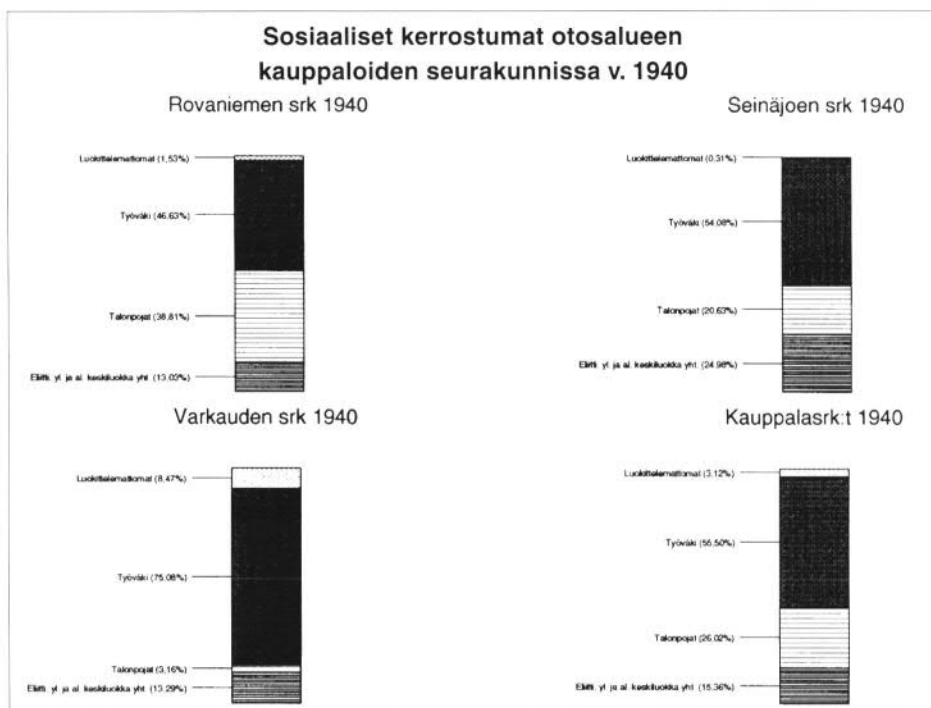
’Kauppaloita’ tässä tutkimuksessa edustavat Rovaniemi ja Varkaus edustavat kauppalatyypin ääripäitä ja Seinäjoki täyttää todennäköisesti tyypillisimmät kauppalan tunnusmerkit. Kahden ensimmäisen asema kauppalana vahvistettiin vuonna 1929 ja viimeisen vuonna 1931. Rovaniemi oli maaseutukauppala ja Varkaus tehdaskauppala, mutta Seinäjoella korostui teollisuuden ja maatalousammattinharjoittajien lisäksi selvimmin kauppalaväestölle ominaisten kaupan, liikenteen ja julkisen toiminnan ammattinharjoittajien osuus koko ammatissa toimivasta väestöstä, kuten alla olevasta asetelmasta on havaittavissa.

	Srk:n läsnä oleva ammatissa toimiva miespuolinen väestö vuonna 1940	Joista kaupan, liikenteen ja julkisen toiminnan palveluksessa (lkm).	%
Rovaniemi	7598	885	11,6 %
Seinäjoki	2622	1137	43,4 %
Varkaus	3635	700	19,3 %
Yhteensä	13855	2722	19,6 %

Varkaudessa pääosa (53 %) miespuolisista ammattinharjoittajista palveli teollisuutta ja käsityöaloja kun taas Rovaniemellä pääosa (63 %) oli maatalouden ja sen sivuelinkeinojen palveluksessa. Näin ollen on selvää, että paikalliset erot ammattijakaumassa tulevat ilmi myös eroina suojeluskuntien sosiaalisessa kerrostumajaottelussa. Sotien välisen ajan kauppalat on toisaalta mahdollista jakaa karkeasti kahteen ryhmään: teollisuuden sekä kaupan ja liikenteen synnyttämiin taajamiin, jolloin otoskauppaloista ainoastaan Rovaniemi oli jossain määrin epätyypillinen ’maaseutukauppala’, joka sekini tosiasiaassa rakentui hyvin pitkälle teollisuuden varaan: 23 % ammatissa toimivista miehistä oli teollisuuden ja käsityön palveluksessa.³³⁶ Tässä esitetyissä luvuissa Rovaniemeä kallistaa ’maaseutukauppalaksi’ sekini, että Rovaniemen kauppalalla on vain osa lukujen pohjana ollutta Rovaniemen seurakuntaa.

Paitsi että Rovaniemen seurakunnan alueella oli runsaasti maatalouden ja sen sivuelinkeinojen työmiehiä siellä oli vielä runsaammin teollisuuden ja käsityön sekä kaupan ja liikenteen yhteenlaskettua työväestöä, joka todennäköisemmin oli lähempänä suojeluskunnan ja sen kyläosastojen kokoontumispaikkoja kuin maaseudun työläiset. Kun suuri

Kaavio 29.



Lähteet: Liite 4, taulukko 6.

osa teollisuuden työväestöstä vielä toimi puunjalostusteollisuudessa, niin on ymmärrettävissä, että Rovaniemen suojeluskunnassa työmiesten edustus oli kohtuullisen runsasta.³³⁷

Talonpoikien aliedustus kauppasuojeluskunnissa keskittyi yksinomaan Rovaniemelle, missä etäisyydet olivat pitkiä, kun taas Varkaudessa ja Seinäjoella heitä oli suojeluskunnassa suhteellisesti enemmän kuin mikä oli heidän osuutensa näiden seurakuntien läsnä olevasta ammatissa toimivasta miesväestöstä (kaavio 29). Vaikka talonpoikia oli Seinäjoella suhteellisesti hieman enemmän kuin mikä oli heidän osuutensa ammatissa toimivasta miesväestöstä, heidän edustuksensa oli ilmeisesti pitkin 1930-lukua suojeluskunnassa alhaisempi kuin monissa muissa Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnissa.

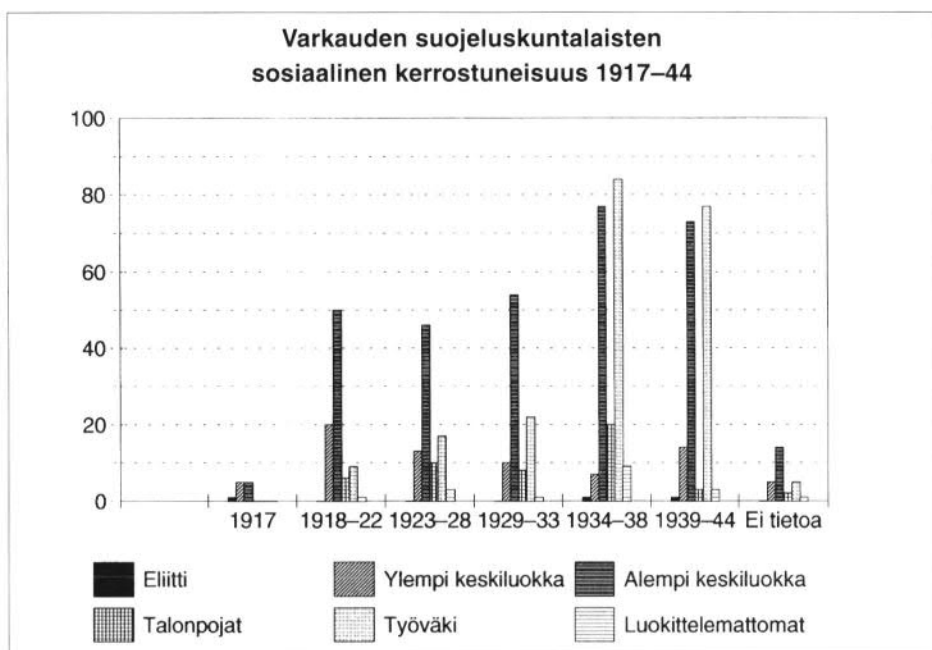
Seinäjoella huomiota kiinnittää myös alemman ja ylemmän keskiluokan edustuksen alhaisuus suojeluskunnassa suhteessa heidän osuuteensa seurakunnan ammatissa toimivasta väestöstä: tämän ryhmän edustajia oli seurakunnan alueella suhteellisesti enemmän kuin Rovaniemellä ja Varkaudessa, mutta Seinäjoen suojeluskunnassa heitä oli otoksen perusteella selvästi vähemmän kuin mainituilla paikkakunnilla. Yhtenä selittäjänä saattaisi olla se, että vuoden 1918 tapahtumat jakoivat seinäjokelaisia eri leireihin: Seinäjoella käytettiin 1930-luvullakin vielä molemmin puolin voimakasta ja värikästä kieltä.

Osaltansa lapuanliikkeen läheisyys, sen kytkeytyminen suojeluskuntiin ja lapualaisten yritykset käyttää suojeluskuntaa apunaan Mäntsälän kapinassa muun muassa valtaamalla suojeluskuntain piiriesikunta ja hälyttämällä suojeluskuntalaiset aseisiin vastoin suojeluskuntajärjestön ohjeita ja maan hallituksen kantaa, saattoi karkottaa osan alemman ja ylemmän keskiluokan potentiaalisista jäsenistä. Se, että eräät suojeluskuntain piiriesikunnassa toimivat lapualaismieliset vaativat aseellisesti painostamalla maan hallituksen eroa, ei varmasti lisännyt suojeluskunnan kannatusta maltillisempien seinäjokelaisien keskuudessa. Toisaalta kukaan Seinäjoen otossuojeluskuntalaisista ei tietävästi eronnut Mäntsälän tapahtumien johdosta. Sen sijaan on otettava huomioon, että sosiaalidemokraateilla oli Seinäjoella vankka kannatus: esimerkiksi vuoden 1933 valtiollisissa vaaleissa sosiaalidemokraattien kannatus (40,6 %) oli jopa korkeampi kuin kokoomuksen ja IKL:n yhteisesti saama (40,3 %). Sosiaalidemokraattien kannattajilla, joihin osa keskiluokan jäsenistäkin varmaan kuului, tuskin oli halua liittyä suojeluskuntaan.

Huomiota kiinnittävä seikka Seinäjoella on myös se, että työväkeä oli suojeluskunnassa vain reilu viidennes kuten Rovaniemelläkin, vaikka Seinäjoella oli työväestöä ammatissa toimivassa miespuolisessa väestössä suhteellisesti enemmän kuin Rovaniemellä. Selityksen tarjoaa hyvin todennäköisesti se, että Seinäjoella peräti 16 % miestyöläisistä koostui rautatieläisistä: Seinäjoki oli tunnettu rautatieläissosialismistaan. Esimerkiksi vuoden 1933 kunnallisvaaleissa peräti 16 sosiaalidemokraattien 24:stä seinäjokelaisesta ehdokkaasta oli rautatieläisiä. Tämä ei tieteenkään sulje pois sitä, etteikö liki kuuteensataan nousevasta rautatieläisten joukosta olisi riittänyt runsaasti tulijoita myös suojeluskuntaan.³³⁸

Työväestön runsas osuus (27 %) Varkauden suojeluskunnassa vuonna 1938 ei ole yllätys ottaen huomioon runsaan teollisuustyöväestön paikkakunnalla: paljosta riitti paremmin, varsinkin kun Varkauden tehtaan johto ja virkailijat olivat alusta alkaen painokkaasti mukana suojeluskuntatoiminnassa.³³⁹ Varkauden suojeluskunta on mielenkiintoinen myös siinä mielessä, että tehdasyhdyskunnan aikana, ennen kauppalan perustamista, se oli jäsenkunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden puolesta Rovaniemen ja Seinäjoen tapaan leimallinen kauppasuojeluskunta, jossa jäsenkunnan selkeä enemmistö kuului alemman keskiluokan viran- ja toimenhaltijoihin. Vastaavasti kauppalavaiheen aikana,

Kaavio 30.



Lähteet: Liite 3.

tosin vasta 1930-luvun puolivälin vaiheilla, Varkauden suojeluskunta muodostui leimallisesti tehdassuojeluskunnaksi, jossa työväestö oli enemmistönä Kymintehtaan ja Pankakosken tapaan. Tosin Varkauden suojeluskunnan jäsenistössä keskiluokka oli tällöinkin paljon vahvemmin mukana kuin viimeksi mainituissa tehdassuojeluskunnissa. Tässä mielessä Varkauden sijoittaminen otoksessa kauppalasuojeluskuntien joukkoon osoittautui perustelluksi (vrt. kaavio 30 ja liite 3).

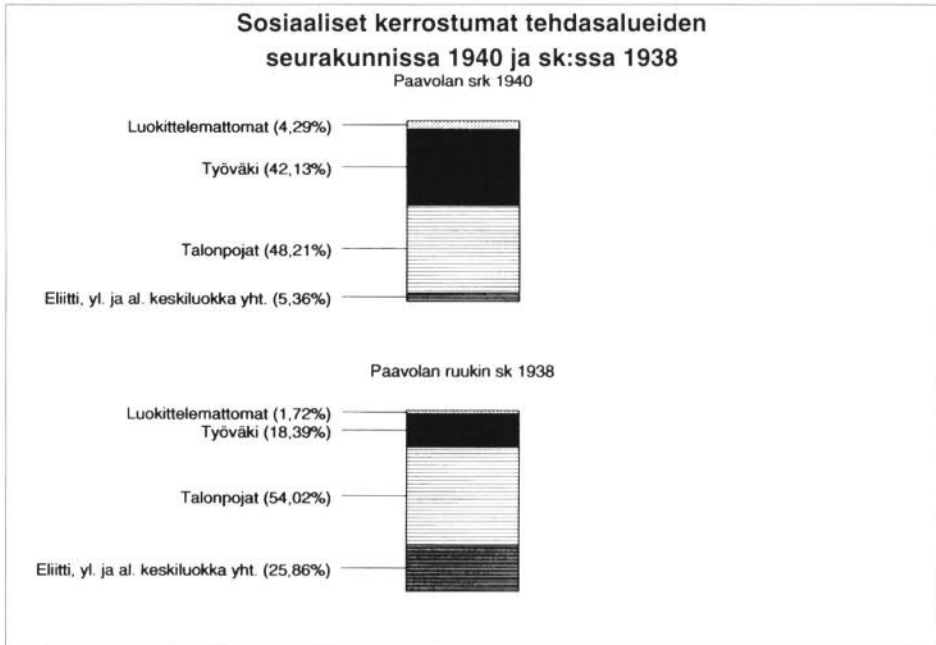
Varkaudessa oli myös vähäinen ruotsinkielinen vähemmistö, joka oli suhteellista painoarvoaan selvästi suuremmalla osuudella mukana suojeluskunnan toiminnassa. Peräti 41 (6 %) otoksen 677 suojeluskuntalaisesta oli ruotsinkielisiä. Heistä 22 (54 %) sijoittui sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan vähintään ylempään keskiluokkaan kun vastaavasti kaikista Varkauden otossuojeluskuntalaisista tähän ryhmään kuului vuosina 1918–1944 74 henkilöä (11 %). Pääosa ruotsinkielisistä ylemmän keskiluokan suojeluskuntajäsenistä oli Varkaudessa insinöörejä, mutta joukkoon mahtui muitakin tehtaanvirkailijoita, tuomari ja pankinjohtajakin.³⁴⁰

Tehdassuojeluskunnat

Tehdassuojeluskuntien kokoonpanoa on vaikea rinnastaa paikkakunnan väestöön, koska väestötauluissa tehdasyhteisöjä ei eritellä muusta väestöstä ja koska tehdasyhteisön väestö ei muodosta välttämättä millään tapaa pienoisikuvaa esimerkiksi koko kunnan väestöstä. Tarkasteltavaksi on tässä yhteydessä kelpuutettu ainoastaan Paavolan ruukin suo-

jeluskunta, koska Paavolan alueelta on olemassa seurakunnan väestötaulut. Sen sijaan Littoinen, Kymintehdas ja Pankakoski, jotka eivät olleet itsenäisiä kuntia ja joista ei ole seurakunnittaisia väestötauluja, on jätetty vertailun ulkopuolelle (kaavio 31).

Kaavio 31.



Lähteet: Liite 4, taulukko 7.

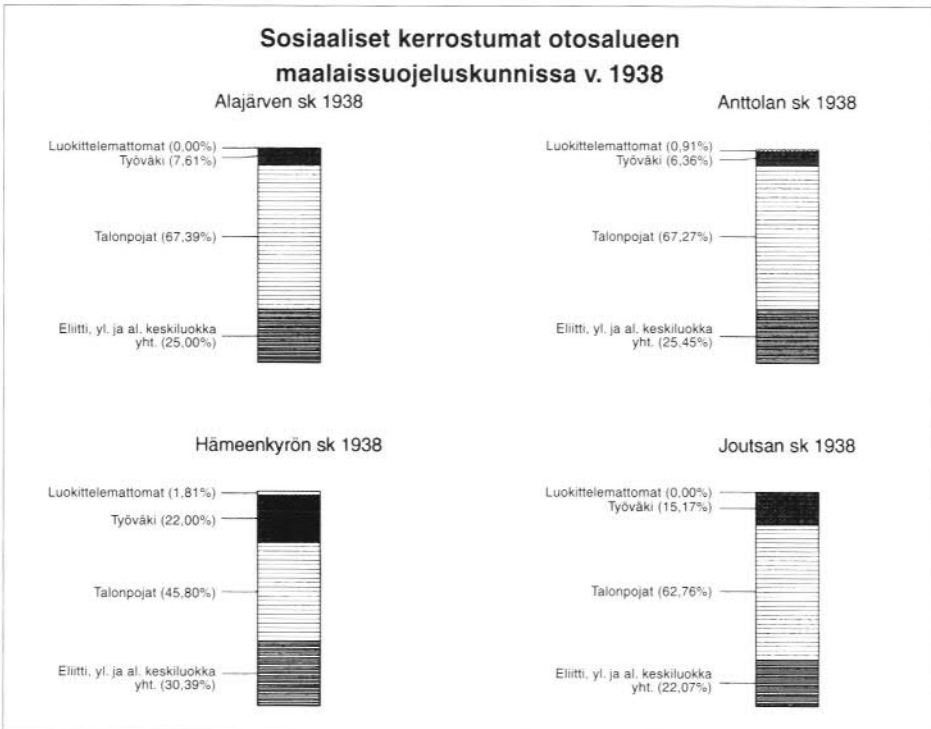
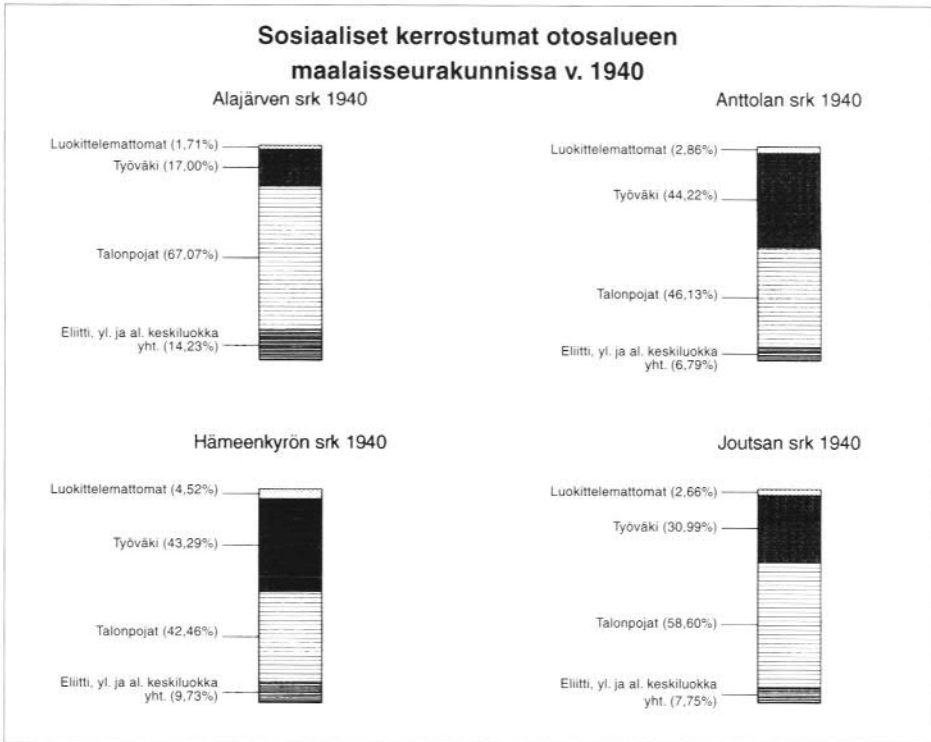
Paavolan ruukin suojeluskunnassa selvästi yliedustetuimman ryhmän suhteessa seurakunnan miespuoliseen ammatissa toimivaan väestöön muodostivat alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin jäsenet. Talonpojat olivat toiminnassa mukana vain vähän määrällistä painoarvoaan suuremmalla osuudella, mutta työväestö oli ruukin suojeluskunnassakin selvästi – ei tosin aivan yhtä selvästi kuin kaupunki- ja kauppala-suojeluskunnissa – aliedustettuna verrattuna heidän osuuteensa kunnan väestöstä.

Maalaisuojeluskunnat

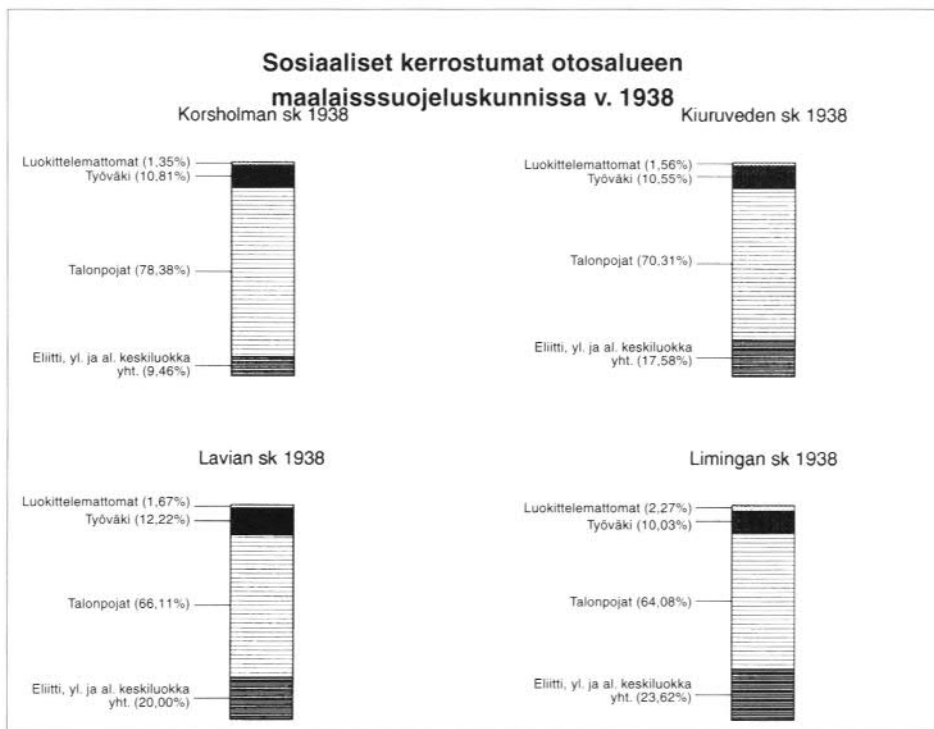
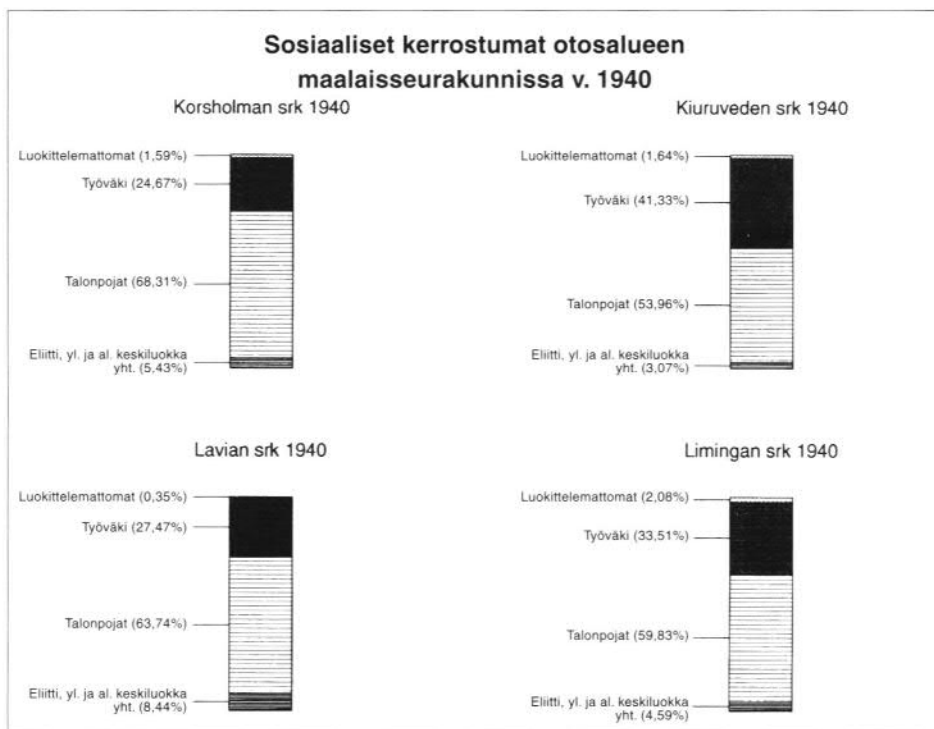
Maalaisuojeluskuntien jäsenistössä selvimmin yliedustettuina olivat otoksen keskiarvotulosten perusteella niin ikään alemman ja ylemmän keskiluokan jäsenet. Talonpojat olivat keskimäärin mukana samalla osuudella, mikä oli heidän osuutensa seurakunnan läsnä olevasta miespuolisesta ammatissa toimivasta väestöstä.

Työväestön aliedustus maalaisuojeluskunnissa oli vähäisempää kuin tehdassuojeluskuntia edustaneessa Paavolan ruukin suojeluskunnassa. Toisaalta maaseudun työväestön laaja osallistuminen suojeluskuntatoimintaan on ymmärrettävissä todennäköisesti paitsi maaseudun paikallisyhteisöpaineen myös talonpoikien ja maaseudun työmiesten sukulaisuussuhteiden ja työmiesten yleensä nauttiman suuren arvonannon vuoksi (kaavio 25).³⁴¹

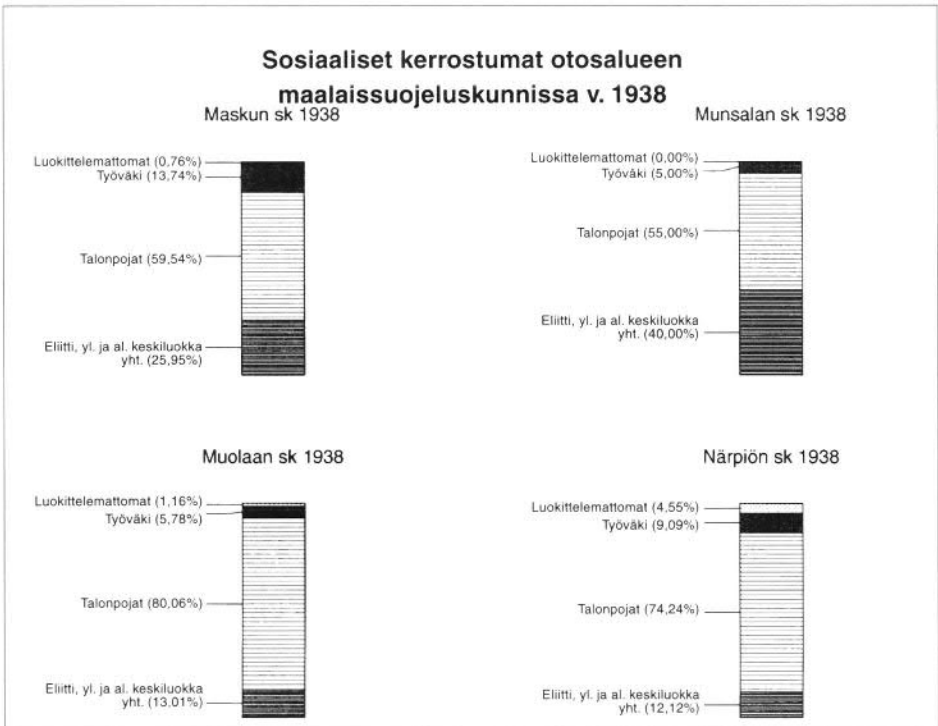
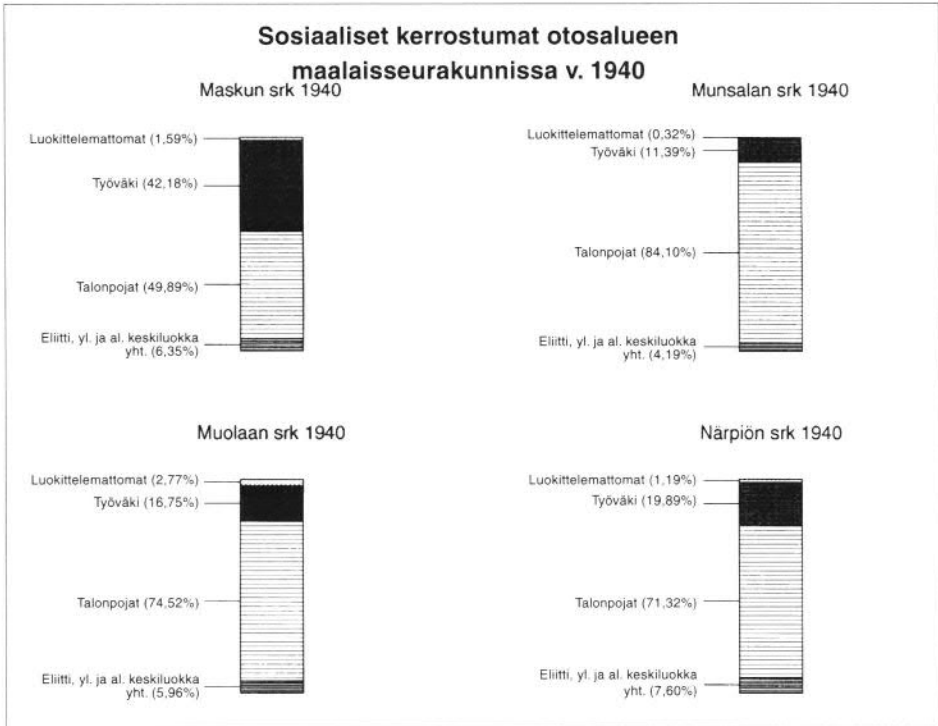
Kaaviot 32.



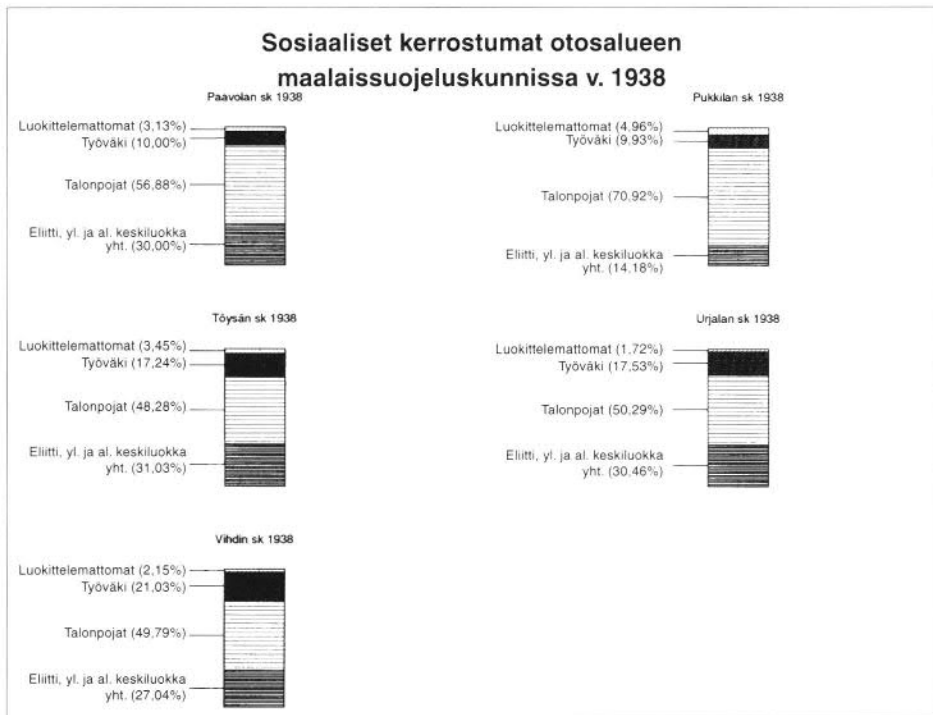
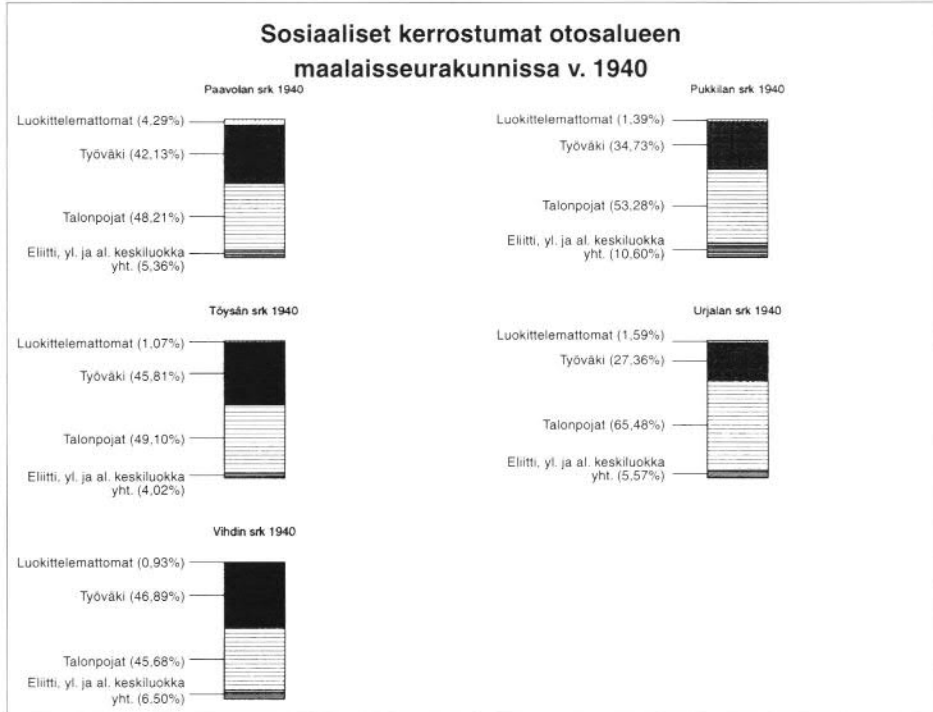
Kaavio 33.



Kaavio 34.



Kaavio 35.



Lähteet kaavioihin 32–35: Liite 4, taulukko 8.

Tilanpuutteen vuoksi ja työekonomisista syistä seuraa, ettemme voi käsitellä muita kuin selviä poikkeuksia tästä maalaissuojeluskuntien ”yleislinjasta”. Esimerkiksi Alajärven, Munsalan ja Muolaan suojeluskuntien vähäinen työväestön osuus vuonna 1938 läsnä olleista jäsenistä selittyy pitkälti sillä, ettei paikkakunnilla ollut mitenkään runsaasti suojeluskuntaikäisiä työmiehiä. Sen sijaan Anttolassa, Kiuruvedellä, Maskussa, Paavolassa, Pukkilassa ja Töysässä tilanne oli päinvastainen: työväestöä oli runsaasti, mutta suojeluskuntiin heistä löysivät suhteellisen harvat. Paavolan osalta tilannetta selittää se, että osa työväestöstä kuului Paavolan ruukin suojeluskuntaan.

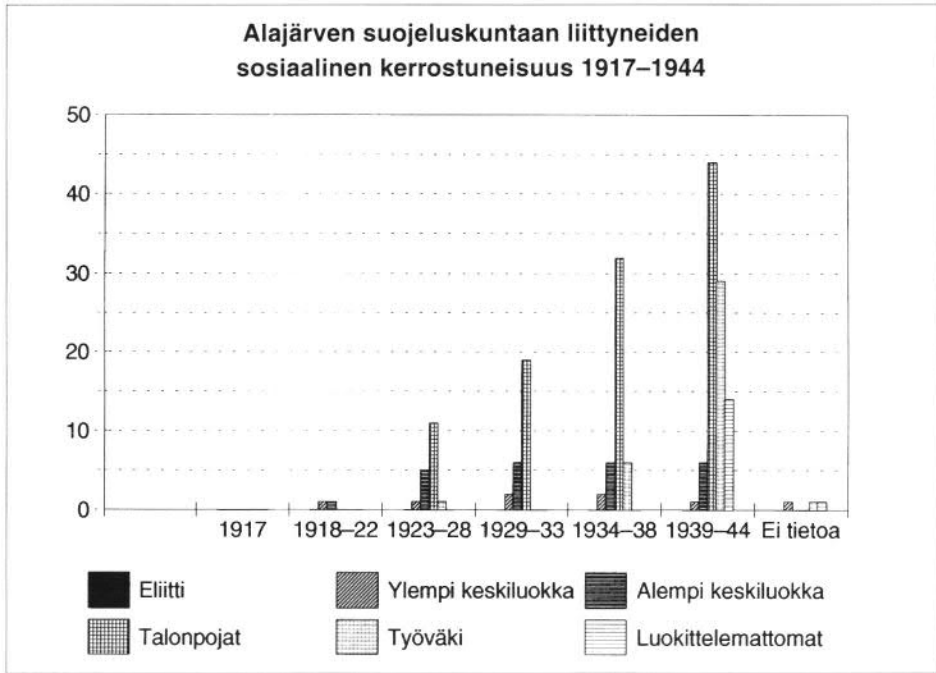
Talonpojat olivat Anttolassa, Kiuruvedellä, Maskussa ja Pukkilassa sitäkin innokkaampia suojeluskuntatoimintaan verrattuna heidän määräänsä paikallisyhteisössä. Munsala ja Urjala ovat mielenkiintoisia myös siinä mielessä, että niissä talonpojat olivat selvästi aliedustettuna suojeluskunnassa verrattuna suojeluskuntaikäisten talonpoikien määrään paikkakunnalla. Alemman ja ylemmän keskiluokan osuus jäsenistöstä oli taas poikkeuksellisen korostunut Munsalassa, Paavolassa, Töysässä ja Urjalassa (kaaviot 32–35). Mistä tällaiset paikalliset eroavaisuudet kertovat?

Alajärven suojeluskunta

Kesällä 1917 Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntakokous oli päättänyt muodostaa suojeluskunnan jokaiseen kuntaan. Alajärvellä 30 paikkakuntalaista kirjoitti, jyväskyläläisen Martti Pihkalan ”paloturvallisuusesitelmän” jälkeen, nimensä ”palokunnan” jäsenlistalle 10.8. 1917. Myöhemmin päätöksensä vahvisti 30–40 isäntämiestä ja vuokratilallista. Palokuntaan kuuluneet ja muut aatteen kannattajat esittivät avoimesti kunnallisen suojeluskunnan perustamista vuoden 1917 lopulla. Marraskuussa palokunta järjestäytyi suojeluskunnaksi työväenyhdistyksen vastustuksesta huolimatta. Joulukuussa sosiaalidemokraatteja yritettiin vielä saada mukaan suojeluskuntaan, mutta kuntakokous tyrmäsi suuren enemmistön päätöksellä suojeluskunnan kunnallistamisen. Alajärvellä suojeluskunta kunnallistettiin vasta vuoden 1918 maaliskuussa.³⁴² Helmikuussa 1918 valittuun sodanaikaiseen esikuntaan kuului seuraavien ammattiryhmien edustajia: nimismies, kunnanlääkäri, rouva, opettajia, opettajatar, kauppias, talokkaita, poliisi ja metsänvartija eli lähinnä paikkakunnan merkkihenkilöitä ja isäntämiehiä. Huomionarvoista oli naisten osuus, mikä varmaan oli seurausta pyrkimyksestä näiltäkin osin kotirintaman toiminnan tehokkaaseen organisointiin. Kolme naista myös lähti vapaaehtoisten mukana rintamalle keittäjiksi.³⁴³

Sodan jälkeen Alajärven suojeluskunta aktivoitui uudestaan marraskuussa 1918, ja keväällä 1919 Alajärven suojeluskunta jaettiin 12 kyläosastoon. Vuosina 1919–23 Alajärven suojeluskunnan toiminta oli vaikeuksissa muun muassa kunnan päättävissä elimissä esiintyneen järjestön vastaisen ilmapiirin ja osittain siitä seuranneen heikon taloudellisen asemansa vuoksi. Vasemmiston harjoittama pelottelu sai jonkun nuorukaisen jopa jättämään suojeluskunnan ja vaikutti mahdollisesti myös siihen, etteivät yksityiset olleet halukkaita tekemään lahjoituksia suojeluskunnalle. Vastaavaa esiintyi muillakin paikkakunnilla, minkä vuoksi suojeluskuntain yliesikunta käski vuonna 1920 kiertokirjeessään paikallisia suojeluskuntia olemaan julkaisematta suojeluskunnalle lahjoituksia tehneiden nimiä.³⁴⁴ Suojeluskunnan käynnistysvaikeudet on havaittavissa myös otoksen jäsenmäärän jakaumasta (kaavio 36).

Kaavio 36.



Lähteet: Liite 3.

Alajärven suojeluskunta oli otoksen perusteella lähes koko maailmansotien välisen ajan jäsenistöltään hyvin talonpoikaiskeskeinen, jonka lisäksi 1930-luvun alkuvuosiin asti siihen näyttäisi liittyneen lähinnä alemman ja ylemmän keskiluokan edustajia. Joku työväestöön lukeutuva löysi sentään tiensä suojeluskuntaan 1920-luvullakin, mutta työväen liittyminen suojeluskuntaan näyttäisi vilkastuneen vasta sotaväen aluejärjestelmään siirtymisen aikoihin 1930-luvun puolivaiheissa. Sotaväen aluejärjestelmän myötä 1930-luvulla Alajärven suojeluskunta erikoistui alokaskaudella annetun jalkaväkikoulutuksen jälkeen pioneerien koulutukseen. Pyrkijöitä suojeluskuntaan, esimerkiksi ikämiehiä, oli ajoittain reilusti enemmän kuin voitiin ottaa. Sotavuosina ja välirauhan vuosina, jolloin liittyminen oli vilkkainta, työväestöstä liittyneet muodostivat toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän heti talonpoikien jälkeen.

1920-luvun alussa väestöä houkuteltiin mukaan ja asenteita pyrittiin pehmentämään valistustyön avulla. Esimerkiksi helmi-maaliskuun vaihteessa 1924 järjestettiin Alajärven suojeluskuntaviikko, jonka aikana tehtiin suojeluskuntaa monin tavoin tunnetuksi: järjestettiin iltamia, joissa esitettiin näytelmiä ja pidettiin esitelmiä, illanviettoja ja viikon päätteeksi paraati sekä päätösjumalanpalvelus. Vastaavia valistusviikkoja lyhyine tansseineen pidettiin myöhemminkin. Oma talo teki suojeluskunnasta näkyvämmän vuonna 1926 ja luonnollisesti helpotti kaikenlaisen toiminnan harjoittamista. Pari vuotta myöhemmin suojeluskuntahenkeä puhalsi paikkakunnalle perustettu suojeluskunnan soitto-kunta ja seuraavalla vuosikymmenellä toimintaa ryydittivät vielä ”Tuulen pojat” -orkesteri sekä suojeluskuntahenkisen kirkkoherran saaminen paikkakunnalle. 1930-luvun lopul-

la valistustoiminnan painopiste saattoikin siirtyä varojen keruuseen osittain tähänneestä huviluonteisesta toiminnasta enemmän varsinaiseen valistustyöhön.³⁴⁵

Otoksen perusteella liittymisvilkkaukseen näyttäisi kasvaneen sitä myötä kuin suojeluskunnan toiminta virisi. Vilkkainta Alajärven suojeluskunnan jäsenmäärän kehitys näyttäisi olleen 1930-luvun puolivälin jälkeen ja erityisesti sotavuosina. 1930-luvun lopussa suojeluskunnan jäsenmäärä oli 212 miestä. Tämä tarkoitti sitä, että noin 10 % Alajärven seurakunnan läsnä olevista ja ammatissa toimivista miehistä kuului suojeluskuntaan.³⁴⁶ Valtapuolue Alajärvellä oli maailmansotien välisenä aikana maalaisliitto. Ainoastaan vuoden 1924 eduskunnan ”hajotusvaaleissa” sosiaalidemokraatit saivat enemmän ääniä kuin maalaisliitto.³⁴⁷ Suojeluskunnan toiminnan vaivalloista käynnistymistä lukuun ottamatta poliittiset virtaukset eivät suojeluskuntaa merkittävästi koskettaneet: Mäntsälän kapinan aikana 1932 suojeluskuntaan kyllä yritettiin vaikuttaa ulkoa lapualaisten taholta lähettämällä piiriesikunnasta hälytyssähke. Tarkistuksessa havaittiin, ettei sähke ollut piiripäällikön antama, jonka vuoksi esikunta ja paikallispuolue päättivät olla ryhtymättä mihinkään toimintaan. Ilmeisesti ainoastaan yksi vääpeli lähti omalla vastuullaan kohti Mäntsälää.³⁴⁸

Erityisen vilkasta liittyminen Alajärven suojeluskuntaan oli talvisodan päättymisvuonna, jolloin uusia jäseniä liittyi kymmenittäin. Henkilökorttien mukaan suojeluskunnan vahvuus oli vuoden 1940 lopulla 341 miestä eli seurakunnan läsnä olevasta miespuolisesta ammatissa toimivasta väestöstä 16 % kuului talvisodan jälkeen suojeluskuntaan.³⁴⁹

Munsalan suojeluskunta

Munsalassa työväestön vähäisyyteen, koko otoksen 56 tapaukseen mahtui vain yksi työmies, saattoi vaikuttaa uskonnollisävytteisen rauhanliikkeen ja vahvan vasemmistolais-edustuksen kombinaatio. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö myös Munsalan kirkonmiehissä olisi ollut suojeluskunnan ystäviä. Suojeluskuntaikäisestä miespuolisesta työväestöstä 58 % oli maatalouden ja sen sivuelinkeinojen palveluksessa ja asemaltaan lähinnä mäkitupalaisia, jotka osana maaseudun vähäväkisiä eivät varmaan olleet innokkaimpia suojeluskuntalaisia. Teollisuus- ja käsityöväestön osuus oli vastaavasti 31 %, joista enemmistö jakaantui tasaisesti vaatetus-, puuteollisuuden ja rakennusteollisuuden ammatteihin. Liikenteen, kaupan ja julkisen toiminnan palveluksessa työmiehiä oli vain noin 10 % työväestöstä.

Kaikenlainen militarismien vastustus näkyi oletettavasti osin myös talonpoikien aliedustuksena paikallisessa suojeluskunnassa, sillä pienviljelijöiden eli monin osin entisten torppareiden pitkään jatkunut taloudellinen epävarmuus ja heikko yhteiskunnallinen status näyttäisivät edesauttaneen paikallisyhteisön vasemmistolaistumista ja niin sanotun Munsala-radikalismien syntyä. Vähäiseltä osalta talonpoikien aliedustukseen suojeluskunnassa vaikutti varmaan myös se, että Munsalassa oli parikymmentä tähän ryhmään sisällytettävää kalastajaa, joilla ei liikkuvan ammattinsa vuoksi juuri ollut mahdollisuuksia osallistua säännölliseen suojeluskuntatoimintaan. Tosin ammatissa toimivien miespuolisten kalastajien osuus Munsalan ”talonpoikaistosta” oli vain reilut pari prosenttia. Kalastajia ei suojeluskuntaotokseen sattunut Munsalassa ainuttakaan.³⁵⁰

Muolaan suojeluskunta oli perustettu epävirallisesti lokakuussa 1917 ja se toimi lähinnä paikallisesti. Pääosa Muolaata jäi sodan alkaessa punaiselle puolelle. Ympäristön tehtaitten – kuten Pölläkkälän ja Vuosalmen sahojen – ja ratavarsien tilapäistyömiehet liittyivät suurimmalta osaltaan sodan aikana punakaartiin. Tällä oli varmaan vaikutusta myös siihen, ettei muutenkaan vähälukuista työväkeä myöhempiäkään vuosina tullut kovin runsaasti Muolaan suojeluskuntaan. Varsinainen suojeluskunnan perustava kokous pidettiin vasta huhtikuun 30. päivänä 1918.³⁵¹

Syksyllä suojeluskuntatoiminta järjestettiin asetuksen mukaisesti. Aluksi suojeluskunta käsitti koko pitäjän, mutta jo 28.2.1919 muodostettiin Vuoksen lähistöllä olevista kylistä uusi Äyräpään suojeluskunta keskuspaikkanaan Pölläkkälä. Vuoden 1920 alusta Perkjärven osasto erotettiin niin ikään itsenäiseksi suojeluskunnaksi. Muolaan suojeluskuntaan kuului pääosa Muolaan pitäjää keskuspaikkana Kyyrölä. Vuonna 1926, kun muodostettiin uusi Äyräpään kunta, Äyräpään suojeluskuntaan kuuluneet Kuusaan ja Punnuksen kyläosastot siirrettiin Muolaan suojeluskuntaan. Samalla esimerkiksi Pölläkkälässä ollut Suursaaren Saha, joka työllisti keskimäärin 670 henkeä, jäi Äyräpään kunnan puolelle. Myös Perkjärven suojeluskunnasta Hotokan ja Ilolan osastot siirrettiin 1920-luvulla osaksi Muolaan suojeluskuntaa.³⁵²

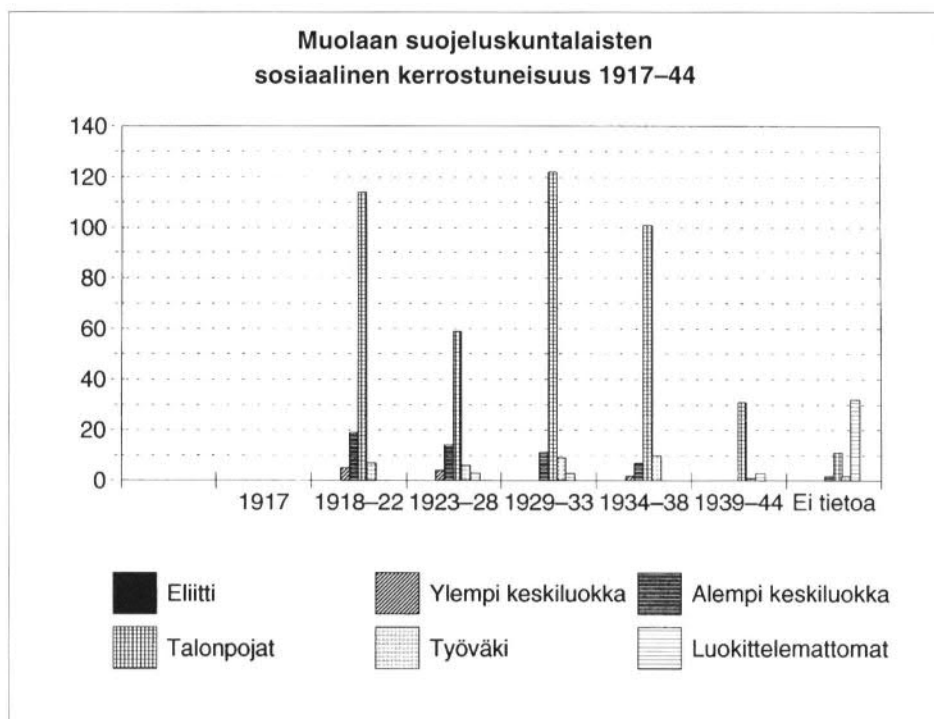
Muolaaseen jäljelle jääneestä vähäisestä miespuolisesta työväestöstä pääosa (60 %) oli vuoden 1940 väkilukutaulujen mukaisesti, jotka siis Neuvostoliitolle menetetyt Muolaan osalta kuvastavat aiempien vuosien tietoja, ilmeisesti sekatyömiehiä (työläisiä ja päiväpalkkalaisia ilman edellä mainittua ammattia), neljännes (25 %) maatalouden ja sen sivuelinkeinojen työmiehiä, kymmenesosa (10 %) teollisuuden ja käsityön työväestöä, ja loput kaupan, liikenteen ja julkisen toiminnan työväkeä.³⁵³ Väkilukutaulut edustavat pääosaa Muolaan väestöstä, sillä väestö oli Kyyrölän ortodokseja lukuun ottamatta luterilaista.³⁵⁴ Otoksen 578 suojeluskuntalaisesta 95,6 % oli äidinkieleltään suomenkielisiä luterilaisia, 0,3 % ruotsinkielisiä luterilaisia, 0,2 % venäjänkielisiä luterilaisia, 0,9 % suomenkielisiä ortodokseja ja 2,9 % venäjänkielisiä ortodokseja, joten otos on hyvin vertailukelpoinen väkilukutauluista saatavien tietojen kanssa.³⁵⁵ Useimpien työväestöön luokiteltavien kohdalla lukee suojeluskuntalaisten henkilökorteissa vain maininta työmies ilman tarkempia ammattitietoja. Muolaan suojeluskunnan vuonna 1938 läsnä olleista jäsenistä noin 80 % oli talonpoikia kun heidän osuutensa seurakunnassa läsnä olevista ammatissa toimivista miehistä oli sekin korkeat 75 % (kaavio 34).

Vielä vuonna 1918 itsenäisessä Suomessa oli Muolaassa ulkomaalaisten omistuksessa 33 tilaa ja 531 palstatilaa. Vähäväkiset palstatilalliset tuskin olivat innokkaimpia suojeluskuntalaisia, sillä heidän aikansa kului usein yksistään toimeentulon varmistamiseen. Muolaan ja Äyräpään kuntien maanomistusoloissa ja koko maataloudessa muodosti näiden ulkomaalaisten hallussa olleiden lahjoitusmaiden lunastus käännekohtan 1920- ja 1930-luvulla. Muolaa ja Äyräpää olivat tilusjaon jälkeen mitä tyypillisintä pienviljelysseutua. Esimerkiksi Muolaassa oli vuonna 1929 pieniä alle 5 peltohehtaarin viljelmiä 59 % ja alle 10 hehtaarin viljelmiä 90 % viljelmien määrästä. Kahdeksan vuotta myöhemmin peltoala oli lisääntynyt voimakkaasti: Muolaassa oli viljelmää kohden peltoa keskimäärin reilut 7 hehtaaria. Miltei kaikki viljelijät olivat itsenäisiä pienviljelijöitä ja itsenäisiä yrittäjiä. Haittana maatalouden kehitykselle olivat epäedullisesti jaetut

tilat, sillä tilukset sijaitsivat tavallisesti monessa kappaleessa useiden kilometrien päässä talouskeskuksesta ja olivat muodoltaan pitkiä ja kapeita.³⁵⁶ Koko Suomenkin osalta on syytä muistaa, että vielä vuonna 1940 talonpoikiin luetuista enemmän kuin 86 % oli pienviljelijöitä, joilla oli peltoa 15 hehtaaria tai vähemmän. Työväestön ja pienviljelijöiden määrät huomioon ottaen voidaan sanoa, että suomalainen yhteiskunta oli valtaosaltaan pieneläjiä ja ruumiillisen työn tekijäin yhteiskunta.³⁵⁷

Sotaväen aluejärjestelmän aikana Muolaan suojeluskunnassa koulutettiin miehiä kiväärimiesten lisäksi konekivääri-, kuormasto- ja liikekannallepano- sekä kotiseutupalvelutehtäviin.³⁵⁹ Suojeluskunnan jäsenrekrytoinnin kannalta oli todennäköisesti edul-

Kaavio 37.



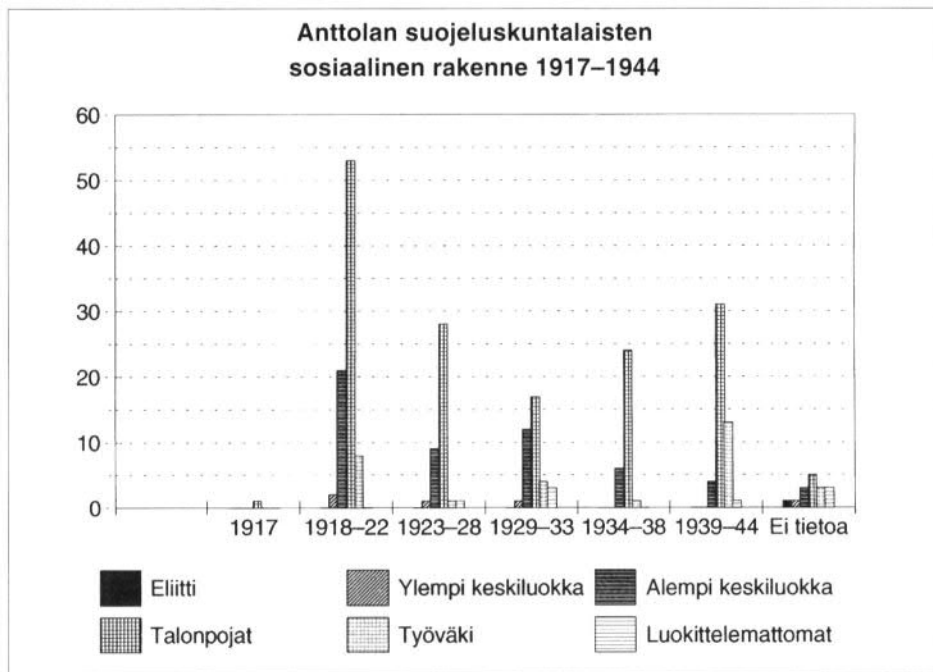
Lähteet: Liite 3.

Muolaan suojeluskuntaan liittyi hyvin vähän muita kuin talonpoikia eli Muolaassa itsenäisiä pienviljelijöitä. Työväestöä ei otokseen osunut sanottavasti edes talvi- ja jatkosodan vuosina ja liittyminen oli tällöin muutenkin vähäistä väestön evakuoimien, poikkeusolojen ja jälleenrakennuksen vuoksi. Useimmat teollisuuslaitokset olivat palaneet ja niiden kunnostaminen venyi sodan loppupuolelle, sikäli kuin tuhoutuneita rakennuksia kunnostettiin. Miehet olivat pääosin sodassa tai muissa sen vaatimissa tehtävissä. Liittyminen Muolaan suojeluskuntaan oli otoksen valossa innokkainta heti toiminnan alkuvuosina ja vuosina 1929–34. Viimeksi mainittujen vuosien jäseninnostukseen vaikutti tarmokkaan ja miehiä hyvin ymmärtävän aluepäällikön mukaansa tempaava ote.³⁵⁸

lista seurakunnan papiston myötämielinen suhtautuminen suojeluskuntatyöhön. Myös Muolaan kunta avusti suojeluskuntaa, erityisesti sen poikatyötä, myöntämällä vuosittain muun kunnanavustuksen lisäksi Alkoholiliikkeen voittovaroista huomattavia rahasummia. Vuonna 1939 Muolaan suojeluskunnassa oli jäseniä 370, joista reserviläisiä oli noin 51 %, nostoväen II luokan miehiä noin 24 % ja loput 25 % kuuluivat nostoväen III luokkaan tai asevelvollisuudesta kokonaan vapautettuihin. Näin ollen reilut kolme prosenttia koko väestöstä ja noin 12 % Muolaan seurakunnassa läsnä olleesta ammatissa toimivasta 3 069 miehestä kuului suojeluskuntaan.³⁶⁰

Anttolan suojeluskunta

Kaavio 38.



Lähteet: Liite 3.

Maa- ja metsätalousvaltaisen Anttolan suojeluskunta oli alusta alkaen hyvin talonpoikaisvaltainen. Kirkonkylän ja lähiseutujen alemman ja ylemmän keskiluokan edustajat liittyivät suojeluskuntaan etenkin toiminnan alkuvuosina sekä 1920- ja 1930-lukujen taitteessa. Otoksen perusteella työväestön liittyminen suojeluskuntaan keskittyi heti vapaus- ja sisällissodan jälkeisiin vuosiin ja etenkin talvi- ja jatkosodan vuosiin. Tämä saattaisi viitata siihen, että työväestön liittymispäätöstä saattoi helpottaa sosiaalidemokraattisen puolueen ja suojeluskunnan lähentyminen keväällä 1940 ja paikallisen työväenyhdistyksen johtokunnan yksimielinen päätös syksyllä 1940: mikäli joku jäsenistä halusi liittyä suojeluskuntaan, niin se oli johtokunnan puolesta sallittua.³⁶³

Anttolassa toimi epävirallinen suojeluskunta tammi-helmikuun vaihteesta 1918, mutta virallinen perustamiskokous pidettiin 24.2.1918. Mikkeliiläiset olivat käyneet vangitsemassa Anttolan punakaartin johtomiehet helmikuun alussa, joten paikkakunta rauhoitui. Perustetun suojeluskunnan tehtävät liittyivät lähinnä elintarvikkeiden jakeluun, kirkonkylän vartiointiin ja asevelvollisuuskarkureiden kiinniottamiseen. Maailmansotien välisenä aikana kunnanvaltuusto oli porvariennemmistöinen. Sosiaalidemokraatit saivat vahvimman kannatuksensa kirkonkylän äänestysalueilla, joten voi olla, että suojeluskunnan keskuspaikan teollisuustyöväestöstä osa lukeutui heihin, mikä saattaisi osaltaan selittää työväestön vähäisyyttä suojeluskunnassa. Puuteollisuus, jota edusti kaksi paikallista sahaa, keskittyi kirkonkylään ja vajaan kymmenen kilometrin päähän Kokkosenlahteen; tosin vuoden 1925 jälkeen vain jälkimmäinen oli käytössä. Väestöstä 27 % keskittyi vuonna 1940 kirkonkylään, 19 % Kokkosenlahden läheisyydessä olleeseen Pitkälahteen ja loput hajautuivat jokseenkin tasaisesti vesistön halkoman kunnan eri kolkille.³⁶¹

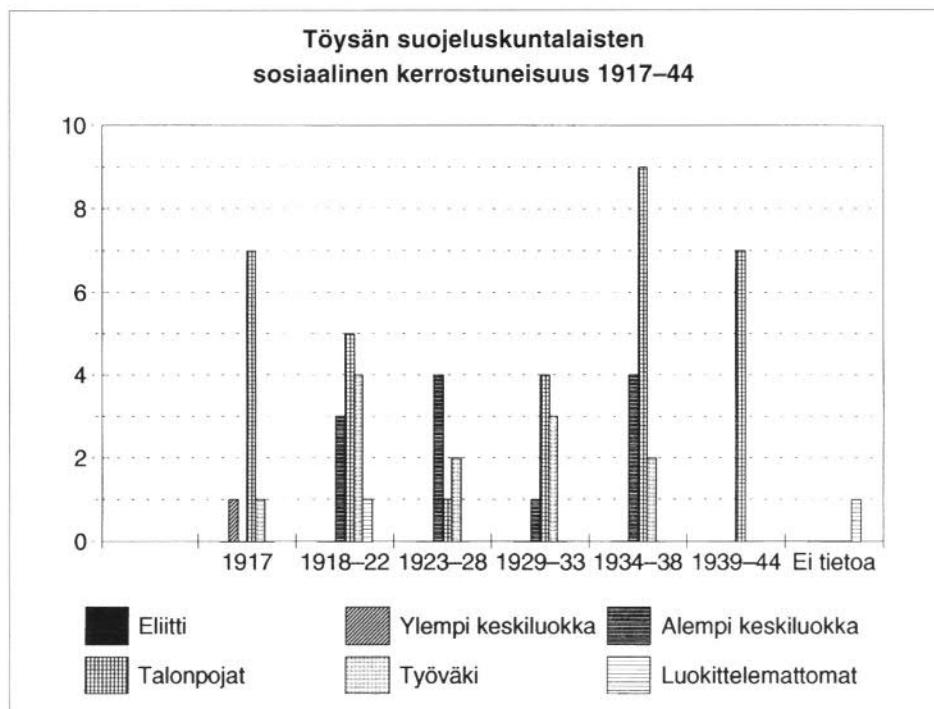
Anttolassa suojeluskuntaikäinen miespuolinen työväestö oli keskittynyt maatalouden ja sen sivuelinkeinojen (46 % työväestöstä) lisäksi puuteollisuuteen (45 %). Liikenteen, kaupan ja julkisen toiminnan työväestö (9 %) oli vähäistä: pääosa toimi ilmeisesti Anttolan lotjaliikenteessä kuljetus-, lastaus- ja purkutehtävissä. Lotjaliikenne käsitti halkokuljetuksia Helsingin polttopuumarkkinoille ja parrujen, muun puutavaran sekä halkojen kuljetuksia Viipuriin ja Uuraaseen.³⁶² On selvää, että liikenteen työväestön mahdollisuudet osallistua suojeluskuntatoimintaan olivat rajalliset, eikä heitä Anttolan suojeluskunnan otoksesta löydy. Työväestön tarkempi identifioiminen pelkästään suojeluskuntalaisten henkilökorteista on kuitenkin vaikeaa, sillä useimpien kohdalla ammatiksi ilmoitetaan yksinkertaisesti vain työmies.

Töysän suojeluskunta

Pohdittaessa syitä työväestön suhteelliseen 'vähäiseen' osallistumiseen (17 % suojeluskuntalaisista) – verrattuna työväestön suureen osuuteen (46 %) seurakunnan läsnä olevassa ammatissa toimivasta miespuolisesta väestöstä (kaavio 35) – Töysä on mielenkiintoinen sen vuoksi, että ennen asetuksen mukaisen suojeluskunnan perustamista työväestön osallistuminen vuoden 1917–18 suojeluskuntatoimintaan näyttäisi olleen runsasta. Töysän suojeluskunnan jäsenluettelosta, joka kattaa aikajakson 18.9.1917–15.9.1918, käy ilmi, että noin 40 % liittyneistä oli torppareita ja työläisiä, 52 % talonpoikia ja 9 % virkamiehiä ja yrittäjiä. Kutsuntojen perusteella sotaan osallistuneita ei tässä luettelossa ole otettu huomioon. Tässäkin tapauksessa on tosin epäselvää, onko osa sotaan osallistumattomista suojeluskuntalaisista kirjattu jäseniksi kutsuntojen kautta.

Epäilystä vahvistaa se, että otoksen perusteella Töysän suojeluskuntaan vuosina 1918–1944 liittyneistä 'vain' 20 % oli työväestöä. Tosin Töysän kohdalla tilannetta muutti se, että vuoden 1918 jälkeen pitäjän runsaslukuisa torpparien joukko on laskelmissani sijoitettu pienviljelijöinä talonpoikaistoon. Torpparinpoikien laskeminen työväestöön muuttaisi sosiaalisten kerrostumien välisiä suhteita siten, että 25 % jäsenistöstä tulisi luokitelluksi työväestöön. Kun ainoastaan 9 % otoksen talonpojista oli perhetaustaltaan torppareita, talonpoikien lievä suhteellinen aliedustus suojeluskunnassa oli todennäköisesti seurausta entisten torppareiden vähäisestä edustuksesta suojeluskunnassa.³⁶⁴

Kaavio 39.



Lähteet: Liite 3.

Otos on Töysän kohdalla hyvin pieni käsittäen vain 60 henkilöä, joten tuloksiin on suhtauduttava varovaisesti. Aiemman tutkimuksen mukainen työväestön korkea edustus vuosina 1917–18 näyttäisi vuosien 1918–33 liittyneiden tarkastelun valossa olleen mahdollista. Tällöin noin 32 % liittyneistä oli työväestöä, vaikka entiset torpparit laskettiin talonpojiksi. Vuosina 1934–44 työväestön osuus liittyneistä oli enää 9 %:n luokkaa talonpoikien osuuden noustessa 72 %:iin liittyneistä.

Pääosa Töysän miespuolisesta työväestöstä (40 %) työskenteli vuoden 1940 väkilukutaulujen perusteella ”nahka-, kumi- ja karvateollisuuden” alalla. Tarkemmin sanottuna Töysässä toimi nahka- ja kenkäteollisuutta ja se tunnetaan vanhastaan ”nahkurien ja suutarin pitäjänä”. Sotavuosina Töysän Lapikasteollisuus valmisti lapikkaita muun muassa armeijalle, muistitiedon mukaan vaunulastin viikossa. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat sekatyömiehet (27 %) ja kolmas suuri ryhmä olivat maataloudessa ja sen sivuelinkeinoissa toimivat isäntien palkolliset ja mäkitupalaiset (18 %). Vielä oli yksi selkeä työväestön ryhmittymä ja se sijoittui puuteollisuuden sahoihin ja höyläämöihin (11 %).³⁶⁵

Osa edellä luetellusta työväestöstä lukeutui oletettavasti vasemmiston kannattajiin, eikä siten osallistunut suojeluskuntatoimintaan, ja osalla ei ollut siihen muuten pakottavaa

halua. Vuoden 1919 syksyllä punaisten ”akitatsioni” nosti päätään: väestöä peloteltiin sillä, että suojeluskuntaan liittyvät vietäisiin pian Muurmannille tappelemaan. Joihinkin tämäkin maalailu ehkä tepsi.

Talonpojat olivat Töysän suojeluskunnassa hieman aliedustettuina verrattuna osuuteensa paikallisyhteisössä, mikä voi olla osin seurausta siitä, että monet torppien ympärille syntyneet pienviljelijätilat olivat kaukana teistä kun taas mäkituvat sijoittuivat yleensä kylien liepeille. Syy torpanpoikien ja entisten torppareiden vähäisyyteen suojeluskunnassa ei siten välttämättä ollut pelkässä haluttomuudessa osallistua suojeluskuntatoimintaan, vaan taustalla voi olla muitakin tekijöitä kuten hankalat kulkuyhteydet. Töysä oli selkeästi porvaristo-enemmistöinen kunta: vasemmisto sai esimerkiksi kunnallisvaltuustoon maailmansotien välisenä aikana enimmillään vain neljäsosan paikoista. Eduskuntavaalien perusteella selkeästi suurin puolue oli maalaisliitto. Kokoomus oli yleensä toiseksi suurin ja sosiaalidemokraatit kolmanneksi suurin puolue.³⁶⁶

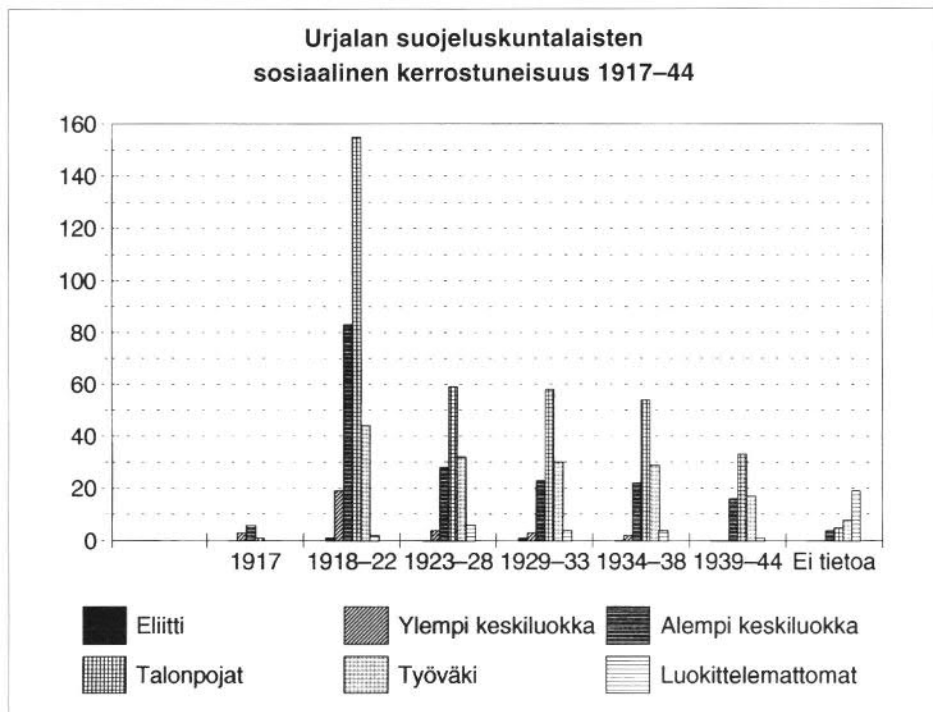
Urjalan suojeluskunta

Urjalassa oli vuonna 1940 seurakunnassa läsnä olevia ammatissa toimivia talonpoikia 65 %, mutta suojeluskunnan läsnä olevasta jäsenistöstä heitä oli vuonna 1938 otoksen perusteella vain 50 %, joten talonpojat olivat suojeluskunnassa aliedustettuina (kaavio 35). Mistä tämä voisi johtua? Urjalassa suojeluskuntaa yritettiin perustaa 13.10.1917, mutta työväenyhdistyksen paikalle keräämien vastustajien enemmistö torjui ajatuksen. Tämän jälkeen pidetyssä jälkikokouksessa syntyi tosin noin 40 hengen epävirallinen suojeluskunta, mutta sen toiminta ei päässyt käyntiin ennen kuin pitäjä vapautui punaisten ylivallassa. Tällöinkään, kuten koko vuoden 1918 aikana, suojeluskunta ei ilmeisesti järjestäytynyt virallisesti.³⁶⁷

Yhtenä keskeisenä selittäjänä talonpoikien suhteelliselle aliedustukselle suojeluskunnassa voidaan pitää sitä, että Urjala kuului Hämeen huomattavimpiin torpparipitäjiin. Torppien metsänkätön rajoittaminen ja valvonta sekä ennen kaikkea torpparien häädöt olivat luoneet turvattomuutta, joten Urjalassa oli maaperää työväenlauteelle torppari- ja maataloustyöväestön keskuudessa; etenkin kun Urjala oli lähellä eräitä aatteen huomattavia keskuspaikkoja Tamperetta ja Jokioinen-Forssaa. Ensimmäisen maailmansodan seurauksena Urjalassa alkoivat venäläisten sotilaiden johdolla linnoitus- eli vallityöt. Sotaväen lisäksi vallitöihin osallistui satoja vallityöläisiä: osa oli paikallista väestöä, osa muualta kulkeutunutta irtainta ainesta. Vallityöläiset olivat vallankumousaatteiden levittämiseksi ja leviämiseksi yleisesti otollista maaperää. Suuren miesjoukon läsnäolo paikallisyhteisöissä aiheutti järjestyshäiriöitä ja kurittomuutta. Vallitöiden lopettaminen syksyllä 1917 aiheutti työttömyyttä ja kurjisti tilannetta entisestään. Vasemmisto torjui lokakuussa porvariston yritykset kunnallisen suojeluskunnan perustamiseksi. Sen sijaan vasemmistolaiset perustivat marraskuussa oman järjestyskaartin, joka tammikuussa 1918 käytännössä irtaantui sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestöstä sivuttaen puolueperiaatteet. Punaisten toiminta kiihtyi ryöstelyksi ja väkivaltaisuuksiksi tammikuun 21. päivänä.³⁶⁹

Tammikuun 28. päivänä alkaneen aseellisen toiminnan linja kulki etäällä Urjalan pohjoispuolella. Pitäjästä lähti miehiä rintamalle sekä punaisten että valkoisten puolelle,

Kaavio 40.



Lähteet: Liite 3.

Urjalan suojeluskunnan ensimmäisenä toimintavuonna 1919 vallalla oli suuri innostus, mikä heijastuu otoksen jäsenmäärissäkin. Kaiken kaikkiaan jäseniä oli kyseisenä vuonna 354. Vuonna 1923 jäsenmäärä laski noin sadalla. Pääsyyinä jäsenmäärän laskuun oli Saviniemen ja Matkun kylien liittäminen Kojjärveen. Vuonna 1932 Kokon kyläosasto muuttui erilliseksi suojeluskunnaksi. Nämä muutokset heijastuvat otoksessa alhaisempina liittymisosuuksina vuosina 1923–44. Suhteellisesta ali edustuksesta huolimatta talonpojat muodostivat suojeluskunnassa selkeän enemmistön. Aikajaksolla 1923–38 työväestön osuus liittyneistä oli reilun viidenneksen luokkaa ja muulloin hieman vähemmän. Tällä ajanjaksolla työväestö muodosti myös toiseksi suurimman suojeluskuntaan liittyneiden ryhmän.³⁶⁸

tosin valkoisten puolelle pääsy oli punaisen rintaman läpi hankalaa. Myöskään torppariväestöstä ei liittyytynyt yksinomaan punaiseen rintamaan, vaan siihen lukeutuvia meni myös valkoisten puolelle. Urjalan torppareita kaatui punaisten puolella 16 ja valkoisten puolella ainakin yksi torpparin poika. Torpparien osallistuminen taisteluun valkoisella puolella on hyvin ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, että vaikka torppari oli päivätöitään suorittaessaan isäntänsä käskyvallan alainen, hän sai pääasiallisen elantonsa itse viljelemästään maasta. Torppareilla oli huomattava pääoma kiinni ainakin karjassa ja

maanviljelyksen vaatimissa työkaluissa. Omaisuuskyömykseen liittyi myös torpparin oikeus saada korvaus tekemistään korjauksista hänen luopuessaan torpanpidosta. Maanviljelijäväestöön kuuluvina he eivät olleet täysin turvattomia, mikä tekee ymmärrettäväksi torppareiden suhteellisen vähäisen osallistumisen punaisten joukkoihin kautta maan.

Maanvuokraajaväestöstä (torpparit, lampuodit ja mäkitupalaiset) kaatuneiden osuus punaisella puolella oli 12,6 % ja valkoisella puolella 10,9 %. Maanvuokraajaväestöstä huomattava osuus kannatti sosiaalidemokraatteja valtiollissa vaaleissa, mutta väkivaltaiseen kumoukseen useimmat eivät ilmeisesti olleet valmiita. Arajärven (1975) mukaan punaisten puolella pelkästään torppareita kaatui 7,8 % ja valkoisella puolella 7,2 %. Tosin torpista ja lampuotitiloista jäi rintamalinjan punaiselle puolelle vain 38,4 %, joten punaisen puolen torppariväestö kyllä oli aktiivisempaa omalla puolellaan kuin valkoisen puolen torpparit omallaan.³⁷⁰

Kaikkiaan 77 Urjalan punakaartiin kuulunutta sai kuolemantuomion, joka pantiin täytäntöön. Punaisten uhrina menehtyi tietävästi 23 urjalalaista. Urjalan punaisten kokonaistappio nousi liki 300:aan, sillä vankileirillä kuolleita oli 110, kaatuneita 36, kadonneita 50 ja sodan rasitukseen kuolleita 11 henkeä. Näistä 55 % oli Urjalan eri työväenyhdistysten jäseniä. Urjalassa oli siten paljon sellaisia, varmaan myös entisissä torppareissa, joilla ei ollut halua liittyä valkoisen Suomen suojeluskuntiin. Torppia ja mäkitupia koskeneen torpparivapautuslain hyväksymisen jälkeen heinäkuussa 1918 torppien lunastus lähti nopeasti käyntiin. Koko pitäjän torpista itsenäistyi 80 % kymmenen vuoden kuluessa torpparilain voimaan astumisesta. Peltoalansa puolesta useimmat torpparit olivat pienviljelijöitä.³⁷¹

Otoksen 776 urjalaisesta eri ammateissa toimineista suojeluskuntalaisista 28 oli torpanpoikia (4 %). Talonpojaksi päätyneitä näistä oli 13. Kun otoksessa oli 344 talonpoikaa, niin torpanpoikia heistä oli vain 4 %. Tämä viittaa vahvasti siihen, että talonpoikien suhteellinen aliedustus Urjalan suojeluskunnassa oli mitä ilmeisemmin seurausta pienviljelijöiden, jotka suurelta osin olivat entisiä torppareita tai heidän poikiaan, vähäisestä liittymisestä suojeluskuntaan.³⁷²

Urjalassa työväestö oli suhteellisesti vain erittäin vähän aliedustettuna suojeluskunnassa. Kun seurakunnassa vuonna 1940 läsnä olevasta miespuolisesta ammatissa toimivasta väestöstä 27 % oli työväestöä, niin suojeluskunnassa vuonna 1938 läsnä olevasta jäsenistöstä heitä oli otoksen perusteella 18 %. (kaavio 35). Tämä voi selittyä sillä, että Urjalan ammatissa toimivasta miespuolisesta työväestöstä peräti 75 % oli maatalouden ja sen sivuelinkeinojen työmiehiä. Esimerkiksi vapaus- ja sisällissodassa tämän ryhmän (itselliset, loiset, maatyöläiset) osuus punaisen puolen kaatuneista oli 16,1 % ja valkoisella puolella 8,7 % kun taas teollisuus- ym. työläisten osuus punaisten puolen kaatuneista oli korkeat 62,8 % ja valkoisella puolella vain 14,2 %. Maaseudun työväestö ei siten välttämättä tuntenut suojeluskuntatoimintaa ollenkaan niin vastentahtoiseksi kuin mahdollisesti suuri osa teollisuustyöväestöstä.³⁷³

Kaikki eivät välttämättä olleet mukana silkasta vapaaehtoisuudesta. Esimerkiksi joidenkin kartanoiden alustalaisten osalta liittymisen suojeluskuntaan saattoi olla myös laskelmoitua, mikäli isäntä tai työnjohtaja kuului suojeluskuntaan. Väinö Linna (1962) ilmaisi asian romaanissaan ”Täällä Pohjantähden alla” seuraavasti:

”Oli sentään Pentinkulmallakin yksi ihmisryhmä, jonka olossa ja elämässä ei juuri tapahtunut muutoksia. Nimittäin kartanon alustalaiset.” ... ”He asuivat edelleen pienissä mökeissään, joiden ikkunaruuuduista tirkisteli harmaita lapsenkasvoja niin paljon kuin niihin sopi, jos ohi kulki jotakin mielenkiintoista, kuten esimerkiksi herra itse. Mutta sitkeästi he jatkoivat elämäänsä niin kuin sammal kivenkolossa. Jotkut voivat vähän paremmin, jos perheenpää sattui olemaan voimakas mies. Sellainen sai aina vähän parempaa palkkaa mikäli liittyi ja kelpasi suojeluskuntaan. Sillä herra oli isänmaallinen, vaikka olikin ruotsinkielinen, ja soi mielellään, että hänen väkensä liittyi maanpuolustusjärjestöön. Monet työnsivät vastenmielisyytensä sisimpäänsä, sillä pehtori oli myös suojeluskunnassa ja harjoitusretkellä saattoi ottaa puheeksi ne ja ne ojat, jotka nyt kyllä ovat sillä ja sillä, mutta jotka oikeastaan kuuluisivat hänelle heinämaaksi.”³⁷⁴

Rajasuojeluskunnat

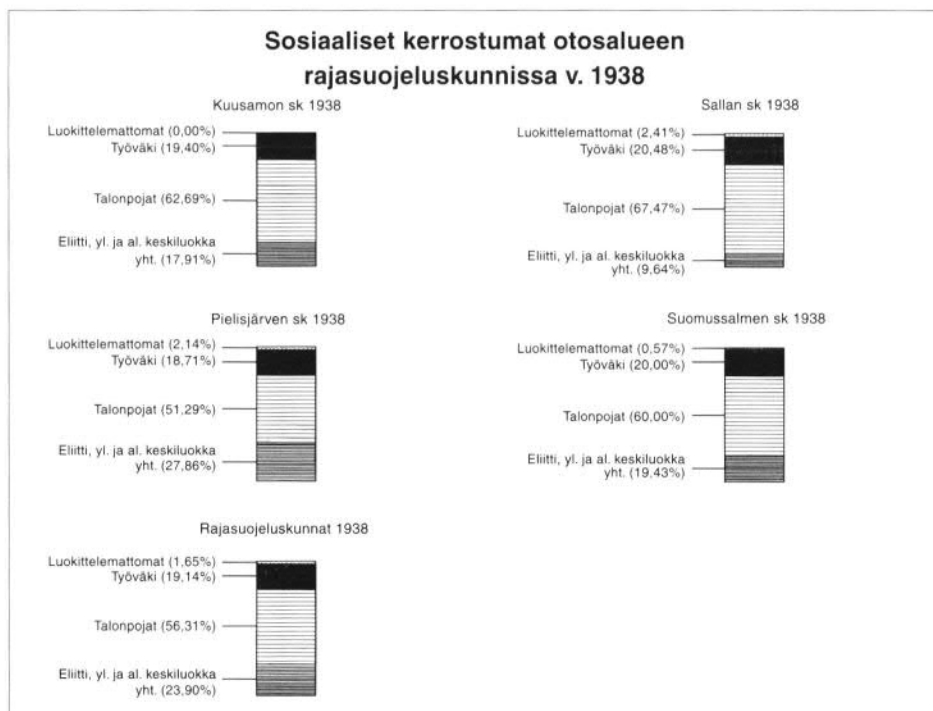
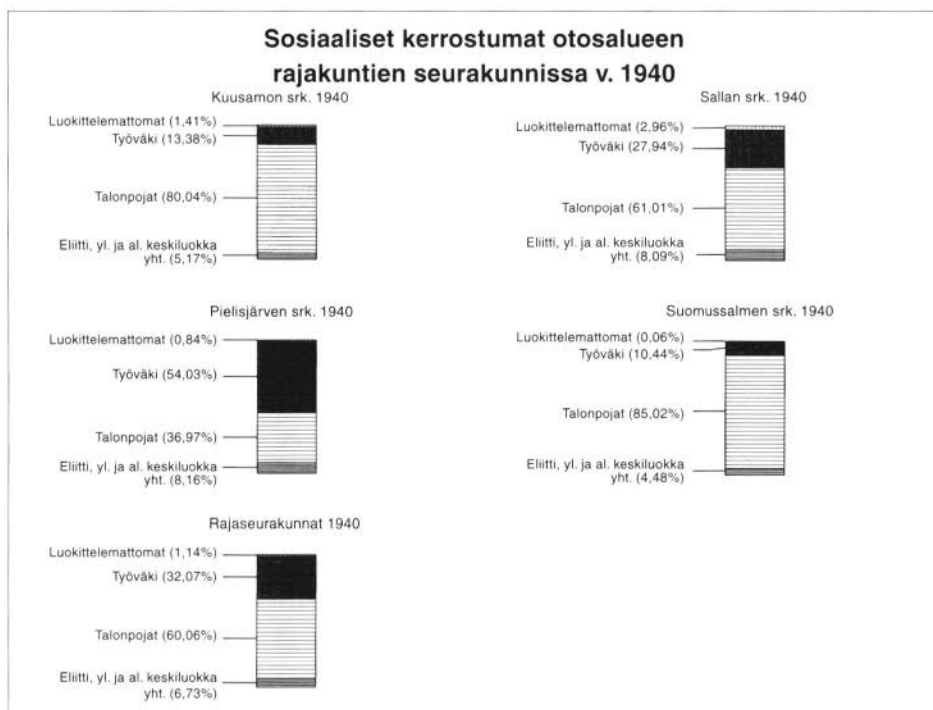
Rajasuojeluskuntien ja rajaseurakuntien sosiaalisten kerrostien jakauma muistuttaa ymmärrettävästi hyvin paljon maalaiskuntien tilannetta. Rajasuojeluskunnissa oli kuitenkin muihin maalaisuojeluskuntiin nähden se ero, että työväestö saatiin niihin keskimääräistä innokkaammin mukaan. Itse asiassa suojeluskuntaikäiset työmiehet olivat seurakuntien läsnä olevaan ja ammatissa toimivaan miespuoliseen väestönosaan suhteutettuna mukana rajasuojeluskunnissa aktiivisemmin kuin otoksen muissa suojeluskunnissa (kaavio 25 ja 41). Paavolan ruukin esimerkin perusteella edes tehdassuojeluskunnat eivät suuresta työmiesten määrästä huolimatta vetäneet suhteessa niin paljon työmiehiä kuin maalais- ja rajasuojeluskunnat, mikäli tarkastelussa otetaan huomioon koko seurakunnan ammatissa toimiva miespuolinen väestö eikä vain tehdasympäristön väestöä. Tosin jonkin suuren tehtaan kuten Kymintehtaan itsenäisen³⁷⁵ suojeluskunnan osalta tulos olisi todennäköisesti päinvastainen, vaikka tarkasteluun otettaisiin mukaan koko Kuusankosken seurakunnan läsnä oleva ammatissa toimiva miesväestö. Yllättävää kyllä, talonpojat olivat osassa rajaseudun suojeluskunnista hieman aliedustettuina.

Kuusamon ja Suomussalmen suojeluskunnat

Paikalliset erot olivat rajasuojeluskunnissa ja rajaseurakunnissa huomattavia. Esimerkiksi Kuusamossa ja Suomussalmella, missä pääosa työväestöstä oli maaseudun työmiehiä, nimenomaan työläiset olivat yliedustettuina suojeluskunnissa! Sama ilmiö oli todennäköisesti totta otoksen ulkopuolisista suojeluskunnista Ylikiimingissä³⁷⁶ ja ehkä joissakin muissakin maaseudun suojeluskunnissa. Kuusamossa maataloustyöläisten osuus koko seurakunnan läsnä olevasta vuonna 1940 ammatissa toimivasta miespuolisesta työväestöstä oli 73 % ja Suomussalmella peräti 99 %. Tulos on mielenkiintoinen ainakin viimemainitun osalta, sillä Suomussalmi oli erämaapitäjä, jossa suojeluskuntaa vastusti varsinkin suojeluskunnan alkuaikoina suhteellisen suuri vasemmisto.

Esimerkiksi savotoilla vasemmistolaiset saattoivat kiusata varsinkin nuorimpia suojeluskuntaan liittyneitä miehiä, koska nämä olivat ”porvarien porukassa”.³⁷⁷ Suurin paine olla liittymättä suojeluskuntaan oli selvästikin siis työväestöllä. Tämä myös näkyi otoksessa siten, että työväestön liittyminen Suomussalmen suojeluskuntaan oli vähäistä

Kaavio 41.

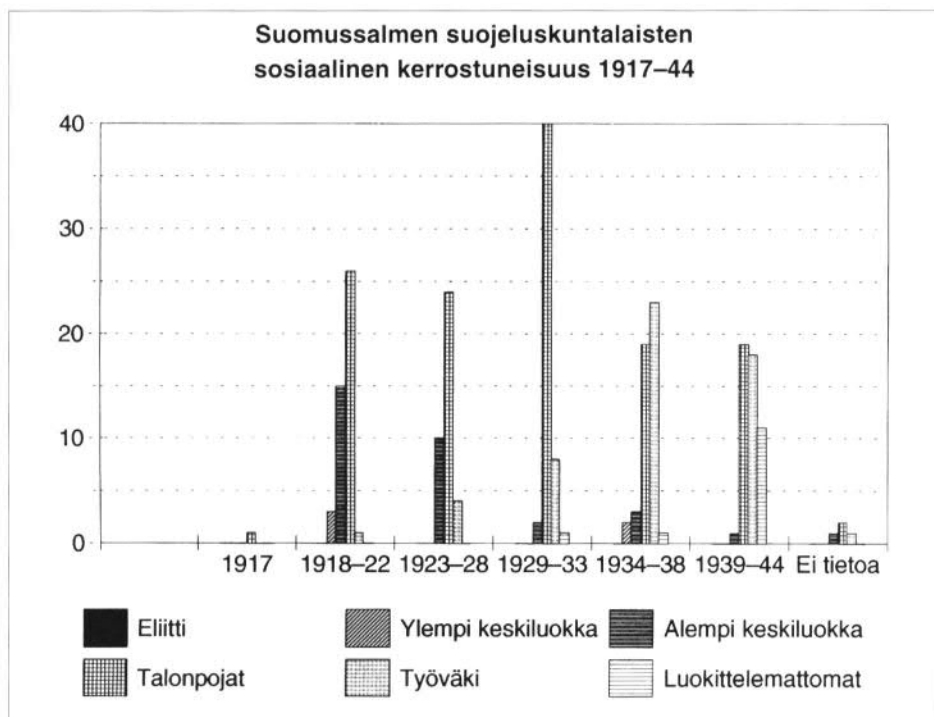


Lähteet: Liite 4, taulukko 9.

ennen lapualaisvuosia ja kommunistilakien (1930) säätämistä. Sitä, missä määrin nämä tapahtumat vaikuttivat liittymisiin, on kuitenkin vaikea arvioida. Joka tapauksessa tarkastelujaksolla 1929–33 eli yhteiskunnan oikeistolaistumisvuosina työväestö muodosti kuitenkin ensi kertaa toiseksi suurimman suojeluskuntaan liittyneiden ryhmän.

Siirryttäessä maanpuolustuksessa niin sanottuun aluejärjestelmään vuonna 1934 Suomussalmen suojeluskunnan tehtäväksi tuli kouluttaa etupäässä jalkaväkeä.³⁷⁸ Työväestön liittyminen runsaslukuisesti Suomussalmen suojeluskuntaan voi olla osittain seurausta siitä, että aluejärjestelmän myötä pääpaino jäsenhankinnassa oli asevelvollisuutensa suorittaneiden saamisessa jatkokoulutukseen. Asevelvollisista varusmiehistä oli työläis-taustaisia noin puolet. Vuonna 1937 Suomussalmen suojeluskunnan jäsenmäärä oli 291 miestä. Suojeluskuntaan liittyi enimmillään 5,8 % Suomussalmen miespuolisesta väestöstä. Jos taas tarkastelemme seurakunnassa läsnä olevaa ammatissa toimivaa miespuo-

Kaavio 42.



Lähteet: Liite 3.

Liittyneiden määrissä tarkastellen Suomussalmen suojeluskunta oli vuoteen 1928 asti selkeästi talonpoikien ja alemman keskiluokan liike. Vuosina 1934–38 työväestöstä liittyneet muodostivat Suomussalmen suojeluskunnan suurimman liittyneiden ryhmän. Sotavuosina talonpoikia liittyi otoksen perusteella suojeluskuntiin jälleen enemmän – tosin vain niukasti – kuin työväkeä.

lista väestöä, niin tällöin suojeluskunnan jäseniä oli noin 9 % suojeluskuntaikäisistä suomussalmelaisista.³⁷⁹

Ehkä tilannetta on hyvä katsoa myös Kuusamon osalta. Vaikka suojeluskunnan toiminta oli käynnistynyt vitkalleen, niin Kuusamossa siitä kehittyi lopulta vilkasta. Vuoteen 1928 mennessä suojeluskunnalla oli kymmenen paikallisosastoa, joissa toimi toista sataa jäsentä. Lapualaisvuosina jäsenmäärä kasvoi niin, että vuoden 1930 lopulla suojeluskuntaan kuului yli 350 miestä. Oulun suojeluskuntapiirin vuosikertomuksen perusteella syy lisääntyneeseen innokkuuteen oli kommunismia ja isänmaanpetturuutta vastaan syntynyt isänmaallinen kansanliike. Yhteiskunnan oikeistolaisuus näkyi suojeluskunnissa yleisemminkin jäsenmäärien kasvuna ja toiminnan aktivoitumisena.³⁸⁰ Piiriesikunta lähestyi kommunistien toiminnan kieltämisen jälkeen suojeluskuntaa kirjeellä, jossa kehoitettiin valppauteen kommunistien maanalaisen toiminnan varalta. Huomiota tuli kiinnittää erityisesti suojeluskuntien jäseniksi pyrkiviin henkilöihin: kontrolli kiristyi.³⁸¹

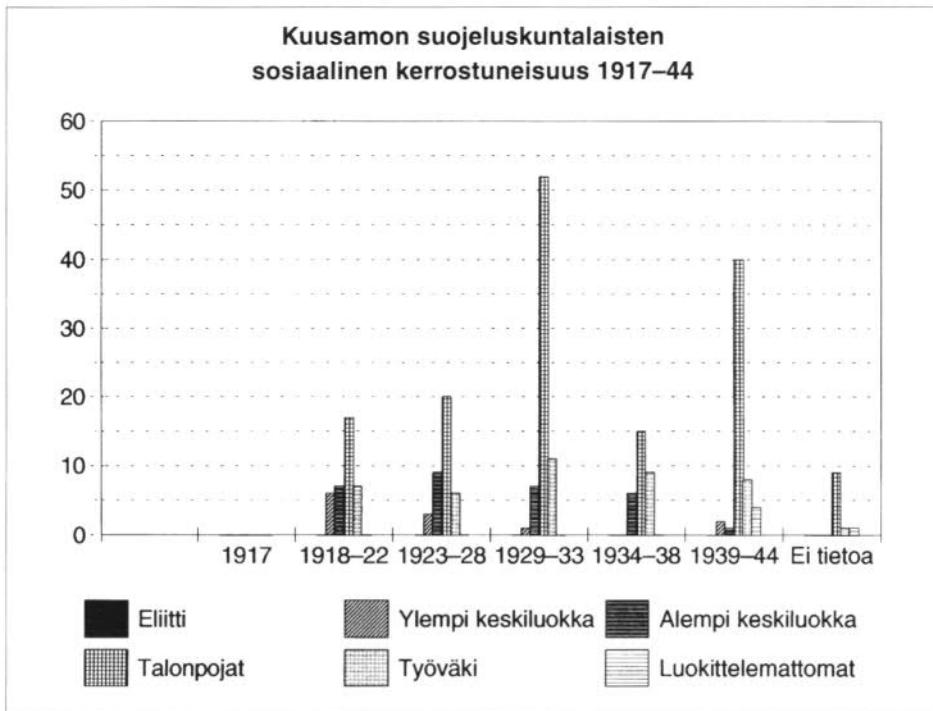
Oikeistolaisuuden radikalisoituessa Kuusamon suojeluskunta menetti jäseniä: vuonna 1932 jäsenmäärä laski 294:ään. Todennäköisin syy oli Mäntsälän kapinassa ja siitä seuranneissa kerrannaisvaikutuksissa. Suojeluskuntajärjestö maksoi Kuusamossa jäsenkatona suojeluskuntalaisten veljeilyn ulkoparlamentaarisille teille eksyneen lapuanliikkeen kanssa. Suojeluskuntien sisäinen lojaalisuusristiriitatilanne oli kieltämättä vaikea lapualaisvuosina, sillä lapuanliike rekrytoi jäsenensä pääasiassa suojeluskunnista. Suojeluskuntajärjestö sen sijaan oli irtisanoutunut lapualaisuudesta kesällä 1930 kieltämällä suojeluskuntapuvun käytön lapualaisyhteyksissä. Jäsenkatoa lisäsi Kuusamossa vielä se, että suojeluskuntalaisia poistettiin luetteloista, ilmeisesti laiskuuden vuoksi, peräti 17 kappaletta. Ahtaassa taloudellisessa tilanteessa varusteet haluttiin antaa niille, jotka olivat valmiimpia osallistumaan aktiiviseen toimintaan.

Jäsenmäärässä 300:n raja ylitettiin uudestaan vuonna 1934. Kasvun taustalla voi nähdä sen, että lapuanliikkeen ja yleensä oikeistoradikalismien heittävät varjot suojeluskuntain ympärille olivat hälvemässä. Myös siirtyminen aluejärjestelmään ja yhteiskunnallisten olojen rauhoittuminen saattoivat vaikuttaa jäsenmäärään. Ylipäänsä Oulun piirin suojeluskunnissa jatkui lähivuosina jäsenmäärissä kasvava suuntaus, ottamatta lukuun joitakin aivan pienimpiä suojeluskuntia, mitä vielä tehosti vuosikymmenen lopulla kiristynyt kansainvälinen tilanne. Vuonna 1938 jäseniä oli 341.³⁸²

Kuusamossa suojeluskunnan toimintaa ja varmaan myös maaseudun työmiesten liittymistä helpotti se, että Kuusamo oli hyvin oikeistolainen maaseutupitäjä. Esimerkiksi maailmansotien välillä pidetyissä eduskuntavaaleissa vasemmiston kannatus vaihteli 3–18 %:iin Kuusamossa annetuista äänistä. Parhaan tuloksen vasemmisto saavutti vuoden 1929 vaaleissa ja heikoimman vuonna 1936. Valtaosa kuusamolaisista kannatti maailmansotien välisenä aikana Maalaisliittoa, jonka kannatus säilyi vuotta 1925 lukuun ottamatta 60 %:n yläpuolella. Mainittuna vuonna, jolloin kommunistilokat ja kommunistien salainen toiminta olivat näyttävästi esillä julkisuudessa, kuusamolaiset ilmeisesti protestoivat kommunismia vastaan äänestämällä kokoomusta.³⁸³

1930-luvulla suojeluskunta ja sen poikaosastot sekä Lotta Svärd olivat – työväenyhdistyksen toiminnan pysyessä sangen pienissä puitteissa – miltei ainoat kuusamolaisia houkuttaneet harrastusmuodot. Harrastusmahdollisuudet vaihtelivat amunnasta, urheilusta ja leireistä elokuviin ja tansseihin. Poliittisista puolueista suojeluskunnan

Kaavio 43.



Lähteet: Liite 3.

Ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana Kuusamon suojeluskunnan jäsenistöön liittyi talonpoikien lisäksi melko tasaisesti alemman ja ylemmän keskiluokan sekä työväestön edustajia. Työväestö muodosti otoksen perusteella 1920-luvun lopulta alkaen toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän heti talonpoikien jälkeen aina järjestön lakkauttamiseen saakka 1944. Vilkkainta jäseneksi liittymisaikaa näyttäisivät olleen vuodet 1929–33 ja sotavuodet.

hyväksyivät Kuusamossa maalaisliitto ja kokoomus ja sitä vastustivat avoimesti vain kommunistit. Myös valtaherätysliike, lestadiolaisuus hyväksyi täysin suojeluskunnan periaatteet ja kannatti sen toimintaa.³⁸⁴ Vuonna 1939, ulkopoliittisen tilanteen kiristytessä, paikallisosastoja oli 17, joissa toimi peräti 430 jäsentä. Kun Kuusamon väkiluku oli samaan aikaan 14 209 henkeä, niin noin kolme prosenttia kuusamolaisista kuului suojeluskuntaan. Seurakunnassa läsnä olevasta ja ammatissa toimivasta miesväestöstä eli suojeluskuntaikäisistä suojeluskuntaan kuului arviolta 11 %.³⁸⁵

Talonpoikien aliedustus keskittyi otoksessa Kuusamon ja Suomussalmen suojeluskuntiin. Yhtenä keskeisenä syynä voi pitää pitkiä etäisyyksiä kirkonkylälle ja monilla myös paikallisiin kyläosastoihin. Kuusamo oli pinta-alaltaan läänin laajin, mutta samalla väkirikkain pitäjä.³⁸⁶ Absoluuttisilta jäsenmääriltään Kuusamon suojeluskunta oli Oulun suojeluskuntapiirin seitsemänneksi suurin vuonna 1919 ja toiseksi suurin suojeluskunta

vuodesta 1930 alkaen heti Oulun suojeluskunnan jälkeen. Kuntien väestömääriin suhteutettuna Kuusamon suojeluskunta oli jäsenmäärissään siitä huolimatta vasta kymmenes vuonna 1930: noin 3 % kaikista kuusamolaisista kuului tällöin suojeluskuntaan.³⁸⁷

Myös Suomussalmella toimintaa vaikeuttivat pitkät kulkuyhteydet kylistä kirkonkylälle: esimerkiksi Näljängän kyläosaston miehillä oli matkaa linnunteitse lähes 50 kilometriä, jonka vuoksi näljängäläiset rakensivat lopulta oman kyläosastotalon ja ampumaradan.³⁸⁸ Talonpoikien aliedustus voi olla osin seurausta myös siitä, että Pohjois-Suomessa oli paljon vähävaraisia pientilallisia, joiden oli tehtävä elannon saamiseksi ympäröiväisiä työpäiviä. Kun vapaa-aika muutenkin oli tiukilla, niin vaivalloisten yhteyksien takana olleet suojeluskuntien harjoitukset ja monta päivää kestävä leirit ja kurssit eivät jaksaneet innostaa.³⁸⁹

Kuolajärven (m. Sallan) ja Pielisjärven suojeluskunnat

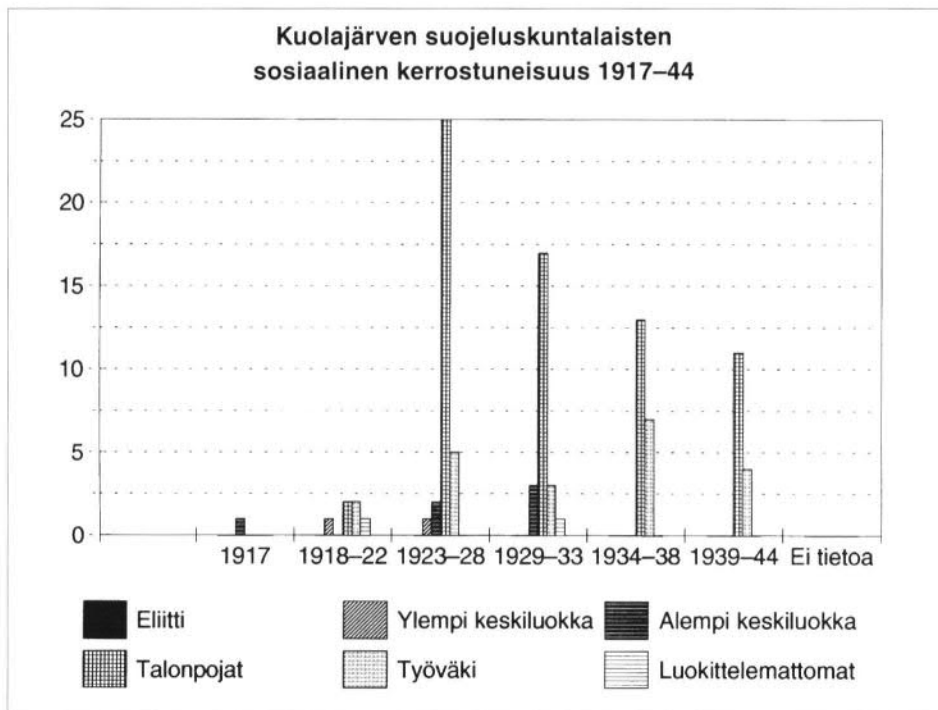
Kuolajärvellä eli myöhemmässä Sallassa työväki oli mukana lähes omalla määrällisellä painoarvolla ja talonpojat hieman suhteellista määräänsä lukuisammin (kaavio 41). Sallassa oli myöskin pitkät ja vaikeakulkuiset etäisyydet kirkonkylälle, mutta ongelma oli saatu 1930-luvun lopulla osin ratkaistua perustamalla alueelle toinen suojeluskunta, jonka nimeksi tuli Oulangan suojeluskunta.³⁹⁰ Seurakunnan vuoden 1940 väkilukutaulun perusteella Sallassa oli hyvin vähän perinteisiä maatalouden työmiehiä. Valtaosa työmiehistä (73 %) työskenteli puuteollisuuden alaisissa metsänhaku- ja uittotehtävissä. Suurimmat yritykset ja puutavaran ostajat 1930-luvun lopulla olivat Kemi-yhtiö ja Veitsiluoto Oy, muista yrityksistä mainittakoon Rosenlew ja Kemin Puutavarateollisuus. Paikkakunnan omista yrityksistä mainittakoon Sallan Saha ja Sähkö Oy, joka perustettiin Kuolajärven kirkonkylään 1924. Lisäksi Kuolajärven kuntaan perustettiin useita sahaosuuskuntia.³⁹¹ Työväestön kohtuullisen suuri edustus suojeluskunnassa saattaisi selittyä sillä, että puuteollisuuden yritykset suhtautuivat yleensä suosiollisesti suojeluskuntiin.

Huomionarvoista Sallan kohdalla on, etteivät alemman ja ylemmän keskiluokan edustajat olleet otoksen perusteella mitenkään korostuneesti mukana suojeluskunnassa, toisin kuin muualla yleensä. Siksi on ehkä perusteltua katsoa myös Kuolajärvi–Sallan suojeluskunnan vaiheita hieman perustellummin. Kuolajärvellä suojeluskunnan perustaminen ei ottanut kunnolla tulta alleen ennen vapaus- ja sisällissotaa. Pari poliisimiestä tosin yritti sellaista muodostaa tammikuun lopulla ja helmikuun alussa, mutta punaisten pelossa siihen ei saatu jäseniä. Pian tämän jälkeen paikallinen punakaarti raahasii poliisit, ilmiannon perusteella, työväentalolle syytettynä suojeluskunnan perustamispuuhista ja teki heille selväksi, että suojeluskunnan perustamisesta seuraisi kuolema.

Kemijärven suojeluskuntalaisten tulo Kuolajärven kirkolle 16. helmikuuta ja punakaartin pako Venäjän puolelle rauhoitti ihmisten mieliä. Kuolajärven suojeluskunta perustettiin vielä samana päivänä ja siihen liittyi syrjäkyliltä nuoria ja ikämiehiä oikein ”kilvalla”; nimiluettelon mukaan 272 miestä. Molemmat suojeluskuntaa aiemmin käynnistelleet poliisit valittiin esikuntaan, toinen heistä tuli sen päälliköksi. Muutoin esikuntaan kuului ainakin pari metsänhoitajaa, apteekkari, pankinjohtaja, kauppias ja pari talollista.³⁹² Myöhemmät tapahtumat antavat aiheen epäillä, ettei suojeluskunnan todellinen jäsenmäärä noussut näin korkeaksi.

Epävakaissa oloissa, mahdollisesti sotaväsymyksen ja Itä-Karjalan rauhattomuuden vuoksi, suojeluskuntatoiminta laantui pian Kuolajärven rajapitäjässä. Elokuussa 1918 annetun suojeluskunta-asetuksen jälkeen toimivaa suojeluskuntaa ei paikkakunnalle saatu perustetuksi. Ehkä haluttomuuteen osallistua suojeluskuntatoimintaan vaikutti myös muualta Suomesta tunnettu pelko siitä, että punaiset vielä kuitenkin keikauttavat valkoisen vallan nurinniskoin. Puutteellisten tietojen perusteella jäseniä olisi liittynyt vuonna 1918 vain yksi, 1920 yksi ja 1923 kaksi henkeä. Heistäkään yksikään ei ollut vannonut suojeluskuntavalaa, joten käytännössä paikkakunnalla ei ollut sodan jälkeen toimivaa suojeluskuntaa.³⁹³ Tässä mielessä Kuolajärven eli myöhemmin Sallan suojeluskunta kuului myöhäissyntyisiin, sillä se perustettiin uudelleen vasta vuonna 1926.³⁹⁴

Kaavio 44.



Lähteet: Liite 3.

Suojeluskuntaotokseen osui Kuolajärven suojeluskunnasta seitsemän henkilöä, jotka toimivat Kuolajärven tai jossakin muussa suojeluskunnassa vuosina 1917–22. Joukossa oli pari talonpoikaa, pari työmiestä, yksi alemman ja yksi ylempään keskiluokan edustaja sekä yksi sosiaaliselta kerrostumaltaan tunnistamaton. Jatkossa, suojeluskunnan perustamisen jälkeen, enemmistö liittyneistä oli kaiken aikaa talonpoikia, mutta työväestö muodosti toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän jo suojeluskunnan uudelleen perustamisesta alkaen.

Vaikka Kuolajärven suojeluskunnan toiminta lähti uuden jäsenistön myötä liikkeelle, niin 1930-luvun puolivälissä jäsenistössä esiintyi myös haluttomuutta suojeluskunta-toimintaan. Syiksi mainittiin suojeluskuntalaisten heikko taloudellinen asema sekä muutamien kylöosastojen huono suojeluskuntahenki. Parin vuoden päästä toiminta oli saatu uudelleen käyntiin jopa niin, että alueelle perustettiin toinen suojeluskunta, kuten edellä jo mainitsin.³⁹⁵

Itsenäisyyden alkuvuosina porvarilliset puolueet, etupäässä maalaisliitto, saavuttivat Kuolajärven kunnallisvaaleissa miltei poikkeuksetta enemmistön. Esimerkiksi vuoden 1924 kunnallisvaaleissa porvarilliset voittivat kaikki valtuustopaikat. Osasyynä lienee ollut se, että niin sanotun läskikapinan aikana punaisten aktiivisin aines meni Venäjälle. Asetelmat muuttuivat vuoden 1928 vaaleissa, jotka Kuolajärvellä pidettiin vasta lokakuussa 1929, jolloin valtuuston voimasuhteet vaihtuivat ensi kerran vasemmiston hyväksi luvuin 10–7. Kunnanvaltuuston puheenjohtajaksi valittiin kommunisti kunnes kommunistien toiminta kiellettiin vuonna 1930. Kommunistilakien seurauksena äänestysvilkaus laski alle puoleen vuoteen 1928 verrattuna. Kuolajärven kunnallisvaaleissa menestyi 1930-luvulla oikeistoradikalismi, mutta maalaisliitto säilytti silti asemansa valtuuston suurimpana ryhmänä toiseen maailmansotaan asti. Oikeistoradikalismi näkyi Sallan kunnassa siinä, että Isänmaallisella Kansanliikkeellä oli selkeästi enemmän kannatusta kuin muualla Koillis-Lapissa.³⁹⁶

On vaikea arvioida, miksi alemman ja ylemmän keskiluokan edustus lopultakin jäi tavanomaista vaatimattommaksi Kuolajärven suojeluskunnassa. Ehkä paikkakunnan kommunistien aktiivinen toiminta – joka ei ollut aivan väkivallatonta – 1920-luvulla, ja 1930-luvun alkuvuosien salainen maanalainen toiminta saivat ihmiset varovaisiksi. Kuolajärvellä pidetyssä maanpetosoikeudenkäynnissä vuonna 1934 peräti 26 kuolajärveläistä sai tuomion.³⁹⁷ Otos ei tue esitettyä olettamusta: sen perusteella alemman ja ylemmän keskiluokan vähäiset edustajat liittyivät suojeluskuntaan kommunistien toiminnan ollessa vielä aktiivista ja kun vasemmistolla oli enemmistö kunnallisissa päätöksenteossa eli 1920-luvun jälkipuoliskolla ja 1930-luvun alussa. Merkille pantavaa on, ettei otokseen vuoden 1934 jälkeen sattunut yhtään keskiluokan edustajaa.

Paremminkin otos viittaisi siihen, että keskiluokan edustajat, jotka Sallassa jakaantuivat tasaisesti – kun jätämme rajavartioston ja puolustuslaitoksen henkilöstön laskuista pois – maatalouden, teollisuuden ja käsityön, liikenteen ja kaupan sekä julkisen toiminnan viranhaltijoihin, saattoivat hakea turvaa suojeluskunnista kunnan vasemmistovallan ja kommunistien maanalaisen toiminnan vuosina. Mene ja tiedä? Yksi keskeinen syy keskiluokan vähäiseen edustukseen Sallan suojeluskunnassa on kyllä olemassa, ja se on se, että liki kolmannes (32 %) ryhmän edustajista oli rajavartioston palveluksessa: heillä ei ollut tarvetta kuulua suojeluskuntaan.³⁹⁸

Pielisjärven suojeluskunnassa taas työväki oli reilusti aliedustettuna ja talonpojat vahvasti yliedustettuna. Työväestön suhteellinen aliedustus oli osaksi seurausta työläisten suuresta määrästä Pielisjärven kunnassa, määrällisesti heitä oli paljon myös suojeluskunnassa – miltei viidennes sen jäsenistä vuonna 1938. Suuri osa laajan pitäjän työläisistä oli paperi- ja puuteollisuuden palveluksessa, enemmistö metsänhakkuu- ja uiittotehtävissä. On mahdollista, että monet kävivät töissä Lieksan tehtaissa ja uitossa – Pankakoskellahan toimi oma suojeluskunta – mutta asuivat kauempana, jolloin suojeluskuntatyölle ei edes syntynyt mahdollisuuksia. Todennäköistä on, että sosiaalidemokraattien vahva kannatus

Pielisjärvellä heijastui työväestön haluttomuutena osallistua suojeluskuntaan, joka välittömästi vapaus- ja sisällissodan jälkeen oli yrittänyt kaikin keinoin rajoittaa työväenliikkeen toimintaa.³⁹⁹ Talonpojilla taas oli paikallaan pysyvämminä paremmat mahdollisuudet osallistua kyläosastojen toimintaan.

Porvarillisen Suomen monet kasvot: työmiehistä herroihin

Otossuojeluskuntien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus vastasi työväestön osalta eniten paikallisyhteisöjen ammatti- ja elinkeinorakennetta rajasuojeluskunnissa, joissa työväen aliedustus oli vähäisintä. Seuraavaksi näin tarkasteltuna sijoittuivat maalais-, tehdas-, kauppala- ja kaupunkisuojeluskunnat mainitussa järjestyksessä.

Työväestö vähiten aliedustettuna – Työväestö eniten aliedustettuna
Rajask – Maalaisk – (Tehdassk) – Kauppalask – Kaupunkisk

Talonpojat olivat eniten yliedustettuina tehdassuojeluskunnissa verrattuna paikallisyhteisön ammatti- ja elinkeinojakaumaan. Tosin otos perustui näiltä osin vain Paavolan ruukin tehdassuojeluskuntaan eikä se ole siten välttämättä yleistyskelpoinen. Lisäksi talonpojat olivat yleensä lievästi yliedustettuina otoksen maalais- ja kaupunkisuojeluskunnissa mainitussa suuruusjärjestyksessä. Talonpoikien aliedustus keskittyi otoksessa kauppala- ja rajasuojeluskuntiin esitettyssä järjestyksessä.

Talonpojat yliedustettuna – *Talonpojat aliedustettuna*
 (Tehdassk) – Maalaisk – Kaupunkisk Rajask – Kauppalask

Alempi ja ylempi keskiluokka sekä eliitti olivat yleensä eniten yliedustettuina kauppala-suojeluskunnissa ja seuraavaksi eniten kaupunki-, tehdas-, raja- ja maalais-suojeluskunnissa tässä järjestyksessä.

Alempi ja ylempi keskiluokka – *Alempi ja ylempi keskiluokka*
sekä eliitti eniten yliedustettuna sekä eliitti vähiten yliedustettuna
 Kauppalask – Kaupunkisk – (Tehdassk) – Rajask – Maalaisk

Kaikkien otossuojeluskuntien sosiaalisen kerrostuneisuuden keskiarvotulokset ja edellä tekstissä esitetyn erillistarkastelun huomioon ottaen voimme yleistää, että työväestö oli aliedustettuna lähes kaikissa suojeluskunnissa. Vastaavasti talonpojat olivat yleensä suojeluskuntien yliedustetuina ryhmä, mutta myös alempi ja ylempi keskiluokka sekä eliitti olivat suojeluskunnissa selvästi yliedustettuina verrattuna näiden ryhmien ammatin- ja elinkeinonharjoittajien määrään paikallisyhteisöissä (vrt. kaavio 25). Sen sijaan suojeluskuntalaisten ammattien vertailu vain ei-sosialististen miesten ammatti- ja elinkeinorakenteeseen tuottaisi oletettavasti tuloksen, että suojeluskuntalaisten sosiaalinen kerrostuneisuus muistutti pienoiskoossa varsin hyvin porvarillisen Suomen ammatissa toimivien miesten jakaumaa.⁴⁰⁰

Suomen suojeluskuntalainen

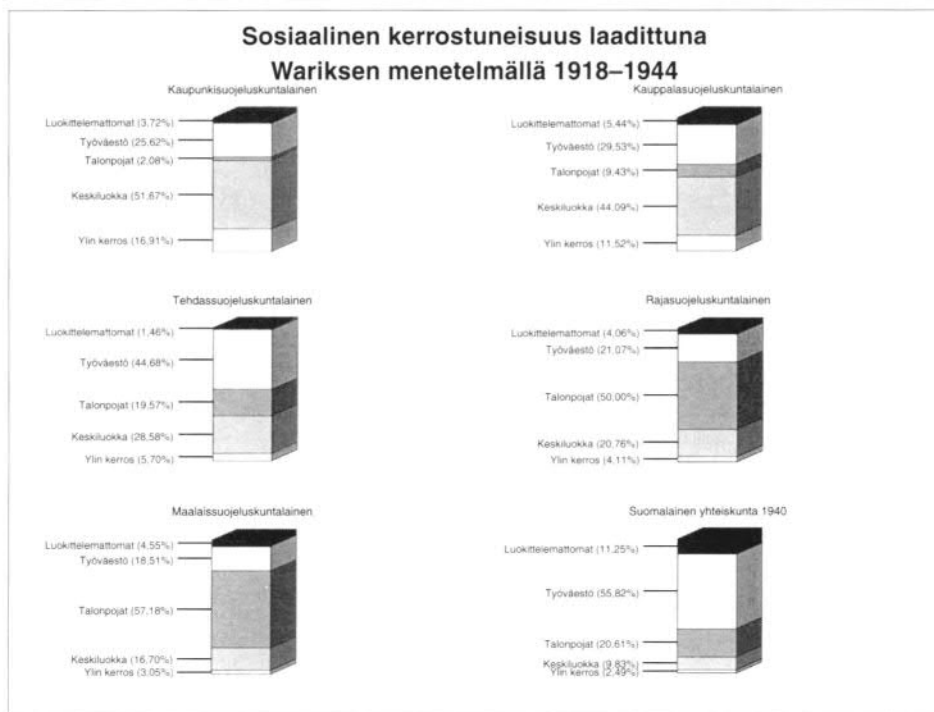
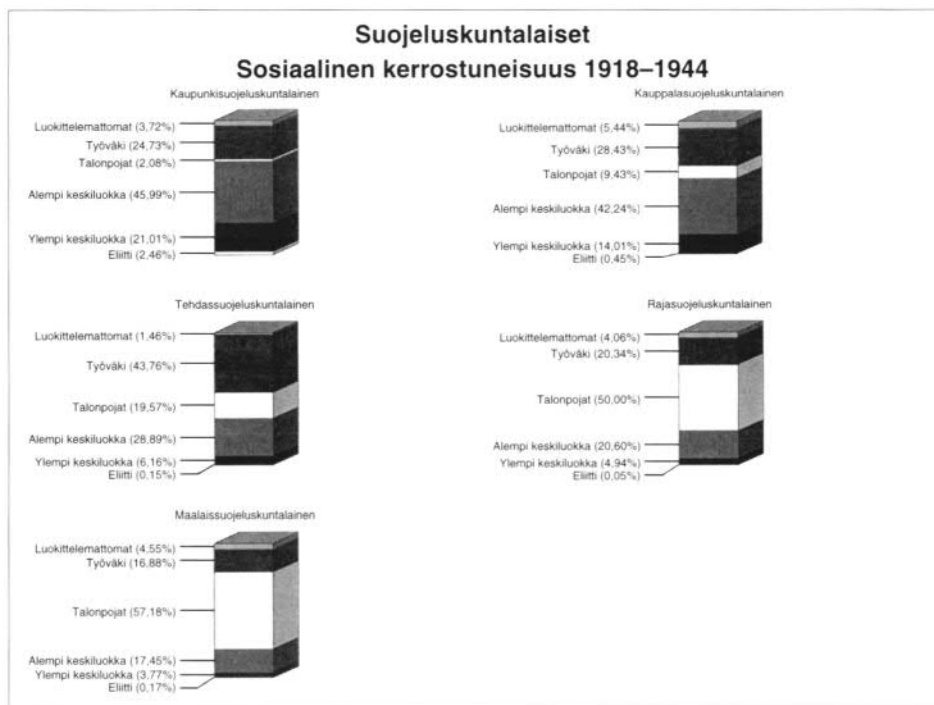
Suojeluskuntajärjestykseen liittyneet 1918–1944

Tarkasteltaessa kaupunki-, kauppala-, teollisuus-, maalais- ja rajasuojeluskuntiin liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden eroja yleiskuva oli talonpoikien, alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin osalta arvattavissa: talonpoikien osuus suojeluskuntalaisista kasvoi siirryttäessä puhtaasta kaupunkimaisesta asutuksesta kohti maaseutumaista asutusta. Alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin osalta tulos oli käänteinen eli mentäessä puhtaasta kaupunkimaisesta asutuksesta kohti maaseutumaista asutusta heidän osuutensa jäsenkunnasta väheni (kaavio 45).

Sen sijaan työväestön osalta tulos ei välttämättä vastaa täysin ennako-oletuksia. Eniten työväestöä liittyi odotetusti teollisuussuojeluskuntiin (keskimäärin 44 % jäsenistöstä) ja vähiten maalaisuojeluskuntiin, mutta otoksen perusteella työväestöä olisi liittynyt keskimäärin enemmän jäseniksi kauppaloissa kuin kaupungeissa. Helposti ajattelisi, että asia olisi juuri päinvastoin: kaupungeissa työväestöä oli eniten ja työläinenkin saattoi kuulua suojeluskuntaan 'anonyyminä' toisin kuin pienemmällä paikkakunnalla. Toisaalta kaupungissa 'anonyymin' oli helpompi myös jättää liittymättä suojeluskuntaan kuin kauppalassa, jossa sosiaalinen paine liittymiseen saattoi olla suurempi. Työväestön suhteellisesti hieman vähäisempi liittyminen suojeluskuntiin kaupungeissa voi olla myös seurausta siitä, että kaupungeissa poliittisuus ilmeni ehkä voimakkaampana kuin kauppaloitten tai taajaväkisten yhdyskuntien sisällä. Terävimmän kärjen kauppaloitten, aivan kuten maaseudunkin,⁴⁰¹ poliittisuudesta tappoi nähdäkseni se, että ihmiset olivat niissä enemmän riippuvaisia vuorovaikutuksesta toistensa kanssa kuin kaupungeissa, joissa tarvitsija saattoi valita avun tai palveluiden tarjoajan useammasta vaihtoehdosta. Lisäksi kauppaloitten asukkaat ja siten myös työmiehet olivat sotien välisenä aikana taustaltaan usein järjestään maalaisia,⁴⁰² joilla ei välttämättä ollut samantyyppistä kynnystä suojeluskuntiin liittymiseen kuin kaupunkien ehkä toisen polven työläisillä.

Edes työväestöstä liittyneiden runsas osuus jäsenistöstä (viidennes tai vajaa viidennes) raja- ja maalaisuojeluskunnissa ei ole yllätys, mikäli tulosta peilataan aiempaan tutkimukseen. Esimerkiksi vapaus- ja sisällissodassa valkoisten puolella kaatuneista noin viidennes tai neljännes oli työväestöä. Tällöin oli merkille pantavaa tosin se, että kaupunkien työläisiä oli joukoissa erittäin vähän.⁴⁰³ Viimeksi mainitun kanssa on ristiriidassa kuitenkin se, että tarkasteltaessa otoksen avulla kaupunki-, kauppala-, tehdas-, maalais- ja rajasuojeluskuntiin liittyneiden vapausotureiden sosiaalista taustaa vuosina 1918–44 kävi ilmi että suhteellisesti eniten työväestöä oli nimenomaan tehdas- ja kaupunkisuojeluskunnissa: ensin mainitussa 17 % ja jälkimmäisessä 15 % vapausoturijäsenistöstä. Kauppala-, maalais- ja rajasuojeluskuntien vapausoturijäsenissä työväestön osuus oli kussakin vain 8–9 %:n luokkaa.

Kaavio 45.



Lähteet: Liite 3 ja liite 5, taulukko 1.

Absoluuttisin lukumäärin tarkasteltuna ja otoksen erilaisten suojeluskuntien työläisvapaussoturien yhteen laskemisella päästään toki samankaltaiseen tulokseen kuin edellä, että 83 % vapaussotaan osallistuneesta työväestöstä tuli muualta kuin kaupungeista. Tosin aivan yhteismitallisia aineistot eivät ole, sillä muuttoliike vaikutti oletettavasti ajan myötä suojeluskuntien vapaussoturijäsenten sosiaalisen kerrostuneisuuden koostumukseen. Tehdas- ja kaupunkisuojeluskuntien osalta on tuloksessa otettava huomioon se, että valkoisella puolella taistellut työväestö oli paikoin halutumpaa työvoimaa kuin muu tarjolla ollut teollisuustyöväestö, jolloin entisiä maaseudun työmiehiin kuuluneita vapaussotureita saattoi muuttaa myös tehdaspaikkakunnille ja kaupunkiin. Edellä mainitut suhteelliset osuudet voivat siten kuvastaa osin muuttoliikkeen vaikutusta ja osin sitä, että kaupungeissa ja tehdaspaikkakunnilla sotaan osallistuneen työväestön rekrytointi suojeluskuntiin onnistui paremmin kuin maa- ja rajaseudulla sekä kauppaloissa eikä niinkään sodan aikaista tilannetta.⁴⁰⁴

Lähimpänä suomalaisen yhteiskunnan sosiaalista kerrostuneisuutta suojeluskuntaan liittyneiden sosiaalinen kerrostuneisuus oli tehdassuojeluskunnissa. Niissä talonpoikien suhteellinen osuus liittyneistä (20 %) oli liki täsmälleen sama kuin heidän suhteellinen osuutensa yhteiskunnassa (21 %) vuonna 1940 ja työväestöstäkin liittyneiden määrä (44 %) lähenteli heidän osuuttaan yhteiskunnassa (56 %). Tehdassuojeluskunnissakin selvästi yliedustettuna olivat kuitenkin alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin edustajat. Tehdassuojeluskuntiin heitä kuului keskimäärin 35 % vuosina 1918–44 liittyneistä kun tämän ryhmän osuus yhteiskunnassa vuonna 1940 oli noin 12 %. Kuten arvausta saattaa, niin verrattuna suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliseen kerrostuneisuuteen yliedustettuina suojeluskuntiin liittyneissä olivat yleensä talonpojat, alempi- ja ylempi keskiluokka sekä eliitti. Vastaavasti työväestö oli yleensä aliedustettuna.⁴⁰⁵

Sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimusmenetelmän vaikutus tuloksiin

Yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden erilaisten luokittelumenetelmien vaikutuksen selvittämiseksi tutkimustuloksiin tarkastelemme otosta sekä Pylkkäsen (2000) että Wariksen (1952) mittareilla (kaavio 45). Etuna omassa viisiportaisessa sosiaalisen kerrostuneisuuden tarkastelussani on nähdäkseni se, että sen avulla voidaan piirtää informatiivisempi kuva suojeluskuntalaisista kuin Wariksen neliportaisen jaottelun avulla. Haittapuolena viisiportaisessa jaottelussa on sen vertailtavuuden työläys aiempaan tutkimukseen, joka on perustunut pääosin Wariksen kehittämään neliportaiseen malliin. Kuten kaavioista on havaittavissa tulokset poikkeavat toisistaan lähinnä keskiluokan ja ylimmän kerroksen eli eliitin osalta: Wariksen menetelmällä osa tässä tutkimuksessa ylemmän keskiluokkaan sijoittuvista suojeluskuntalaisista tulee kirjatuksi ylimpään kerrokseen. Omassa jaottelussani eliitin osuus taas on suojeluskuntalaisten henkilökorttien puutteellisten ammatti- ja varallisuusmainintojen vuoksi liiankin vähäinen ja Wariksen jaottelusta puuttuvan ylemmän keskiluokan osuus näiltä osin vastaavasti hieman liian suuri. Toisaalta luokittelumenetelmän sisäiset jännitykset ja ristiriitaisuudet oletettavasti syövät osan virheistä eri sosiaalisten kerrostumien väliltä. 'Totuus' löytynee jostakin näiden kahden luokittelutavan välimaastosta. Wariksen menetelmällä kerättyä tietoa

työväestön suhteellisesta määrästä eri tyyppisissä suojeluskunnissa ovat 1–2 % korkeammat kuin omat laskelmani. Kuten on huomattavissa, luokittelutapojen ero on tuloksen osalta näiltä osin käytännössä merkityksetön (kaavio 45).

Piirrettäessä kuvaa *suojeluskuntalaisten* sosiaalisesta kerrostuneisuudesta on muistettava, ettei yhtä ja samanlaista suojeluskuntaa tässä suhteessa ollut. Tietyin, otoksen edustavuuteen ja sosiaalisen kerrostuneisuuden mittaamiseen liittyvin varauksin pyrimme kuitenkin muodostamaan kuvan 'keskivertosuojeluskunnan' jäsenten sosiaalisesta kerrostuneisuudesta: pääosa suojeluskuntiin vuosina 1918–1944 liittyneistä eli liki kaksi viidestä (38 %) oli talonpoikia, reilu neljännes (27 %) alemmaa keskiluokkaa ja vajaa neljännes (23 %) työväestöä. Ylemmän keskiluokan osuus liittyneistä oli vajaa kymmenesosa (8 %) ja yhteiskunnalliseen eliittiin kuului keskimäärin aina yksi suojeluskuntalainen kahta sataa kohti (0,5 %). Sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan tuntemattomiksi jäi noin neljä prosenttia suojeluskuntalaisista (kaavio 46).

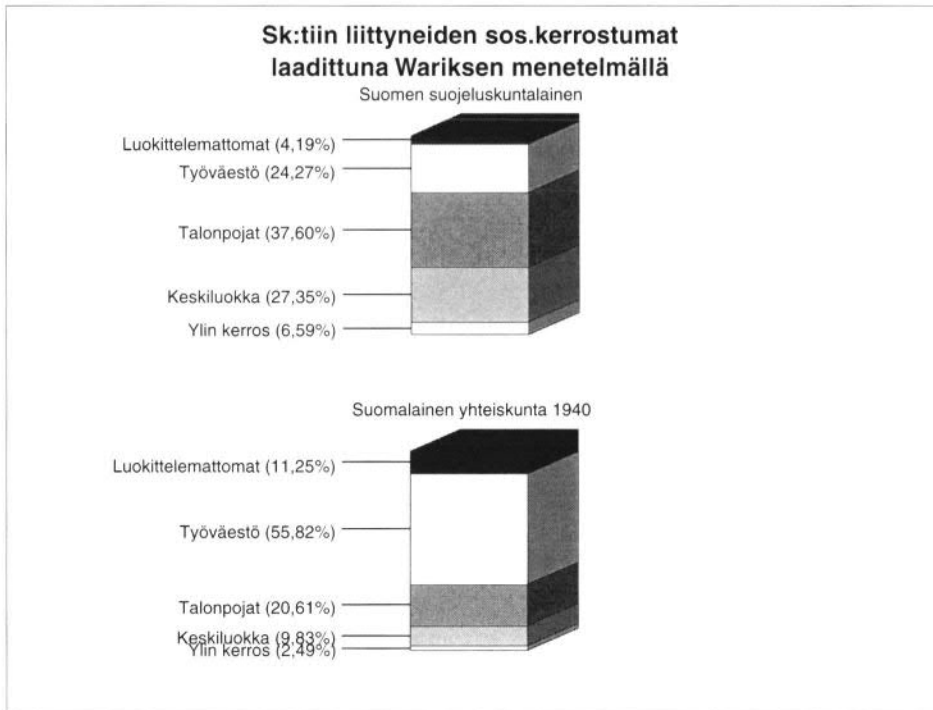
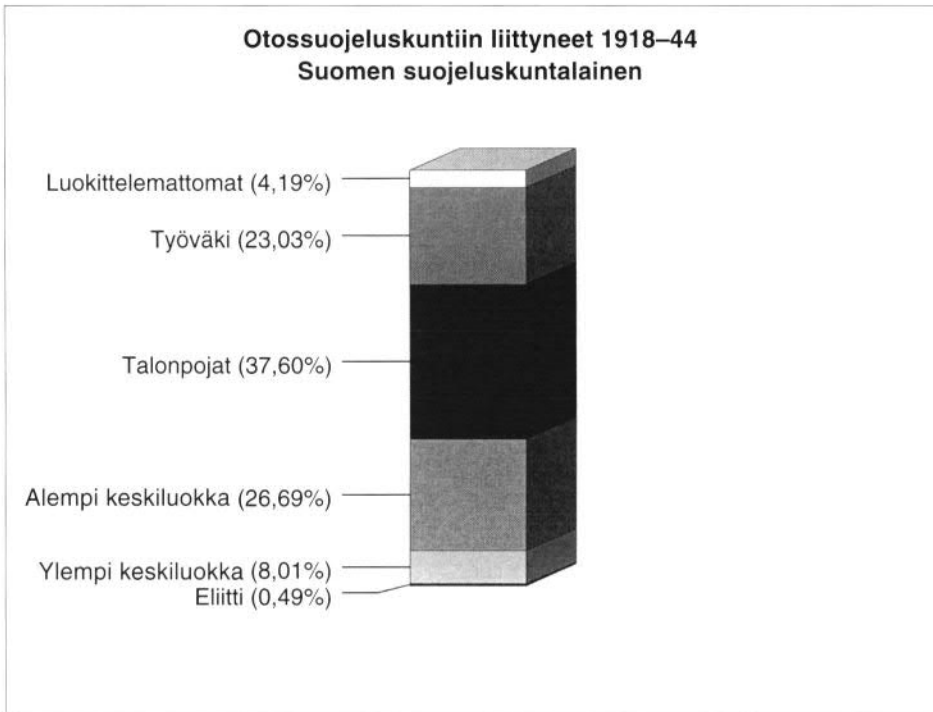
Wariksen luokittelulla käsiteltyinä otoksen tulokset eivät juuri poikkea omistani: työväestön osuus suojeluskuntajäsenistöstä on vain reilun prosentin (1,2 %) verran suurempi kuin omassa viisiportaisessa jaottelussani. Tämä on pääosin seurausta siitä, että kun Wariksen luokittelussa sosiaaliselta asemaltaan tunnistamattomat käsityöläiset on laskettu työväestöön niin omassa jaottelussani heidät on sijoitettu alempaan keskiluokkaan. Etuna menetelmässäni näen sen, että näin voidaan laskea työväestön minimimäärä suojeluskunnissa, mutta haittana sen että alemman keskiluokan osuus hieman kasvaa työväestön kustannuksella. Tutkimuksen alussa tekemäni olettamus siitä, että ammatti-asemaltaan tuntemattomat suojeluskuntaan liittyneet käsityöläiset olivat todennäköisemmin yrittäjiä kuin työväkeä saa tukea Suojeluskuntain yliesikunnan 1933 tekemästä tutkimuksesta:⁴⁰⁶ sen mukaan käsityöläisammattinharjoittajien osuus jäsenistöstä oli noin 1,3 % eli liki täsmälleen saman verran, jonka käsityöläisten erottaminen jaotteluni mukaisesti työväestöstä keskiluokkaan tuotti.

Wariksen käyttämä keskiluokka vastaa suurelta osin oman jaotteluni alemmaa keskiluokkaa, joten näiltä osin tulokset eivät juuri poikkea keskenään. Sen sijaan Wariksen luokittelun mukainen ylin kerros, joka suurelta osin tarkoittaa samaa kuin oman luokitteluni ylempi keskiluokka ja yhteiskuntaeliitti yhdessä, jää osuudeltaan pari prosenttiyksikköä vähäisemmäksi. Siinä missä Wariksen luokittelun mukainen jaottelu tuottaa hieman enemmän työväkeä suojeluskuntiin, niin oma sosiaalisen kerrostuneisuuden mukainen jaotteluni korostaa hieman enemmän herrojen (ylin keskiluokka ja eliitti) osuutta suojeluskuntien jäsenistöstä.

Kaupunkimaiset ja maaseutumaiset suojeluskunnat

Kaupunkimaiset (kaupunki-, kauppala- ja tehdassuojeluskunnat) ja *maaseutumaiset* (maalais- ja rajasuojeluskunnat) suojeluskunnat poikkesivat keskimäärin huomattavasti toisistaan. Siinä missä talonpojat muodostivat yksin keskimäärin yli puolet (55 %) maaseutumaisiin suojeluskuntiin liittyneistä, niin kaupunkimaisissa suojeluskunnissa vastaavaa yhtenäistä enemmistöä ei ollut. Sen sijaan alempi ja ylempi keskiluokka sekä eliitti yhteenlaskettuna muodostivat vastaavanlaisen (55 %) 'voimaryhmän' kaupunkimaisissa suojeluskunnissa talonpoikien osuuden rajoituessa noin kymmenesosaan (10 %)

Kaavio 46.



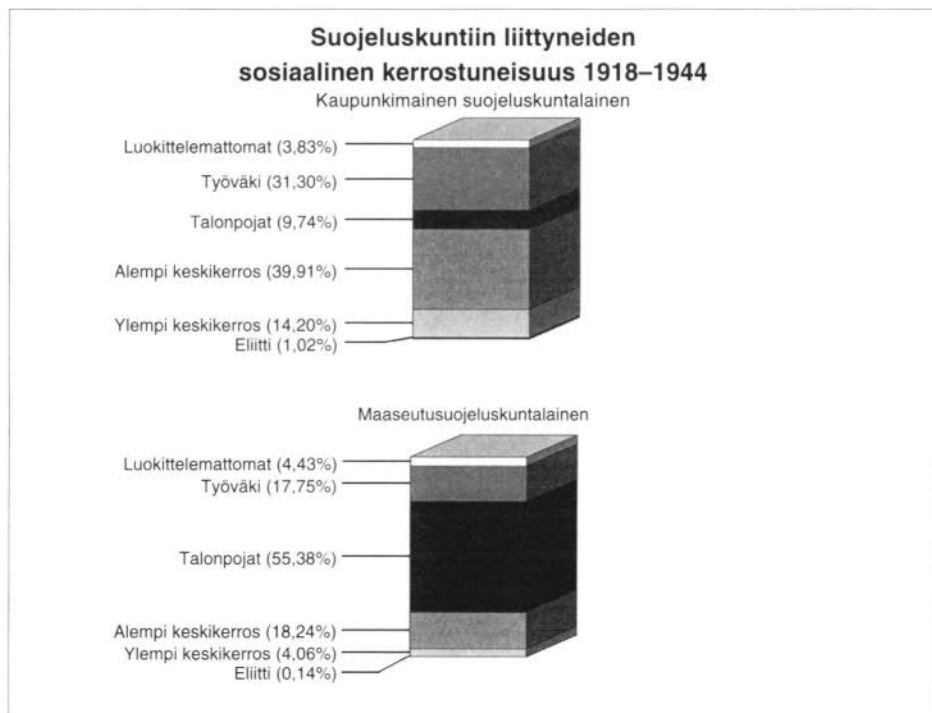
Lähteet: Liite 3 ja liite 5, taulukot 1 ja 2; Waris 1952, 184.

liittyneistä. Alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin yhteenlaskettu osuus maaseutumaisissa suojeluskunnissa oli vastaavasti reilu viidennes (22 %) liittyneistä (kaavio 47).

Työväestöä kaupunkimaisiin suojeluskuntiin liittyneissä oli peräti vajaa kolmannes (31 %) ja maaseutumaisissa suojeluskunnissa vajaa viidennes (18 %). Osin tämä selittyy sillä, että kun vuonna 1940 maatalousväestöstä noin 47 % oli päähenkilön ammatin mukaan laskettuna maataloustyöläisiä, niin kaupunkimaisissa asuinyhteisöissä teollisuuden ja käsityön työntekijöiden osuus teollisuusväestöstä oli 88 %. Vastaavasti palveluskunnan, työmiesten ja merimiesten osuus oli 76 % liikenneväestöstä ja kaupan palveluskunnan sekä työntekijöiden osuus oli 54 % kauppaväestöstä. Maaseutumaisissa kunnissa työväkeä oli siis luontaisesti vähemmän kuin kaupunkimaisissa kunnissa.⁴⁰⁷

Luokittelemattomien osuus oli maaseutumaisissa ja kaupunkimaisissa suojeluskunnissa jäsenistöstä pyöreästi neljä prosenttia. Edellä esitettyyn on tehtävä se varaus, että kaupunkimaisen suojeluskuntalaisen keskiarvotyypissä kaupunkisuojeluskuntalaiset ovat aliedustettuina kun taas kauppala- ja tehdassuojeluskuntalaiset ovat yliedustettuina (kaavio 47). Käytännössä tämä tarkoittanee sitä, että kaupunkimaiseen suojeluskuntaan kuului todellisuudessa keskimäärin hieman enemmän alemman ja ylemmän keskiluokan sekä eliitin edustajia ja hieman vähemmän työväestön ja talonpoikien edustajia kuin yllä on esitetty.

Kaavio 47.



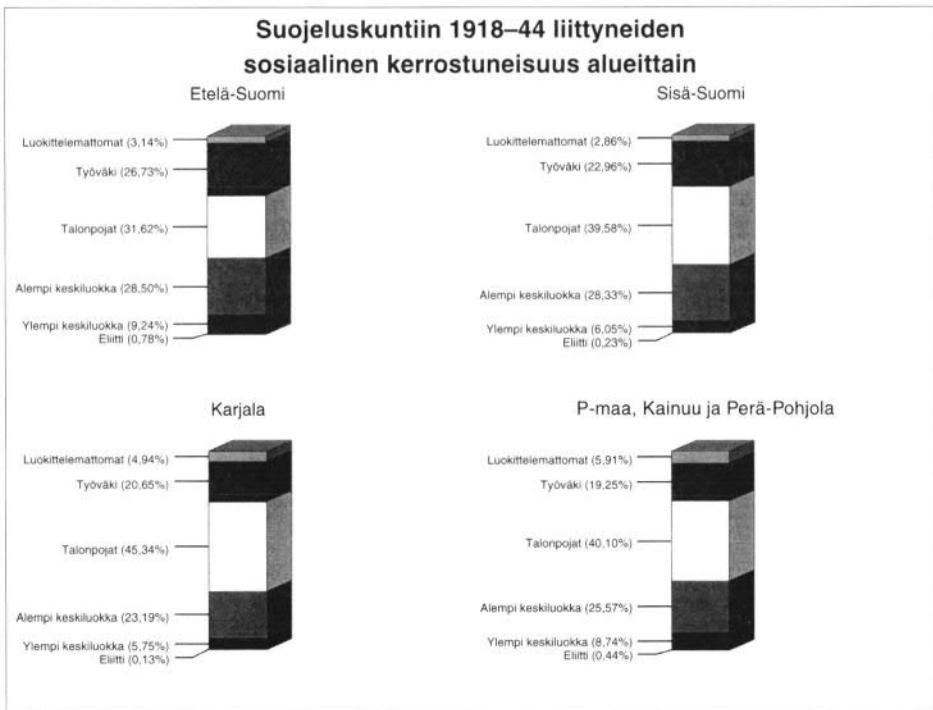
Lähteet: Liite 6.

Maantieteellinen nelijako -tarkastelu

Tarkasteltaessa suojeluskuntiin liittyneiden sosiaalista kerrostuneisuutta 1918–44 *maantieteellisen nelialuejaon Etelä-Suomi, Sisä-Suomi, Karjala ja Pohjanmaa* (Pohjanmaa, Kainuu ja Perä-Pohjola) avulla huomataan, etteivät erot eri alueiden välillä ole mullistavia ja nekin selittyvät todennäköisesti pääosin alueellisten ammatti- ja elinkeinorakenteen erojen perusteella. Työväestöä liittyi ymmärrettävästi eniten Etelä-Suomen suojeluskuntiin, missä heitä oli otossuojeluskunnissa keskimäärin yli neljännes. Muuallakin työväkeä oli jäsenistössä vajaan tai reilun viidennes jäsenistöstä. Leimallisesti suojeluskunnat olivat kaikilla maantieteellisillä tarkastelualueilla talonpoikaisia. Heidän suhteellinen osuutensa liittyneistä vaihteli vajaan kolmanneksesta 45 prosenttiin: vähiten talonpoikia oli jäsenenä Etelä-Suomessa ja eniten Karjalassa.

Alemmasta keskiluokasta liittyneiden osuus otosjäsenistöstä vaihteli vajaan neljänneksestä reiluun neljännekseen ja suurimmat suhteelliset keskittymät olivat Etelä- ja Sisä-Suomessa. Ylemmstä keskiluokasta liittyneiden edustus vaihteli kuudesta yhdeksään prosenttiin: Etelä-Suomen lisäksi heitä oli liittyneissä runsaimmin – ehkä yllättävästikin – Pohjanmaalla, Kainuussa ja Perä-Pohjolassa. Varsinaisesta yhteiskuntaeliitistä liittyneiden osuus jäi kaikilla tarkastelualueilla selvästi alle yhteen prosenttiin jäsenkunnasta. Sen edustus suojeluskunnissa näyttäisi olleen voimakkainta samoilla alueilla

Kaavio 48.



Lähteet: Liite 7.

kuin ylemmän keskiluokankin kohdalla – tosin eliitin osalta otosaineiston tuloksissa voi olla selviä alueellisia vääristymiä, johtuen osittain otosalueisiin ja -määrään vaikuttavista valinnoista sekä siitä, että eliitin osuus otoksessa on erittäin vähäinen (61 tapausta 12 546:sta). Erot kaupunkimaisten ja maaseutumaiden suojeluskuntien välillä eri alueilta ovat pitkälti samankaltaisia kuin edellä selvitetyssä koko maan yleiskuvassakin.

Porvarillisuus oli seurausta vasemmiston sodassa menettämästä luottamuksesta

Suojeluskuntajärjestöllä ei ollut ulkomaisia esikuvia, vaan se oli kansalaisten omasta aloitteesta ensimmäisen maailmansodan aikana syntynyt vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö.⁴⁰⁸ Se ei kuitenkaan elänyt kansainvälisessä tyhjiössä, vaan yhteyksiä ulkomaisiin vastineisiin.⁴⁰⁹ Suomen suojeluskunnat olivat yksi ensimmäisen maailmansodan mullistusten seurauksena syntyneistä ja yhteiskunnallisiin ristiriitoihin juontuneista aseellisista järjestöistä Euroopassa. Läheisin niistä oli Viron Kaitseliit. Suojeluskuntajärjestöllä Suomessa oli kuitenkin useita erityispiirteitä kuten se, että suojeluskunnille tarjosivat tukea ja pohjaa kaikki porvarilliset ryhmät eivätkä vain jotkin niistä kuten eri järjestöjen oli laita Unkarissa, Romaniassa, Itävallassa tai Saksassa.⁴¹⁰ Useimpien ulkomaiden aseellisten järjestöjen jäsenistön rakenne oli tästä syystä oletettavasti kapeammalla pohjalla kuin Suomen suojeluskuntien. Sen sijaan Viron veljesjärjestön ammatillinen rakenne oli Hakkapeliitassa julkaistujen vuoden 1931 tietojen mukaan hyvin lähellä Suomen suojeluskuntajärjestön selvittämää suojeluskuntalaisten vuoden 1933 ammatillista rakennetta, mikäli tiedot ovat luotettavia ja luokittelutavaltaan jotenkin vertailukelpoisia:

	Viron sk 1931 (%)	Suomen sk 1933 (%)
Maanviljelijöitä	48,46	51,62
Virkamiehiä ja virkailijoita	16,07	14,99
Työväestöä	19,70	14,27
Opiskelijoita	8,40	6,62
Palveluskuntaa	..	5,91
Muita elinkeinonharjoittajia	(3,8)?	5,66
Luokittelemattomat	3,50	0,93
Yhteensä	99,9	100,0

Viron veljesjärjestössä työväestöön kuului suhteellisesti huomattavasti vähemmän teollisuustyöväkeä kuin Suomen suojeluskuntajärjestössä. Pääosa virolaisista työmiehistä tuli maatalouden piiristä kun taas Suomen suojeluskuntiin liittynyt työväestö jakaantui tasaisesti maatalouden, teollisuuden ja muun työväestön ammatteihin. Yllä esitetty jaotelu on nähtävä vain suuntaa antavana, sillä luokittelutavat poikkesivat jossain määrin toisistaan. Siitä ei esimerkiksi käy ilmi se, onko virolaisen veljesjärjestön selvityksessä sisällytetty työväestöön sellaisia ammatinharjoittajia, jotka Suomen suojeluskuntajärjestön selvityksessä luokiteltiin palveluskuntaan.

Suomea ja Baltiaa lukuun ottamatta edellä mainittujen maiden aseelliset järjestöt ei-

vät joutuneet vastaamaan sisäisen uhkan lisäksi suoraan ulkoiseen uhkaan. Suomi ei myöskään ollut verrannollinen itäisen ja keskisen Euroopan pienvaltioihin, joissa parlamentaarista demokratiaa ei hyväksytty vaan joissa armeijaan nivoutuneet joukot noudattivat omia lakejaan omien tarkoituksensa edistämiseksi.⁴¹¹ Suomen suojeluskuntajärjestö oli alusta alkaen alisteinen valtiojohdolle ja osa tasavallan sotavoimaa.⁴¹²

Suojeluskuntajärjestön tarkoitusperänä oli Suomen vapauden ja sisäisen järjestyksen turvaaminen. Voidaan kysyä, olisiko demokraattinen poliittinen järjestelmä ollut Suomessa edes ajateltavissa ilman suojeluskuntajärjestöä. Moskovassa 1918 perustettu Suomen Kommunistinen Puolue lähetti esimerkiksi keväällä 1919 Suomeen parikymmentä punaupseeria perustamaan uusia punakaarteja ja opastamaan niiden jäseniä aseiden käytössä. Elokuun 17 päivän Punasotilaassa nimimerkki ”Suojeluskuntalainen” pelkisti: ”On tehtävä itselleen selväksi, että vain voittamalla suojeluskuntalaiset saadaan Suomeen perustetuksi työläisten ja talonpoikain Suomi.” Syksyllä 1919 SKP:n 2. puoluekokous taas julisti ulkopoliittiseksi tavoitteekseen, että Suomi vallankumouksen jälkeen liittyisi ”Venäjän ja muitten syntyväin proletaaristen Neuvosto-tasavaltojen yhteyteen”. Toimintaohjeita ja rahaa virtasi Moskovasta SKP:ltä ja neuvostojohdolta kommunistien vallankumoustarkoituksiin.

Ei ollut ollenkaan varmaa, olisiko yleiseen asevelvollisuuteen perustunut vähäinen sotaväki yksistään pystynyt takaamaan yhteiskuntajärjestystä maassa ulkoisten uhkakuviin toteutuessa. Kuvaavaa on, että varuskuntia oli vain muutamalla paikkakunnalla, mutta suojeluskunta oli miltei jokaisessa kunnassa. Esimerkkejä maailmanvallankumouksen uhkasta ei tarvinnut hakea Suomenlahden etelärantaa edempää. Saksalaisten antauduttua maailmansodan länsirintamalla marraskuussa 1918 Neuvosto-Venäjä aloitti hyökkäyksen Viroon samalla syntyneen osittaisen valtiotyhjön täyttämiseksi. Virolaiset kykenivät kuitenkin järjestämään vastarinnan ja karkottamaan bolshevikit maasta helmikuun loppuun 1919 mennessä. Rauhanneuvottelut käynnistyivät syyskuussa, mutta lopullinen rauha Viron ja Neuvosto-Venäjän kesken solmittiin vasta 2.2.1920. Vallankumouksen voimakkuudesta ja yhteiskunnallisesta epävakauksesta Suomessa kertoo jokin se, että suojeluskunnat vartioivat itsenäisyyden alkuvuosina omien asevarastojensa lisäksi sotilaallisesti tärkeitä kohteita kuten rautatiesiltoja. Suojeluskuntalaisia käytettiin tarkoitukseen, koska asevelvollisuusikäluokka oli aivan liian vähäinen kyetäkseen huolehtimaan Suomen kaikista turvallisuustarpeista.

On myös huomattava, että kommunistien kiihotustyö oli aktiivisinta niillä paikkakunnilla, joissa suojeluskuntia ei toiminut tai joissa niiden toiminta oli jokseenkin olematonta. Esimerkiksi helmikuun 1922 alussa Suomea ravitsutteli tieto punaisen vallankumouksen käynnistymisestä eli niin sanotusta Sallan – Kuolajärven ”läskikapinasta”. Tämä ”ratkaiseva taistelu kapitalisteja vastaan”, joka lopulta kuihtui lähinnä SKP:n omavaltaiseksi ryöstöretkeksi, sai alkunsa nimenomaan paikkakunnalla, jossa ei käytännössä vielä ollut omaa suojeluskuntaa. Tässä mielessä suojeluskuntien merkitystä demokratiin takuumiehienä ei tule väheksyä. Toisaalta on muistutettava, että suomalaiset olivat muun muassa kouluttaneet, esimerkiksi Hyrynsalmella, bolshevikkihallitusta vastaan nousseita Itä-Karjalan metsäsissijä, joten läskikapina voidaan nähdä osaksi myös jälkimmäinkeinä Itä-Karjalan kansannousuun sekaantumisesta.

Pystyessään itse vaikuttamaan jäsenistönsä koostumukseen suojeluskuntajärjestö käytännössä pidatti itsellään suuren osan yhteiskunnan sisäisestä kontrollivallasta. Tässä

mielessä suojeluskunnat olivat kiistatta valkoisen Suomen perinnönkantajia. Kommunistien poissaolo suojeluskunnista on helppo ymmärtää, sillä kommunistipuolue oli laitton vuoteen 1944 saakka. Suojeluskunnat olivat valkoisen Suomen voimatekijä, joka hillitsi kommunistien vallankumousaikeita. Sosiaalidemokraattien jättäminen pois suojeluskunnista oli myös seurausta siitä, että osa vasemmistoa oli vuonna 1918 noussut aseelliseen kapinaan laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan ja että kommunisteilla oli yhä 1920-luvun alussa salaista yhteistyötä sosiaalidemokraattien vasemmistosiiven kanssa. Suojeluskuntien porvarillisuus oli seurausta vasemmiston sodassa menettämästä luotamuksesta. Toisaalta suojeluskunnat olivat tässäkin vain aikansa tuote: esimerkiksi pelkkä ajatus porvarien ja sosialistien yhteisestä hallituksesta oli sekin 1920-luvulla mahdoton. Se ei silti estänyt sosiaalidemokraatteja muodostamasta vähemmistöhallitusta 1926.

Yhteiskunnallisella tasolla valkoinen itsenäistynyt Suomi siis salli demokratian ja oli valmis tarvittaessa puolustamaan sitä sotaväen ja suojeluskuntien voimatoimin, mutta samalla se halusi viime kädessä suojeluskuntien avulla varautua aseellisesti vasemmiston mahdolliseen uuteen väkivaltaiseen vallankaappausyritykseen. Jos eivät porvarit ja sosiaalidemokraatit olleet valmiit istumaan samassa hallituksessa, kuinka he olisivat olleet valmiit toimimaan yhteistuumin aseellisessa vapaaehtoisjärjestössä.⁴¹³

Suojeluskunnat 1917–1944: ’porvarillisista luokkakaarteista’ vapaaehtoiseksi maanpuolustusjärjestöksi

Edellä selvitetyn perusteella suojeluskuntien jäsenistössä voidaan erottaa vuosina 1917–18 karkeasti ottaen kolme erilaista vaihetta, joihin kuhunkin mahtui tietystä jatkuvuuden perinteestä huolimatta myös jatkumon päättyminen:

1) Palo- ja järjestyskunta- sekä kunnallisten suojeluskuntien vaihe, jolloin jäsenistöön liittyi jossain määrin väestöä kaikista kansankerroksista. Perustavanlaatuisena motiivina useille jäseniksi liittyneille oli yhteiskuntarauhan turvaaminen. Monille jäsenistä näin muodostuneet suojeluskunnat olivat olemassa myös siksi, että ne tähtäsivät itsenäisyyteen, minkä voi katsoa osoittaneen valmiutta tehdä vapaaehtoista maanpuolustustyötä itsenäisyyden eteen sen saavuttamisen jälkeenkin. Perusta yhteiskunnallisesti laaja-alaiselta osallistumiselta hajosi kun osa työväestöä jäi pois toiminnasta syksyn 1917 luokkataistelutunnusten merkeissä. Käytännössä etenkin vasemmistoon lukeutuvan työväestön jättäytyminen syksyllä 1917 pois suojeluskunnista ja liittyminen punakaartiin teki samalla – otoksen valossa – suojeluskunnista porvarillisia luokkakaarteja. Tämähän ei ollut suojeluskuntien alkuperäinen tavoite.

2) Sodanaikaisen suojeluskunnan vaihe, jolloin niihin vapaaehtoisina tai muuten liittyneissä oli mukana myös sellaisia, jotka eivät olleet sotaa pienempiasteisen vapaaehtoisen maanpuolustustyön aktiivisia puuhaajia, vaan heidän vapaaehtoisuutensa luonne oli suurelta osin sodan sanelemaa. Sodan päätyttyä monet palasivat arkiaskareisiinsa ilman tarvetta tai halua jatkaa suojeluskunnan riveissä. Sodan aikana suojeluskuntiin tuli kutsuntojen myötä myös pakkojäseniä, joita ei nähdäkseeni voi pitää vapaaehtoisuuteen alun perin perustuneen liikkeen todellisina jäseninä. Mikäli arvioimme suojelus-

kuntien mahdollista sodan aikaista luokkaluonnetta, niin kutsuntojen myötä voimaan astuneen pakkojäsenyyden vallitessa suojeluskuntien jäsenistöön kuului työväestöä oletettavasti suunnilleen samat 20–25 % kuin valkoisessa armeijassa – eli kysymyksessä ei olisi ollut työväestön kohtuullisen runsaan edustuksen perusteella porvarillinen luokkakaarti. Jos taas kelpuutamme suojeluskuntalaisiksi vain suojeluskuntiin vapaaehtoisesti liittyneet, niin on mahdollista, että työväestön osuus vapaaehtoisista jäsenistä olisi ollut – otoksen valossa – arviolta kymmenen prosentin luokkaa. Näin tulkittunakaan sodan aikaiset suojeluskunnat eivät olisi enää olleet puhdas porvarillinen luokkakaarti, mutta työväestön vähäisen osuuden vuoksi tällainenkaan tulkinta ei olisi kaukana.

3) Kolmantena kehitysvaiheena voidaan nähdä säädöspohjaisten suojeluskuntien rauhanaikainen jatkuvan vapaaehtoisen maanpuolustustyön jakso elokuusta 1918 alkaen. Mukana oli aluksi jossain määrin pakkojäseniä, jotka pian kuitenkin erosivat tai erotettiin. Vapaaehtoinen maanpuolustustyö tarkoitti tässä yhteydessä halua turvata sodan voitteen osapuolen yhteiskunnallinen rakennustyö vasemmalta ja Venäjältä koettua uhkaa vastaan.

Jatkuvat väitteet suojeluskunnista porvarillisena luokka- tai lahtarikaartina olivat seurausta säädöspohjaisten suojeluskuntien osin tietoisesti kantamasta ja niille – jäsenkunnan uudistuessa – osin tarpeettomastikin säilytetystä vuosien 1917–1918 perinnöstä. Molemmipuolisen epäluulon vallitessa punaisten ja valkoisten taistelu, kuten myös yhteiskunnallinen ehyttämistyö, tapahtui enemmän verbaalisella tasolla kuin käytännön toimenpiteinä. Puheista tekoihin oli pitkä matka niin hyvässä kuin pahassa. Sodan lopputulos ratkaisi roolit: vasemmiston oli aluksi keskityttävä rivinsä jotenkin koossa pitämään vastustamaan suojeluskuntia. Suojeluskuntajärjestöllä taas oli intresseissään yhteiskunnallisen kannatuksensa laajentaminen – ja siten välillisesti vasemmiston kannatuksen kaventaminen – valkoisen Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden parantamiseksi. Ensiksi mainitun osalta verbaalisena aseena toimi ”porvarillisella luokkakaartilla” pelotteleminen ja viimeksi mainitulla samaa tehtävää hoiti poliittisuuden häivyttäminen pois asetuksiin kirjatusta näkyvistä jäsenyysvaatimuksista. Retorisen luokkataistelurintaman takana sosiaalidemokraatit saattoivat vuosien varrella kerätä voimiaan ja koota hajaantuneita rivejään samalla tavoin kuin valkoinen Suomi toteutti suojeluskuntaretoriikkansa suojissa hidasta yhteiskunnallista ehyttämistyötä: hidasta siksi, että se oli turvallisinta valkoisen perinnön kannalta.

Vasemmiston retoriikan sulaessa ajan myötä osa suojeluskuntaretoriikasta lakkasi vähitellen olemasta retoriikkaa pyyhkiytyäkseen talvisodan myötä pois. Vasemmiston puheet porvarillisesta luokkakaartista olivat osaksi taktikointia osaksi aitoa tunnetta ja henkilökohtaista kokemista vuoden 1918 katkerien kokemusten pohjalta. Kun Suomessa ei ollut 1920-luvulla poliittisesti yhtenäistä työväenluokkaa, ja kun sosiaaliseen työväenluokkaan kuului myös porvarillisesti äänestäviä henkilöitä, suojeluskuntajärjestö saattoi jäsenkuntaansa kohtuullisen runsaslukuisena kuuluvan vapaaehtoisen työväestön vuoksi kiistää luokkakaartiväitteet.⁴¹⁴ Jos suojeluskunnat olivat vapaaehtoisen jäsenistönsä kautta luokkakaarti, niin suoritetun tutkimuksen valossa ne olivat sitä nimenomaan syksyllä 1917 ja mahdollisesti osittain vapaus- ja sisällissodan aikana. Suojeluskuntajärjestön 1918–1944 jäsenistön otostutkimus osoittaa, että mahdollisesti joitakin yksittäisiä paikallissuojeluskuntia lukuun ottamatta suojeluskunnat kokonaisuudessaan olivat maailmansotien välisessä Suomessa ensi sijassa porvarillisten ar-

vojen kannattajien vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, mutta ei porvarillinen luokka-kaarti.

Suojeluskuntajärjestö ei uhannut kansanvaltaa, vaan se toimi parlamentarismen pelisääntöjä kunnioittaen. Jäsenten sosiaalisen kerrostuneisuuden kehittymisen perusteella voimme yhtyä Selénin (2001) arvioon: jos joku teki kaappauksen, se oli ympäröivä yhteiskunta, joka vähitellen solutti ja kaappasi suojeluskuntajärjestön. Ajan mittaan suojeluskunnat olivat jäsentensä sosiaalisen kerrostuneisuuden osalta hyvin ympäristönsä oloisia – jos kaikki punainen suljetaan sen ulkopuolelle.⁴¹⁵ Suojeluskuntalaisuuden neljäs vaihe, muuttuminen porvarillisesta yleiseksi vapaaehtoiseksi maanpuolustusjärjestöksi – kommunisteja lukuun ottamatta – tapahtui talvisodan keväänä 1940, kun ovet avattiin julkisesti sosiaalidemokraateille.

Loppuarvio: työväestö osana suojeluskuntaa

Järjestö on aina enemmän tai vähemmän jäsenkuntansa näköinen: suojeluskuntajärjestö oli sitä enemmän – toiminnan alkuvuosina oikeistoaktivistien mahdolliset vallankaappauskaavailut suojeluskuntien avulla kaatuivat viimeistäänkin siihen, ettei jäsenkunnan enemmistön muodostanutta maltillista maata viljelevää talonpoikaista voitu vakavasti ajatella yhteiskuntarauhan kumoukselliseksi järkyttäjäksi. Siihen tarkoitukseen he olivat liiaksi maahan sidottuja ja sitoutuneita. Yhä vaikeammaksi järjestön yksioikoisen radikalisoitumisen teki jatkossa jäsenkunnan jatkuva monimuotoistuminen. Se oli osittain seurausta vähittäisestä siirtymisestä agraarisesta yhteiskunnasta kohti yhä enemmän teollistunutta ja koulutusyhteiskuntaa. Osittain se oli seurausta järjestön johdon tavoitteesta tavoittaa toiminnallaan laajat kansalaispiirit ja sotaväen tarpeista saada asevelvollisuutensa suorittaneet suojeluskuntien täydennys- ja jatkokoulutukseen. Perinteisten porvarillisten ammatinharjoittajien lisäksi suojeluskunnat saivat kasvavassa määrin jäsenikseen työväestön edustajia ja opiskelevaa nuorisoa.

Pelkkien pysäytyskuvien piirtäminen suojeluskuntien jäsenistöstä ei antaisi, kuten edellä olemme havainneet, työväestön osallistumisesta suojeluskuntiin täysin oikeanlaista kuvaa. Suojeluskuntiin liittyneistä esittämäni tulokset vahvistavat oikeaksi sen Virtasen (1975) havainnon,⁴¹⁶ että työmiehiä kuului jossakin elämänsä vaiheessa suojeluskuntiin prosenttisesti enemmän kuin mitä eri pysäytysvuosilta laaditut tilastot osoittavat: liittyneiden laskelmissani työväestön osuus vuosina 1923–38 oli noin 6–11 prosenttiyksikköä korkeampi kuin pysäytysvuosien 1928, 1933 ja 1938 laskelmissani. Tämä kertoo siitä, että työväestön suojeluskuntaan kuulumisaika oli keskimääräistä lyhyempi (vrt. kaaviot 17–18, 19–20, 22–23). Näiltä osin Virtasen havainnot ovat samansuuntaiset. Oliko kysymys työväestön mahdollisesti muuta väestöä korkeammasta muuttopaineesta työn perässä, haluttomuudesta tai ajan ja osallistumismahdollisuuksien puutteesta suojeluskuntatoimintaan vai mistä, sitä on tarkoitus pohtia myöhemmin ilmestyvässä suojeluskuntajärjestön historian yleisesityksessä. Koska liittyneiden määrän tarkastelu kertoo enemmän työväestön määrästä suojeluskunnissa kuin pelkkien pysäytysvuosien tarkastelu, on perusteltua esittää vielä työväestön murtautuminen erilaisten otossuojeluskuntien toiseksi suurimmaksi tai suurimmaksi liittyneiden ryhmäksi (taulu 2).

Taulu 2. Murros työväestön liittymisessä suojeluskuntiin		
<i>Suojeluskunta</i>	<i>Työväestö toiseksi suurin liittyneiden ryhmä</i>	<i>Työväestö suurin liittyneiden ryhmä</i>
Helsingin tykistösk. Hämeenlinnan sk. Turun sk. Vaasan sk.	1929–38 1918–22, 1929–44 1934–38 1918–28, (1929–33), 1939–44	– – 1939–44 (1934–38)
<u>Viiipurin sk.</u> KAUPUNKI SK:T YHTEENSÄ	<u>1918–33, 1939–44</u> 1923–44	<u>1934–38</u> –
Leppävaaran sk. Rovaniemen sk. Seinäjoen sk.	1929–33, 1939–44 1923–38 1918–22, 1929–33 1939–44	1923–28, 1934–38 1939–44 –
<u>Varkauden sk.</u> KAUPPALA SK:T YHTEENSÄ	<u>1923–33</u> 1923–44	<u>1934–44</u> –
Kymintehtaan sk Littoisten sk. Paavolan ruukin sk.	1918–22 (1918–28), 1939–44 1929–33	1923–44 1929–33 –
<u>Pankkosken sk.</u> TEHDAS SK:T YHTEENSÄ	<u>1918–22</u> –	<u>1923–44</u> 1923–44
Alajärven sk. Anttolan sk. Hämeenkyrön sk. Joutsan sk. Korsholman sk. Kiuruveden sk. Lavian sk. Limingan sk. Maskun sk. Munsalan sk. Muolaan sk. Närpiön sk.	(1934–38), 1939–44 1939–44 (1923–28), 1929–38 1929–44 1923–38 1918–22, 1929–44 1929–33, 1939–44 1934–44 1923–33, 1939–44 – 1934–44 1918–22, 1929–38 (1939–44)	– – (1939–44) – – – – – – – – – –
Paavolan sk. Pukkilan sk. Töysän sk. Urjalan sk. <u>Vihdin sk.</u> MAALAIS SK:T YHTEENSÄ	1939–44 1923–28 1918–33 1923–44 <u>(1923–28), 1929–44</u> 1929–44	– 1939–44 – – – –

Kuolajärvi	1923–28, (1929–33) 1934–44	(1918–22)
Kuusamo	(1918–22), 1929–44	–
Pielisjärvi	1923–44	–
<u>Suomussalmi</u>	<u>1929–33, 1939–44</u>	<u>1934–38</u>
RAJA SK:T	1923–44	–
YHTEENSÄ		
SUOMEN SK:T		
YHTEENSÄ	1929–38	1939–44

Lähteet: Liite 3.

Huomautus: Sulkumerkein ilmaistuina vuosina työläiset jakoivat ensimmäisen tai toisen sijan liittymisaktiivisuudessa jonkin toisen ryhmän kanssa. Koska kysymyksessä on otos, tulokset on nähtävä suuntaa antavina. Tehdassuojeluskuntien tuloksessa jäsenmäärältään suuren Kymintehtaan tulos on selvästi vaikuttanut kokonaistulokseen painottavasti. Rajasuojeluskuntien tulos on merkittävästi painottunut Pielisjärven suojeluskunnan runsaslukuisen jäsenistön tilanteen suuntaisesti. Kuolajärven vuosien 1918–22 ja Vaasan vuosien 1934–38 otokset ovat liian pieniä varmojen päätelmien tekoon. Koko Suomen osalta työläiset olivat otoksen perusteella suojeluskuntiin liittyneiden toiseksi suurin ryhmä niukasti jo vuosina 1929–33.

Jos taas tarkastelemme työväestön murtautumista suojeluskuntiin siten, että käytämme nelijakoista sosiaalisten kerrostumien jaottelua – ylin kerros, keskiluokka, talonpojat ja työväestö – jossa alempi ja ylempi keskiluokka on sulatettu yhteen, niin kaupunki- ja kauppala-suojeluskunnissa työväestö muodosti kaiken aikaa (1918–1944) liittyneiden toiseksi suurimman ryhmittymän. Tehdassuojeluskunnissa työväestö muodosti samalla jaottelulla toiseksi suurimman ryhmittymän 1923–28 ja suurimman ryhmittymän 1929–1944, maalaisuojeluskunnissa toiseksi suurimman ryhmittymän 1934–44 ja rajasuojeluskunnissa toiseksi suurimman ryhmittymän 1929–44. Kokonaisuudessaan alemman ja ylempään keskiluokan tarkasteleminen yhtenä keskiluokkana vaikuttaisi suojeluskuntiin liittyneen työväestön osuuteen siten, että kun viisijakoisessa jaottelussa työväestö murtautui toiseksi suurimmaksi liittyneiden ryhmäksi jo vuosina 1929–38 ja suurimmaksi vuosina 1939–44 niin nelijakoisessa tarkastelussa työväestö muodostaisi toiseksi suurimman suojeluskuntiin liittyneiden ryhmän vuodesta 1934 alkaen, mutta ei suurinta liittyneiden ryhmittymää minään vuonna (liite 8).

Juuri suojeluskuntaliikkeen talonpoikaisuus, jäsenkunnan monimuotoisuus ja erityisesti työväestön kasvanut osuus jäsenistöstä omalta osaltaan, yhdessä valtiovallan järjestöön ja sen johtoon kohdistamien toimenpiteiden kanssa, asettivat omat reunaehdot suojeluskuntajärjestölle. Valtiovallan järjestölle suuntaa antavista toimista palautettakoon mieliin asetukset, joilla suojeluskunnat sitoutettiin alusta alkaen osaksi parlamentaarisen yhteiskunnan puolustusta, suojeluskuntajärjestön johdon nimitykset, laki, jolla suojeluskunnista tehtiin osa puolustusvoimia, järjestön virkahenkilöstön sotilasammattillis-

taminen ja yhteismitallistaminen puolustuslaitoksen henkilökuntaan ja suojeluskuntien kytkeminen aluejärjestelmän käyttöönoton myötä yhä läheisempään yhteistyöhön puolustuslaitoksen kanssa.

Kaikesta tästä seurasi, että suojeluskuntajärjestön sisäisestä ristivedosta ja yksittäisten jäsenten tai palkollisten ajoittaisesta tunteiden kiehunnasta ja järjestöön kohdistetusta ulkopuolisesta painostuksesta huolimatta suojeluskunnista ei lopultakaan tullut pelättyä ”valtiota valtiossa”, vaan se oli satatuhantisella jäsenmassallaan valtiouskollinen järjestö. Suojeluskuntain päällikkö myös määrätietoisesti toimi sen puolesta, että koko jäsenkunta seisoi laillisen esivallan takana, vaikka Mäntsälän kapinan yhteydessä sortuikin itse suojeluskunnilta kiellettyyn politikointiin. Jäsenkunnan jatkuva kasvu ja monipuolisuus – alkuvaikeuksien jälkeen – kertovat siitä, että järjestön johtajan edustama linjaus yhä laajempien kansalaispiirien kytkeisestä suojeluskuntajärjestön ympärille sai kannatusta. Yhteiskuntapoliittisesti maltillinen suuntaus 1930-luvun lopun Suomessa ja ulkoisen maailman kriisiytynyt paine ikäänkuin alleviivasivat suojeluskuntajärjestön johdon kultaista tavoitetta mahdollisimman laajat kansalaispiirit mukaansa tempaavasta vapaaehtoisesta maanpuolustustahdosta – juuri sopivasti ennen Neuvostoliiton hyökkäystä Suomeen.

Suomen poliittisen historian 1809–1995 yleisesityksessä todetaan suojeluskuntalaisista seuraavasti: ”Noin 50 prosenttia suojeluskuntalaisista oli talonpoikaisväestöä; 40 % jäsenistä lukeutui virkamiehiin ja toimihenkilöihin. Työläisiäkin kuului suojeluskuntiin, mutta heidän määränsä oli vain muutamia tuhansia. Työväenliikkeen suhtautuminen näihin ”luokkapettureihin” oli tuomitseva.”⁴¹⁷ Pohdittaessa näitä summittaisia arvioita, otoksen suojeluskuntiin 1918–44 liittyneiden ja vuonna 1938 läsnä olleiden jäsenten sosiaalisten kerrostumien perusteella, voidaan maaseudun ilmeinen aliedustus huomioon ottaen yhtyä siihen, että talonpoikaisväestön osuus oli todennäköisesti lähempänä 50 % kuin 40 %. Sen sijaan virkamiesten ja toimihenkilöiden osuus oli todennäköisesti lähempänä 30 % kuin 40 %. Työväestöä on taas pelkässä 12 546 suojeluskuntalaisen otoksessa 2 889 eli liki ”muutama tuhat”.

Vuonna 1938, jolloin työväestön osuus läsnä olevista jäsenistä oli otoksessa 21 %, suojeluskuntajärjestössä oli jäseniä reilut 111 000. Mikäli otos on jotensakin edustava, työväestöä oli suojeluskunnissa mahdolliset virhemarginaalit huomioon ottaen 20 000 – 23 000 miestä. Jos taas katsomme pelkästään suojeluskuntiin liittyneiden osuutta tarkastelujaksolla 1918–1944, jolloin työväestön osuus liittyneistä oli otoksessa 23 %, niin luvut ovat vielä suuremmat. Enimmillään suojeluskuntiin kuului tiettyä vuonna yhtäaikaisesti reilut 126 000 jäsentä ja koko tarkastelujaksolla arviolta 150 000 miestä, joten työväestön määrä suojeluskunnissa on voinut olla arviolta 30 000 miestä.

Suojeluskunnat olivat yhä 1930-luvulla sosialidemokraattiselle puolueelle aihe, jonka käsittelemistä ainakin julkisesti pyrittiin välttelemään ja työväestön osuutta niissä vähättelemään. Työväestön kohtuullisen runsas edustus suojeluskunnissa antaa tukea niille ajatuksille, että joukossa olisi ollut tarkastelun loppua kohden mukana yhä enenevässä määrin puolueen äänestäjiä ja jossain määrin jopa puolueen jäseniä. Esimerkiksi Riihimäellä, kuten Mattila (1998) on havainnut, paikallinen työväenyhdistys salli huhtikuussa 1933, että työväenjärjestötoiminnassa olevien henkilöiden lapset voivat vanhempien hyväksyessä kuulua porvarillisiin järjestöihin. Käytännössä tämä tarkoitti suojeluskuntaa ja sen poikajaostoa. Ilmeisesti työväenyhdistys oli voimaton sen tosiasian edessä, että

monet työläistaustaiset lapset halusivat mukaan suojeluskunnan poikaosastojen urheilutoimintaan. Ainakin tätä kautta suojeluskunnat saivat mitä ilmeisemmin myöhemmin jäsenikseen myös nuorukaisia, jotka olivat todennäköistä vasemmiston äänestäjäkuntaa.⁴¹⁸ Esimerkiksi vuosina 1935, 1937–38 suojeluskuntapojista, jotka olivat täyttäneet 17 vuotta yli 70 % liittyi suojeluskuntiin.⁴¹⁹ Aihepiiri kokonaisuudessaan olisi työläydestään huolimatta jatkoselvityksien arvoinen.

Summary

The Civil Guard volunteers – Who were they?

The social strata of voluntary defenders of the nation 1917–1944

As a result of Russia's March Revolution in 1917 the autonomous Finland was given back rights it had lost when state administration had been Russianized. This shift in power created uncertainty concerning law and order. For example, Russian troops in the capital of autonomous Finland, Helsinki, announced that they would leave the maintenance of order to the workers. Meanwhile, the difficult situation with food supplies created its own strain in society and eventually led to violent agricultural strikes. The burghers established Civil Guards to maintain order and socialists established Red Guards for their own protection. The revolution began on 7 November in Russia by the Bolsheviks and was followed a week later by a general strike in Finland, which radically worsened society's mood and led to clashes between Civil Guards and Red Guards. The components of war existed already in November 1917. Finland had gained independence on 6 December 1917, and on 25 January 1918 Finland's independence senate confirmed the decision made by Internal Affairs Committee to declare the Civil Guards government troops. In Helsinki, the Red Guard revolted against the government in the night of 27–28 January 1918. In the liberation and civil war that followed, the members of the Civil Guard formed the core of the troops of Finland's legal government in the battle against the Reds and the Russian troops still in the country.

After the victory of the government's troops, the work of creating a permanent armed force was commenced, because the armed force of the Grand Duchy of Finland, which had been an autonomous part of Russia, had been terminated in stages between 1901 and 1905. As a result of an order by the Senate, Finland's Civil Guard organization was established on 2 August 1918 as a voluntary reserve for the armed force of the independent Finland. In practice, earlier Civil Guards were dissolved and replaced by renewed Civil Guards as stated in the order. At first the members of the new Guards were largely the same as in the old ones. The army of the 1918 Liberation War was thus divided in two: the conscript army and its voluntary national defence reserve, i.e. the Civil Guard organization. However, there were not two competing armies. The armed force of the conscripts and the voluntary militia together formed the national defence of Finland.

The Civil Guards were needed as the reserve for the small armed force so that even some kind of security guarantee could be created against Soviet Russia and the Finnish Red Guards operating from there. The task of both the armed forces and the Civil Guards was the same: to defend the country against external and internal enemies when necessary. The reserve of the armed forces, where approximately 20 000 conscripts served every year, constantly consisted of approximately 90 000 voluntary Civil Guard members. Communists and socialists, who had lost the war, were not accepted into the Civil Guards,

as it was a part of the security system of the victorious bourgeois Finland. The danger of Red infiltration feared by the bourgeois Finland was more easily defended against in the Civil Guards than in the armed forces, because a local Civil Guard could decide which volunteers it accepted as members. The non-socialism of the Civil Guard organization was a result of the left losing its trustworthiness in the war.

The statute on the Civil Guard given in August 1918 summarized the goals and tasks of the Finnish Civil Guards. Their goal was to further the people's will to defend the country and to secure legal social order as directed by the government. The Civil Guards' role in national defence and internal control became one and the same program in many people's eyes. Thus it was evident that the entire left felt very negatively about the Civil Guards. The left did not deny the Civil Guards as the reserve of the armed forces, but in the spirit of war heritage, they saw the Guards as the upkeeper of bourgeois dictatorship and as the oppressor of "the liberation aspirations of the working classes". Also in non-socialist parties many people liked to emphasize the Civil Guards' tasks that were related to internal affairs until the year 1922, when the declaration on the Civil Guards' military nature and purpose given a year earlier by the Guards' commander Lauri Malmberg was widely accepted. After a bitter war, in the eyes of the Communists the Civil Guards were seen as slaughter guards thirsting for the blood of workers, whereas the social democrats saw the Guards as bourgeois class guards.

Still in the 1930s to the social democrat party the Civil Guards was a sensitive topic: public discussion about the Guards was avoided and the participation of workers in the Guards was played down. The possible abundant participation of workers in Civil Guard activities – which the left did not want to believe – would have destroyed the credibility of the class guard claims the left had used. The Communists were bothered by the claims by bourgeois groups of the workers' substantial participation in Civil Guard activities, because they discredited the Communist outline to carry out a revolution and socialist society with the help of working-class dictatorship. In 1933 the Civil Guard organization conducted a public enquiry into the professional structure of its members,

"so that it could be seen in cold figures the extent to which there is any truth to the claims constantly presented in public that the Civil Guard organization is a veritable 'class guard', to which especially 'workers and peasants' would not belong except for a small number."

The Civil Guard organization found its membership to consist of the following: 51.62 % farmers and fishermen, 14.99 % officials and clerks, 14.27 % agricultural, industrial and other workers, 6.62 % students, 5.91 % servants and 5.66 % tradesmen, craftsmen and other professionals. The enquiry noted that if servants were added to the actual workers, the percentage of workers would rise to 20.18, in contrast to the 14.99 % of the gentry. This picture drawn by the organization of its members with all the possibilities for interpretation has even later on been seen by the left more as propaganda and pamphlet rather than as a fact. The left based its criticism on the fact that a part of those counted as servants could not really be counted as workers and therefore questioned the credibility of the entire study.

The youth had found their voice in the 1960s and began to lean to the left, and in the 1970s and early 1980s their critical attitude towards the Guards became established as widely accepted consensus: the Civil Guards were for the first time seen outside the

traditional left as a class organization. Some university theses written in the 1970s and 1990s showed that the picture was not necessarily so black and white: there were also individual Civil Guards where workers formed the majority of members. Actually the same result had been received in the enquiries of the Civil Guard organization in the 1920s and 1930s. The left, however, did not trust these findings. In this context it is appropriate to remind that in the 1920s Finland did not have a politically united working class. The Finnish workers, a social class, included also people who voted in non-socialist manner. The aim of this study is to use a sample of 12 546 Civil Guard members to find out who the Guard members were. The main task is to analyze the Guard's worker members. The following table shows the social strata of members present at Civil Guards in the sample in the years 1917, 1922, 1928, 1933 and 1938.

The social strata (%) of members present in Civil Guards 1917–1938

Year	Elite	Upper middle class	Lower middle class	Farmers	Workers	Not classified
1917	1.26 %	16.53 %	33.05 %	43.93 %	5.02 %	0.21 %
1922	0.49 %	11.56 %	29.75 %	44.68 %	12.41 %	1.10 %
1928	0.43 %	11.19 %	30.02 %	42.04 %	14.83 %	1.49 %
1933	0.48 %	9.83 %	28.69 %	41.18 %	18.04 %	1.78 %
1938	0.37 %	8.42 %	27.38 %	40.41 %	21.28 %	2.14 %

Members of all social classes joined the Civil Guards of 1917 to some extent. The basis for socially extensive participation fell when some of the workers withdrew from Civil Guard activities in the autumn of 1917 because of disagreements over class struggle emblems. In practice the workers belonging mostly to the left remaining outside the Guards and joining the Red Guard made the Civil Guards non-socialist class guards – at least in light of this sample. Workers belonging to the Civil Guards formed only 5 % of the sample at the end of 1917. In the white army of the liberation and civil wars the part of workers was around 20–25 % due to general conscription and approximately 10 % in voluntary Civil Guards that were a part of the white army.

After the establishment of the Civil Guard organization in August 1918, new members joined and some old members gradually left the Guards. In 1918–1922, 14 % of those who joined the Civil Guards were workers, in 1923–1928 the figure was 21 % and in 1929–1933 25 %. Of Civil Guard members present in the sample, 18 % were workers in 1933. This result is very close to the results of the enquiry carried out by the Civil Guard organization, because a part of the members classified as servants were undoubtedly workers. Of those who joined the Guards in 1934–1938, workers constituted nearly a third (32 %) and in 1938 of members present a fifth (21 %) were workers. The constantly growing part of workers shows indisputably that statute-based Civil Guards were not bourgeois class guards that did not accept workers as claimed by the left. During the time between the World Wars the Civil Guards did form the voluntary national defence organization of supporters of bourgeois values with members from all social classes.

Of the new members who joined in 1939–1944, 32 %, a relatively high figure, were still workers. In the spring of the Winter War 1940, the Civil Guards finally changed

from bourgeois to a general voluntary national defence organization when the doors of the Civil Guards were finally opened to social democrats. Reliable basic studies on how many social democrats actually joined the Civil Guards have not been done due to difficulties with sources. The number of social democrats appears to have been smaller than what was hoped in the management of the Civil Guard organization during the war. The fact that workers formed the majority of those who joined the Guards during war years gives reason to suspect that more supporters of social democracy joined the Civil Guards than has been previously estimated.

Let us return to the question of who were the members of the Civil Guards. For example, the overview of Finnish political history 1809-1995 states the following of Civil Guard members:

"Approximately 50 % of Civil Guard members were farmers; 40 % of members were officials and clerks. Workers did belong to the Civil Guards, but they numbered only a few thousands. The attitude of the labor movement towards these "class traitors" was judgemental."

When considering these approximate estimations on the basis of my sample, it can be estimated that in 1918–1944 the portion of Civil Guard members who were farmers was closer to 50 % than 40 % when taking into account sample distortions. On the other hand, officials and clerks consisted of approximately 30 %, rather than 40 %, of Civil Guard members. In the sample of 12 546 Civil Guard members, 2 889 or "a few thousands" were workers. In 1938, when the number of workers was 21 % of members present in the sample, the Civil Guard organization had approximately 111 000 members. If the sample is even somewhat representative, there were 20 000–23 000 workers in the Civil Guards, taking into account possible errors. If we look at only those who joined the Guards in 1918–1944, in which case the workers numbered 23 % of the total, the figures are even larger. The membership of the Civil Guards was largest at 126 000 in a given year, and during the entire period of analysis, approximately 150 000 men were members. Thus the number of workers may have been around 30 000.

The Finnish Civil Guard organization did not have foreign models; it was born out of the initiative of the people. The organization did not, however, live in an international vacuum without connections to its foreign equivalents. The Civil Guards in Finland were one of the European armed organizations born out of the turmoil of the First World War and involved in class conflicts. The Kaitseliit of Estonia was the closest to the Civil Guards. The Finnish Civil Guard had special features, like the fact that all bourgeois groups offered support to the Civil Guards, instead of only some of them like the case was in Hungary, Romania, Austria and Germany. Because of this reason, the social stratification of most of the foreign armed organizations was probably more narrow than that of the Finnish Civil Guards. The professional structure of the Estonian brother organization was, according to newspaper accounts of the 1930s, very close to the professional structure of the Finnish Civil Guard in 1933, assuming, however, that the data is correct and classified in a comparable manner.

Excluding Finland and the Baltic region, the armed organizations of the countries mentioned above did not have to respond to a direct external threat in addition to an

internal threat. Moreover, Finland could not be compared to the small states in Eastern and central Europe where parliamentary democracy was not accepted. Instead, troops linked to the armed forces followed their own rules when furthering their interests. The Finnish Civil Guard organization was from the beginning subordinate to the government of Finland and a part of the state's armed forces. It can be asked whether a democratic political system could even have been considered without the Civil Guards, because Soviet Russia and Finnish Communists formed a real threat to it.

Lähdeviitteet:

- ¹ Soikkanen 1998, 59; Selén 2001, 11–13.
- ² Ks. enemmän Selén 2001, 14–20.
- ³ Kronlund 1998, 85–86; Tervasmäki 1998, 107–108.
- ⁴ Tervasmäki 1998, 108; Suomen Sotilas 6/1920: Toimivia sk-jäseniä v:n 1919 lopulla oli 93 294; Sota-A, SkY 1919–1925. Sk 2062: Aakkosellinen luettelo Suomen suojeluskunnista. Laadittu lokakuulla 1919.
- ⁵ Vrt. Arimo 1986, 70, 151.
- ⁶ Soikkanen 1998, 65.
- ⁷ Vrt. Pääatalo 1986, 216; Korhonen (OYHL) 1998, 85–86.
- ⁸ Vrt. Kähönen 1998, 202–204.
- ⁹ Vrt. Selén 2001, 74.
- ¹⁰ Vrt. Sota-A, SkY hallinnollinen osasto Eb 3: Pohjois-Hämeen Suojeluskuntapiirin vuosiker-
tomuksen liite 4.5.1921 ”Kaikille kansalaisille levitettävä” -toimintaohje ja julistus; Selén 2001,
74.
- ¹¹ Peltonen 1996, 234.
- ¹² Vrt. Rintala 1981, 19, 67–68, 143–144.
- ¹³ Ks. Raikkala 1971, kuvaliite sivujen 176–177 välissä.
- ¹⁴ Linna (1954) 1985, 205; Vrt. Kurjensaari 1948, 139 (Korkokuvia 30-luvulta): Sunnuntaista
olikin tullut suojeluskuntaharjoitusten näkyvin päivä: ”Silloin näkee marssikolonna,
vihreäsarkaista joukkoa täynnä olevia kuorma-autoja sekä kivääriä hinnasta kuljettavia keski-
ikäisiä herrasmiehiä, jotka ohjesäännön mukaisesti kulkevat ajotien reunaan. Pyhäamuusin
kuuluu ampumaradoilta laukaussarjoja, jotka kaiku moninkertaisesti toistaa. Suojeluskunta-
taloja rakennetaan ja monet nuorisoseurain ja työväestön talot siirtyvät suojeluskunnille. Suo-
jeluskunta onkin pienten paikkakuntien keskeisin kansalaisjärjestö”...
- ¹⁵ Pääatalo (1975) 1986, 212.
- ¹⁶ Vrt. Selén 2001, 219–220; 1930-luvulla eläneistä aikalaiskirjailijoista vasemmistoliberaali Matti
Kurjensaari piti suojeluskuntalaisia selvästikin herraskaisina, vaikka mainitsikin
suojeluskuntalaisina työväestöön lukeutuvat kauppa-apulaiset: ”He olivat tuttuja miehiä, joita
joka päivä näki siviilissä; kotitekoisia viikonloppusotilaita, mahakkaita virkamiehiä, kaup-
piaita, opettajia, puotilaisia, koululaisia, jotka sunnuntaisin ottivat kiväärin ja vormun vaate-
kaapista...”: vrt. Huttunen 1968, 352–353.
- ¹⁷ Linna (1954) 1985, 361–362.
- ¹⁸ Vrt. Alanen 1999 (Sotilasaikakauslehti 5/99), 49–.
- ¹⁹ Ks. Karkama 1998, 25–26.
- ²⁰ Esim. Lehtinen 1984, 750.
- ²¹ Vrt. Lassila 1998, 11–15; Tantt (Hiidenkivi 5/99) 1999, 14–17.
- ²² Esim. Palolampi (1940) 1962, 34–35, 37, 91, 104–105, 109, 168–169, 194; Palolampi (1979)
1990.
- ²³ Koivisto 1998, 32–33.
- ²⁴ Selén 2001, 514–515; Leino 1998, 109; Esimerkkejä neuvostopropagandasta: Балашов 1999,
47, 126–127.
- ²⁵ Leino 1998, 109.

- ²⁶ Koivisto 1998, 32–33.
- ²⁷ Manninen 1993, 115–, 121–123, 128–131; Tervasmäki (Pro Patria 1917–1944) 1989, 5.
- ²⁸ Sota-A, T 20057/1 Yleistä sotilakoulutuksesta (päiväämätön vuodelta 1936: allekirjoittajat A. E. Martola ja N. V. Hersalo): Liite N:o 1. Koulutusohjeen uusimisen suuntaviivoja s. 1.
- ²⁹ Heiskanen 1996, 161–163, 171: Ylipäällikön kolmannet reservit; Palolampi (1940) 1962, 91.
- ³⁰ Kähäri 1978, 318.
- ³¹ Koivisto 1998, 32–33.
- ³² Vrt. Alapuro 1998, 10–12; Rumpunen 1998, 293–306: Vaikka Neuvostoliitto pukikin suoje-
luskunnat retoristisesti hitleriläismieliseksi järjestöksi, niin ensisijaisesti lakkauttamiseen vai-
kuttivat sotilaalliset syyt; Kanava (Mikko Uola, Valvontakomission pitkä varjo) N:o 9/1999,
561–564: Suomessa yleistyi 1980-luvulla tulkinta, jonka mukaan suoje-luskuntien lakkautta-
misen todellisena perusteena olisi ollut välirauhansopimuksen 4. artikla, joka edellytti armei-
jan saattamista rauhanaikaiselle kannalle. Täältä tulkinnalta vie kuitenkin pohjan pois se, että
suoje-luskuntajärjestö oli olemassa jo sotaa edeltäneenä rauhan aikana. Uola korostaa suoje-
luskuntien lakkauttamissyyn olleen selvästi ideologinen ja perustelee sitä mm. sillä, että val-
vontakomissio ilmaisi sittemmin kaikissa yhteyksissä suoje-luskunnat lakkautetuiksi nimen-
omaan ”fasistisena” järjestönä; Tuorein tutkimus: Lakkauttamiselle oli selviä sotilaallisia pe-
rusteita – ks. enemmän Selén 2001, 514–526.
- ³³ Vrt. Rintala 1981, 9–10; Ahti 1987, 270; Vasara 1997, 12–13.
- ³⁴ Alapuro 1998, 11.
- ³⁵ Ks. enemmän suoje-luskuntalaisten patsashankkeesta: Selén 2001, 533–540; Pro Patria 1917–
1944. Suoje-luskuntalainen -patsas. Vaasa 1989; Ahti 1987, 268.
- ³⁶ Esim. Virtanen (HYHL) 1974, liitteet 11, 16; Mattila (TuYPHL) 1998, 34–35; Mattila 1999b,
36–38; Suoje-luskuntalaisten sosiaalisia kerrostumia on sivumennen tutkittu yksittäisten suo-
je-luskuntien osalta monissa yliopistollisissa pro gradu -opinnäytetöissä. Suoje-luskuntalaisten
tutkimus on ollut erityisessä suosiossa etenkin Oulun yliopistossa 1990-luvulta lähtien. Ks.
enemmän tämän teoksen lähdeluettelo: Julkaisemattomat opinnäytteet; Matti Virtasen (HYHL)
1974 valmistunut pro gradu -tutkimus ”Suoje-luskuntalaisten sosiaalinen kerrostuneisuus” on
kuitenkin ainut laajempi perustutkimus.
- ³⁷ Esim. Raikkala 1971, 263–264: Palveluskunta- ja työväki olivat v. 1933 enemmistönä mm.
Tampereen, Oulun, Porin ja Rauman suoje-luskunnissa.
- ³⁸ Vasara 1997, 80–81.
- ³⁹ Vrt. Raikkala 1971, 260–264; Selén 2001, 219–220.
- ⁴⁰ Vrt. Hallintohistorian tilastoja 1. 1995, 56–57; Waris 1952, 177–188; Virtanen (HYHL) 1974,
15–23. Myös Virtanen on tiedostanut tarpeen jakaa ylin kerros kahtia jo maailmansotien väli-
senä aikana (”ylin kerros I ja II”), mutta hän ei ole käyttänyt ”ylintä kerrosta I” lainkaan
kaupunkien ulkopuolella (näin menetellen esim. maaseudulta tulleet kansanedustajat tulisivat
lasketuksi ”ylimpään kerrokseen II” vaikka he kuuluisivat aivan ylimpään kerrokseen). Wa-
riksen, Virtasen ja Hallintohistoriakomitean tutkijoiden jaottelun pohjalta parantelemani
viisiportainen sosiaalisen kerrostuneisuuden jaottelu on näiltä osin hieman tarkempi; Saukko-
nen 1993, 15–16, 18–19, 29–33, 38–39, 47: Alemman keskiluokan lisääntymisen painopiste
oli 1920– ja 1930-luvuilla siirryttäessä paikallisyhteisöjen Suomesta lopullisesti suomalai-
seen yhteiskuntaan. Oma merkityksensä alemman ja ylemmän keskiluokan muodostumisessa
oli 1930-luvun ylioppilastulvalla ja yliopistokoulutuksen yleistymisellä, hallinnon järjes-
tämällä, infrastruktuurin kehittämällä jne; Alapuro 1984, 91–96: Keskiluokkaiset ryhmät
kasvoivat maailmansotien välisenä aikana ja niiden rakenteessa tapahtui muutoksia. Ensi ker-
taa alettiin puhua myös sivistyneistön kuulumisesta keskiluokkaan, vaikka sivistyneistön elä-
mäntavat pysyivät likipitään ennallaan: esimerkiksi kotiapulaisten pito virkamiesperheissä oli
hyvin yleistä; Talonpoikaisesta Suomesta ks. m. Manninen 1990, 317–319; Haapala 1992, 64:

- V:n 1910 väestötilaston mukaan maatyöläisten, talonpoikien ja kaupunkilais- ja sekatyöväestön yhteinen osuus väestöstä oli 88 prosenttia; Sosiaalisen kerrostuneisuuden mittaamisen ongelmista ks. m. Tommila 1976, 69–91.
- ⁴¹ Toimistopäälliköllä ymmärrettiin 1930-luvulla eräitä ylimmän virkamiehistön kuten valtio-neuvoston ministeriöiden ja eräiden muiden virastojen toimisto -nimisten alaosastojen päälliköitä: Iso Tietosanakirja 13. Otava. Helsinki 1937: Toimistopäällikkö.
- ⁴² Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 15–23, 47, 56, 97; Waris 1952, 177–185; Jokela laskee työväestöön mm. apulämmittäjät, jalkineentekijät, kirjapainoalan työntekijät, kondiittorit (sokerileipurit), kuskit, maalarit, meijeristit, merimiehet, murarit, palosotilaat, puusepät, puutarhurit, raitiovaununkuljettajat, rengit, sotilaat, sorvarit, sähkötyömiehet, tehtaantyöntekijät, työmiehet, viilarit ja värjärit. Myös postinkantajat voidaan vielä 1930-luvullakin sijoittaa mieluummin työväenluokkaan kuin keskiluokkaan, vaikka jonkinasteista keskiluokkaistumista oli jo havaittavissa: Jokela (TuYHL) 1995, 46 v87 ja 47; Rasila 1968, 38: ammattityöläiset kuten kirvesmiehet, murarit ja maalarit yms. luettavissa työväkeen; Opiskelijoista ks. Vasara 1997, 81; Ks. kerrostumaluokittelusta m. Selén 2001, 244–245.
- ⁴³ Vrt. Kettunen 1998, 284–285; Manninen 1990, 328–331.
- ⁴⁴ Vrt. Hallintohistorian tilastoja 1. 1995, 56; Virtanen (HYHL) 1974, 19, 21.
- ⁴⁵ Raikkala 1971, 359 ja 386: Sk:ssa oli 31.12.1938 varsinaisia jäseniä 111 493 henkilöä ja v. 1941 126 656 jäsentä; Jäsentiedot on koottu 15 vuodelta (1918, –19, –20, –21, –24, –26, –28, –29, –30, –33, –34, –35, –38, –40 ja 1941) ja jäsenyysmerkintöjen lukumäärä oli 1 361 866, joten keskimäärin jäseniä oli suojeluskunnissa vuosittain 90 791: Ks. tarkemmin tämän työn kaavio 7: ”Suojeluskuntalaisten jäsenmäärän kehitys 1918–1941” ja sen lähteet; Koko suojeluskuntien ajalla niihin liittyi arviolta 150 000 jäsentä. Lisäksi suojeluskuntien poikaosastoissa palveli kaikkiaan noin 50 000 ”sotilaspoikaa”: Myllyniemi 1994, 10; Sk-järjestön hallinnollisesta jaosta: Vasara 1997, 731; Ks. m. Vapaaehtoisesti – Suojeluskunnat ja Lotta-Svärd 1987 (filmi).
- ⁴⁶ Vrt. Sota-A, Sk.henkilökortit; Virtanen (HYHL) 1974, 7: Aluksi suojeluskunnat pitivät vapaa-muotoisia kortistoja ja v:sta 1918 alkaen myös kantakirjoja, jotka korvattiin v. 1921 henkilökorttijärjestelmällä. Kukin suojeluskunta piti paikallispäällikkönsä valvonnassa kortistoa jäsenistöstään; Haapala 1989, 98–99.
- ⁴⁷ Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 9–10, 36; Sota-A, Sk.henkilökortit.
- ⁴⁸ Selén 2000, 186, 188–189.
- ⁴⁹ Vrt. Sota-A, Sk.henkilökortit. Vaatimusta eron/erottamisen ajankohdan ylöskirjaamisesta ei myöskään ollut nimenomaisesti kirjattu suojeluskuntalaisten painettuihin henkilökor-teihin; Virtanen (HYHL) 1974, 9: Suojeluskuntalaisista on saatavissa lisätietoja suojeluskuntien erilisistä koulutus- ja varuskorteista, vuosikokousten ääniluetteloista, vuosikertomuksista ja erilaisista satunnaisista jäsenluetteloista; Hämäläinen (Genos) 1992, 117–118. Kukin paikallinen suojeluskunta piti kortistoa jäsenistöstään paikallispäällikkönsä valvonnan alaisena.
- ⁵⁰ Vrt. Hämäläinen (Genos) 1992, 117–118; Virtanen (HYHL) 1974, 10: Pohjois-Suomessa kortistoja myös katosi saksalaisia vastaan käytyjen taisteluiden aikana; Sota-A, Jäljennös Val-tiollisen Poliisin Sota-Arkistosta 28.4.1946 lainaamista suojeluskuntia koskevista asiakirjoista ja niiden palauttamisesta; Rentola 1999, 45–47, 56–58, 62; Kuka kukin on (aikalaiskirja) 1960, 84: Brusiin.
- ⁵¹ Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 7–9, 16–17. Kortistossa on hyvin vähän tietoja suojeluskuntalaisten asepalveluksesta sotaväessä. Tämä selittyy suurelta osin sillä, että sotaväki piti asevel-vollisista omaa kortistoaan.
- ⁵² Vrt. Sota-A, Sk.henkilökortit; Haapala 1989, 98–99.
- ⁵³ Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta piti vuoden 1999 tutkija-tohtorien virkahakemusten arvioinnissaan otosta tarpeettoman suurena.

- ⁵⁴ Vrt. Alapuro 1998b, 237.
- ⁵⁵ Otoksen ovat suunnitelleet dosentti Kari Selén, everstiluutnantti evp., filosofian maisteri Jarl Kronlund ja filosofian tohtori Ali Pykkänen sekä rajasuojeluskuntien osalta everstiluutnantti evp. Stig Roudasmaa.
- ⁵⁶ Helsingin kenttätukikoston suojeluskunta on valittu, koska tykistön suojeluskunnat olivat periaatteessa kaikki kaksikielisiä (tosin säilynyt otos sisälsi etupäässä suomenkielisten henkilökortteja). Turun ja Viipurin henkilökorttiotos on suoritettu aakkosittain A:lta alkavista ja lisäksi H:sta eteenpäin kerättyjen sukunimien avulla kunnes 300 korttia on täynnä. Jättämällä pois kirjaimet B-G on pyritty ehkäisemään kaupunkiotosten painottuminen liiaksi vanhojen aatelissukujen ja suomenruotsalaisten sukujen suuntaan. Otanta aakkosittain määräväleini olisi ollut perinteinen, mutta ei tähän tutkimukseen soveltuvin ratkaisu, koska suojeluskuntalaisten II ja III sukupolven jäsenten jäljittäminen edellyttää yleensä tietyn aakkosryhmän nimien läpikäymistä. Lisäksi suojeluskuntalaisista pidettiin usein ns. 'kaksoiskortteja', jotka olisivat jääneet huomaamatta määräväleini suoritettussa otannassa. Kaksoiskortti kun ei läheskään aina ole edellisen jälkeen, mutta useimmiten kuitenkin saman aakkosryhmän korttien joukossa. Kaksoiskorttijärjestelmän idea ei toiminut aina täysin: osa ajan myötä kortteihin viedyistä tiedoista merkittiin vain toiseen korttiin, jolloin mahdollisimman täydellisten tietojen kerääminen suojeluskuntalaisista edellyttää molempien henkilökorttien löytämistä. Suurten kaupunkien otosmäärät on rajattu pieniksi, jotta tulokset eivät painottuisi liiaksi kaupunki/kaupunkimaisten suojeluskuntien suuntaisesti. Rajasuojeluskunnista Pielisjärven henkilökorttietiedot on viety atk:lle sellaisenaan, mutta muista suojeluskunnista on tyydytty ottamaan työekonomisista syistä vain otoksia.
- ⁵⁷ Suojeluskuntalaisten sosiaalishistoriallista taustaa, eroamisia ja erottamisia jne. on tarkoitus käsitellä laajemmin myöhemmin ilmestyvässä suojeluskuntajärjestön historian yleisesityksessä "Suomen suojeluskunnat 1918–1944" (työnimi), joka on jatkoa dosentti Kari Selénin v. 2001 ilmestyneelle "Sarkatakien maa: suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944" -teokselle.
- ⁵⁸ Paavolainen 1978, 77. V:n 1920 väestölaskennan perusteella viisi suurinta kaupunkia olivat järjestyksessä: Helsinki, Turku, Viipuri, Tampere ja Vaasa.
- ⁵⁹ Vrt. Raikkala 1971, 263–264. Suojeluskuntain yliesikunnan v. 1933 tekemän tutkimuksen mukaan palveluskunta ja työväki muodostivat jäsenkunnan enemmistön ainakin Tampereella, Oulussa, Porissa ja Raumalla. Sen sijaan Helsingin, Viipurin, Turun ja Vaasan suojeluskunnissa näin ei pitäisi olla, joskin Vaasan ruotsalaisessa sk:ssa palveluskunta ja työväki näyttäisivät muodostaneen toiseksi suurimman kerrostuman heti virkamiesten ja virkailijoiden jälkeen.
- ⁶⁰ Soikkanen 1998, 74; Soikkanen 1963, 673–674.
- ⁶¹ Soikkanen 1963, 260–271, 323, 329, 394, 521–523, 637, 656–658, 664, 673–674.
- ⁶² Vrt. Mylly 1998, 48.
- ⁶³ Vrt. Myllyniemi 1998, 157; Hersalo 1962, 552.
- ⁶⁴ Mäkelä 1997, 218–222, 233, 247, 292–293, 298–304.
- ⁶⁵ Waris 1952, 99.
- ⁶⁶ Sota-A, sk 381: Pielisjärven suojeluskunnan pöytäkirjat 8.10.1937 + liitteet 1 ja 2; Sk 400: Pankakosken kyläosaston yleisen kokouksen ptk 21.12.1937 ja Pankakosken sk:n esikunnan ptk 30.12.1937.
- ⁶⁷ Vrt. Hersalo 1962, 391, 551, 554 ja liitekartta; Raikkala 1971, Liite 16; Joutsan suojeluskunta koulutti aluejärjestelmän aikana pioneereja ja perusti pioneeriyksiköjä talvi- ja jatkosotaan: Saarinen 1975, 88.
- ⁶⁸ Selén 2001, 144–145.
- ⁶⁹ Heinänen 1993, 279–297, 310 ja 465 v1; Sota-A, SkY 1919–1925: sk 2062. Aakkosellisessa luettelossa Suomen suojeluskunnista lokakuulta 1919 ei mainita Kuolajärven-Sallan

- suojeluskuntaa eli se ei ollut ainakaan toimiva suojeluskunta; Ks. m. Tikkanen (toim.) 1989, 205.
- ⁷⁰ Roudasmaa, Stig, Rajasuojeluskunnat itärajan turvana vapaussodassa ja heimosotien aikana (julkaisematon käsikirjoitus 16 s).
- ⁷¹ Virtanen (HYHL) 1974, 93; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 (Helsingin, Viipurin ja Vaasan tiedot v:lta 1930) seurakunnittain. Otoksesta puuttuvat tiedot Leppävaaran taajaväkisestä yhdyskunnasta, Littoisten, Kymentehtaan ja Pankakosken tehdasyhteisöjen osalta. Paavolan ruukki ei ole vertailussa mukana, koska Paavolan väkiluvut sisältyvät maalaiskuntien yhteenlaskettuun tulokseen, sillä Paavolan maalaisuojeluskunta on yksi otossuojeluskunnista. Rajakunnat väkilukumäärineen on sisällytetty maalaiskuntien tulokseen.
- ⁷² Esim. Selén 2001, 250, 261–262.
- ⁷³ Vrt. Sota-A, Sk.henkilökortit; Hersalo 1962, 71, 564; Waris 1952, 58, 86, 90–91, 93–94; Niemelä 1999, 153–160; Ks. m. Virtanen (HYHL) 1974, 14, 93; Virtasen suojeluskuntalaisten sosiaalista kerrostuneisuutta selvittäneessä pro gradussa pelkäästään kaupunkien ja kauppaloiden osuus oli 45,7 % otoksesta; Suojeluskuntien jaottelusta kaupunki-, kauppala-, tehdas-, maalaisuojeluskuntiin ks. m. kunkin paikkakunnan osalta: Iso Tietosanakirja. Otava; Työvoiman jakautumisesta elinkeinoaloittain ks. Lappalainen 1999, 165: kuvio 2, Kovero 1926, 131, SVT 1940, 54–57, SVT 1950, 30–31 ja Tommila 1976, 72 sekä Raikkala 1971, 262; Suojeluskuntalaisten maantieteellinen jaottelu ks. Hersalo 1955, 206–, 295–, 343–, 384– ja Hersalo 1962, 322–, 406–, 447–, 478–; Korpikommunismista: Saviniemi 1998, 21–22; V:n 1917 väestötiedoissa punaisen ja valkoisen rintaman välisen rintamavyöhykkeen asukkaista on puolet luettu punaiseen puolel valkoiseen Suomeen: Lappalainen 1981, 119.
- ⁷⁴ Waris 1952, 177–178, 184; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 (Helsingin, Viipurin ja Vaasan tiedot ovat v:lta 1930) seurakunnittain. Vertailu ei ole yhteismitallista paitsi luokitteluserojen, myöskään sen vuoksi, että Wariksen laskelmat perustuvat perheen päähenkilöihin ja yksinäisiin itsenäisiin päähenkilöihin. Wariksen lukuihin sisältyvät myös näissä rajoissa naiset; Omissa laskelmissani on miespuolisten perheen päähenkilöiden lisäksi mukana miespuoliset perheenjäsenet, jotka toimivat perheen päähenkilön ammatissa. Viimeksi mainittu menettely on suoritettu ja perusteltavissa varsinaisia tutkimuksia ajatellen: suojeluskunnissa oli mukana muitakin kuin perheen miespuolisia päähenkilöitä eli myös miespuolisia perheenjäseniä, jotka toimivat perheen päähenkilön ammatissa. Tyytyminen Wariksen käyttämään luokitteluun jättäisi vertailusta pois ainakin kaksi suojeluskunnissa keskeistä ryhmää: maanviljelijöiden pojat ja koululaiset sekä opiskelijat. Suuremman yhdenmukaisuuden saavuttaminen vertailussa edellyttäisi koko suomalaisen väestön miespuolisten perheen päähenkilöiden ja perheen päähenkilön ammatissa toimivien miesten laskemista väkilukutauluista, mihin tässä ei ole työekonomisista syistä mahdollisuutta. Näin menettelemällä saisimme kuitenkin tarkempaa tietoa potentiaalisten suojeluskuntalaisten sosiaalisista kerrostumista. Tällaisessa laskelmassa etenkin talonpoikien osuus olisi oletettavasti suurempi kuin mitä se on Wariksen käyttämässä laskentatavassa. Näin ollen sk-otoksen vaje talonpoikien kohdalla olisi suurempi kuin mitä kaaviossa esitetystä vertailusta käy ilmi; Ks. m. Virtanen (HYHL) 1974, 95–97.
- ⁷⁵ Vrt. Sota-A, Sk.henkilökorttios v:n 1938 osalta ja Tilastokeskus, väkilukutaulut seurakunnittain 1930 ja 1940.
- ⁷⁶ Vrt. Suomen Asetuskokoelma: Asetus suojeluskunnista 2.8.1918, 1 §; Ahti 1987, 278; Virtanen (HYHL) 1974, 26, 32; Selén 2001, 199.
- ⁷⁷ Selén 2001, 84, 110–111, 196–199; SkY, vuosikertomus 1937, 5.
- ⁷⁸ Selén 2001, 308.
- ⁷⁹ Vrt. Selén 2001, 193, 195–197 ja 200; Kommunistien lisäksi etenkin sosiaalidemokraattien ja ruotsinkielisen porvarillisen vasemmiston kannattajissa oli 1920-luvun alussa niitä, jotka eivät uskoneet suojeluskuntajärjestön sotilaalliseen merkitykseen.

- ⁸⁰ Suomen Asetuskokoelma, Asetus Suojeluskunnista elokuun 2 päivänä 1918, 2 §, 7–9 §; Asetus Suojeluskunnista helmikuun 14 p:nä 1919, 2 §, 8 §; Hersalo 1962, 18–26.
- ⁸¹ Suomen Asetuskokoelma, Asetus Suojeluskunnista 16 päivänä syyskuuta 1921, 2 §.
- ⁸² Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 37; Hersalo 1962, 23–45.
- ⁸³ Hersalo 1962, 312.
- ⁸⁴ Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928; Hersalo 1962, 313, 318–319; Virtanen (HyHL) 1974, 36–37; Takaajat merkittiin toisinaan sk:n henkilökortteihin – esim. Sota-A, Turun sk:n hlök: Birger Arkon ja Kai Arjamaan kortit; Jäseneksi pyrkivän luotettavuudesta tuli ainakin jo 1920-luvun puolivälissä olla kahden suojeluskuntajärjestöön kuuluvan henkilön takaus: Sota-A, SkY valistusosasto F6. Kirjeistöä 1925: Kyminlaakson Suojeluskuntapiirin Piiriesikunta N:o III5.25 IV b 2. Kouvola 26.3.1925 Alue- ja paikallispäälliköille.
- ⁸⁵ Vrt. Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, 7 §; Hersalo 1962, 258–259; Virtanen (HYHL) 1974, 37.
- ⁸⁶ Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928.
- ⁸⁷ Roudasmaa 1997, 200–201; Virtanen (HYHL) 1974, 36.
- ⁸⁸ Sota-A, SkY valistusosasto, lehtileikkeet 1934 Hba 17: Lehti 16.1.1934 ”Suojeluskuntajärjestöön voi nykyisin liittyä ainoastaan kahdesti vuodessa”.
- ⁸⁹ Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928.
- ⁹⁰ Selén 2001, 241–242.
- ⁹¹ Roudasmaa 1997, 200–201; Virtanen (HYHL) 1974, 36.
- ⁹² Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4 päivänä toukokuuta 1928 annetun asetuksen eräiden pykälien muuttamisesta. Annettu 31.1.1934, 7 §.
- ⁹³ Suomen Asetuskokoelma, Asetukset Suojeluskunnista 2.8.1918, 2 §, 14.2.1919, 2 §, 16.9.1921, 2 § ja Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, 7 § ja 9 §.
- ⁹⁴ Virtanen (HYHL) 1974, 37; Suomen Asetuskokoelma, Asetukset Suojeluskunnista 2.8.1918, 20 §, 14.2.1919, 22 §, 16.9.1921, 23–24 § ja Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, 62–64 §.
- ⁹⁵ Esim. pitkäaikaisen jäsenen erottamisesta: Sota-A, Pielisjärven sk.henkilökortit: Matti R. (s. 5.1.1882), joka oli sk:n jäsen 1918–30; Virtanen (HYHL) 1974, 37; Hersalo 1962, 115–119, 30; Roudasmaa 1997, 200; Ks. m. Sota-A, esim. Limingan sk. henkilökortit: Emil Johannes K. (s. 2.10.1907) erotettiin harjoitusvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi; Sota-A, Hämeenkyrön sk.henkilökortit: asevelvollisuuden suorittanut Sulo R. (5.5.1912) tuli jäseneksi suojeluskuntaan 25.9.1934, mutta erotettiin takaajien putteen vuoksi 24.10.1935.
- ⁹⁶ Selén 2000, 188.
- ⁹⁷ Selén 2001, 190.
- ⁹⁸ SkY, vuosikertomukset 1937, 8; 1938, 24 ja liite 10; 1939, liite 1.
- ⁹⁹ Hersalo 1962, 34–36, 96, 107, 300, 327 (Yliesikunta helpotti varuspulaa hankkimalla 18 000 miehelle sk-puvut); Selén 2001, 260; Sota-A, Limingan sk:n hlök: Leevi Heikki P. (s. 7.2.1913).
- ¹⁰⁰ Stig Roudasmaa ystävällisesti osoittanut: Sota-A, Suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäsky N:o 13/20.4.1920 lisäyksenä Ylipäällikön päiväkäskyyn N:o 10.
- ¹⁰¹ Selén 1999, 54–55, 58; Selén 2001, 24, 79–84, 99, 111, 117–120; Hersalo 1962, 358, 462–465, 549, 554; Ahti 1987b, 58 ja 320 v1–2: Aktivisteihin on luettavissa myös E. Piispanen.
- ¹⁰² Vrt. Hersalo 1962, 37, 97–98, 326; Alahonko 1998, 44, 46.
- ¹⁰³ Raikkala 1971, 83–84.
- ¹⁰⁴ SkY, vuosikertomus 1933, 3–5; Ks. m. Selén 2001, 439; Arimo 1987, 165–167.
- ¹⁰⁵ Vrt. Hersalo 1962, 213, 270, 285, 307.
- ¹⁰⁶ Hersalo 1962, 289–290, 294.
- ¹⁰⁷ Selén 2001, 337.
- ¹⁰⁸ SkY, vuosikertomus 1927, 65; 1937, 8.

- ¹⁰⁹ Vasara 1997, 676.
- ¹¹⁰ SkY, vuosikertomus 1937, 5.
- ¹¹¹ SkY, vuosikertomus 1927, 40–41; Hersalo 1962, 285.
- ¹¹² Vasara 1997, 676.
- ¹¹³ SkY, vuosikertomus 1937, 7, 32–34.
- ¹¹⁴ Selén 2001, 452.
- ¹¹⁵ Vrt. Suomen Asetuskokoelma N:o 86: Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918, 1 §.
- ¹¹⁶ Selén 2001, 165.
- ¹¹⁷ Vrt. Selén 1999, 25, 27–28 52–58; Selén 2001, 72–74, 110–114, 117–121, 204–206, 342; Ruotsila 2000, 318–; Siltala 1985, 320: Aino Malmberg kirjoitti 1921 suojeluskuntain ylipäälliköksi valitulle pojalleen Lauri Malmbergille, että järjestö olisi ennemmin tai myöhemmin muutettava sveitsiläismalliseksi kansanmiliisiksi, sillä ”luokka-armeijana se ei voi, eikä saa jatkua”.
- ¹¹⁸ Salminen 1976, 22–23; Esim. Vaasan sk-piirissä laadittiin maaliskuussa 1919 ruotsinkielistä ”Svenska Skyddskåristen” lehden koenumeroa: Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 15: Sk-historian aineksia. Vasa skyddskårsdistrikts årsberättelse 1918–31.3.1919 N: 741 s. 11.
- ¹¹⁹ Hersalo 1962, 204–214, 295; Selén 2001, 161; Raikkala 1971, 249: Hakkapeliitan levikki oli aluksi 15 000 kpl, mutta se kohosi 1930-luvulla yli 40 000:een ja sotavuosina yli 90 000:een; Selén 2001, 152–153; Ks. m. Luostarinen 1986, 195–196: Vastaavasti Aamulehden levikki oli v. 1944 n. 58 000 ja Uuden Suomen 101 300; Salminen 1976, 23: Sk-liiton pää-äänenkannattaja Suojeluskuntalaisen lehti perustettiin Tampereella 1918, mutta lehti siirtyi jo seuraavana vuonna Helsinkiin.
- ¹²⁰ Selén 2001, 161.
- ¹²¹ Hersalo 1962, 295.
- ¹²² Vrt. Hersalo 1962, 312: lain 1 §; Luostarinen 1986, 196.
- ¹²³ Sota-A, SkY valistusosasto F6. Kirjeistöä 1925: Kyminlaakson Suojeluskuntapiirin Piiriesikunta N:o III5.25 IV b 2. Kouvola 26.3.1925 Alue- ja paikallispäälliköille.
- ¹²⁴ Sota-A, SkY valistusosasto F6. Kirjeistöä 1925: Kyminlaakson Suojeluskuntapiirin Piiriesikunta N:o 1122.25. ja 1123.25 Os. IV b 2. Kouvola 26.3.1925. Kyminlaakson suojeluskuntapiirin koulujen johtajille ja opettajille/Kirkkoherranvirastolle.
- ¹²⁵ Hersalo 1962, 276–, 285–, 295–297; Selén 2001, 144, 268, 273; Malmivaarasta ks. Lehtinen 1984, 618.
- ¹²⁶ SkY, vuosikertomus 1927, 68–69.
- ¹²⁷ Selén 2001, 144, 268, 272–273.
- ¹²⁸ Selén 2001, 274–277.
- ¹²⁹ Vrt. Selén 2001, 462; Vasara 1997, 597–598.
- ¹³⁰ Selén 2001, 148–151.
- ¹³¹ Esim. Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 20: Hyrynsalmen sk:n vuosikertomus v. 1924 s. 1–2.
- ¹³² Vrt. Vasara 1998, 124–125, 146, 148; Nevala (TaYHL) 2001, 99–102, 146–147; Roudasmaa 1997, 202–203.
- ¹³³ Vrt. Soikkanen 1998, 74–75; Selén 2001, 337; Partioliike, joka suhtautui kielteisesti aseelliseen toimintaan, menetti johtajavoimia ja rivijäseniä suojeluskunnille: Rissa (toim.) 1985, 152, 154; Nevala (TaYHL) 2001, 93–96.
- ¹³⁴ Vrt. Suojeluskuntaperheessä mies oli vain poissaoleva soturi: Nevala (TaYHL) 2001, 146–147, 149; V:n 1939 lopulla suojeluskuntalaisia oli kenttäarmeijassa n. 65 000 ja kotirintamalla n. 55 000: Raikkala 1971, 359; Rintala 1981, 112.
- ¹³⁵ Vrt. Matinolli 2000, 545–546; Selén 2001, 138–145.
- ¹³⁶ Vrt. Selén 2001, 317–320.
- ¹³⁷ Selén 2001, 44, 317, 319–320, 334.

- ¹³⁸ Selén 2001, 317, 326.
- ¹³⁹ Selén 1998, 207.
- ¹⁴⁰ Vrt. Kettunen 1998, 284; Koivisto 1999, 393–394: ”Santahaminan ja Suomenlinnan tehtailla ammattiyhdistysvastaisuus oli ollut käsin koeteltavaa, voitiin jopa puhua suojeluskunta-hengestä”. Puolustusministeriön alaisessa Tampereen Härmälän lentokonetehdaassa tehtaan suojeluskuntaan näkyvästi sitoutunut ehdokas hävisi ammattiosaston ensimmäisen puheenjohtajavaalin entisen punakaartilaisen voittaessa äänin 208–66; Monet työläiset kieltäytyivät liittymästä suojeluskuntaan periaatteellisista syistä ja menettivät näin ansiomahdollisuutensa kokonaan 1930-luvun alussa: Peltonen 1996, 244–245, 262–264; Vasara 1997, 83–85; Ks. m. Mattila (TuYPHL) 1998, 3, 42–.
- ¹⁴¹ Selén 2001, 181.
- ¹⁴² Vrt. Koivuniemi 2000, 180–181, 214–224.
- ¹⁴³ Selén 2001, 261–.
- ¹⁴⁴ Vrt. Peltonen 1996, 244.
- ¹⁴⁵ Vrt. Suojeluskuntain hallinto-ohjesääntö 1920: I, 1 §; Koivuniemi 2000, 216–217.
- ¹⁴⁶ Selén 2001, 262–263.
- ¹⁴⁷ Alahonko 1998, 41, 43; Ahti 1987b, 56; Ks. m. Selén 1999, 25.
- ¹⁴⁸ Hersalo 1962, 116–119.
- ¹⁴⁹ Vrt. Selén 1999, 55, 58.
- ¹⁵⁰ Esim. Hersalo 1962, 34, 117: Jäsenmäärissä oli jossain määrin keinotekoista kasvua mm. siksi, että paikallispäälliköiden palkat olivat v:na 1919–20 sidoksissa suojeluskuntien jäsenvahvuuksiin. Keinotekoista laskua jäsenmäärissä oli myöhemmin mm. sen vuoksi, että ampumakilpailuissa edustusjoukkueiden suuruus määräytyi jäsenmäärien mukaan.
- ¹⁵¹ Selén 2001, 174.
- ¹⁵² Vrt. esim. Virossa suojeluskunnan pakkojäsenyys kostautui sen lakattua jäsenistön joukkopakona: Kemppi 2000, 240–241.
- ¹⁵³ Vrt. Laurila (OYHL) 1998, 37, 63, 67–74.
- ¹⁵⁴ Vrt. Laurila (OYHL) 1998, 93, 96–98; Karvonen (OYHL) 1988, 69–75; Ervasti 1978, 677, 680, 688–689; Selén 2001, 337–339; Varuspala ja jäsenyys: Raikkala 1971, 80–83; Esim. Joensuun sk-piirin valistusohjaaja H. Stenberg teki Viipurin suojeluskuntapiirin valistusviikon aikana 8.–15.11.1925 propagandaretken Valkjärven ja Vuoksen kuntiin. Vuoksen kunnan Virkkilän kylässä käydyssä keskustelukokouksessa kävi ilmi, että kyläläisemmistöllä oli torjuva ja ivallinen suhtautuminen suojeluskuntapukua kantavia kohtaan, jonka vuoksi liittymisasiivisuus oli Virkkilässä vähäistä: Sota-A, SkY valistusosasto F 6. Kirjeistöä 1925. Viipurin suojeluskuntapiirin valistusviikon ajalla 8.–15.11.1925 Valkjärven ja Vuoksen kuntiin tehdyn propagandaretken matkakertomus. Herman Stenberg 17.11.1925.
- ¹⁵⁵ Vrt. Raikkala 1971, 260; Aikavuori (OYHL) 1998, 40–41, 92–93. Esim. monella paikkakunnalla suojeluskuntien esikunnan jäseniä kiellettiin kuulumasta IKL:ään, jonka johtomiehet toivoivat suojeluskuntien olevan sille vaikutuskanavana.
- ¹⁵⁶ Vrt. Laurila (OYHL) 1998, 96–97.
- ¹⁵⁷ SkY, vuosikertomus 1937, 9.
- ¹⁵⁸ Myllyniemi 1994, 10. Suojeluskunta- eli sotilaspoikia oli noin 50 000; Jäsenmääristä ks. edellä jäsenmäärätilasto ja sen lähteet.
- ¹⁵⁹ Hersalo 1962, 118.
- ¹⁶⁰ Sota-A, SkY valistusosasto Hc 6. SkY:n kirjoituskilpailu 1923: ”Miehet, jotka vasta vaaran hetkellä ovat valmiit liittymään suojeluskuntiin”; Henkilöiden L. P:n ja I. W:n sekä E. K-K:n osalta ks. m. Hersalo 1962, 211 ja S. H:n osalta Selén 2001, 63, 95, 125.
- ¹⁶¹ Vrt. Selén 2001, 200, 213.
- ¹⁶² Sota-A, SkY valistusosasto Hc 6. SkY:n kirjoituskilpailu 1923: ”Miehet, jotka vasta vaaran

- hetkellä ovat valmiit liittymään suojeluskuntiin”.
- ¹⁶³ Selén 2001, 119, 147, 226.
- ¹⁶⁴ Sota-A, SkY valistusosasto Hc 6. SkY:n kirjoituskilpailu 1923: ”Miehet, jotka vasta vaaran hetkellä ovat valmiit liittymään suojeluskuntiin”.
- ¹⁶⁵ Sota-A, T 2005/71 ns. Raikkalan paperit, Mietintö koskien sk.järjestön edelleenkehittämistä 15.1.1932 (viimeistelemätön). Esim. Suojeluskuntain sotilasasiain jaostopäällikkö N. V. Sigell (m. Hersalo) näki suojeluskuntaliikkeen synnyn vuodessa 1917 ja vapaussodan alkupäivissä: ”Silloin nousi Suomen mies asevoimin puolustamaan kansansa olemassaoloa,” ... ”Toisessakin mielessä on syytä todeta suojeluskunnat syntyneiksi vv. 1917–18. Tällöin toinen puoli kansaa nousi sitä kansan osaa vastaan, jonka päämääränä oli maan vapauden ja itsenäisyyden turvaaminen.”
- ¹⁶⁶ Vrt. Myllyniemi 1998, 151–152; Manninen 1998, 21–23; Selén 2001, 17–19; Ks. m. Alapuro 1998b, 223.
- ¹⁶⁷ Vrt. Selén 2001, 17.
- ¹⁶⁸ Sota-A, SkY: Suojeluskuntain ylipäällikön päiväkäsky N:o 30 Helsinki 13.10.1921, 1 §; Hersalo 1962, 106; Selén 1999, 53; Selén 2001, 111; Sillanpää 1998, 71; Esim. Nurmeksen suojeluskunnissa sosialistit olivat mukana perustamispuuhissa muuttaen kantaansa vasta myöhemmin ylempää tulleesta painostuksesta; Myllyniemi 1994, 23; Huittisissa syksyllä 1917 suojeluskuntaan liittyneet olivat ilmeisesti lähinnä talollisia poikineen, virkamiehiä ja keski-luokan jäseniä: Alapuro 1995, 174 ja 345 v50; Ora 1928, 22, 32–35, 60–63. Vielä marraskuussa 1917, juuri ennen marraskuun lakkoa, lainasi Viipurin suojeluskunta kaksi kivääriä opetusvälineiksi asepulasta kärsineelle työväen järjestyskaartille, koska punakaartin edustajat sanoivat myös tähtäävänsä venäläisten maasta karkottamiseen; Mattila (TuYPHL) 1998, 60. Syyskuun 21. päivä sosiaalidemokraattien puoluesihteeri Matti Turkia kehotti Työmies-lehdessä työläisiä karttamaan porvariston lahtarikaartipuhia. Työväenliikkeen keskusjärjestöt ilmoittivat 24.10.1917, etteivät työläiset saaneet osallistua suojeluskuntien toimintaan. Tästä huolimatta joillakin paikkakunnilla sosialisteja siihen edelleen osallistui; Korhonen (OYHL) 1998, 89; Vasara 1997, 66.
- ¹⁶⁹ Lehtinen 1984, 590, 598–599: Marraskuussa, jolloin Lapuan vapaaehtoinen palokunta oli jo muuttunut kunnalliseksi suojeluskunnaksi ja jolloin sosiaalidemokraatit olivat monin paikoin jo vetäytyneet tukemasta itsenäisyyismiehiä tai asettuneet näitä vastaan, E. V. Leskelä kysyi Artturi Leinosen muistelmien mukaan: ”Entäs sitten, jos he liittyvät ryssiin, jos näitä joudutaan pakkokeinoin maasta poistamaan? Silloinhan syntyisi kansalaissota. Miten silloin on meneteltävä?” Kokous päätti yksimielisesti, että itsenäisyystaistelu oli vietävä loppuun kaikissa olosuhteissa; Lapualaiset vapaussodassa 1934, 94, 112; Hersalo 1955, 167, 207; Perustettaessa vapaaehtoisia palokuntia, urheiluseuroja ja muita suojeluskuntien peitejärjestöjä korostettiin, että järjestöjen tuli olla puolueettomia ja että luotettava työväestö olisi saatava mukaan.
- ¹⁷⁰ Kun otoksen jäsenmäärä koko tarkastelujaksolla 1917–44 on 12 546 henkilöä, niin näistä 478 liittyi suojeluskuntiin jo v. 1917, ja vain 24 kuului työväestöön. Toisaalta esim. v:n 1917 ammattinimikettä ”torpparit” käyttäneet on aineistossani kirjattu v:n 1918 tilanteen mukaisesti sosiaalisessa kerrostuneisuudessaan työväestön sijaan talonpojiksi. Tämä virhemahdollisuus on eliminoitu tarkistamalla, ettei yhtään v:n 1917 torppariksi ilmoittautunutta ole tässä kirjattu talonpojaksi. Varauksena tulokselle on esitettävä, että v:n 1918 suojeluskuntajärjestöön kuuluneita, jo v:n 1917 suojeluskunnissa läsnä olleita käsittävien otosjoukko on pieni, vain 478 henkilöä. Tietenkin on mahdollista, että osa v:n 1917 suojeluskuntiin liittyneistä ja työväkeen laskettavista torppareista ilmoitti v. 1918 suojeluskuntajärjestöön liittyessään ammatikseen ”talollinen” tai ”maanviljelijä”, jolloin heidät on kirjattu v:ta 1917 käsittelevässä aineistossa talonpojiksi. Tämän ongelman minimoimiseksi tarkistin v. 1917 liittyneiden talonpoikien isien ammatit:

vain kolmella talonpojalla oli ilmoituksensa mukaan isänä torppari, jolloin työläisten potentiaalinen määrä v:n 1917 suojeluskunnissa kohoaa 24:stä 27:ään 478:sta otoshenkilöstä eli 6 %:iin. On mahdollista, että myös isän ammatiksi on ilmoitettu todellisen v:n 1917 tilanteen torpparin sijasta v. 1918 maanviljelijä. Tämän vuoksi tulos on nähtävä vain suuntaa antavana.

¹⁷¹ Vrt. Sota-A, otoksen sk.henkilökortit; Rasila 1968, 40–44, 53–59; Manninen 1993, 131, 148–149. Jos vartiopalvelusvelvolliset paikallisten suojeluskuntien kirjoihin merkityt miehet otetaan mukaan, nousee valkoisen puolen kokonaisvahvuus noin 80 000–90 000:een; Manninen 1974, 21–22, 218–221, 225, 235–240, 244–246; Lappalainen 1981, 176; Hersalo 1955, 165, 464, 545–546: Sodan alkuvaiheessa näyttäisi epätarkkojen laskelmien perusteella olleen vähintään 17 000 suojeluskuntalaista; Alahonko 1998, 18: Ns. suojeluskuntien perustamisasiakirja 16.5.1917; Selén 1999, 53; Selén 2001, 17–19: suojeluskuntien luonteesta v. 1917; Lehtinen 1984, 609–610: Vapaussoturien sosiaalinen jakauma Lapualla: työväen, ammattimiesten, torppareiden, renkien, itsellisten ja mäkitupalaiisten osuus vapaussotureista oli n. 23 %.

¹⁷² Vrt. Ahti 1999, 36–39, 72–74, 111–113, 117.

¹⁷³ Vrt. Manninen 1992, 384.

¹⁷⁴ Manninen 1993, 131, 148–149.

¹⁷⁵ Vrt. Ensio 1997: Oululaiset Oulun sk:n jäsenet eri rintamajoukoittain. Oulun suojeluskuntalaisia oli vapaussotureina 467, joista 349:lle on ilmoitettu luettelossa ammatti tai opillinen sivistys. Työväkeen luokiteltavia näistä oli tämän tutkimuksen kriteerein 85 (eli 24 %). Vastaavasti Oulun sk-piirin I rintamakomennuskunnan ryhmiin 1. ja 2. sekä II rintamakomennuskunnan ryhmiin 4. ja 5. kuului 479 suojeluskuntalaista, joista 196 ammatti tai opillinen sivistys on tiedossa. Heistä työväkeen luokiteltavia oli 28 (eli 14 %); Sota-A, SkY, Valistusosasto Ha 18: Sk-järjestön historian aineksia. Jyväskylän piiri. Hankasalmen suojeluskunnan 10-vuotisesta toiminnasta 29.1.1928 (selostettu loppukesän ja syksyn 1918 sk-luetteloiden syntyä); Valistusosasto Ha 16:1: Etelä-Pohjanmaa, Evijärven suojeluskunta v. 1918–19: Evijärvellä pidettiin 6.10.1918 sk-kokous, jossa päätettiin järjestää suojeluskunta uudestaan ja toimitettiin jäsenmerkintä sekä laadittiin jäsenluettelo; Valistusosasto Ha 18: Virtain sk:n historia vapaussodan jälkeen: jäseniä rekrytoitiin syksyllä 1918 kyläkunnittain pidetyissä perustamiskokouksissa; Selén 1999, 24; Selén 1998b, 213; Hersalo 1962, 25: Sk-piirijaosta 1918; ”Ensio on tehnyt sinänsä arvokasta työtä, mutta suojeluskuntajärjestön osalta hän on tavallaan luonut järjestystä sinne, missä sitä ei todellisuudessa vielä ollut. Tutkittaessa vapaussodan aikaisia suojeluskuntalaisia teoksen perusteella ei pidä tehdä liian varmoja tulkintoja, etenkin kun siinä ei ole tarkkoja mainintoja käytetyistä lähteistä”: Kari Selénin arvio Ension luettelon käytökelpoisuudesta 31.8.2000 (puhelin keskustelu); Ks. m. Sota-A, PLM Sotilasasiainosasto F 1: Salaista kirjeistöä. Viipurin läänin II:n kutsuntapiirin sotakomissario Senaatin Sota-asiaintoimituskunnalle 27.10.1918. Viipurin läänissä sk:ien perustavia kokouksia pidettiin vasta 27.10. ja 3.11.1918: tarkoitus oli, että nimitettävät aluepäälliköt (oik. paikallispäälliköt) kiertävät kylästä kylään rekrytoimassa jäseniä; Manninen 1993, 112–131; Myllyniemi 1994, 78: Suojeluskunnan jäsenyys ei kesällä ja syksyllä 1918 ollut kaikissa tapauksissa vapaaehtoista. Esim. kesällä osa palvelukseen kutsutuista määrättiin kutsunnoissa suorittamaan vartiopalvelusta suojeluskuntaan; Ora 1928, 255: Esim. Viipurin sk:n historian julkaisutoimikunta peräänkuulutti vielä v. 1928 ilmestyneessä Viipurin sk:n historiassa vuosien 1917–18 suojeluskuntiin kuuluneita ilmoittautumaan ja kertomaan mahdollisista sk:taan silloin kuuluneista kavereistaan täydellisen miehistöluettelon laatimiseksi, koska tietojen saanti näiden vuosien vaiheista oli vaikeata; Ahti 1987, 272–274: Vapaustaistelun gloria on jälkikäteen paisuttanut tietoja suojeluskuntalaisten määrästä. Epämääräiset puheet ja jahkailut kylien raiteilla ovat jälkepäin saaneet uusia ulottuvuuksia. Etenkin aktivistien suojeluskuntien perustamisesta syntyi harvoin pöytäkirjoja; Korhonen (OYHL) 1998, 89–90: Työväestön liittymisestä v:n 1917 aikana.

¹⁷⁶ Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 21: Selostus Oulun sk:n 10-vuotis toiminnasta s. 2.

- ¹⁷⁷ Ensio 1997: Oululaiset Oulun sk.n jäsenet eri rintamajoukoittain. I vapaaehtoiseen rintamakomennuskuntaan (rk) kuului laskutavasta riippuen 91–95 (93) suojeluskuntalaista, II rk:taan 86–(87), III rk:taan (37)–38, saniteettiosastoon 7–(8), tykistökouluihin (46), kenttälennätinosastoon (2), Vöyrin käyneisiin 33–35 (34), Päämajaan 4–(6), Upseerikouluun (6) vapaaehtoista suojeluskuntalaista. Erikseen on vielä laskettu yksi rintamalla vapaaehtoinen ollut suojeluskuntalainen (I rk?). Ratsuosaston miehiä ei Ension aineistossa ole eroteltu. Suluissa ilmoitetut luvut tarkoittavat tässä laskelmassa käytettyjä määriä.
- ¹⁷⁸ Korhonen (OYHL) 1998, 90.
- ¹⁷⁹ Vrt. Korhonen (OYHL) 1998, 56–57.
- ¹⁸⁰ Vrt. Korhonen (OYHL) 1998, 90–91.
- ¹⁸¹ Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 41; Aikavuori (OYHL) 1998, 38–41.
- ¹⁸² Vrt. Raikkala 1971, 264.
- ¹⁸³ Ora 1928, 22, 32–35, 195–200.
- ¹⁸⁴ Sillanpää 1998, 76–77; V. Okkosen muistiinpanot.
- ¹⁸⁵ Manninen 1993, 122.
- ¹⁸⁶ Selén 2001, 22–23; Douglas 1924, 172; Ks. m. Lehtinen 1984, 609–610.
- ¹⁸⁷ Vrt. Hersalo 1962, 11.
- ¹⁸⁸ Selén 2001, 23; Hersalo 1955, 211–212, 245; Douglas 1927, 101–103; Manninen 1974, 206–211; Pellingin, Svidjalaisten ja Sigurdsilaisten suhtautumisesta kertonut Stig Roudasmaa 15.5.2001; Ks. Pellingin, Svidjan ja Sigurdsin joukoista: Hornborg 1929, 76, 84–86, 92–.
- ¹⁸⁹ Vrt. Manninen 1974, 31; Vasara 1997, 67; Selen 2001, 223: Kyösti Kallio osui pääministerinä 1926 varsin oikeaan todetessaan 1918 sodasta ja välittömästi sen jälkeisestä ajasta: ”Minä huomaan, että armeija ja suojeluskunta niissä oloissa oli sama käsite.”
- ¹⁹⁰ Yhden mahdollisuuden ratkaista kysymys olisi verrata ”sk-piiriin” tai ”Oulun suojeluskuntalaisten” elokuun 1918 luetteloa suojeluskuntajärjestön henkilökortteihin. Työekonomisista syistä sitä ei ole tässä kuitenkaan katsottu voitavan tehdä. On sitä paitsi epävarmaa, ovatko sk-henkilökorttitkaan kaikilta osin säilyneet kyseiseltä ajalta: Oulun suojeluskuntalaisten osalta joku voisi sitä jatkossa kuitenkin yrittää.
- ¹⁹¹ Perusteellisimmin asiaa on selvittänyt: Hämäläinen (Genos) 1992, 104–113. Senaatti perusti 10.9.1918 vapaussodan muistoksi erityisen ”1918 vuoden vapaussodan muistomitalin”, joka annettiin kaikille vapaussotaan hallituksen puolella osaa ottaneille. Ehdotukset mitalin antamisesta oli tehtävä marraskuun alkuun 1919 mennessä. Mitalin saattoivat saada ne, jotka toimivat rintamalla sekä ne, jotka tehokkaasti avustivat armeijan toimintaa. Mitalin mukana jaettiin omistuskirja – kuitenkin vasta 1.7.1919 jälkeen, sitä ennen muistomitalit jaettiin ilman omistuskirjaa – sekä leveä sininen mustaraitainen nauha ja lisäksi taisteluihin osallistuneille nauhaan kiinnitettäviä hopeasolkia taistelupaikkanimineen. Sitä paitsi voitiin muistomitali antaa kunniamerkkinä, jolloin nauhassa kannetaan hopeista heraldista ruusua. Tieto muistomitalista ei tavoittanut ajoissa kaikkia, varsinkaan syrjäseutujen asukkaita. Monet tiedon saaneetkin saattoivat unohtaa mitaliasian muiden kiireidensä keskellä. Kun uusien hakemusten määrä lähenteli tuhatta v. 1932, niin oli tarpeen korjata tämä ilmeinen vääryys. Vuonna 1933 alkanut uusi jakelu saatiin päätökseen vasta v. 1961; Suomen Asetuskokoelma, Asetus N:o 362 1918 vuoden vapaussodan muistomitalin jatketusta jakelusta 21.12. 1932: Muistomitali voitiin antaa vielä ennen 1.6.1933 tehdyn anomuksen perusteella.
- ¹⁹² Sota-A, Kunniamerkkivaliokunta. Suojeluskuntien esitykset. Rautio: mappi 10, vihko 17, anomus 155.
- ¹⁹³ Sota-A, Kunniamerkkivaliokunta. Luettelot muistomitalin (vapaussodan) saajista N:o 1–30 (vuosi 1919). Varauksena on esitettävä, että tässä käsitelty 156 suojeluskuntalaisen otos on pieni muuhun kuin varovaisten suuntaa näyttävien päätelmien tekoon.
- ¹⁹⁴ Laurila (OYHL) 1998, 29–30, liite 2. Eeli Leipivaara ja Jaakko Parkkinen on 20-vuotis-

- kertomuksessa merkitty suojeluskuntalaisiksi, mutta Enson (1997) luettelossa ei. Ensin mainitusta taas puuttuu Kalle Aho, joka Enson luettelossa on merkitty suojeluskuntalaiseksi.
- ¹⁹⁵ Laurila (OYHL) 1998, 28–29, 37–38; Ks. kutsunnoista m. Manninen 1974, 22–, 47; Yleinen asevelvollisuus julistettiin 18.2.1918.
- ¹⁹⁶ Sota-A, SKY Valistusosasto Ha 15: Sk-historian aineksia. Kristinestads Skyddskårs historik under åren 1917–18 av. Alex. Slotte. Förteckning över Skyddskårister, vilka från Kristinestad deltog i frihetskriget 1918, och tillhörde olika truppförband; Liikemies Alex Slotte oli Kristiinankaupungin suojeluskunnan alue-esikunnan aktiivijäsen: Suomen vapaussota II, 220.
- ¹⁹⁷ Iso Tietosanakirja VII. Otava. Helsinki 1934, 118–121: Kristiinankaupunki (asukkaita 3 230 v. 1933), ”Teollisuus on vähäistä. Itäpuolella on J. M. Suomenen nahkatehdas ja Kritiinan biisami- ja kettutarha.”
- ¹⁹⁸ Vrt. Suomen vapaussota II, 221.
- ¹⁹⁹ Sota-A, SKY Valistusosasto Ha 15: Sk-historian aineksia. Kristinestads Skyddskårs historik under åren 1917–18 av. Alex. Slotte. Vrt. Förteckning över Skyddskårister, vilka från Kristinestad deltog i frihetskriget 1918, och tillhörde olika truppförband s. 50–54 & Förteckning över personer i Kristinestad som vid mötet den 31 augusti 1917 och genast efter anslöto sig till skyddskåren s. 7–9.
- ²⁰⁰ Suomen vapaussota II, 221; Ks. m. Selén 2001, 21.
- ²⁰¹ Ks. Manninen 1974, 36–37, 47.
- ²⁰² Vrt. Suomen Asetuskokoelma. Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918, 1 ja 7 §; Suojeluskuntain käsikirja (I) 1918, 12; Selén 2001, 313; Alapuro 1998, 8–9; Raikkala 1971, 9, 14.
- ²⁰³ Vrt. Sota-A, SKY Valistusosasto Ha 16:1: Etelä-Pohjanmaa, Evijärven Suojeluskunta v. 1918–1921; Sota-A, PK 1406/2 (P. Susitaival): Tarkastuskertomus Oulun sk.piirin tarkastuksesta 15.9.–19.10.1924. Sk:laiset tukkityömailla; Hersalo 1962, 204–; Raikkala 1971, 44, 62; Alahonko 1998, 41; Myllyniemi 1994, 82–83; Juanto (OYHL) 1997, 26–27.
- ²⁰⁴ Vrt. Selén 2001, 31–45; Lapuan kokouksesta: Lehtinen 1984, 615.
- ²⁰⁵ Suomen Asetuskokoelma, Asetus N:o 86 Suojeluskunnista 2.8.1918, 2 §.
- ²⁰⁶ Vrt. Alapuro 1998, 10–12.
- ²⁰⁷ Ahti 1987, 279.
- ²⁰⁸ Sota-A, Köyliön suojeluskunta sk 1033. Pakollisen julistuksen johdosta ilmoittautuneiden lueteloa ilmeisesti verrattiin samaan yhteyteen liitettyyn luetteloon sellaisista henkilöistä, jotka Valtiorikosoikeus oli tuominnut menettämään kansalaisluottamuksensa määrääjäksi. Esim. nahkuri E. O. oli ilmeisesti ilmoittanut ilmoittautuessaan, ettei hän ollut tekemisissä punakaartin kanssa, mutta kontrollissa hänet todettiin punakaartin aktiiviksi; SKY Valistusosasto Ha 15: Kristinestads Skyddskårs historik under åren 1917–1918 av. Alex. Slotte: Sk:n luettelo Kristiinankaupungin valtauksen yhteydessä vangituista punaisista; Ks. punakaartin ja suojeluskunnan väleistä Köyliössä m. Salokangas 1980, 215–220, 328–331. On kiistämätöntä, että työväestön valtaosa tunsi mitä suurinta epäluuloa suojeluskuntaa kohtaan; Alapuro 1995, 227.
- ²⁰⁹ Sotaväen ja suojeluskuntien peloista punaisen soluttautumisen osalta ks. Kaarle (TuYHL) 1991, 94–100; Virolainen (TuYHL) 2001, 8 ja liite 1 (SKP:n Sotilasjärjestön lentolehtinen 18.9.1919 ”Kenttätykistörykmentti N:o 2:en miehistölle.”); Selén 2001, 314: Kommunisteilla oli tarve saada itselleen sotilaskoulutusta, mitä suojeluskunnat yrittivät estää yhdessä muiden viranomaisten kanssa kutsuntaviranomaisille antamallaan luotettavuuslausunnoilla; Suojeluskuntalaisen Lehti N:ot 38–39/1923, 350–351 ja 360–361.
- ²¹⁰ Vrt. Alapuro 1998b, 225; Piilonen 1992, 211 (kuvateksti): Talollisväestö, joka oli muodostanut valkoisen armeijan selkärangan, täytti ymmärrettävästi myös sodan jälkeen maaseudun suojeluskuntien rivit; Peltonen 1996, 206–207, 262.
- ²¹¹ Roudasmaa 1997, 201; Soikkanen 1984, 10.
- ²¹² Vrt. Mattila 1999, 105; Peltonen 1996, 232.

- ²¹³ Vrt. Sota-A, SkY, Valistusosasto Ha 15: Sk-järjestön historian aineksia. Vasa Skyddskårsdistrikts årsberättelse 1918–31.3.1919 N: 741 s. 1; SkY Hall.-os. Fb 58: Vaasan kutsuntapiirin sotakomisario Suomen Senaatin Sota-asiaintoimituskunnalle 16.10. 1918; Valistusosasto Ha 18: Sk-järjestön historian aineksia. Jyväskylän piiri: Kertomus Hankasalmen suojeluskunnan 10-vuotisesta toiminnasta 29.1.1928 s. 3–4; SkY, Hall.-os. Fb 58, kirjeitä 1918–19: Kuopion läänin maaherra 27.11.1918 N:o 3322 Suomen Senaatin Sisäasiaintoimituskunnalle: ”Muuten ovat paikalliset asukkaat useille aluepäälliköille luvanneet liittyvänsä suojeluskuntaan, jos ”tosi paikka tulee”, mutta eivät ole tahtoneet sitoa itseään ”3-kuukautisella kontrahdilla”; SkY, Hall.-os. Fb 58: Utajärven sk:n puolesta Arvi Korhonen 7.12.1918 Oulun läänin I kutsuntapiirin sotakomisariolle mm. kuningasvaltaisesta hallitusmuodosta ja sk:sta; Suomen Asetuskokoelma, Asetus N:o 86 Suojeluskunnista 2.8.1918, 2 §; Hersalo 1962, 30; Selén 1998b, 213.
- ²¹⁴ Suomen Asetuskokoelma, Asetus N:o 22 Suojeluskunnista 14.2.1919, 2 §; Asetus N:o 156 suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, II luku 7 §: Varsinaisen jäsenen eroon vaadittiin 1928 alkaen suostumus paikallis-päälliköltä esikunnan sijasta, mutta edellä mainitun kaltainen kuu-kauden palvelussitoumus oli edelleen voimassa.
- ²¹⁵ Sota-A, SkY, Valistusosasto Ha 15: Sk-järjestön historian aineksia. Vasa Skyddskårsdistrikts årsberättelse 1918–31.3.1919 N: 741 s. 1–3.
- ²¹⁶ Vrt. Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 16:1: Etelä-Pohjanmaa, Evijärven Suojeluskunta v. 1918–1921; Sota-A, PK 1406/2 (P. Susitaival): Tarkastuskertomus Oulun sk.piirin tarkastuksesta 15.9.–19.10.1924. Sk:laiset tukkityömailla; Hersalo 1962, 204–; Raikkala 1971, 44; Myllyniemi 1994, 82–83; Selén 2001, 44, 317.
- ²¹⁷ Vrt. Selén 1999, 24; Selén 2001, 297.
- ²¹⁸ Vrt. Selén 2001, 46; Piilonen 1992, 190–192; Salokangas 1987, 618; Ahti 1987b, 55; Myllyniemi 1994, 83.
- ²¹⁹ Vrt. Selén 1999, 25–26 ja Selén 1998b, 214–216; Selén 2001, 57; Aikalaiskäsityksen mukaankin vasta v. 1919 oli ensimmäinen varsinainen toimintavuosi yli koko maan järjestettynä yhteisenä järjestönä: Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 16:1 Etelä-Pohjanmaa, Peräseinäjoen sk:n vuosikertomus v:lta 1919 s. 21.
- ²²⁰ Vrt. Selén 2001, 61–66; Piilonen 1992, 192; Ahti 1987, 281.
- ²²¹ Vrt. Selén 2001, 67–68.
- ²²² Vrt. Selén 1998b, 213, 217–219; Selén 2001, 68, 70–71, 137.
- ²²³ Vrt. Ahti 1990, 63–76; Selén 1998b, 217, 221; Selén 2001, 67, 137; Lehtinen 1984, 616–618: Lapualla vietettiin 12.–14.7.1919 näyttävät Lapuan päivät, jonne suojeluskuntalaiset ajelivat Kohtamäen mukaan junissa tavaravaunujen täydeltä kajautellen Lapuan poikien sotaulua. Yleisöä oli jälleen ’kymmentuhantinen’ määrä. Kenraali Mannerherheim, joka oli kutsuttu juhliin, ei sinne saapunut, mutta hänen terveisensä välitti jääkärieverstiluutnantti Lauri Malmberg seuranaan useita Suojeluskunnan yliesikunnan korkeita sotilashenkilöitä. Lisäksi Mannerheim lähetti tilaisuuteen sähköä, jossa hän korosti ”maamme kaikkien hyvien voimien” velvollisuutta yhteisesti ponnistella mahdollisina vaikeina aikoina. Kenraali viittasi siihen, ettei voitto ollut sodan lopputuloksesta huolimatta vielä mitenkään varma.
- ²²⁴ Vrt. Alapuro 1998b, 236.
- ²²⁵ Kymintehtaan vireän suojeluskuntatoiminnan juuret perustettiin 31.10.1917, jolloin siinä toimi 88 miestä päällikkönään insinööri Alvar Breijlin ja apulaispäällikköinä insinöörit Ernst Biese ja Harald Heikel: Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 38: Kouvolan piiri, Kymintehtaan-Kuusankosken suojeluskunta.
- ²²⁶ Joutsan ammatti- ja elinkeinotiedot ovat tosin vasta myöhemmältä ajalta v:lta 1940, mutta tilanne lienee ollut hyvin samantapainen koko maailmansotien välisen ajan. V. 1940 työväestön osuus seurakunnassa läsnä olevasta ammatissa toimivasta miespuolisesta väestöstä oli 31 % (512 miestä 1652:sta). Maataloustyöväestön, josta loisiin verrattavia oli 66 % (290 miestä),

- osuus työväestöstä oli 86 % (438 miestä): Tilastokeskus, Väkilukutaulu v. 1940 seurakunnittain.
- ²²⁷ Selén 2001, 144–145.
- ²²⁸ Vrt. Turpeinen 1992, 339–342; Kommunistien aktiivisesta toiminnasta ks. m. Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 20: Selostus Suomussalmen sk:n vaiheista Vapaussodan jälkeen 15.5.1929 s. 3; Kutsunnoista pois jääneiden suuri osuus voi olla osittain seurausta siitä, että suomusalmelaisia oli runsaasti Venäjän puolella metsätöissä jo ennen sisällissodan puhkeamista, jolloin tieto kutsunnoista ei välttämättä tavoittanut heitä heti. Lisäksi punaisten levittämä pelotteilu valkoisten suorittamista julmuuksista hillitsi paluuta Suomeen: Romppainen 2000a, 44–45.
- ²²⁹ Sota-A, sk.henkilökorttiotos. Otos käsittää 12 546 suojeluskuntalaista, joista 1554 oli osallistunut vapaus- ja sisällissotaan; Sota-A, T 20057/1, Mietintö koskeva sk.järjestön edelleenkehittämistä 15.1.1932: Suojeluskuntain sotilasasiain jaostopäällikkö N. V. Sigellin (m. Hersalo) mielestä sk.järjestö syntyi jo v. 1917 ja vapaussodan alkupäivinä puolustamaan kansansa olemassaoloa tilanteessa, jossa kansa oli jakaantunut kahtia; Mattila (TuYPHL) 1998, 1; Ks. m. Selén 1998b, 213–.
- ²³⁰ Vrt. Soikkanen 1984, 13: Suomalaisuusideologian maaseutuhenkisyys selittyi pitkälti maatalousvaltaisella elinkeinorakenteella ja sillä, että talonpojat muodostivat valkoisen armeijan rungon v. 1918.
- ²³¹ Vrt. Rasila 1968, 43: Tilallisten eli omaa maata viljelevän väestön osuus valkoisen puolen taistelevissa joukoissa oli 45 %.
- ²³² Ks. m. Hersalo 1955, 204 ja Alahonko 1998, 19: V:n 1917 suojeluskuntien johtajistoon kuului monen alan miehiä. Enemmistön muodostivat korkeakoulututkinnon suorittaneet. Joukossa oli insinöörejä, maistereita, agronomeja, eläinlääkäreitä ja erityisesti on vielä mainittava ympäri maata aktiivisesti osallistuneet kansakoulun opettajat; Alapuro 1995, 174.
- ²³³ Vrt. Rasila 1968, 39–43; Peltonen 1996, 244: Työväenliikkeellä oli Etelä-Suomen lisäksi vahva traditio myös Keski-Suomessa.
- ²³⁴ Esim. teollisuustyöntekijöistä oli Punaisen Suomen alueella v:n 1917 väestötietojen perusteella noin 73 % ja Valkoisen Suomen alueella 27 %: Lappalainen 1981, 119.
- ²³⁵ Ks. enemmän Myllyniemi 1994, 78; Mattila (TuYPHL) 1998, 9; Manninen 1974, 22; Sota-A, SKY 9/H 2201 B 5: Sotaministeriön sk-toimiston kirjeistöä 1918–1919: Hämeen Sanomat lehdistöleike 1.10.1918 ”Käy joukkohon!” ja Ilkka 29.11.1918 ”Vaasan suojeluskuntaan”.
- ²³⁶ Aamulehti 15.1.1919: Huittisten Suojeluskunnan julistus kunnan asukkaille; Alapuro 1995, 214–216; Hentilä 1995, 116–118.
- ²³⁷ Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 7, 14: V. 1921 käyttöön otettu kortistojärjestelmä ei sen hoidosta annettujen määräysten johdosta kata läheskään kaikkialla systemaattisesti vuosia 1918–20, mikä saattaa jossain määrin vääristää jäsenkuntaa koskevia tuloksia; Vainio 2000, 19.
- ²³⁸ Vrt. Hersalo 1962, 71–72; Huhtala (OYHL) 1996, 35. Pohjolan piirissä kerättiin tiedot Kittilän, Kemian maalaiskunnan, Ranuan, Rovaniemen ja Sodankylän suojeluskuntalaisten elinkeinotajakaumasta. Huhtalan käyttämä elinkeinotajakaava ei mahdollista oman tutkimukseni mukaista työväestön tarkkaa eristämistä talonpojista ja alemmasta keskiluokasta, eikä ole siten vertailukelpoinen; Selén 2001, 219–220; Suojeluskuntain hallinto-ohjesääntö 1920: I, 1 §.
- ²³⁹ Sota-A, Sk.henkilökorttisto 1918–1944: lomakkeen kohta erosyyt; SkY Valistusosasto Ha 16:1: Etelä-Pohjanmaa, Peräseinäjoen sk:n vuosikertomus v:lta 1919 s. 21; SkY Valistusosasto Ha 15: Sk-historian aineksia, Närpes tabl s. 42: tilasto siirtolaisuudesta Amerikkaan ja muista erosyistä.
- ²⁴⁰ Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 89–.
- ²⁴¹ Vrt. Hersalo 1962, 71–72.
- ²⁴² Hersalo 1962, 210–212, 295.
- ²⁴³ Vrt. Hersalo 1962, 115–116, 122–123, 289, 291, 294; Syksyllä 1918 suojeluskuntien jäsenmäärä oli noin 40 000, mutta helmikuussa 1919 jo 70 000: Vihavainen 1988, 124; Jäseniä

- v. 1920 94 295, v. 1921 85 152, v. 1924 79 967, v. 1926 77 805, v. 1928 79 399, v. 1929 80 135 ja v. 1930 86 016: Hersalo 1962, 116; Sota-A, PLM + adjutantuuri F 13: SkY Sotaministerille 14.1.1920 koskien vakinaisen sotaväen ja suojeluskuntain yhteistoimintaa; SkY Hall.-os. Fb 58: Utajärven sk:n puolesta Arvi Korhonen Oulun läänin I:n kutsuntapiirin sotakomisariolle 7.12.1918 valtion toimessa liikkuvan henkilön kiihotuksesta sk:taa vastaan: ”kiihotus, että suojeluskuntien tarkoituksena on pitää muka epäluotettavaa armeijaa kurissa kuten kirgisit Venäjällä”; Raikkala 1971, 19, 62–63; Alahonko 1998, 5; Selén 1999, 36; Selén 2001, 115.
- ²⁴⁴ Ahti 1998, 258–259.
- ²⁴⁵ Vrt. Selén 2001, 167, 173, 226–234; Soikkanen 1998, 65–66; Selén 1998, 198: Puolustuslaitoksen asevelvollisista noin puolella oli työläistausta; Waris 1952, 177–185: V. 1940, perheen päämiesten mukaan luokiteltuna, noin 56 % väestöstä oli työväestöä; Sk-tiedustelukeskukseen ja englantilaisesta arviosta: Vihavainen 1988, 124–125 + viitteet 9 ja 10; Ahti 1998, 258–259; Saarela 1996, 77; Suojeluskuntain hallinto-ohjesääntö 1920: I, 1 §: Jäsenyydestä; Sota-A, Hämeenkyrön sk.henkilökortit: asevelvollisuuden suorittanut Sulo R. (5.5.1912) tuli jäseneksi suojeluskuntaan 25.9.1934, mutta erotettiin takaajien puutteen vuoksi 24.10.1935; Donnerista ja sosialidemokraattisen puolustusministerin alaisista suojeluskunnista: Ahti 1990, 80, 106, 110–112; Mattila (TuYPHL) 1998, 55: haastattelun perusteella sillä, että Tanner otti vastaan sk-paraatin, olisi ollut vaikutusta sk-myönteisyyden kasvuun Riihimäen työväestössä; Kenraali Sihvosta ja yhtenäisen sotilaallisen johdon puutteesta: Selén 1980, 11; Kronlund 1998, 92–93.
- ²⁴⁶ Hersalo 1962, 289–290, 294.
- ²⁴⁷ Hersalo 1962, 262: Järjestön tykistö jaettiin v. 1927 Helsingin, Vaasan ja Mikkelin (sekä Viipurin) tykistöpiireihin. 1920-luvun lopulla suoritettiin ilmeisesti jo joitakin meteorologisiakin ammuksia; Roudasmaa 1997, 455: Helsingin kenttätykistön suojeluskuntaan perustettiin v. 1928 aliupseerikoulu ja mittausosasto. Jälkimmäinen tuli tarpeelliseksi harjoituskäyttöön otetun uuden keskitys (koordinaatti-) ammuttamenetelmän vuoksi; Alahonko 1998, 15.
- ²⁴⁸ Vrt. Selén 2001, 144; Romppainen 2000b, 64: Suomussalmella valistus- ja propagandatyötä suojeluskuntien puolesta teki alue- ja paikallispäällikön lisäksi kirkkoherra Lauri Säppä, joka nimitettiin suojeluskunnan kenttäpapiksi v. 1936.
- ²⁴⁹ Vrt. Alapuro 1995, 227, 232–236; Selén 2001, 217–220; Työväestön monilukuisuudesta tämä tutkimus.
- ²⁵⁰ Vrt. Laurila (OYHL) 1998, 93.
- ²⁵¹ Ks. m. Alapuro 1995, 225: Huittisten sk:ssakin työväestön osuus jäi samoihin aikoihin runsaaseen kymmenekseen; Matinolli 2000, 547–549: Rymättylän sk:ssa työväestöä oli 1920-luvulla keskimäärin 14 %, 1930-luvulla 9 % ja koko tarkastelujaksolla 1918–1944 vain 9 %.
- ²⁵² Tehdassuojeluskuntien yliedustus kaupunkimaisissa suojeluskunnissa voi painottaa työläisten osuutta hieman ylöspäin, mutta otoksen painottuminen vuosiin 1918–22, jolloin työväestön osallistuminen tehdassuojeluskuntien toimintaan oli vielä vähäisempää, vähentää virhemahdollisuutta. Otokseen liittyvät ristikkäissuuntaiset virhemahdollisuudet oletettavasti eliminoivat pääosin toisensa pois.
- ²⁵³ Vrt. Selén 2001, 328–329; Salokangas 1987, 641–642, 648–649; Raikkala 1971, 46; Myllyniemi 1994, 205–206.
- ²⁵⁴ Vrt. Alapuro 1995, 285, 286–287, 291, 302–303, 313, 319; Siltala 1985, 319, 322–323, 328–329; Selén 2001, 329.
- ²⁵⁵ Vrt. Siltala 1985, 319–323, 332–333; Ks. Mäntsälän kapinasta enemmän: Selén 2001, 369–.
- ²⁵⁶ Vrt. Selén 1989, 204–205; Lackman 1989, 206–207 (lainaus); Raikkala 1971, 45; Soikkanen 1984, 15.
- ²⁵⁷ Vrt. Myllyniemi 1994, 205–208; Raikkala 1971, 46; Siltala 1985, 323, 584 v29; Laurila (OYHL) 1998, 93–94; Juanto (OYHL) 1997, 96; Selén 2001, 334.

- ²⁵⁸ Raikkala 1971, 46–47.
- ²⁵⁹ Vrt. Lehtinen 1984, 632, ks. m. s:t 542, 649–650, 657, 696, 794–797; Siltala 1985, 235, 558, 683; Kunnalliselämästä ja kenraali Walleniuksesta ks. Selén 2001, 162–163, 359; Wallenius valittiin lapuanliikkeen pääsihteeriksi 27.10.1931 – pian hän jo kiersi maata ja suojeluskuntia koettaen saada suojeluskuntajärjestön tunnustamaan väriä.
- ²⁶⁰ Selén 2001, 163.
- ²⁶¹ Vrt. Soikkanen 1984, 16–19; Selén 2001, 337, 357 (Hakkapeliitan kansikuva); Raikkala 1971, 123–124.
- ²⁶² Selén 2001, 338–339, 342–347.
- ²⁶³ Vrt. Selén 2001, 366, 369–380, 387–388; Selén 1998, 209; Kronlund 1998, 95–96. Laurila (OYHL) 1998, 95–96; Aikavuori (OYHL) 1998, 90–91.
- ²⁶⁴ Ks. enemmän Selén 2001, 391–393.
- ²⁶⁵ Vrt. Selén 2001, 383, 385; Soikkanen 1984, 22; Raikkala 1971, 49–57; Salokangas 1987, 649–650.
- ²⁶⁶ Selén 2001, 393–399.
- ²⁶⁷ Uola 1982, 479–480.
- ²⁶⁸ Selén 1998, 211; Mylly 1998, 49, 54–56; Selén 2001, 424–425.
- ²⁶⁹ Uola 1982, 84–85, 481–482.
- ²⁷⁰ Ks. enemmän Selén 2001, 144–145.
- ²⁷¹ Selén 2001, 319–320, 334, 337.
- ²⁷² Vrt. Sota-A, SKY Valistusosasto Hc 1: Tilastot suojeluskuntalaisten ammasteista piireittäin 1933: Tilastot on koottu siten, että työväki ja palveluskunta on käsitelty erillisinä; SKY Valistusosasto T 20057/2: Tilasto toimivien suojeluskuntalaisten ammasteista laskettuna prosentteissa; Raikkala 1971, 260–261; Virtanen (HYHL) 1974, 94–95 ja liitteet 5–6; Aikavuori (OYHL) 1998, 40–41, 92–93; Sk-järjestön v:n 1933 tietojen luotettavuudesta ks. m. Virtanen 1975, 8 ja Roudasmaa 1997, 201–203.
- ²⁷³ Vrt. Hersalo 1962, 71–72; Huhtala (OYHL) 1996, 35; Sota-A, SKY valistusosasto Da 1: virkasähke 7545.25.IV/3.12.1925: Yliesikunta kehoittaa piiripäällikköä laatimaan tilaston siitä, kuinka monta prosenttia piirin suojeluskuntalaisista kuuluu työväenluokkaan.
- ²⁷⁴ Vrt. Valtiopäivät, ptk 3.3.1919, 2424: v:n 1920 tulo- ja menoarvion käsittely; Suomen kansanedustajat 1907–1982. Helsinki 1982, 50–51 (von Born). Eduskunnan aineiston allekirjoittaneelle osoitti ystävällisesti dosentti Kari Selén.
- ²⁷⁵ Sota-A, SKY hallinnollinen osasto Fa 8: Kymenlaakson piiriesikunta Suojeluskuntain Yliesikunnalle 10.2.1924; Sk.henkilökortisto, Kymintehtaan sk: 192:sta v. 1922 läsnä olleesta jäsenestä 38 kuului työväestöön.
- ²⁷⁶ Vrt. Valtiopäivät, ptk 8.12.1925, 2163–2164: v:n 1926 tulo- ja menoarvion käsittely; Ks. sk:ien jäsenmäärästä tämä työ aiemmin; Suomen kansanedustajat 1907–1982. Helsinki 1982, 120 (Heikinheimo) ja 245 (Keto).
- ²⁷⁷ Selén 2001, 217.
- ²⁷⁸ Vrt. Valtiopäivät, ptk 13.9.1927, 155: tulo- ja menoarvio v:lle 1928. – Lähetekeskustelu; Suomen kansanedustajat 1907–1982. Helsinki 1982, 513 (Rantanen); Rantasesta ks. m. Selén 2001, 362.
- ²⁷⁹ Esim. Valtiopäivät, ptk 3.3.1919, 2424–2425: v:n 1920 tulo- ja menoarvion käsittely.
- ²⁸⁰ Vrt. Hersalo 1962, 72; Luvut ovat niin lähellä vuoden 1933 selvityksen tuloksia, että se laittaa epäilemään kysymyksessä olevan yhden ja saman selvityksen – siis vuodelta 1933.
- ²⁸¹ Vrt. Hakkapeliitta 1933, 1290: Mitä väkeä suojeluskuntalaiset ovat; Selén 2001, 193, 213, 257.
- ²⁸² Vrt. Raikkala 1971, 260; Raikkalan viittaus talonpoikiin vaikuttaa omituiselta, sillä niin vastustajat kuin kannattajatkin mielsivät suojeluskunnat yleensä talonpoikaisiksi – ks. Vasara 1997,

- 80; Toisaalta kommunistit vetosivat propagandassaan usein nimenomaan siihen, että ”työläisten ja talonpoikain Suomi” on luotavissa vain kukistamalla suojeluskunnat ja armeijan upseerit: Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 38/1923, 350–351 ja 39/1923, 360–361; Ylikangas 2001, 188: ”Kreml vihasi Tanneria työväenluokan petturina, koska hän oli Moskovan katsannossa johtanut suomalaiset työläiset sotaan ’työläis- ja talonpoikaisvaltiota’ vastaan.”
- ²⁸³ Virtanen 1975, 7 v3.
- ²⁸⁴ Vrt. Kettunen 2001, 15, 26–27; Hentilä 1995, 116–124, 131; Waris 1952, 92, 94–95, 100, 103, 289, 293, 295–302, 312–313. Samalla on muistettava, että myös työväenliike kykeni maaseudulta teollisuuskeskuksiin tai -laitoksiin siirtyneen väestönosan kautta levittämään vaikutustaan maaseudun suuntaan; Soikkanen 1998, 65–66.
- ²⁸⁵ Vrt. Valtiopäivät, pkt 3.3.1919, 2425: Edustaja von Born: ”I skyddskårerna stå ofta herremän och enkla arbetare, husbönder och tjänare sida vid sida med varandra såsom män i ledet.”; Talonpoikien vähäisyydestä ja keskiluokan runsaudesta kaupunkisuojeluskunnissa ks. tämä tutkimus.
- ²⁸⁶ Vrt. Vasara 1997, 80.
- ²⁸⁷ Vrt. Selén 1998, 216; Asetus suojeluskunnista 2.8.1918: 2 § ja 9 §; Asetus suojeluskunnista 16.9.1921, 2 §; Asetus suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, 6 §; Varuspolasta: SkY vk 1933, 32, 34.
- ²⁸⁸ Sota-A, T 20057/1. Yleistä sotilaskoulutuksesta (päiväämätön v:lta 1936, allekirjoittajat A. E. Martola ja N. V. Hersalo): Liite N:o 1. Koulutusohjeen uusimisen suuntaviivoja s. 1; Raikkala 1971, 81–83, 127–128, 244; Selén 2001, 440: Yliesikunta halusi nostaa suojeluskuntalaisten määrää ainakin 15 000:lla kolmen vuoden aikana.
- ²⁸⁹ Sota-A, T 20057/1. Salainen pöytäkirja Helsingin Upseerikasinolla 15.8.1934 piiripäällikköiden neuvottelupäivistä, 4 §.
- ²⁹⁰ SkY vk 1933, 32, 34; 1936, 3; Raikkala 1971, 82–83; Rintala 1981, 192; Selén 2001, 440.
- ²⁹¹ Vrt. Vapaaehtoisesti – Suojeluskunnat ja Lotta-Svärd 1987 filmi + sisäkannen käsikirjoitus; Hersalo 1962, 326: Aluepäällikköjärjestelmän yhteydessä kun suojeluskunta-alueita järjestettiin v. 1928, yliesikunta määrittä kullekin niistä pääaselijinsa. Tästä oli suuri apu sotaväen aluejärjestelmää perustettaessa; Raikkala 1971, 30, 40–41, 356; Mäntsälän kapinan yhteydessä suojeluskuntien päällikön Lauri Mambergin ja sotaväen päällikön Aarne Sihvon välit kiristyivät. Sihvon tilalle nimitettiin v. 1933 Mannerheimillekin mieleisempi kenraali Hugo Österman; Soikkanen 1984, 18, 22; Selén 1998, 206. Sosiaalidemokraattien eduskuntaryhmä esitti viimeisen kerran sk:ien lakkauttamista v. 1932. Tällöinkin kysymys oli muodollisesti sk:ien muuttamisesta armeijan reserviksi. Yhtenä syynä sosiaalidemokraattien kannan lieventymiselle suojeluskuntia kohtaan saattoi olla kommunistien toiminnan kieltäminen v. 1930, jonka jälkeen sosiaalidemokraattien ei enää tarvinnut kilpailla kommunistien kanssa äänestäjien suosiosta.
- ²⁹² Vrt. Raikkala 1971, 127–128, 354; Selén 1998, 198.
- ²⁹³ Myllyniemi 1998, 166–167, 169–171; Soikkanen 1998, 73–74; Virtanen (HYHL) 1974, 90–91 ja liitteet 5 ja 6; Ks. m. Alapuro 1998b, 236–237.
- ²⁹⁴ Vrt. Myllyniemi 1998, 170–171; Soikkanen 1998, 73–78; Selén 1998, 211–215; Raikkala 1971, 244–245, 354; Selén 2001, 451–453; Salokangas 1987, 666–667; Mattila (TuYPHL) 1998, 53–54.
- ²⁹⁵ Selén 1998, 198.
- ²⁹⁶ Vrt. Soikkanen 1984, 258–262.
- ²⁹⁷ Raikkala 1971, 245.
- ²⁹⁸ Virtanen (HYHL) 1974, 90–91.
- ²⁹⁹ Virtanen 1975, 16. Virtanen mainitsee työläisvoittoisina esimerkkeinä Kouvolan, Myllykosken, Enson, Tervakosken, Hyvinkään ja Imatra-Tainionkosken suojeluskunnat.

- ³⁰⁰ Soikkanen 1998, 73–74; Soikkanen 1963, 673–674; Mattila (TuYPHL) 1998, 69: Valtakunnallisella tasolla työväestön liittyminen suojeluskuntiin yleistyi 1930-luvun jälkipuoliskolla; Aikavuori (OYHL) 1998, 41; Salokangas 1987, 683–684.
- ³⁰¹ Mattila (TuYPHL) 1998, 3, 28, 34–35, 38–44.
- ³⁰² Vrt. Mattila (TuYPHL) 1998, 46–47; Virtanen 1975, 17.
- ³⁰³ Vrt. Mattila (TuYPHL) 1998, 48, 59, 62, 65–67, 71 v5.
- ³⁰⁴ Vrt. Soikkanen 1984, 13–14: Suomen teollistuminen eteni selvästi 1920-luvun taloudellisina nousukausina, mutta yhteiskunnan taloudellinen rakenne pysyi koko itsenäisyyden ensimmäisen vuosikymmenen ajan suhteellisen muuttumattomana.
- ³⁰⁵ Raikkala 1971, 80–85.
- ³⁰⁶ Raikkala 1971, 82–85, 268, 359.
- ³⁰⁷ Vrt. Kettunen 2001, 18–23; Hentilä 1995, 130.
- ³⁰⁸ Vrt. Soikkanen 1998, 65–66; Soikkanen 1984, 301–302; Raikkala 1971, 356.
- ³⁰⁹ Mäkelä 1997, 292.
- ³¹⁰ Selén 2001, 473–476.
- ³¹¹ Vrt. Myllyniemi 1998, 170–171; Soikkanen 1998, 66, 73, 75–80; Selén 1998, 211–216; Selén 2001, 476–477; Soikkanen 1984, 301–302; Raikkala 1971, 351, 356–362.
- ³¹² Vrt. Hentilä 1995, 172–174; Selén 2001, 500–502; Soikkanen 1998, 76; Raikkala 1971, 351; Esim. Ylikiimingin sk:ssa jäsenmäärä kasvoi helmi- ja huhtikuun välissä 1940 49:stä 54:ään, mikä ei kuitenkaan paikallispäällikön mukaan ollut seurausta sosiaalidemokraattien kanssa tehdystä sopimuksesta: Laurila (OYHL) 1998, 154; SKDL:läinen Lauttakylän työväenyhdistys päätti syksyllä 1944 ottaa harkinnan mukaan takaisin suojeluskuntaan kuuluneet jäsenensä, jos nämä esittäisivät julkisen anteeksipyyntö: Alapuro 1995, 314; Mattila (TuYPHL) 1998, 63–67.
- ³¹³ Vrt. Kettunen 2001, 30; Rintala 1981, 191; Ks. m. Salokangas 1987, 667.
- ³¹⁴ Vrt. Kulha 1980, 50–63, 79, 237; Salminen 1996, 20, 28; Teerijoki 1998, 492: Suomen Aseveljien Liitossa oli v. 1944 lähes 250 000 jäsentä.
- ³¹⁵ Raikkala 1971, 372–391.
- ³¹⁶ Suomen Asetuskokoelma, Asetus suojeluskuntajärjestyksestä 28.2.1941: 1 luku. 1 §; Selén 1998, 215; Raikkala 1971, 381.
- ³¹⁷ Räsänen 1986, 385–386, 388.
- ³¹⁸ Vrt. Hentilä 1995, 184–185.
- ³¹⁹ Vrt. Luostarinen 1986, 193 v4.
- ³²⁰ Toki on olemassa vaara, että otos on syystä tai toisesta painottunut sotavuosien jäsenistöön.
- ³²¹ Sota-A, SkY Valistusosasto Ha 20: Kajaanin sk:n vuosikertomus v:lta 1939 s. 2.
- ³²² Vrt. Virtanen (HYHL) 1974, 90–91.
- ³²³ Raikkala 1971, 386.
- ³²⁴ Liitteet 1.–8. (tämä työ); Vrt. Waris 1952, 177–185; Virtanen (HYHL) 1974, 89–91; Roudasmaa 1997, 203.
- ³²⁵ Tilastokeskus, väkilukutaulut v. 1930 ja 1940 seurakunnittain: Turun, Helsingin, Viipurin ja Vaasan osalta väkilukutauluissa ovat mukana kaikki kaupunkiseurakuntien ja siviilirekisterin tiedot; Tilastokeskus 1979, 5: Vuosien 1880–1940 tilastojen pohjana ovat ns. papiston kymmenvuotistaulut. Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon papisto laati ne kirkonkirjojen mukaan seurakunnittain. Ne olivat valmiita tauluyhdistelmiä koko seurakunnasta. Rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien tiedot perustuivat jäsenluetteloihin ja siviilirekisteriin kuuluvien tiedot erityisiin henkilökortteihin ja -kaavakkeisiin.
- ³²⁶ Vrt. Markkanen – Nygård – Rantatupa 1976, 57–58. Väkilukutaulut muodostavat yhtenäisen ja verrattain tarkan lähteistön kokonaisväestömäärän laskemiseksi aina 1900-luvun väestölaskentoihin saakka. Myöhemmin rinnalle tulee luonnollisesti muita lähteitä (henkikirja),

mutta väestön sosiaaliryhmitysten selvittämisen kannalta väestötaulut ovat soveliaita hyvin pitkään; Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista lähteä laskemaan ammatti- ja elinkeinajakaumaa henkikirjoista yksitellen henkilö henkilöltä; Waris 1952, 58, 65-67: v. 1940 Suomessa oli luterilaisia 3 730 789, kreikkalaiskatolisia 70 209, roomalaiskatolisia 999, muita kristittyjä 10 074, mooseksenuskolaisia 1 425, muhamettilaisia 413 ja siviilirekisteriin kuuluvia 73 308 henkeä. Maailmansotien välisenä aikana kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan jäsenet asuivat, ottamatta lukuun eräisiin kaupunkeihin jäänyttä vähäistä venäläistä väestöä, pääasiassa Laatokan-Karjalan vauraissa rajapitäjissä. Siviilirekisteriin kuuluvista pääosa oli kautta koko maan hajallaan elävää industrialista väestöä.

³²⁷ Tilastokeskus, Väkilukutaulut seurakunnittain v. 1940; Sota-A, Sk.henkilökortisto; Pääosa suojeluskuntalaisista kuului oletettavasti seurakuntaan, joten vähälukuisten siviilirekisteriin kuuluvien ammatissa toimivien miesten ottamista mukaan vertailuun ei ole tässä yhteydessä nähty välttämättömäksi tulosten vertailtavuuden kannalta; Kauppaloista ks. Niemelä 1999, 153-155; Maskun ja Limingan osalta alempaan keskiluokkaan on suojeluskuntaotoksessa tullut ilmeisesti sijoitetuksi sellaisia henkilöitä, jotka seurakuntien väkilukutaulujen perusteella ovat tulleet sijoitetuiksi työväestöön. Sama voi olla mahdollista myös muissa suojeluskunnissa sen vuoksi, että tämän tutkimuksen yksi päämäärä on saada selville työväestön minimitaso suojeluskunnissa. Näin ollen työväki vuotaa otoksessani paisuttaen jossain määrin alempaa keskiluokkaa.

³²⁸ Tilastokeskus, Väkilukutaulut seurakunnittain v. 1940 ja v. 1930. Hämeenlinna lukuun ottamatta kaupunkien väkilukutaulut sisältävät myös siviilirekisterin tiedot; Puunjalostusteollisuuden myönteisyydestä sk:tiin esim. Mattila (TuYPHL) 1998, 44 ja Korhonen (OYHL) 1998, 58, 76.

³²⁹ Vrt. Ora 1928, 22, 32-35, 205, 219-220; Roudasmaa 1997, 45-47, 375, 487-488. Elokuun 1918 suojeluskunta-asetuksen jälkeen erilliset rautatiesuojeluskunnat liitettiin vähitellen osaksi paikallisia suojeluskuntia: Helsingin rautatieläisten suojeluskunta Suomen Valtion Rautateiden (S.V.R.) Suojeluskunnan Helsingin osasto perustettiin 25.4.1918. Rautatiehallituksella oli aikomuksena perustaa koko rautatieverkoston käsittävä S.V.R:n suojeluskuntajärjestö. Sen perustaminen keskeytyi kun senaatti vahvisti 2.8.1918 asetuksen suojeluskunnista. Marraskuussa S.V.R:n suojeluskunnan paikallisosastot määrättiin paikallisten suojeluskuntien alaisuuteen. Tammikuussa 1919 entisen S.V.R:n suojeluskunnan nimeksi tuli Helsingin Suojeluskunnan Rautatieläispataljoona ja myöhemmin se tunnettiin nimellä II Keltainen Rykmentti, III Sininen Rykmentti, 2. Sininen Erillinen Komppania, Sininen Erillinen Komppania. Rautatieviranomaisten näkemyksen mukaan tuli suojeluskuntajärjestöön perustaa erillisiä rautatieyksiköitä. Kesäkuussa 1934 Viipurissa pidetyn rautatiesuojeluskuntalaisten neuvottelukokouksen tuloksena esitettiin, että Yleisesikunta ja Sk:n Yliesikunta ryhtyisivät toimenpiteisiin rautatiesuojeluskuntien perustamiseksi. 1.1.1936 alkaen perustettiin Helsingissä Rautatiesuojeluskunta – Jos Roudasmaan tulokset Helsingin suojeluskuntalaisten ammattijakaumista v:na 1939-1941 muutetaan oman luokittelujärjestelmäni mukaisesti sosiaalisten kerrostumien tarkasteluksi, niin päädytään samansuuntaisiin osuuksiin kuin sk- otoksessani Helsingin kenttätöistön sk:n osalta v. 1938: eliitti, alempi ja ylempi keskikerrostuma muodostaa Roudasmaan ammattijakauman aineistossa arviolta 73-80 %, työväki arviolta 17-20 %; Viipurin suojeluskunnalla oli vuonna 1938 kaksi panssarijunaa: Kähäri 1978, 317.

³³⁰ Sota-A, Sk.henkilökortit, Viipurin sk.

³³¹ Ora 1928, 201-205; Sota-A, Sk.henkilökortit, Viipurin sk.

³³² Halila 1978, 97-98.

³³³ Tilastokeskus, Väkilukutaulut seurakunnittain v. 1930: koko Viipuri (srk + siv.rek.); Kähäri 1978, 317.

³³⁴ Rovaniemen osalta ks. Hersalo 1962, 537; Juopaa "kauppalalaisten" ja maaseutulaisten välillä

- aiheutti esim. se, että kuntalaiset näkivät taajamat loppumattomina rahanreikinä, joihin upposi erityisesti köyhäinhoidon varoja. Taajamien asukkaat taas tunsivat tavallisesti itse tulevansa yliverotetuiksi saamiinsa kunnallisiin palveluihin nähden: Niemelä 1999, 156; On muistettava, että Rovaniemi, Seinäjoki ja Varkaus olivat myös kauan aikaa tarkastelujaksolla tällaisia taajamia, jolloin maaseudun ja taajaman välinen ero ei ollut kunnallisesti täydellinen; Rovaniemen suojeluskunta oli ensimmäinen myöhemmän Pohjolan sk-piirin alueille perustetuista. Perustamiskokouksessa oli läsnä myös sosialisteja, mutta he poistuivat pian kokouksesta ja jäljelle jääneet päättivät perustaa suojeluskunnan: Huhtala (OYHL) 1996, 11.
- ³³⁵ Vrt. Enbuske 1997, 297.
- ³³⁶ Tilastokeskus, Väestötäuluk seurakunnittain v. 1940. Rovaniemellä maatalouden ja sen sivuelinkeinojen piirissä työskenteli 4823 miestä ja Varkaudessa teollisuuden ja käsityön parissa 1920 miestä. Viimemainittujen ammattien harjoittajia oli Rovaniemen seurakunnan alueella läsnä 1752 miestä; Niemelä 1999, 154–159. Useimmista taajaväkisistä yhdyskunnista tuli myöhemmin kauppaloita tai ne liitettiin ympäröivään kaupunkiin, ja välivaihe taajaväkisenä yhdyskuntana ei ollut mitenkään merkittävä.
- ³³⁷ Tilastokeskus, Väestötäuluk seurakunnittain v. 1940; Puunjalostusteollisuuden yleisestä myönteisestä suhtautumisesta suojeluskuntiin ks. esim. Mattila (TuYPHL) 1998, 44.
- ³³⁸ Tilastokeskus, Väestötäuluk seurakunnittain v. 1940. Seinäjoella ammatissa toimivaa työväestöä oli 3543 miestä, joista 574 oli rautatieläisiä; Takalo 1977, 352–354, 390, 401, 403, 409–411.
- ³³⁹ Vrt. Soikkanen 1963, 619–, 656. 1920-luvun lopulla tehdään työväestöä oli mukana jonkin verran, mutta suuri työväestön ryntäys suojeluskuntaan tapahtui sk-otoksen perusteella 1934–38 alkaen ja sotien aikana.
- ³⁴⁰ Sota-A, Sk.henkilökorttios: Varkauden sk.
- ³⁴¹ Ks. Laurila (OYHL) 1998, 38.
- ³⁴² Junnila 1999, 276, 278; Rintala 1981, 17–20, 24–25.
- ³⁴³ Rintala 1981, 26–28, 32, 36.
- ³⁴⁴ Junnila 1999, 434; Rintala 1981, 25, 66–68, 72, 88, 181–182.
- ³⁴⁵ Vrt. Rintala 1981, 70, 182–201.
- ³⁴⁶ Vrt. Junnila 1999, 436, 439; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: Alajärven seurakunnassa oli läsnä ammatissa toimivia perheen päämiehiä ja heidän miespuolisia päähenkilön ammatissa toimivia perheenjäseniään 2165 henkeä.
- ³⁴⁷ Junnila 1999, 430–432.
- ³⁴⁸ Puoluepoliittisista virtauksista Alajärven sk:ssa ks. enemmän: Rintala 1981, 201–202.
- ³⁴⁹ Vrt. Rintala 1981, 117, 192; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: Alajärven seurakunnassa oli läsnä ammatissa toimivia perheen päämiehiä ja heidän miespuolisia päähenkilön ammatissa toimivia perheenjäseniään 2165 henkeä.
- ³⁵⁰ Vrt. Rundt 1992, 213, 241–242, 288, 302–304; Åkerblom 1972, 145–146, 394; Esim. v. 1922 kuollut rovasti I. A. Nikander oli suojeluskunnan lämmin ystävä ja lukkari-urkuri J. A. Rehn toimi aikanaan paikallispuhuttelijana; Ammatti- ja elinkeinokajaumasta: Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain.
- ³⁵¹ Vrt. Sarkanen (toim.) 1952, 354, 358, 360–361; Hersalo 1955, 560.
- ³⁵² Sarkanen (toim.) 1952, 175–182, 361–362.
- ³⁵³ Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: maatalouden ja sen sivuelinkeinojen työväkeä 127, teollisuuden ja käsityön 52, liikenteen 10, kaupan 14, julkisen toiminnan 1 ja muu työväestö 310 miestä.
- ³⁵⁴ Vrt. Sarkanen (toim.) 1952, 88, 94. Esim. v. 1930 Muolaan koko väkiluku oli 10 073, josta 2039 oli Kyyrölästä.
- ³⁵⁵ Sota-A, Sk.henkilökorttios: Muolaa. Luterilaisista suomenkielisiä oli 553, ruotsinkielisiä 2 ja

venäjänkielisiä I. Ortodokseista 17 oli venäjänkielisiä ja 5 suomenkielisiä.

- ³⁵⁶ Sarkanen (toim.) 1952, 28, 88, 94, 111–113. 'Lahjoitusmaakausi' alkoi Muolaassa jo ennen Uudenkaupungin rauhan solmimista, vuonna 1710 kun Pietari Suuri lahjoitti ukaasillaan 92 taloa Muolaan pitäjältä ensimmäiselle Viipurin käskynhaltijalle kaupungin valloituksen jälkeen.
- ³⁵⁷ Waris 1952, 185.
- ³⁵⁸ Vrt. Sarkanen (toim.) 1952, 364, 398–.
- ³⁵⁹ Sarkanen (toim.) 1952, 364.
- ³⁶⁰ Vrt. Sarkanen (toim.) 1952, 86, 362, 366. V. 1938 Muolaan väkiluku oli 11 165 henkeä; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain.
- ³⁶¹ Vrt. Haara 1993, 82–85, 200–202, 208, 238–239, 291–292.
- ³⁶² Vrt. Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain; Haara 1993, 223.
- ³⁶³ Vrt. Haara 1993, 291; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: Alemman ja ylemmän keskiluokan edustajista valtaosa oli teollisuuden ja käsityön sekä kaupan ja julkisen toiminnan palveluksessa, eli pääosa heistä työskenteli kirkonkylässä ja sen läheisyydessä.
- ³⁶⁴ Vrt. Laukkonen 1989, 219–225, 441, 443. Osa vuosien 1917–18 jäsenluettelossa mainituista jäsenistä oli joka tapauksessa uuden asetuksen mukaisia suojeluskuntalaisia, sillä suojeluskunta järjestäytyi uudelleen 8.9.1918; Sota-A, Sk.henkilökorttiotos: Töysän sk. Otoksen 60 henkilöstä 4 (7 %) oli torpparinpoikia. Otoksen 33 talonpojasta taas 3 (9 %) oli perhetaustaltaan torppariväestöä. Työväestön osuus otoksesta oli 12 henkeä.
- ³⁶⁵ Vrt. Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain. "Nahka-, kumi- ja karvateollisuudessa" toimi 225 miestä Töysän 558 työmiehestä. Työmiehiä ja päiväpalkkalaisia ilman tarkempaa tietoa ammatista oli 148. Sahoissa ja höyläämöissä toimi 60 työmiestä ja maataloudessa toimi isäntien palkollisina 30 ja mäkitupalaisina 68 miestä. Lisäksi oli pieni joukko liikenteen ja kaupan työmiehiä; Laukkonen 1989, 257–260.
- ³⁶⁶ Vrt. Laukkonen 1989, 225, 423–425, 444.
- ³⁶⁷ Vrt. Arajärvi 1975, 314; Hersalo 1955, 262–263.
- ³⁶⁸ Vrt. Arajärvi 1975, 314–316, 318.
- ³⁶⁹ Vrt. Arajärvi 1975, 193, 200, 295, 299–, 306–307; Rasila 1968, 50.
- ³⁷⁰ Vrt. Arajärvi 1975, 200–205, 308; Rasila 1968, 42–43, 49–50, 52–53.
- ³⁷¹ Vrt. Arajärvi 1975, 201–205, 311–312.
- ³⁷² Sota-A, Sk.henkilökorttiotos: Urjalan sk.
- ³⁷³ Vrt. Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain. Länä olevaa ammatissa toimivaa miespuolista työväestöä oli Urjalassa 860 henkeä, joista 648 lukeutui maatalouteen ja sen sivuelinkeinoihin.
- ³⁷⁴ Linna (1962) 2000, 166.
- ³⁷⁵ Hersalo 1962, 552.
- ³⁷⁶ Vrt. Laurila (OYHL) 1998, 38: Ylikiimingin sk:ssa työmiesten osuus v:na 1919–20 oli peräti 26 %.
- ³⁷⁷ Romppainen 2000b, 64–65.
- ³⁷⁸ Romppainen 2000b, 65.
- ³⁷⁹ Romppainen 2000b, 59–61; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: miespuolisia ammatissa toimivia perheen päähenkilöitä ja heidän miespuolisia päähenkilön ammatissa toimivia perheenjäseniään oli Suomussalmella 3104 henkeä.
- ³⁸⁰ Vrt. Karvonen (OYHL) 1988, 69–71; Ervasti 1978, 677, 680, 688–689; Laurila (OYHL) 1998, 93.
- ³⁸¹ Karvonen (OYHL) 1988, 73.
- ³⁸² Vrt. Karvonen (OYHL) 1988, 74–78, 80–81, 83–84, 86, 88; Aikavuori (OYHL) 1998, 35: esim. Ylikiimingin sk:n jäsenmäärä laski Vuoton kyläosaston lakkauttamisen vuoksi. Lakkautus

oli seurausta siitä, etteivät kylän miehet käyneet harjoituksissa. Haukiputaan jäsenmäärän laskuun suurin syy oli Pateniemen kyläosaston erottaminen omaksi suojeluskunnaksi; Siltala 1985, 327, 689.

³⁸³ Ervasti 1978, 688–689.

³⁸⁴ Ervasti 1978, 693.

³⁸⁵ Ervasti 1978, 677, 680; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1940 seurakunnittain: miespuolisia ammatissa toimivia perheen päähenkilöitä ja heidän miespuolisia päähenkilön ammatissa toimivia perheenjäseniään oli Kuusamossa 3828 henkeä.

³⁸⁶ Vrt. Ervasti 1978, 659.

³⁸⁷ Vrt. Aikavuori (OYHL) 1998, 35; Korhonen (OYHL) 1998, 92–94. Eniten liittyneitä suhteessa kokonaisväestöön oli sk- piirin vähäväestöisimmässä kunnassa Temmeksellä (vajaat 8 %) ja vähiten Taivalkoskella ja Utajärvellä (alle 2 %). Temmeksellä ammatissa toimivasta miesväestöstä liittyivät suojeluskuntaan siis ”melkein kaikki”.

³⁸⁸ Romppainen 2000b, 59–61

³⁸⁹ Korhonen (OYHL) 1998, 89.

³⁹⁰ Heinänen 1993, 310–312; Tikkanen (toim.) 1989, 205.

³⁹¹ Heinänen 1993, 252–256.

³⁹² Heinänen 1993, 154, 259, 278–279.

³⁹³ Heinänen 1993, 279–297, 310 ja 465 v1; Sota-A, SKY 1919–1925: sk 2062. Aakkosellisessa luettelossa Suomen suojeluskunnista lokakuulta 1919 ei myöskään mainita Kuolajärven-Sallan suojeluskuntaa eli se ei ollut ainakaan toimiva suojeluskunta; Ks. m. Tikkanen (toim.) 1989, 205; Esim. Rymättylän sk:n paikallispäällikkö Heimo Turpio totesi v. 1920, että ”Moni kuvittelee ’punikkien’ uudelleen valtaan pääsyä ja voidakseen silloin näyttytyä ’puolueettomilta’ ei uskalla toimia suojeluskunnan hyväksi.”: Matinolli 2000, 544.

³⁹⁴ Hersalo 1962, 539.

³⁹⁵ Heinänen 1993, 310–312; Tikkanen (toim.) 1989, 205.

³⁹⁶ Heinänen 1993, 275–277. Vasemmiston sisällä voimasuhteet olivat muuttuneet vuonna 1922 kun sosiaalidemokraatit menettivät pääosan kannattajistaan vasta perustetulle Suomen Sosialistiselle Työväenpuolueelle. Kommunistilakien jälkeen sosiaalidemokraatit saivat osan kannattajistaan takaisin, mutta osa kommunisteista jätti äänestämättä tai siirtyi äänestämään esim. eduskuntavaaleissa Maalaisliittoa tai Pienviljelijäin puoluetta.

³⁹⁷ Vrt. Heinänen 1993, 299–304.

³⁹⁸ Vrt. Tilastokeskus, Väestötaulut seurakunnittain v. 1940. Ammatissa toimivasta läsnä olevasta miespuolisesta väestöstä alemman ja ylempään keskiluokan ryhmään on laskettavissa 191 miestä, joista 61 oli puolustuslaitoksen palveluksessa; Heinänen 1993, 275–276, 299–304.

³⁹⁹ Kiiskinen 1991, 315, 351–352. Lokakuun 1917 eduskuntavaaleissa sosiaalidemokraatit olivat saaneet, entiseen tapaan, eniten ääniä (53 % äänistä) Pielisjärvellä: näin ollen heidän äänimääränsä oli suurempi kuin porvaripuolueiden yhteensä.

⁴⁰⁰ Vrt. Selén 2001, 145, 235, 257, 309.

⁴⁰¹ Maaseudun osalta ks. esim. Selén 2000, 185 ja Saviniemi (TuYHL) 1998, 22.

⁴⁰² Vrt. Niemelä 1999, 160.

⁴⁰³ Rasila 1968, 39–43.

⁴⁰⁴ Sota-A, sk.henkilökorttios. Otoksessa on kaikkiaan 153 työväestöön luokiteltavaa vapaussoturia, joista 26 liittyi vuosina 1918–44 kaupunkisuojeluskuntaan, 18 kauppalas-, 27 tehdas-, 53 maalais- ja 29 rajasuojeluskuntaan. Kaikkiaan vapaussotureita oli otoksen 12 546:sta jäsenestä 1554, jotka jakautuivat erilaisiin sk:tiin seuraavasti: kaupunkisk:t 178, kauppalask:t 203, tehdassk:t 160, maalaisk:t 684 ja rajask:t 329.

⁴⁰⁵ Vrt. kaavio 45 ja Waris 1952, 184.

⁴⁰⁶ Raikkala 1971, 260.

- ⁴⁰⁷ Vrt. Waris 1952, 132, 144, 161, 163.
- ⁴⁰⁸ Vrt. SkY, vuosikertomus 1937, 4; Ruotsila 2000, 318; Selén 2001, 15–19, 21–24, 31–35; Raikkala 1971, 352–353 välissä oleva ylipäällikön päiväkäsky 16.11.1944 n:o 136; Sota-A, SkY: T 20057/1 kaikille piiripäälliköille 22.8.1934 salainen N:o 1090.34.IV; T 20057/1: SkY 1927–1941 päiväämätön käsikirjoitus (7 s.) ilm. v:lta 1940 tai sen jälkeen (alkaa sanoilla ”Suomen suojeluskunnat” ja jatkuu s:lla 2: ”Kun suojeluskunnat ensimmäisen vapaussotamme päätyttyä jatkoivat toimintaansa, ei niillä ollut käytettävänä mitään koti- tai ulkomaisia esikuvia.”; Vasara 1997, 63–72.
- ⁴⁰⁹ Ruotsila 2000, 318; Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 37/1923, 341–342.
- ⁴¹⁰ Alapuro 1998b, 221–222.
- ⁴¹¹ Vrt. Hakkapeliitta N:o 43/1933, 1290; Ruotsila 2000, 319; Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 37/1923, 341: Esim. Saksassa toimi vapaaehtoinen aseellinen järjestö Orgesch (Organisation Escherich, Escherich-nimisen metsäneuvoksen perustama ja hänen mukaansa nimetty), jota valtiolta ei tunnustanut lailliseksi vaan lakkautti sen. Myös Italiassa toiminutta fascistijärjestöä on haluttu rinnastaa Suomen suojeluskuntajärjestöön. Yhtäläisyyksinä on nähty vapaaehtoisuus, aseellisuus ja sisäisen rauhan turvaaminen. Tällöin on kuitenkin unohdettu järjestöjen erilaiset syntytaustat Suomeen verrattuna ja se, että mainitut järjestöt toimivat usein omin päin ja lakeja kunnioittamatta ilman valtiollaan siunausta, toisin kuin Suomen suojeluskunnat.
- ⁴¹² Suomen Asetuskokoelma N:o 86: Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918, 1 §.
- ⁴¹³ Vrt. Suomen Asetuskokoelma N:o 86: Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918, 1 §; Myllyniemi 1994, 82–83; Kemppi 2000, 95, 105–106; Selén 2001, 74, 84, 111, 316; Hersalo 1962, 18, 538–539; Hentilä 1995, 117, 127–128; Romppainen 2000b, 59–60; Pylkkänen 2000, 98; Ketunen 2001, 19–23; Siltala 1985, 321; Laurila (OYHL) 1998, 64, 93; Joutsamo (TuYHL) 1970, 53; Korhonen (OYHL) 1998, 57–58; Salokangas 1987, 626–629, 638, 660 ja Teerijoki 1998, 495 (SKP); Suojeluskuntalaisen Lehti N:o 38/1923, 350–351: siteeraus Punasotilaasta N:o 5/1919.
- ⁴¹⁴ Vrt. Selén 2001, 165, 204, 217–220; Raikkala 1971, 260–264; Asetus Suojeluskunnista 2.8.1918, 2 § ja asetukset suojeluskunnista 16.9.1921, 2 § sekä asetukset suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928, 1 § ja 6 §; Hersalo 1962, 312; Laki suojeluskunnista 22.12.1927, 2 §.
- ⁴¹⁵ Vrt. Selén 2001, 257.
- ⁴¹⁶ Vrt. Virtanen 1975, 9, 19: Liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden laskelmat osoittivat työväestön osuuden 5–10 prosenttiyksikköä korkeammaksi kuin pysäytysvuosien laskelmat.
- ⁴¹⁷ Hentilä 1995, 131.
- ⁴¹⁸ Vrt. Mattila (TuYPHL) 1998, 66, 71; Ks. m. Juanto 1997, 48–52, 87–88, 94: Haukiputaan sk:aan v:na 1918–42 liittyneistä suurin osa (37 %) oli työmiehiä. Haukipudas oli varhain teollistunut paikkakunta, jossa sahateollisuus muodosti keskeisen teollisuuden haaran. Suojeluskunta ulotti kyläosastonsa sahojen ympärille muodostuneille työväen asuntoalueille. Pateniemen ja myös Martinniemen kyläosastoihin kuului runsaasti sahan työväkeä. Tammikuun 1940 jälkeen sk:taan liittyneistä jäsenistä 44 % oli taustaltaan työmiehiä. Haukipudas on mielenkiintoinen myös siksi, että siellä vasemmiston kannatus oli vahvaa: esim. v:n 1929 eduskuntavaaleissa Sosialistinen Työväen ja Pienviljelijäin puolue sai 54,6 % kaikista äänistä. Suojeluskunnan taholta toivottiin v. 1937/38, etteivät vanhemmat olisi esteenä nuorten liittymiselle järjestön riveihin, vaikka he itse vieroksuisivatkin suojeluskuntaa; Aikavuori (OYHL) 1998, 35: Pateniemen kyläosasto, johon kuului noin 100 miestä, erotettiin omaksi suojeluskunnakseen v. 1935; Myös Oulun suojeluskunnan, jossa työväestön osuus liittyneistä 1918–1932 oli noin 5 % ja tämän jälkeen n. 40 %, paikallistason tutkimus voisi avata uudella tavalla kysymystä työväenliikkeen ja suojeluskunnan mahdollisesta ”yhteisestä jäsenkunnasta”. Oulu oli voimakkaasti teollistunut kaupunki, jossa työväestö oli oletettavasti hyvin järjestäytyneet ja ajoitettiin etupäässä työväenliikkeen kautta: vrt. Korhonen (OYHL) 1998, 90–91 ja Virtanen

(HYHL) 1974, 41 sekä Raikkala 1971, 264; Nevala (TaYHL) 2001, 95 v370: Maaseudulla suojeluskuntaoikatoimintaan liittymisen oli usein poikien ainut harrastusmahdollisuus; Ks. tutkimuksen arvoisista paikallissuojeluskunnista työväestön osalta m. tämä tutkimus luku: "Olivatko suojeluskunnat peilikuvia paikallisyhteisöistä?"

- ⁴¹⁹ Vasara 1997, 597-598; Talvisodan jälkeen esimerkiksi Etelä-Hämeen suojeluskuntapiirissä sosiaalidemokraattiset perheet eivät yleensä asettaneet esteitä poikiensa liittymiselle suojeluskuntien poikaosastoihin ja myöhempiin sotilaspoikiin: Myllyniemi 1998, 171.

Lähteet

Sota-Arkisto, Helsinki (Sota-A)

KUNNIAMERKKIVALIOKUNTA

Luettelot muistomitalin (vapaussodan muistomitali) saajista Suojeluskunnittain N:o 1–30. Oulun ja Pohjolan piirit v. 1919. Kansio 5
Suojeluskuntien esitykset. Rautio: mappi 10, vihko 17, anomus 155

PUOLUSTUSMINISTERIÖN ARKISTO (PLM)

Ministeri ja adjutantuuri F 13: Kirjeistöä 1920.
Sotilasasiainosasto F 1: Salaista kirjeistöä.

SUOJELUSKUNTA-ARKISTO

Sk-sarja (sk), suojeluskuntapiirien ja paikallisten suojeluskuntien arkistot

Köyliön sk 1033. Luettelo pakollisen julistuksen johdosta Köyliön suojeluskuntaan ilmoit-
tauneista henkilöistä v. 1918 ja valakirja

Pankakosken sk 400: Pankakosken kyläosaston pöytäkirjat (ptk) ja Pankakosken suoje-
luskunnan esikunnan pöytäkirjat

Pielisjärven sk 381: Pielisjärven suojeluskunnan pöytäkirjat (ptk)

Sk 2062: Aakkosellinen luettelo Suomen suojeluskunnista. Laadittu lokakuulla 1919.

Suojeluskuntien henkilöstökortistot (sk.henkilökortit)

Alajärvi sk 899

Anttola sk 1652

Helsingin kenttätykistö sk 971

Hämeenkyrö sk 292

Hämeenlinna sk 1488

Joutsa sk 1417

Kiuruvesi sk 265

Korsholm sk 408

Kuusamo sk 557

Kymintehdas sk 822

Lavia sk 315

Leppävaara sk 939
Liminka sk 419
Littoinen sk 1286
Masku sk 1262
Muolaa ja Äyräpää sk 1566
Munsala sk 408
Närpiö sk 402
Paavola sk 423
Paavolan ruukki sk 423
Pankakoski sk 400
Pielisjärvi sk 381
Pukkila sk 1144, 1145
Rovaniemi sk 191
Salla (Kuolajärvi) sk 185
Seinäjoki sk 899
Suomussalmi sk 610
Turku sk 681 (A-J)
Töysä sk 899
Urjala sk 1373
Vaasa sk 405
Varkaus sk 740
Vihti sk 1170
Viipuri sk 1569, 1570

Suojeluskuntain yliesikunnan arkisto (SkY)

Suojeluskuntain ylipäällikön/päällikön päiväkäskyt
Adjutantuuri
Hallinnollinen osasto B 2, Eb 3, Fa 8, Fb 58
Sotaministeriön sk-toimiston kirjeistöä 1918–1919: 9/H 2201 B 5
Valistusosasto Da 1, F 6, Ha 1–48, Hba 17, Hc 1, Hc 6, T 20057

Pikkukokoelmat

Paavo Susitaipaleen kokoelmat (pk 1406)

Tilastokeskus, Tilastokeskuksen kirjasto, Helsinki

Väkilukutaulut vuosilta 1930 ja 1940 seurakunnittain (käytetty suojeluskuntain otos-paikkakuntien osalta mikrofilmattuina kortteina).

Julkaistut lähteet

Ensio, Yrjö, Pohjois-Pohjanmaan vapaussoturit. Oulu 1997. (Sijainti: Sota-Arkisto, Käsi-kirjasto 109,97).

Hallintohistorian tilastoja 1 (Toim. Selovuori, Jorma et. al.). Helsinki 1995.
Suojeluskuntain hallinto-ohjesääntö. Suojeluskuntain Yliesikunta. Helsinki 1920.
Suojeluskuntain yliesikunnan vuosikertomukset 1922–1943 (SkY vk 1922–1943)
Suomen Asetuskokoelma
Asetus N:o 86 Suojeluskunnista 2.8.1918.
Asetus N:o 22 Suojeluskunnista 14.2.1919
Asetus N:o 212 suojeluskunnista 16.9.1921
Asetus N:o 155 puolustuslaitoksen kokoonpanosta sekä viroista ja toimista 4.5.1928
Asetus N:o 156 suojeluskuntajärjestöstä 4.5.1928
Asetus N:o 362 1918 vuoden vapaussodan muistomitalin jatketusta jakelusta 21.12.1932
Asetus N:o 213 Puolustuslaitosasetus 29.6.1933
Asetus N:o 49 sotaväen järjestyssäännön soveltamisesta suojeluskuntajärjestössä 26.1.1934
Asetus N:o 63 suojeluskuntajärjestöstä 4 päivänä toukokuuta 1928 annetun asetuksen eräiden pykälien muuttamisesta 31.1.1934
Asetus N:o 166 suojeluskuntajärjestöstä 28.2.1941
N:o 770 Laki suojeluskuntajärjestöstä annetun lain kumoamisesta 3.11.1944.
Suomen Virallinen Tilasto (SVT)
Tilastokeskus 1979, Väestön elinkeino. Väestö elinkeinon mukaan kunnittain vuosina 1880–1975. Tilastollisia tiedonantoja N:o 63. Helsinki 1979.
Valtiopäivät. Pöytäkirjat 1919-1927.

Julkaisemattomat opinnäytteet ja käsikirjoitukset

Aikavuori, Erja, Oulun suojeluskuntapiiri 1932–1944. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma syyskuussa 1998. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
Huhtala, Matti, Pohjolan suojeluskuntapiiri vuosina 1917–1944. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma huhtikuussa 1996. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
Jokela, Arto, Maltilla ja harkiten yhteisten etujen puolesta – Turun postiljoonien ammattiosaston toiminta vuosina 1906–1939. Suomen historian pro gradu -tutkielma helmikuussa 1995. Turun yliopisto (TuYHL).
Joutsamo, Timo, Suomalaiset itärajan takaisissa heimosodissa vuosina 1919–1922. Heimosoturien taustan ja lähtömotiivien tarkastelua. Suomen historian pro gradu -tutkielma 1970. Turun yliopisto (TuYHL).
Juanto, Pekka, Haukiputaan suojeluskunta 1917–1944. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma huhtikuussa 1997. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
Kaarle, Juha, Turun varuskunta 1918–1925 – uuden sotaväen sopeutuminen osaksi kaupunkiyhteisöä kansalaissodan jälkeen. Suomen historian pro gradu -tutkielma toukokuussa 1991. Turun yliopisto (TuYHL).
Karvonen, Ilkka, Kuusamon suojeluskunnan perustaminen ja toiminta vuosina 1918–1944. Pro gradu -tutkielma 1988. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
Korhonen, Päivikki, Oulun suojeluskuntapiiri 1917–1931. Suomen ja Skandinavian his-

- torian pro gradu -tutkielma keväällä 1998. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
- Laurila, Sari, Ylikiimingin suojeluskunta ja Lotta Svärd porvarillisen aatteen ja Suomen vapauden asialla. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma maaliskuussa 1998. Historian laitos. Oulun yliopisto (OYHL).
- Mattila, Jussi, "Yhteisrintamaksi ryssää vastaan". – Työväestön liittyminen Riihimäen suojeluskuntaan 1933–1939. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma joulukuussa 1998. Turun yliopisto (TuYPHL).
- Nevala, Seija-Leena, "Kaikki flikathan siihen meni": Lotta Svärd eteläpohjalaisessa maa-seutuyhteisössä vuosina 1921–1944. Suomen historian lisensiaattitutkielma maaliskuussa 2001. Historiatieteen laitos. Tampereen yliopisto (TaYHL).
- Roudasmaa, Stig, Rajasuojeluskunnat itärajan turvana vapaussodassa ja heimosotien aikana (julkaisematon käsikirjoitus 16 s. – tekijän hallussa).
- Savinie, Pasi, Punaisen Kainuun usko. Kirkollinen kansanelämä, kirkosta eroaminen ja vapaa-ajattelu kainuulaisessa korpikommunismissa muistitiedon valossa. Pro gradu -tutkielma 1998. Suomen historia. Turun yliopisto (TuYHL).
- Violainen, Markku, Kapitulanti kaupunkilaisena. Kanta-aliupseerit Viipurin kaupunkiväestössä 1920-luvulla. Kulttuurihistorian proseminaaritutkielma 26.3.2001. Turun yliopisto (TuYHL).
- Virtanen, Matti, Suojeluskuntalaisten sosiaalinen kerrostuneisuus. Suomen historian pro gradu -tutkielma kevätlukukaudella 1974. Helsingin yliopisto (HYHL).

Hakuteokset

- Iso Tietosanakirja. Osat 1-15. Otava. Helsinki 1931–1939.
- Kuka kukin on (aikalaiskirja). Keuruu 1960.
- Nykysuomen Sanakirja. Porvoo 1976.
- Suomen kansanedustajat 1907–1982. Helsinki 1982.
- Teerijoki, Ilkka, Suomen historia – Historian suursanakirja. Juva 1998.

Tutkimuskirjallisuus

- Ahti, Martti, Tuntematon suojeluskuntalainen. – Kansa liikkeessä (toim. Risto Alapuro et. al.). Vaasa 1987.
- Ahti, Martti, Salaliiton ääriviivat. Oikeistoradikalismi ja hyökkäävä idänpolitiikka 1918–1919. Espoo 1987b.
- Ahti, Martti, Kaappaus? Suojeluskuntaselkkaus 1921. Fascismin aave 1927. Mäntsälän kapina 1932. Keuruu 1990.
- Ahti, Martti, Suojeluskuntalainen kolmas pykälä. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Ahti, Martti, Ryssän vihassa: Elmo Kaila 1888–1935. Juva 1999.
- Alahonko, Seppo, Kaikki isänmaalle. Suojeluskuntain Päälystökoulu 1919–1944. Taistelukoulun Perinneyhdistys 1998.
- Alapuro, Risto, Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen

- maailmansotaan. – Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Juva 1984.
- Alapuro, Risto, Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Porvoo (1. Painos) 1994 ja (2. Painos) 1995.
- Alapuro, Risto, Suojeluskunnat, Suomi ja sosialismin aikakausi. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo 1998.
- Alapuro, Risto, Suojeluskunta paikallisyhteisössä. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin. Porvoo 1998b.
- Aräjärvi, Kirsti, Urjalan historia II. Kunnalliselämän alkamisesta nykyaikaan. Tampere 1975.
- Arimo, Reino, Suomen puolustus suunnitelmat 1918–1939. II osa: Enckellin kausi 1919–1924. Sotatieteen laitoksen julkaisuja XXIII. Sotahistorian toimisto. Helsinki 1986.
- Arimo, Reino, Suomen puolustus suunnitelmat 1918–1939. III osa: Jääkärien aika 1925–1939. Sotahistorian toimisto. Helsinki 1987.
- Балашов (составитель), Евгений, Принимай нас Suomi-красавица! “Освободительный” поход в Финляндию 1939–1940 гг. Санкт-Петербург 1999.
- Douglas, W. A., Valkoinen armeija vapaussodan myöhäisemmällä kaudella. – Suomen vapaussota. Osa VIII. Jyväskylä 1927.
- Enbuske, Matti, Rovaniemen historia. Jokivarsien kasvatit ja junantuomat 1721–1990. Jyväskylä 1997.
- Ervasti, Seppo, Kuusamon historia I. Kuusamo 1978.
- Haapala, Pertti, Sosiaalhistoria: Johdatus tutkimukseen. Jyväskylä 1989.
- Haapala, Pertti, Suomalainen yhteiskunta. – Itsenäistymisen vuodet 1917–1920 (Päätoimittaja Ohto Manninen). Osa 3. Helsinki 1992.
- Haara, Pekka, Anttolan historia. Jyväskylä 1993.
- Halila, Aimo, Hallinto ja kunnalliselämä. – Viipurin kaupungin historia. V osa. Vuodet 1917–1944. Lappeenranta 1978.
- Heinänen, Hannu, Sallan historia. Jyväskylä 1993.
- Heiskanen, Raimo, Talvisodan operaatioiden johtaminen ja edellytysten luominen sodankäynnille Päämajan Operatiivisen osaston näkökulmasta. Maanpuolustuskorkeakoulun Historian laitoksen julkaisuja N:o 1. Saarijärvi 1996.
- Hentilä, Seppo, Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen, 1917–1944. – Suomen poliittinen historia 1809–1995. Juva 1995.
- Hersalo, N. V., Puolustustahtoinen kansa. Muinaisitsenäisyydestä valtiolliseen riippumattomuuteen. – Suojeluskuntain historia I. Lahti 1955.
- Hersalo, N. V., Puolustuskelpoinen kansa. Häätävarasta välttämättömyys. – Suojeluskuntain historia II. Vaasa 1962.
- Hornborg, Eirik, Talvitaistelu Uudellamaalla. – Suomen vapaussota. Osa III. Jyväskylä 1929.
- Huttunen, Veikko, Täysivaltainen kansakunta 1917–1939. – Kansakunnan historia 6. Porvoo 1968.
- Hämäläinen, Erkki J., Sukututkija vapaussoturien jäljillä. – Genos 4/1992. Suomen sukututkimusseuran aikakauskirja. Helsinki 1992.
- Junnila, Heikki, Alajärven historia. Erämaasta kaupungiksi. Jyväskylä 1999.
- Karkama, Pertti, Ideologista sodankäyntiä. Näkökulma Mika Waltarin pienoisromaanin

- Antero ei enää palaa.* – 40-luku: Kirjoituksia 1940-luvun kirjallisuudesta ja kulttuurista (toim. Auli Viikari). SKS. Helsinki 1998.
- Kemppi, Jarkko, Viron suojeluskuntien organisoituminen ja toiminta 1917–1924. Historian tutkimuksia 20. Joensuun yliopisto. Joensuu 2000.
- Kettunen, Pauli, Suojeluskuntalainen ja suomalainen kansanvalta. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Kettunen, Pauli, Kansallinen Työ: Suomalaisen suorituskyvyn vaalimisesta. Helsinki 2001.
- Kiiskinen, Osmo, Pielisjärven historia 1865–1920. Pielisjärven historia IV. Pieksämäki 1991.
- Koivuniemi, Jussi, Tehtaan pillin tahdissa. Nokian tehdasyhdyskunnan sosiaalinen järjestys 1870–1939. Bibliotheca Historica 64. Helsinki 2000.
- Kovero, Martti, Suomen vientiteollisuus. Liike-elämä XIV. Helsinki 1926.
- Kronlund, Jarl, Puolustuslaitos ja suojeluskunnat 1917–1944. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Kulha, Keijo K., Aseveljien aika. Porvoo 1980.
- Kähäri, Matti, Maanpuolustusjärjestöt. – Viipurin kaupungin historia. V osa. Vuodet 1917–1944. Lappeenranta 1978.
- Kähönen, Aappo, Bolshevikkien Suomen ja Baltian kuva 1918–1920. – Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 1998 (toim. Joni Krekola). Helsingin ja Turun yliopistot. Helsinki 1998.
- Lackman, Matti, Pulaliikkeet (tietoisku). – Suomen historia 7. Itsenäisyyden alku – toisen maailmansodan aika. 2. painos. Espoo 1989.
- Lappalainen, Jussi T., Punakaartin sota 1. Helsinki 1981.
- Lappalainen, Jussi T., Selkosesta kaupunkiin. – Ihmiset ovat kaupunki. Turun Historiallinen Arkisto 53. Turku 1999.
- Lapualaiset vapaussodassa. Toimittanut Lapuan Rintamamiesyhdistys. Lapua 1934.
- Lassila, Pertti, Rauhan kriisi ja kirjallisuuden murros välirauhan jälkeen. – 40-luku: Kirjoituksia 1940-luvun kirjallisuudesta ja kulttuurista (toim. Auli Viikari). SKS. Helsinki 1998.
- Laukkonen, Ilmari, Töysän historia. Vaasa 1989.
- Lehtinen, Erkki, Lapuan historia II. Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun. Vaasa 1984.
- Leino, Petteri, Asepuku m/36. Jyväskylä 1998.
- Luostarinen, Heikki, Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941–44: tausta ja sisältö. Jyväskylä 1986.
- Manninen, Ohto, Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918. Helsinki 1974.
- Manninen, Ohto, Taistelevat osapuolet. – Itsenäistymisen vuodet 1917–1920. Osa 2. Helsinki 1993.
- Manninen, Pauli, Kansalliset kriisit historian tutkimuksessa ja kirjallisuudessa – sekä tuntematon Väinö Linna. – Historia Nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historian tutkimuksesta (toim. Ahtiainen et. al). Juva 1990.
- Manninen, Turo, Kaartit vastakkain. – Itsenäistymisen vuodet 1917–1920 (Päätoimittaja: Ohto Manninen). Osa 1. Helsinki 1992.
- Manninen, Turo, Suojeluskuntien synty ja sisällissodan alkaminen. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.

- Markkanen, Erkki – Nygård, Toivo – Rantatupa, Heikki, *Opas Suomen historian lähteistöön*. Keuruu 1976.
- Matinoli, Eeva, *Rymättylän historia II. 1*. Turku. 2000.
- Mattila, Jussi, *Riihimäen suojeluskunnan kehittyminen "kansanarmeijaksi"*. – Työväen tutkimus 1999. Vuosikirja. Helsinki 1999b.
- Mattila, Markku, *Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti*. Bibliotheca Historica 44. Jyväskylä 1999.
- Mylly, Juhani, *Porvarilliset puolueet ja suojeluskunnat*. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Myllyniemi, Seppo, *Hämeen Suoja: Vapaaehtoinen maanpuolustustyö Etelä-Hämeessä 1917–1944*. Hämeenlinna 1994.
- Myllyniemi, Seppo, *Etelähämäläinen suojeluskuntalainen*. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Mäkelä, Pentti, *Kaarinan historia*. Jyväskylä 1997.
- Niemelä, Jari, *Sotien välisen ajan kauppalat – kaupunkia vai maaseutua?*. – Ihmiset ovat kaupunki. Turun Historiallinen Arkisto 53. Turku 1999.
- Ora, Yrjö, *Viipurin suojeluskunta*. Viipuri 1928.
- Paavolainen, Jaakko, *Väestöstä ja sen asuinoloista*. – Viipurin kaupungin historia. V osa. Vuodet 1917–1944. Lappeenranta 1978.
- Peltonen, Ulla-Maija, *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. SKS:n toimituksia 657. Rauma 1996.
- Piilonen, Juhani, *Sisäinen rakennustyö*. – Itsenäistymisen vuodet 1917–1920. Osa 3 (Päätoimittaja Ohto Manninen). Helsinki 1992.
- Pylkkänen, Ali, *Petsamon rajavartioston sotilaallinen tehtävä 1921–1939*. – Snellmanin ja Mannerheimin välissä. Kirjoituksia sodasta, rauhasta ja isänmaan historiasta (toim. Jussi Kuusanmäki & Kauko Rumpunen). Helsinki 2000.
- Raikkala, Hannes, *Kamppaileva kansa: Määrätietoista rakennustyötä rauhan vuosina 1930–1939 sekä sotavuodet 1939–1944*. – Suojeluskuntain historia III. Vaasa 1971.
- Rasila, Viljo, *Kansalaissodan sosiaalinen tausta*. Helsinki 1968.
- Rentola, Kimmo, *Punaisen Valpon synty*. – Isänmaan puolesta. Suojelupoliisi 50 vuotta (Toim. Matti Simola ja Tuulia Sirvio). Jyväskylä 1999.
- Rintala, Eetu, *Alajärven suojeluskunta*. Alajärvi 1981.
- Romppainen, Hannu, *Suomussalmen suojeluskunnan vaiheet vuosien 1917–1918 tapahtumissa*. – Suomussalmi sodissa 1918, 1939–40 ja 1941–45. Suomussalmen veteraanikirja (toim. Pekka Keränen). Kajaani 2000a.
- Romppainen, Hannu, *Suomussalmen suojeluskunta vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä 1918–1944*. – Suomussalmi sodissa 1918, 1939–40 ja 1941–45. Suomussalmen veteraanikirja (toim. Pekka Keränen). Kajaani 2000b.
- Roudasmaa, Stig, *Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944*. Helsingfors Skydds-kårsdistrikts historia 1918–1944. Jyväskylä 1997.
- Rumpunen, Kauko I., *Suojeluskuntien matkan pää*. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Rundt, Dennis, *Munsalaradikalismen. En studie i politisk mobilisering och etablering*. Åbo 1992.
- Ruotsila, Markku, *Suojeluskunta-aatteen vastineet englantia puhuvissa maissa*. – Histo-

- riallinen Aikakauskirja 4/2000.
- Räsänen, Timo, Jämsänkosken ja Koskenpään historia vuodesta 1926 vuoteen 1976. Suur-Jämsän historiasarja V. Valkeakoski 1986.
- Saarela, Tauno, Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923. Tampere 1996.
- Saarinen, Eero-Eetu, Pioneeriaselajin historia 1918–1968. Jyväskylä 1975.
- Salminen, Esko, Propaganda rintamajoukoissa 1941–1944. Suomen armeijan valistus-toiminta ja mielialojen ohjaus jatkosodan aikana. Keuruu 1976.
- Salminen, Juhani, Asevelijunta. Kertomus asevelisukupolven kommunismin vastaisesta taistelusta 1940–1959. Jyväskylä 1996.
- Salokangas, Raimo, Köyliön historia II. 1850–1975. Kokemäki 1980.
- Salokangas, Raimo, Itsenäinen tasavalta. – Suomen historian pikkujättiläinen (Päätoimittaja Seppo Zetterberg). Porvoo 1987.
- Sarkanen, Jaakko, Muolaa ja Äyräpää vv. 1870–1944. Helsinki 1952.
- Saukkonen, Pasi, Virkamieseliitti ja yhteiskunnallinen muutos. – Virkaan virassa viratta. Hallintohistoriallisia tutkimuksia 7. Helsinki 1993.
- Selén, Kari, C. G. E. Mannerheim ja hänen puolustusneuvostonsa 1931–1939. Keuruu 1980.
- Selén, Kari, Tasavalta hakee suuntaa. – Suomen historia 7. Itsenäisyyden alku – toisen maailmansodan aika. 2. painos. Espoo 1989.
- Selén, Kari, Suojeluskuntien Suomi? – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Selén, Kari, Mannerheim ja suojeluskunnat. – A O Lisiä historiaan. Saarijärvi 1998b.
- Selén, Kari, Suojeluskunnat tienhaarassa 1921. – Sotahistoriallinen Aikakauskirja 18. Helsinki 1999.
- Selén, Kari, Osattiin sitä Luhangassakin. – Kuusanmäki. Helsinki 2000.
- Selén, Kari, Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944. Juva 2001.
- Siltala, Juha, Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.
- Soikkanen Hannu, Varkauden historia. Helsinki 1963.
- Soikkanen, Hannu, Vasemmisto ja suojeluskunnat. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Soikkanen, Timo, Kansallinen eheytyminen – Myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933–1939. Juva 1984.
- Suojeluskuntain käsikirja. I osa. Sotilaallinen kasvatusta. Helsinki 1918.
- Suomen vapaussota I-VIII. Jyväskylä 1921–1931.
- Syrjö, Veli-Matti, Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996. Historia. Porvoo 1998.
- Takalo, Tenho, Seinäjoen historia II. 1930–1970. Seinäjoki 1977.
- Tervasmäki, Vilho, Rauhan ja sodan suojeluskuntaupseeri. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Tikkanen, Tuomo (toim.), 98995 Kylä napapiirillä. Yli 200 vuotta Hautajärven kylän elämää. Kemijärvi 1989.
- Tommila, Päiviö, Sosiaalishistoria ja sen tutkimus. Turun yliopisto. Historian laitos. Suomen historia. Julkaisuja N:o 2. Turku 1976.
- Turpeinen, Oiva, Leipä luonnosta. Suomussalmen historian kymmenen vuosituhatta. Keuruu 1992.

- Uola, Mikko, Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944. Keuruu 1982.
- Vainio, Pasi, Toimintaa sotien aikana ja niiden välillä: koskelaisten sotahistoriaa sekä maanpuolustustyötä sotien aikana ja niiden välillä 1918–1944. Lammi 2000.
- Waris, Heikki, Suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Toinen painos. Helsinki 1952.
- Vasara, Erkki, Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. Bibliotheca Historica 23. Suomen Historiallinen Seura. Vammala 1997.
- Vasara, Erkki, Suojeluskuntajärjestön valistus-, urheilu- ja poikatoiminta. – Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin (toim. Risto Alapuro). Porvoo 1998.
- Vihavainen, Timo, Suomi Neuvosto-lehdistössä 1918–1920. Historiallisia Tutkimuksia 147. Vammala 1988.
- Virtanen, Matti, Suojeluskuntalaisten sosiaalinen jakauma. – Historiallinen Aikakauskirja N:o 1. 1975. Helsinki 1975.
- Ylikangas, Heikki, Tulkintani talvisodasta. Juva 2001.
- Åkerblom, Bror, Munsala sockens historia. Vasa 1972.

Muu kirjallisuus

- Koivisto, Mauno, Koulussa ja sodassa. Juva 1998.
- Koivisto, Tuomo, Työt ja tekijät. Näkökulmia tamperelaiseen ammatilliseen työväenliikkeeseen 1800-luvulta 2000-luvulle. Tampere 1999.
- Kurjensaari, Matti, Taistelu huomispäivästä: Isänmaan opissa 1918–1948. Helsinki 1948.
- Linna, Väinö, Tuntematon sotilas. Kolmaskymmeneskahdeksas painos (ensipainos 1954). Juva 1985.
- Linna, Väinö, Täällä Pohjantähden alla. III osa (ensipainos 1962). 15. painos. Juva 2000.
- Palolampi, Erkki, Kollaa kestää. 105 kunnian päivää liittolaisina vain lumi ja pakkanen. Yhdeksäs painos (ensipainos 1940). Porvoo 1962.
- Palolampi, Erkki, Kun se kerran tulee. Tarinaa talvisodan aikalaisista. Toinen, uusittu painos (ensipainos 1979). Juva 1990.
- Pro Patria 1917–1944. Suojeluskuntalainen -patsas. Suojeluskuntalainen patsastoimikunta. Ermei Kanninen. Vaasa 1989.
- Pääatalo, Kalle, Nuoruuden savotat. Kuudes painos (ensipainos 1975). Jyväskylä 1986.
- Rissa, Kari (päätoimittaja), Partio 75 vuotta 1910–1985: Partiossa kasvaa vastuuseen. Jyväskylä 1985.
- Sillanpää, Raimo, Toki kallehin on vapaus. Maanpuolustustyötä Ylä-Karjalassa. Saarijärvi 1998.
- Tervasmäki, Vilho, Suojeluskuntalaiset ja heidän järjestönsä. – Pro Patria 1917–1944. Suojeluskuntalainen -patsas. Vaasa 1989.

Aikakauslehdet

- Hakkapeliitta 1933. Suomen Suojeluskuntajärjestön äänenkannattaja.
- Hiidenkivi 5/1999. Rymy-Eetu oli talvisodan sankari ja rauhan mies (Markku Tantu).

Kanava N:o 9/1999. Valvontakomission pitkä varjo (Mikko Uola)
Sotilasaikakauslehti 5/1999. Olivatko Rokka, Koskela ja Lammio hyviä sotilaita (Alanen, Pertti).
Suojeluskuntalaisen Lehti 1923. Suojeluskuntajärjestön ja Suomen Ampujainliiton äänenkannattaja.
Suomen Sotilas 1919–1920.

Sanomalehdet

Aamulehti 15.1.1919. Suojeluskuntaan liittyminen. Huittisten Suojeluskunnan julistus kunnan asukkaille.

Filmimateriaali ja -tallenteet

Vapaaehtoisesti – Suojeluskunnat ja Lotta-Svärd (Toim. Erkki Seiro, käsikirjoitus Pentti Pirhonen). Maanpuolustuslehden Kustannusosakeyhtiö (MPL). Helsinki 1987.

Liitteet

Liite 1.

Suojeluskuntain henkilökortisto-otos

	Suojeluskuntapiiri	Tapauksia
Kaupunkisuojeluskunnat:		
Vaasan sk.	Vasa skdistr.	= 221
Hämeenlinnan sk.	E-Hämeen skp.	= 484
Turun sk.	V-Suomen skp.	= 299
Helsingin kenttätäkistön sk.	Helsingin skp.	= 283
Viipurin sk.	Viipurin skp.	= 298
	YHTEENSÄ N.	= 1 585

Kaupunkiväestön osuus otoksesta v:na 1918–1944 on n. 12,6 %

Kaupunkiväestön osuus (881 000) koko maan väestöstä (3 887 000) v. 1940 oli 22,7 %.

Kauppalat/Taajaväkiset yhdyskunnat:

Rovaniemen sk.	Pohjolan skp.	= 893
Seinäjoen sk.	E-Pohjanmaan skp.	= 194
Varkauden sk.	P-Savon skp.	= 677
Leppävaara/Ahlberga	Nylands-Söd. skdistr.	= 241
	YHTEENSÄ	= 2 005

Kauppaloiden ja taajaväkisten yhdyskuntien osuus otoksesta v:na 1918–1944 on 16,0 %

Kauppaloiden ja taajaväkisten yhdyskuntien osuus (189 000) koko maan väestöstä v. 1940 oli 4,9 %.

Esikaupungit ja tehdasyhdyskunnat:

Paavolan ruukin sk.	Raahen skp.	= 318
Pankkosken sk.	P-Karjalan skp.	= 108
Littoisten sk.	V-Suomen skp.	= 100
Kymintehtaan sk.	Kymenlaakson skp.	= 772
	YHTEENSÄ	= 1 298

Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus otoksesta v:na 1918–1944 on n. 10,3 %

Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus (130 000) koko maan väestöstä v. 1940 oli 3,3 %.

KAUPUNKIMAISET SUOJELUSKUNNAT YHTEENSÄ = 4 888 tapausta

Kaupunkimaisen väestön osuus otoksesta v:na 1918–1944 on n. 39,0 %
Kaupunkimaisen väestön osuus (1 200 000) koko maan väestöstä v. 1940 oli 30,9 %
“Kaupunkimaisen työvoiman (Palveluammatit, teollisuus ja rakennus) osuus työvoimasta vaihteli vuosina 1930–1940 noin 37–45 %:in välillä

	Suojeluskuntapiiri	Tapauksia
Maalaissuojeluskunnat:		
Limingan sk.	Oulun skp.	= 462
Paavonlan sk.	Raahen skp.	= 296
Kiuruveden sk.	P-Savon skp.	= 492
Munsalan sk.	Vaasan skp.	= 56
Mustasaari/Korsholm	Vaasan skp.	= 81
Närpiön sk.	Vaasan skp.	= 86
Alajärven sk.	E-Pohjanmaan skp.	= 190
Töysän sk.	E-Pohjanmaan skp.	= 60
Lavian sk.	Satakunnan skp.	= 574
Hämeenkyrön sk.	P-Hämeen skp.	= 721
Urjalan sk.	E-Hämeen skp.	= 776
Joutsan sk.	Jyväskylän skp.	= 324
Anttolan sk.	Mikkelin skp.	= 258
Maskun sk.	V-Suomen skp.	= 293
Pukkilan sk.	P-Uudenmaan skp.	= 195
Vihdin sk.	P-Uudenmaan skp.	= 294
Muolaa-Äyräpään sk.	Viipurin skp.	= <u>578</u>
	YHTEENSÄ	= 5736
Rajasuojeluskunnat:		
Sallan sk.	Pohjolan skp.	= 99
Kuusamon sk.	Oulun skp.	= 242
Suomussalmen sk.	Kainuun skp.	= 236
Pielisjärven sk.	P-Karjalan skp.	= <u>1 345</u>
	YHTEENSÄ N.	= 1 922

MAALAISSUOJELUSKUNNAT YHTEENSÄ = 7 658 tapausta

Maalaisväestön osuus otoksesta v:na 1918–1944 on n. 61,0 %
Maalaisväestön osuus (2 690 000) yhteensä koko Suomen väestöstä v. 1940 oli 69,2 %.
Maa- ja metsätalouden työvoiman osuus kokonaistyövoimasta vaihteli vuosina 1930–1940 noin 63–55 %:in välillä.

KAIKKI SUOJELUSKUNNAT: TAPAUKSIA YHTEENSÄ = 12 546

Suojeluskuntain henkilöstökortisto-otoksen maantieteellinen jakautuminen

Etelä-Suomen suojeluskunnat:

(Helsingin skp., Nylands Södra skd., Pohjois-Uudenmaan skp., Varsinais-Suomen skp., Turunmaan skp., Satakunnan skp., Etelä-Hämeen skp., Pohjois-Hämeen skp. ja Kymenlaakson skp.).

Helsinki	=	283
Turku	=	299
Hämeenlinna	=	484
Littoinen	=	100
Kymintehdas	=	772
Lavia	=	574
Hämeenkyrö	=	721
Urjala	=	776
Masku	=	293
Pukkila	=	195
Vihti	=	294
Leppävaara	=	<u>241</u>
YHTEENSÄ	=	5032 (40,1 % OTOKSESTA)

E-SUOMEN SK:SSA JÄSENIÄ V. 1919 OLI 48 978 (45,8 % KOKO SUOMEN SK:N JÄSENISTÄ)

Kaupunkisuojeluskuntalaisten osuus E-Suomen sk. otoksesta	1066	=	21,2 %
Kauppaloiden/Taajaväkisten yhdyskuntien osuus otoksesta		=	0,0 %
Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus otoksesta	1113	=	<u>22,1 %</u>
KAUPUNKIMAISET SUOJELUSKUNNAT	2179	=	43,3 %
MAASEUTUMAISET SUOJELUSKUNNAT	2853	=	56,7 %

Karjalan suojeluskunnat:

(Viipurin skp., Sortavalan skp., Pohjois-Karjalan skp.)

Viipuri	=	298
Muolaa	=	578
Pankkoski	=	108
Pielisjärvi	=	<u>1 345</u>
YHTEENSÄ	=	2 329 (18,6 % OTOKSESTA)

KARJALAN SK:SSA JÄSENIÄ V. 1919 OLI 18 837 (17,6 % KOKO SUOMEN SK:N JÄSENISTÄ)

Kaupunkisuojeluskuntalaisten osuus Karjalan sk. otoksesta 298	= 12,8 %
Kauppaloiden/Taajaväkisten yhdyskuntien osuus otoksesta	= 0,0 %
Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus otoksesta 108	= <u>4,6 %</u>
KAUPUNKIMAISET SUOJELUSKUNNAT 406	= 17,4 %
MAASEUTUMAISET SUOJELUSKUNNAT 1923	= 82,6 %

Sisä-Suomen suojeluskunnat:

(Mikkelin skp., Pohjois-Savon skp., Jyväskylän skp.)

Varkaus	= 677
Kiuruvesi	= 492
Joutsa	= 324
Anttola	= <u>258</u>

YHTEENSÄ = 1751 (14,0 % OTOKSESTA)

SISÄSUOMEN SK:SSA JÄSENIÄ V. 1919 OLI 15 271 (14,3 % KOKO SUOMEN SK:N JÄSENISTÄ)

Kaupunkisuojeluskuntalaisten osuus S-Suomen sk. otoksesta	= 0,0 %
Kauppaloiden/Taajaväkisten yhdyskuntien osuus otoksesta 677	= 38,7 %
Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus otoksesta	= <u>0,0 %</u>
KAUPUNKIMAISET SUOJELUSKUNNAT 677	= 38,7 %
MAASEUTUMAISET SUOJELUSKUNNAT 1074	= 61,3 %

Pohjanmaan, Kainuun ja Perä-Pohjolan suojeluskunnat:

(Vaasan skd., Etelä-Pohjanmaan skp., Keski-Pohjanamaan skp., Raahen skp., Oulun skp., Kainuun skp., Pohjolan skp.).

Vaasa	= 221
Rovaniemi	= 893
Seinäjoki	= 194
Paavolan ruukki	= 318
Liminka	= 462
Paavola	= 296
Munsala	= 56
Vaasa mlk.	= 81
Närpiö	= 86
Alajärvi	= 190
Töysä	= 60
Salla	= 99
Kuusamo	= 242
Suomussalmi	= <u>236</u>

YHTEENSÄ = 3434 (27,4 % OTOKSESTA)

ALUEEN SK:SSA JÄSENIÄ V. 1919 OLI 23 799 (22,3 % KOKO SUOMEN SK:N JÄSENISTÄ)

Kaupunkisuojeluskuntalaisten osuus otoksesta 221	= 6,4 %
Kauppaloiden/Taajaväkisten yhdyskuntien osuus otoksesta 1087	= 31,7 %
Esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuus otoksesta 318	= <u>9,3 %</u>
KAUPUNKIMAISET SUOJELUSKUNNAT 1626	= 47,4 %
MAASEUTUMAISET SUOJELUSKUNNAT 1808	= 52,6 %

Suomalainen yhteiskunta vuonna 1940

Kaupunkiväestön osuus koko maan väestöstä 1940	= 22,7 %
Kauppaloiden/taajamien väestön osuus maan väestöstä 1940	= 4,9 %
Esikaupunkien/tehdasyhdyskuntien osuus maan väestöstä 1940	= <u>3,3 %</u>

(Waris 1952, 91: arvioluku esikaupunkien osalta)

KAUPUNKIMAISEN VÄESTÖN OSUUS MAAN VÄESTÖSTÄ 1940 = 30,9 %
(Waris 1952, 91-92: todennäköisesti kaupunkimaista väestöä oli noin kolmannes eli 33 %)

MAALAISVÄESTÖN OSUUS KOKO MAAN VÄESTÖSTÄ 1940 = 69,2 %

Huomautus: Maalaisväestön todellinen osuus 69,2 % poikkeaa virallisen tilaston ilmoittamasta 77,3 %:sta, koska virallisessa tilastossa ei eroteta kauppaloiden, taajaväkisten yhdyskuntien, esikaupunkien ja tehdasyhdyskuntien osuutta maalaisväestöstä. Tosiasiallisesti nyt suoritettu otos on varsin lähellä 'todellisuutta' havainnoitaessa eroja ja yhtäläisyyksiä kaupunkimaiseen ja maaseutuväestöön kuuluvien suojeluskuntalaisten välillä tai "kaupunki- ja maalaiselinkeinoja" aktiivisesti harjoittavaan työvoimaan. Sen sijaan otos painottuu kaupunkimaisen väestön sisäisen jaottelun osalta liiaksi kauppaloiden, taajaväkisten yhdyskuntien ja esikaupunkien sekä tehdasyhdyskuntien suojeluskuntalaisiin.

Lähteet:

Sota-A, Sk.henkilökortit; Waris 1952, 58, 86, 90–91, 93-94; Hersalo 1962, 71, 564; Virtanen (HYHL) 1974, 14, 93; Suojeluskuntien kaupunki-, kauppala- ja taajaväkinen yhdyskunta- sekä esikaupunki-/tehdasyhdyskunta- ja maalaiskuntajaottelusta ks. m. Niemelä 1999, 154 ja Iso Tietosanakirja. Otava; Työvoiman jakautumisesta elinkeinoaloittain ks. Lappalainen 1999, 165; kuvio 2 ja SVT 1940, 54–57 sekä SVT 1950, 30–31.

Liite 2

Liite 2.			
Tilastoja suojeluskuntaotoksesta, suojeluskuntalaisista jne.			
Taulukko 1. Suojeluskuntien jäsen- ja suojeluskuntaan liittyneiden otosmäärät vuosina 1921/22, 1928, 1933, 1938, 1941/44			
Vuosi	Sk-jäsenmäärä	Sk-otos: liittyneitä	Sk-otos: liittyneet % jäsenmäärästä
v:1921/22	85152	3607	4,2
v. 1928	79399	5531	7,0
v. 1933	90447	7591	8,4
v. 1938	111493	9656	8,7
v. 1941/44	126656	12546	9,9
Lähteet: Ks. Liite 2, taulukko 5.			

Liite 2.									
Taulukko 2. Suojeluskuntalaisten otoksen jakautuminen v:n 1918 rintamalinjan kahden puolen									
Otosmäärä v:n 1918 rintamalinjan kahden puolen									
Suojeluskuntalaisten otos	1917-17	1918-22	1923-28	1929-33	1934-38	1939-44	Ei tietoa	1917-44	
Punainen Suomi	199	1334	769	933	908	976	215	5334	
Valkoinen Suomi	279	1796	1155	1127	1157	1350	348	7212	
Suomen suojeluskuntalainen	478	3130	1924	2060	2065	2326	563	12546	
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit									

Liite 2.					
Taulukko 3.					
Sk-otospaikkakuntien väestön (perheen päähenkilöiden ja perheen päähenkilöiden ammatissa toimivien mukaan laskettuna) sosiaalisten kerrostumien vertailu suomalaisen yhteiskunnan (perheen päähenkilöiden mukaan laskettuna) sosiaalisiin kerrostumiin vuonna 1940.					
Suomen otosrkt 1930/40 yht:	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
	42719	35201	95916	17773	191609
Suomalainen yhteiskunta 1940	Ylin kerros ja keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväestö	Luokittelemattomat	Yhteensä
	183000	306000	829000	167000	1485000
Suomen otosrkt 1930/40 yht:	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Suomalainen yhteiskunta 1940	183000	306000	829000	167000	1485000
Lähteet: Waris 1952, 184; Tilastokeskus, Väkilukutaulut v. 1930/40 seurakunnittain. Otopaikkakunnista väkilukutietoja ei ole saatavilla Littoisista, Kymentehtaailta ja Pankkoskelta.					

Liite 2.	
Taulukko 4.	
Suojeluskuntajärjestön valtiolta saamat määrärahat v.na 1920–1939	
Vuosi	Valtion määräraha
1920	20000000
-21	25000000
-22	25000000
-23	28000000
-24	32000000
-25	42000000
-26	42000000
-27	42000000
-28	47000000
-29	47000000
-30	49600000
-31	53002500
-32	53002500
-33	51754000
-34	52750000
-35	56405000
-36	63650000
-37	66534000
-38	71106800
-39	74222800
Lähteet: SKY, vuosikertomus 1937, 8 ja 1938, liite 10 sekä 1939, liite 1.	

Liite 2.	
Taulukko 5.	
Suojeluskuntalaisten jäsenmäärä 1918–1941	
Vuosi	Jäseniä
v. 1918	59075
-19	93294
-20	94295
-21	85152
-23	80000
-24	79967
-26	77805
-28	79399
-29	80135
-30	86016
-32	89387
-33	90447
-34	92584
-35	95536
-36	101000
-37	106621
-38	111493
-40	113189
-41	126656
Lähteet: Sota-A, T 20057/1; Raikkalan paperit. Salainen jäsenmäärätaulukko 31.12.1933 ja 1934. Suojeluskuntalaisten jäsenmäärät on nähtävä vain suuntaa näyttävinä, sillä esim. v:n 1933 tilastossa jäsenmääräksi on laskettu virheellisesti 90 703, vaikka luvuista saatava summa on 90 447. Lisäksi Viipurin sk:n jäsenmäärä on saatu jostain muualta kuin ko. jäsenmäärätaulukosta. V:n 1935 jäsenmäärä on 23.12.1936 Os. I a:n laatimasta tilastosta; SKY, vuosikertomus 1937,9; Hersalo 1962, 116; Raikkala 1971, 80, 359, 386; Vasara 1997, 315; Suomen Sotilas joulunumero 1919, 36-37 ja N:o 3/1919, 27 sekä N:o 6/1920; Tervasmäki (Pro Patria) 1969, 9; Kan Selénin antamat jäsenmäärätiedot Suomen Tietotoimistolle 10.2.2001 (tekijän hallussa).	

Liite 2.							
Taulukko 6.							
Suojeluskuntajärjestykseen liittyneiden vuoden 1917 suojeluskuntalaisten sosiaalinen kerrostuneisuus							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempikeskiluokka	Talonpojat	Työväestö	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisk:t v. 1917	2	17	44	1	5	0	69
Kauppalask:t v. 1917	2	18	13	3	2	0	38
Tehdassk:t v. 1917	0	15	33	8	4	0	60
Maalaisk:t v. 1917	2	25	56	194	12	1	290
Rajask:t v. 1917	0	4	12	4	1	0	21
Suomen sk:t v. 1917	6	79	158	210	24	1	478
Lähde: Sota-A, Sk. henkilökortit							

Liite 2.							
Taulukko 7.							
Oululaiset Oulun suojeluskunnan jäsenet eri rintamajoukoittain: sosiaalinen kerrostuneisuus							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Oulun sk:n vapaussoturit	0	13	52	0	1	27	93
I rintamakomennuskunta	0	15	33	0	7	32	87
II rintamakomennuskunta	0	4	13	1	2	17	37
Vöyrin koulu	0	3	19	1	1	10	34
Pietarsaari/Kaskinen Tykistö	0	4	24	0	1	17	46
Pietarsaaren kenttätelefooni	0	0	2	0	0	0	2
Sanitäariosasto	0	1	6	0	0	1	8
Upseerikoulu	0	3	2	0	0	1	6
Päämaja	0	6	0	0	0	0	6
Rintamalla	0	1	0	0	0	0	1
Yhteensä:	0	50	151	2	12	105	320
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Oulun sk:n vapaussoturit	0	50	151	2	12	105	320

Lähde: Ensio 1997.

Liite 2.							
Taulukko 8.							
Vapaussodan muistomitalin saaneet Oulun, Tervolan, Limingan ja Kemijärven suojeluskuntalaiset							
Suojeluskunta	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Oulun kaupunkisk.	4	34	47	1	4	1	91
Tervolan maalaisk.	0	0	0	10	1	0	11
Limingan maalaisk.	0	0	5	22	1	0	28
Kemijärven maalais	0	0	3	16	7	0	26
YHTEENSÄ	4	34	55	49	13	1	156
Suojeluskunta	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunki sk.	4	34	47	1	4	1	91
Maalaisk.	0	0	8	48	9	0	65
YHTEENSÄ	4	34	55	49	13	1	156

Lähde: Sota-A, Kunniamerkkivaiokunta

Liite 2.							
Taulukko 9.							
Kristiinankaupungin suojeluskuntalaisten osallistuminen vapaussotaan							
31.8.1917 ja heti sen jälkeen laaditun jäsenluettelon ja myöhemmin laaditun sk-vapaussoturiuettelon vertailun perusteella							
(av. Alex Slotte: Sota-A, SKY Valistusosasto Ha 15: Kristinestads Skyddkärs historik under åren 1917–1918 av Alex. Slotte s. 7–9 ja 50–54)							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Sk-vapaussoturit	1	13	35	0	9	0	58

Huom. Koululaiset sijoitettu alempaan keskiluokkaan;

Liite 2.							
Taulukko 10.							
Suojelukuntajärjestön vapaussotureiden sosiaalinen kerrostuneisuus 1918–1944							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisuojeluskunnat	5	49	94	3	26	1	178
Kauppalasuojeluskunnat	3	68	95	18	18	1	203
Tehdassuojeluskunnat	1	29	59	44	27	0	160
Maalaisuojeluskunnat	3	64	151	411	53	2	684
Rajasuojeluskunnat	0	44	97	156	29	3	329
Suomen suojeluskunnat	12	254	496	632	153	7	1554
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Suojelukuntajärjestön vapaussoturit	12	254	496	632	153	7	1554
Lähde: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 2.								
Taulukko 11.								
Suojeluskuntiin kuuluvan työväestön jakautuminen v.n 1918 rintamalinjan kahden puolen								
Työväki	1917–17	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	1917–44
Punainen Suomi	13	212	198	268	337	311	41	1380
Valkoinen Suomi	11	225	207	243	330	431	62	1509
Koko Suomi	24	437	405	511	667	742	103	2889
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit								

Liite 2.							
Taulukko 12.							
Sk-otoksen vertailu sk-järjestön 1933 ja Virtasen aineistoon							
Ali Pyökkänen: Suomen suojeluskuntalainen 1933							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Suomen suojeluskuntalainen 1933	29	597	1742	2500	1095	108	6071
	Ylin kerros ja keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä		
Pyökkänen: suojeluskuntalainen 1933	2368	2500	1095	108	6071		
Sk-järjestö: suojeluskuntalainen 1933	23163	47553	19167	1206	91089		
Virtanen: suojeluskuntalainen 1933	1736		2261	1236	53	5286	
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; SkY Valistusosasto Hc 1: Tilastot suojeluskuntalaisten ammasteista piireittäin 1933; SkY Valistusosasto T 20057/2: Tilasto toimivien suojeluskuntalaisten ammasteista laskettuna prosentteissa, Raikkala 1971, 260-261; Virtanen (HYHL) 1974, 94-95 ja liitteet 5-6.							

Liite 3

Liite 3.								
Suojeluskuntajärjestön (1918–1944) jäsenten suojeluskuntiin liittymisvuodet								
MAALAISSUOJELUSKUNNAT								
Alajärven suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	1	1	2	2	1	1	8
Alempi keskiluokka	0	1	5	6	6	6	0	24
Talonpojat	0	0	11	19	32	44	0	106
Työväki	0	0	1	0	6	29	1	37
Luokittelemattomat	0	0	0	0	0	14	1	15
Kaikki	0	2	18	27	46	94	3	190
Anttolan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	1	1
Ylempi keskiluokka	0	2	1	1	0	0	1	5
Alempi keskiluokka	0	21	9	12	6	4	3	55
Talonpojat	1	53	28	17	24	31	5	159
Työväki	0	8	1	4	1	13	3	30
Luokittelemattomat	0	0	1	3	0	1	3	8
Kaikki	1	84	40	37	31	49	16	258
Hämeenkyrön suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	1	0	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	10	18	6	5	4	6	1	50
Alempi keskiluokka	21	41	22	26	23	24	3	160
Talonpojat	66	68	51	61	53	26	6	331
Työväki	4	23	22	28	49	26	3	155
Luokittelemattomat	0	2	2	4	3	6	7	24
Kaikki	101	153	103	124	132	88	20	721
Joutsan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	1	7	0	2	3	0	1	14
Alempi keskiluokka	2	6	11	4	10	11	4	48
Talonpojat	0	11	13	27	54	58	5	168
Työväki	0	1	3	7	18	52	1	82
Luokittelemattomat	0	0	0	0	1	9	2	12
Kaikki	3	25	27	40	86	130	13	324
Kiuruveden suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	3	1	0	1	2	5	1	13
Alempi keskiluokka	11	21	14	7	8	7	6	74
Talonpojat	34	137	39	47	33	25	2	317
Työväki	4	29	6	12	14	11	0	76
Luokittelemattomat	0	3	3	0	4	2	0	12
Kaikki	52	191	62	67	61	50	9	492

Liite 3. -jatkoa: maalaissuojeluskunnat								
Korsholman suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	0	1	0	0	1	0	2
Alempi keskiluokka	2	4	0	0	1	1	0	8
Talonpojat	35	11	7	2	3	0	1	59
Työväki	1	2	4	1	2	0	0	10
Luokittelemattomat	1	0	0	0	0	0	1	2
Kaikki	39	17	12	3	6	2	2	81
Lavian suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	5	3	1	2	2	1	14
Alempi keskiluokka	3	22	28	11	8	7	2	81
Talonpojat	17	107	60	56	51	67	3	361
Työväki	1	14	14	22	7	39	4	101
Luokittelemattomat	0	2	4	1	1	7	2	17
Kaikki	21	150	109	91	69	122	12	574
Limingan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	1	0	0	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	5	11	6	4	2	0	0	28
Alempi keskiluokka	2	23	15	17	5	5	3	70
Talonpojat	6	134	60	50	26	16	3	295
Työväki	0	17	7	12	9	8	1	54
Luokittelemattomat	0	0	1	3	3	3	4	14
Kaikki	14	185	89	86	45	32	11	462
Maskun suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	1	0	1	0	2
Ylempi keskiluokka	1	2	1	0	2	2	0	8
Alempi keskiluokka	0	18	10	4	14	12	1	59
Talonpojat	0	60	20	27	10	37	3	157
Työväki	0	9	11	11	9	23	3	66
Luokittelemattomat	0	0	0	0	1	0	0	1
Kaikki	1	89	42	43	36	75	7	293
Munsalan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	1	1	0	0	0	0	0	2
Alempi keskiluokka	3	0	1	3	0	0	2	9
Talonpojat	1	4	5	7	1	6	8	32
Työväki	0	0	0	1	0	0	0	1
Luokittelemattomat	0	0	0	0	0	1	11	12
Kaikki	5	5	6	11	1	7	21	56

Liite 3. -jatkoa: maalaisuojeluskunnat								
Muolaan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	5	4	0	2	0	0	11
Alempi keskiluokka	0	19	14	11	7	0	2	53
Talonpojat	0	114	59	122	101	31	11	438
Työväki	0	7	6	9	10	1	2	35
Luokittelemattomat	0	0	3	3	0	3	32	41
Kaikki	0	145	86	145	120	35	47	578
Närpiön suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	1	0	0	0	1	0	2
Alempi keskiluokka	4	2	0	1	0	3	0	10
Talonpojat	20	11	11	5	5	8	1	61
Työväki	1	3	0	2	1	3	0	10
Luokittelemattomat	0	1	1	0	1	0	0	3
Kaikki	25	18	12	8	7	15	1	86
Paavolan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	1	0	0	0	1	1	0	3
Ylempi keskiluokka	0	2	1	2	1	2	0	8
Alempi keskiluokka	0	6	8	15	13	19	2	63
Talonpojat	1	20	20	21	30	36	13	141
Työväki	0	3	0	4	10	21	6	44
Luokittelemattomat	0	0	1	1	3	9	23	37
Kaikki	2	31	30	43	58	88	44	296
Pukkilan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	1	0	1	1	0	0	3
Alempi keskiluokka	1	13	4	4	4	2	2	30
Talonpojat	3	46	17	26	17	4	7	120
Työväki	0	11	6	2	1	5	0	25
Luokittelemattomat	0	1	2	4	3	1	6	17
Kaikki	4	72	29	37	26	12	15	195
Töysän suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	1	0	0	0	0	0	0	1
Alempi keskiluokka	0	3	4	1	4	0	0	12
Talonpojat	7	5	1	4	9	7	0	33
Työväki	1	4	2	3	2	0	0	12
Luokittelemattomat	0	1	0	0	0	0	1	2
Kaikki	9	13	7	8	15	7	1	60

Liite 3. -jatkoa: maalaisuojeluskunnat – rajasuojeluskunnat								
Urjalan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	1	0	1	0	0	0	2
Ylempi keskiluokka	3	19	4	3	2	0	0	31
Alempi keskiluokka	6	83	28	23	22	16	4	182
Talonpojat	1	155	59	58	54	33	5	365
Työväki	0	44	32	30	29	17	8	160
Luokittelemattomat	0	2	6	4	4	1	19	36
Kaikki	10	304	129	119	111	67	36	776
Vihdin suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	4	3	1	1	3	4	16
Alempi keskiluokka	1	15	7	13	18	4	5	63
Talonpojat	2	43	16	30	27	13	6	137
Työväki	0	7	7	16	21	12	7	70
Luokittelemattomat	0	0	2	1	2	1	2	8
Kaikki	3	69	35	61	69	33	24	294
MAALAISSUOJELUSKUNTIIN LIITTYNEET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	2	2	0	2	1	2	1	10
Ylempi keskiluokka	25	80	31	23	24	23	10	216
Alempi keskiluokka	56	298	180	158	149	121	39	1001
Talonpojat	194	979	477	579	530	442	79	3280
Työväki	12	182	122	164	189	260	39	968
Luokittelemattomat	1	12	26	24	26	58	114	261
Kaikki yhteensä	290	1553	836	950	919	906	282	5736
RAJASUOJELUSKUNNAT								
Kuusamon suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	6	3	1	0	2	0	12
Alempi keskiluokka	0	7	9	7	6	1	0	30
Talonpojat	0	17	20	52	15	40	9	153
Työväki	0	7	6	11	9	8	1	42
Luokittelemattomat	0	0	0	0	0	4	1	5
Kaikki	0	37	38	71	30	55	11	242
Pielisjärven suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	1	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	4	36	21	5	5	4	1	76
Alempi keskiluokka	11	155	58	27	30	24	23	328
Talonpojat	3	233	129	89	82	49	24	609
Työväki	1	58	74	40	46	30	24	273
Luokittelemattomat	0	17	7	6	6	16	6	58
Kaikki	19	499	290	167	169	123	78	1345

Liite 3. -jatkoa: rajasuojeluskunnat – kaupunkisuojeluskunnat								
Kuolajärven (Sallan) suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	1	1	0	0	0	0	2
Alempi keskiluokka	1	0	2	3	0	0	0	6
Talonpojat	0	2	25	17	13	11	0	68
Työväki	0	2	5	3	7	4	0	21
Luokittelemattomat	0	1	0	1	0	0	0	2
Kaikki	1	6	33	24	20	15	0	99
Suomussalmen suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	3	0	0	2	0	0	5
Alempi keskiluokka	0	15	10	2	3	1	1	32
Talonpojat	1	26	24	40	19	19	2	131
Työväki	0	1	4	8	23	18	1	55
Luokittelemattomat	0	0	0	1	1	11	0	13
Kaikki	1	45	38	51	48	49	4	236
RAJASUOJELUSKUNTIIN LIITTYNEET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	1	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	4	46	25	6	7	6	1	95
Alempi keskiluokka	12	177	79	39	39	26	24	396
Talonpojat	4	278	198	198	129	119	35	961
Työväki	1	68	89	62	85	60	26	391
Luokittelemattomat	0	18	7	8	7	31	7	78
Kaikki yhteensä	21	587	399	313	267	242	93	1922
KAUPUNKISUOJELUSKUNNAT								
Helsingin kenttätykistön suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	2	2	0	11	0	15
Ylempi keskiluokka	0	3	9	13	2	50	2	79
Alempi keskiluokka	1	9	9	28	9	73	3	132
Talonpojat	0	1	0	1	0	0	1	3
Työväki	1	2	2	14	5	23	3	50
Luokittelemattomat	0	0	0	3	0	0	1	4
Kaikki	2	15	22	61	16	157	10	283
Hämeenlinnan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	3	0	0	1	4	0	8
Ylempi keskiluokka	4	14	13	5	8	36	7	87
Alempi keskiluokka	8	38	34	31	37	72	6	226
Talonpojat	1	4	1	2	1	1	2	12
Työväki	0	18	10	14	14	56	5	117
Luokittelemattomat	0	0	0	6	24	4	0	34
Kaikki	13	77	58	58	85	173	20	484

Liite 3. -jatkoa: kaupunkisuojeluskunnat – kauppalasuojeluskunnat								
Turun suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	2	1	6	0	1	0	10
Ylempi keskiluokka	3	19	12	22	13	12	1	82
Alempi keskiluokka	4	21	13	27	31	24	3	123
Talonpojat	0	2	0	2	1	0	0	5
Työväki	0	6	9	16	16	32	0	79
Luokittelemattomat	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaikki	7	50	35	73	61	69	4	299
Vaasan ruotsinkielisen suojeluskunnan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	2	1	0	0	0	1	0	4
Ylempi keskiluokka	10	16	4	3	3	6	0	42
Alempi keskiluokka	29	36	16	9	1	25	3	119
Talonpojat	0	3	0	2	0	0	0	5
Työväki	1	17	10	3	3	11	0	45
Luokittelemattomat	0	0	0	2	0	4	0	6
Kaikki	42	73	30	19	7	47	3	221
Viipurin suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	2	0	0	0	0	0	2
Ylempi keskiluokka	0	23	10	3	4	2	1	43
Alempi keskiluokka	2	46	43	20	11	5	2	129
Talonpojat	0	3	1	1	2	1	0	8
Työväki	3	27	29	19	17	4	2	101
Luokittelemattomat	0	7	4	3	0	0	1	15
Kaikki	5	108	87	46	34	12	6	298
KAUPUNKISUOJELUSKUNTIIN LIITTYNEET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	2	8	3	8	1	17	0	39
Ylempi keskiluokka	17	75	48	46	30	106	11	333
Alempi keskiluokka	44	150	115	115	89	199	17	729
Talonpojat	1	13	2	8	4	2	3	33
Työväki	5	70	60	66	55	126	10	392
Luokittelemattomat	0	7	4	14	24	8	2	59
Kaikki yhteensä	69	323	232	257	203	458	43	1585
KAUPPALASUOJELUSKUNNAT								
Leppävaaran (Ahlberga) taajaväkisen yhdyskunnan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	1	21	3	0	0	7	0	32
Alempi keskiluokka	0	40	8	8	9	40	2	107
Talonpojat	0	6	1	1	1	5	1	15
Työväki	1	18	10	5	16	23	1	74
Luokittelemattomat	0	3	1	0	1	7	1	13
Kaikki	2	88	23	14	27	82	5	241

Liite 3. -jatkoa: kauppalasuojeluskunnat – tehdassuojeluskunnat								
Rovaniemen suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	1	1	0	0	0	4	0	6
Ylempi keskiluokka	12	48	28	20	27	20	3	158
Alempi keskiluokka	8	91	48	70	68	62	9	356
Talonpojat	2	25	19	21	17	10	5	99
Työväki	1	31	32	53	44	68	6	235
Luokittelemattomat	0	1	1	5	6	6	20	39
Kaikki	24	197	128	169	162	170	43	893
Seinäjoen suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	0	1	3	3	4	5	1	17
Alempi keskiluokka	0	4	7	7	10	35	2	65
Talonpojat	1	1	5	3	9	7	0	26
Työväki	0	3	2	4	8	29	1	47
Luokittelemattomat	0	0	2	0	2	34	1	39
Kaikki	1	9	19	17	33	110	5	194
Varkauden suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	1	0	0	0	1	1	0	3
Ylempi keskiluokka	5	20	13	10	7	14	5	74
Alempi keskiluokka	5	50	46	54	77	73	14	319
Talonpojat	0	6	10	8	20	3	2	49
Työväki	0	9	17	22	84	77	5	214
Luokittelemattomat	0	1	3	1	9	3	1	18
Kaikki	11	86	89	95	198	171	27	677
KAUPPALASUOJELUSKUNTIIN LIITTYNEET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	2	1	0	0	1	5	0	9
Ylempi keskiluokka	18	90	47	33	38	46	9	281
Alempi keskiluokka	13	185	109	139	164	210	27	847
Talonpojat	3	38	35	33	47	25	8	189
Työväki	2	61	61	84	152	197	13	570
Luokittelemattomat	0	5	7	6	18	50	23	109
Kaikki yhteensä	38	380	259	295	420	533	80	2005
TEHDASSUOJELUSKUNNAT								
Kymintehtaan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	1	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	10	22	12	1	3	3	3	54
Alempi keskiluokka	31	63	39	29	27	43	5	237
Talonpojat	4	24	8	8	7	5	1	57
Työväki	3	35	52	97	150	76	7	420
Luokittelemattomat	0	0	1	1	1	0	0	3
Kaikki	48	144	113	136	188	127	16	772

Liite 3. -jatkoa: tehdassuojeluskunnat – yhteenveto otossuojeluskuntalaisten liittymisestä								
Littoisten verkatehtaan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	2	4	0	0	0	3	0	9
Alempi keskiluokka	0	8	2	6	2	13	3	34
Talonpojat	0	3	3	3	1	16	2	28
Työväki	1	4	2	7	0	14	0	28
Luokittelemattomat	0	0	0	0	0	1	0	1
Kaikki	3	19	7	16	3	47	5	100
Paavolan ruukin suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	1	0	0	0	0	0	1
Ylempi keskiluokka	2	8	2	1	0	0	0	13
Alempi keskiluokka	2	29	14	11	13	0	5	74
Talonpojat	4	61	25	41	10	1	26	168
Työväki	0	14	8	15	9	0	2	48
Luokittelemattomat	0	2	7	1	0	0	4	14
Kaikki	8	115	56	69	32	1	37	318
Pankakosken tehtaan suojeluskuntalaiset								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	0	0	0	0	0	0	0
Ylempi keskiluokka	1	0	3	0	0	0	0	4
Alempi keskiluokka	0	6	7	7	6	3	1	30
Talonpojat	0	0	1	0	0	0	0	1
Työväki	0	2	11	16	27	10	6	72
Luokittelemattomat	0	0	0	1	0	0	0	1
Kaikki	1	8	22	24	33	13	7	108
TEHDASSUOJELUSKUNTIIN LIITTYNEET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	0	1	1	0	0	0	0	2
Ylempi keskiluokka	15	34	17	2	3	6	3	80
Alempi keskiluokka	33	106	62	53	48	59	14	375
Talonpojat	8	88	37	52	18	22	29	254
Työväki	4	55	73	135	186	100	15	568
Luokittelemattomat	0	2	8	3	1	1	4	19
Kaikki yhteensä	60	286	198	245	256	188	65	1298
OTOKSEN KAIKKI SUOJELUSKUNTALAISET								
Liittymisvuosi	1917	1918–22	1923–28	1929–33	1934–38	1939–44	Ei tietoa	Yhteensä
Eliitti	6	12	5	10	3	24	1	61
Ylempi keskiluokka	79	325	168	110	102	187	34	1005
Alempi keskiluokka	158	916	545	504	489	615	121	3348
Talonpojat	210	1396	749	870	728	610	154	4717
Työväki	24	436	405	511	667	743	103	2889
Luokittelemattomat	1	44	52	55	76	148	150	526
Kaikki yhteensä	478	3129	1924	2060	2065	2327	563	12546

Lähteet: Sota-A, Sk. henkilökortit.

Liite 4

Liite 4.							
Suojeluskunnissa läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus sekä seurakunnissa läsnä olevien ammatissa toimivien miesten ja suojeluskuntalaisten sosiaalisten kerrostumien vertailu							
Taulukko 1.							
Suojeluskuntien läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus v. 1922							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisk:t v. 1922	9	89	184	14	71	6	373
Kauppalask:t v. 1922	3	106	196	40	61	5	411
Tehdassk:t v. 1922	1	49	138	95	59	2	344
Maalaisk:t v. 1922	4	104	335	1121	181	13	1758
Rajask:t v. 1922	0	50	171	268	55	12	556
Suomen sk:t v. 1922	17	398	1024	1538	427	38	3442
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 4.							
Taulukko 2.							
Suojeluskuntien läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus v. 1928							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisk:t v. 1928	10	126	271	16	104	8	535
Kauppalask:t v. 1928	3	153	300	75	122	11	664
Tehdassk:t v. 1928	2	65	194	127	131	7	526
Maalaisk:t v. 1928	4	124	443	1353	227	33	2184
Rajask:t v. 1928	1	58	203	405	113	11	791
Suomen sk:t v. 1928	20	526	1411	1976	697	70	4700
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 4.							
Taulukko 3.							
Suojeluskuntien läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus v. 1933							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Maalaisk:t 1933	6	133	537	1697	338	49	2760
Rajask:t 1933	1	58	185	514	136	13	907
Kaupunkisk:t 1933	17	160	355	24	156	21	733
Kauppalask:t 1933	3	181	429	105	202	16	936
Tehdassk:t 1933	2	65	236	160	263	9	735
Suomen sk:t 1933	29	597	1742	2500	1095	108	6071
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 4.							
Taulukko 4.							
Suojeluskuntien läsnä olevien jäsenten sosiaalinen kerrostuneisuus v. 1938							
	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisk:t v. 1938	15	161	384	21	171	42	794
Kauppalask:t v. 1938	4	191	514	129	294	30	1162
Tehdassk:t v. 1938	2	64	266	156	433	6	927
Maalaissk:t v. 1938	5	137	613	2014	433	59	3261
Rajask:t 1938	1	56	204	604	209	18	1092
Suomen sk:t v. 1938	27	609	1981	2924	1540	155	7236
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 4.							
Taulukko 5.							
Seurakunnassa läsnä olevien ammatissa toimivien miespuolisten perheen/itsenäisten päähenkilöiden ja sk-otoksen v. 1938 läsnä olevien jäsenten sosiaalisten kerrostumien vertailu							
Kaupungit:	Eliitti, yf. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä		
Helsingin srk 1930	23632	910	41504	9683	75729		
Hämeenlinnan srk 1940	1062	2	1464	32	2560		
Turun srk 1940	5885	140	14606	4385	25016		
Vaasan srk 1930	1925	76	4072	844	6917		
Viipurin srk 1930	4666	156	10106	1465	16393		
Kaupunkiskr:t 1930/40	37170	1284	71752	16409	126615		
	Eliitti, yf. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä		
Helsingin sk 1938	86	2	24	3	115		
Hämeenlinnan sk 1938	196	9	56	30	291		
Turun sk 1938	98	2	26	0	126		
Vaasan sk 1938	115	5	33	2	155		
Viipurin sk 1938	65	3	32	7	107		
Kaupunkisk:t 1938	560	21	171	42	794		
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; Tilastokeskus, Vuosien 1930 ja 1940 väkilukutaulut seurakunnittain							

Liite 4.							
Taulukko 6.							
Seurakunnassa läsnä olevien ammatissa toimivien miespuolisten perheen/itsenäisten päähenkilöiden ja sk-otoksen v. 1938 läsnä olevien jäsenten sosiaalisten kerrostumien vertailu							
Kauppalat:	Eliitti, yf. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä		
Rovaniemen srk 1940	990	2949	3543	116	7598		
Seinäjoen srk 1940	655	541	1418	8	2622		
Varkauden srk 1940	483	115	2729	308	3635		
Kauppalaskr:t 1940	2128	3605	7690	432	13855		
	Eliitti, yf. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä		
Rovaniemen sk 1938	331	61	112	10	514		
Seinäjoen sk 1938	28	19	14	3	64		
Varkauden sk 1938	276	43	123	14	456		
Kauppalask:t 1938	635	123	249	27	1034		
Huom! Leppävaaran kaupalasta ei sellaisenaan ole saatavissa seurakunnan väestötaulun tietoja.							
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; Tilastokeskus, Vuoden 1940 väkilukutaulut seurakunnittain							

Liite 4.						
Taulukko 7.						
Seurakunnassa läsnä olevien ammatissa toimivien miespuolisten perheen/itsenäisten päähenkilöiden ja sk-otoksen v. 1938 läsnä olevien jäsenten sosiaalisten kerrostumien vertailu						
Tehdassuojeluskunnat						
	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä	
Paavolan srk 1940	105	944	825	84	1958	
Paavolan ruukin sk 1938	45	94	32	3	174	
Huom! Kymintehtaan, Littoisten ja Pankakosken seurakuntalaisista ei ole saatavilla väestötalujau sellaisenaan.						
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit, Tilastokeskus, Vuoden 1940 väkilukutalut seurakunnittain						

Liite 4.						
Taulukko 8.						
Seurakunnassa läsnä olevien ammatissa toimivien miespuolisten perheen/itsenäisten päähenkilöiden ja sk-otoksen v. 1938 läsnä olevien jäsenten sosiaalisten kerrostumien vertailu						
Maalaisseurakunnat v. 1940						
	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä	
Alajärven srk 1940	308	1452	368	37	2165	
Anttolan srk 1940	64	435	417	27	943	
Hämeenkyrön srk 1940	269	1174	1197	125	2765	
Joutsan srk 1940	128	968	512	44	1652	
Korsholman srk 1940	99	1246	450	29	1824	
Kiuruveden srk 1940	120	2106	1613	64	3903	
Lavian srk 1940	169	1276	550	7	2002	
Limingan srk 1940	53	691	387	24	1155	
Maskun srk 1940	28	220	186	7	441	
Munsalan srk 1940	39	783	106	3	931	
Muolaan srk 1940	183	2287	514	85	3069	
Närpiön srk 1940	211	1979	552	33	2775	
Paavolan srk 1940	105	944	825	84	1958	
Pukkilan srk 1940	76	382	249	10	717	
Töysän srk 1940	49	598	558	13	1218	
Urjalan srk 1940	175	2058	860	50	3143	
Vihdin srk 1940	160	1125	1155	23	2463	
Maalaisseurakunnat v. 1940	2236	19724	10499	665	33124	
Suojeluskunnat						
	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä	
Alajärven sk 1938	23	62	7	0	92	
Anttolan sk 1938	28	74	7	1	110	
Hämeenkyrön sk 1938	134	202	97	8	441	
Joutsan sk 1938	32	91	22	0	145	
Korsholman sk 1938	7	58	8	1	74	
Kiuruveden sk 1938	45	180	27	4	256	
Lavian sk 1938	72	238	44	6	360	
Limingan sk 1938	73	198	31	7	309	
Maskun sk 1938	34	78	18	1	131	
Munsalan sk 1938	8	11	1	0	20	
Muolaan sk 1938	45	277	20	4	346	
Närpiön sk 1938	8	49	6	3	66	
Paavolan sk 1938	48	91	16	5	160	
Pukkilan sk 1938	20	100	14	7	141	
Töysän sk 1938	9	14	5	1	29	
Urjalan sk 1938	106	175	61	6	348	
Vihdin sk 1938	63	116	49	5	233	
Maalaisuojeluskunnat v. 1938	755	2014	433	59	3261	
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit, Tilastokeskus, Vuoden 1940 väkilukutalut seurakunnittain						

Liite 4.						
Taulukko 9.						
Seurakunnassa läsnä olevien ammatissa toimivien miespuolisten perheen/itsenäisten päähenkilöiden ja sk-otoksen v. 1938 läsnäolevien jäsenten sosiaalisten kerrostumien vertailu						
Rajaseutu:						
	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä	
Kuusamon srk. 1940	198	3064	512	54	3828	
Sallan srk. 1940	191	1441	660	70	2362	
Pielisjärven srk. 1940	552	2500	3654	57	6763	
Suomussalmen srk. 1940	139	2639	324	2	3104	
Rajaseurakunnat 1940	1080	9644	5150	183	16057	
	Eliitti, yl. ja al. keskiluokka yht.	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä	
Kuusamon sk 1938	24	84	26	0	134	
Sallan sk 1938	8	56	17	2	83	
Pielisjärven sk 1938	195	359	131	15	700	
Suomussalmen sk 1938	34	105	35	1	175	
Rajasuojeluskunnat 1938	261	604	209	18	1092	
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; Tilastokeskus, Vuoden 1940 väkilukutaulut seurakunnittain						

Liite 5

Liite 5.						
Suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalinen kerrostuneisuus laadittuna Wariksen menetelmällä ja suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset kerrostumat 1940						
Taulukko 1. Erilaisiin sk:iin liittyneet /Suomalainen yhteiskunta						
Sosiaalinen kerrostuneisuus	Ylin kerros	Keskiluokka	Talonpojat	Työväestö	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkisuojeluskuntalainen	268	819	33	406	59	1585
Kauppalasuojeluskuntalainen	231	884	189	592	109	2005
Teollisuussuojeluskuntalainen	74	371	254	580	19	1298
Rajasuojeluskuntalainen	79	399	961	405	78	1922
Maalaisuojeluskuntalainen	175	958	3280	1062	261	5736
Suomalainen yhteiskunta 1940	37000	146000	306000	829000	167000	1485000
Taulukko 2. Suojeluskuntiin liittyneet /Suomalainen yhteiskunta						
Sosiaalinen kerrostuneisuus	Ylin kerros	Keskiluokka	Talonpojat	Työväestö	Luokittelemattomat	Yhteensä
Suomen suojeluskuntalainen	827	3431	4717	3045	526	12546
Suomalainen yhteiskunta 1940	37000	146000	306000	829000	167000	1485000
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; Waris 1952, 184.						

Liite 6

Liite 6.							
Kaupunkimaisiin ja maaseutumaisiin suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalinen kerrostuneisuus							
Sosiaalinen kerrostuneisuus	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Kaupunkimainen suojeluskuntalainen	50	694	1951	476	1530	187	4888
Maaseutusuojeluskuntalainen	11	311	1397	4241	1359	339	7658
Suomen suojeluskuntalainen	61	1005	3348	4717	2889	526	12546
Huom. Kaupunkimaisiksi suojeluskunniksi on luettu otoksen kaupunki-, kaupala- ja tehdassuojeluskunnat ja maaseutumaisiksi maalais- ja rajasuojeluskunnat							
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit							

Liite 7

Liite 7.							
Suojeluskuntiin 1918–1944 liittyneiden sosiaalisen kerrostuneisuuden alueellinen nelijako-tarkastelu							
Sosiaalinen kerrostuneisuus	Eliitti	Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	Talonpojat	Työväki	Luokittelemattomat	Yhteensä
Etelä-Suomi	39	465	1434	1591	1345	158	5032
Sisä-Suomi	4	106	496	693	402	50	1751
Karjala	3	134	540	1056	481	115	2329
P-maa, Kainuu ja Perä-Pohjoja	15	300	878	1377	661	203	3434
Suomen Suojeluskuntalainen	61	1005	3348	4717	2889	526	12546
Lähteet: Sota-A, Sk.henkilökortit; Aluejaottelusta ks. Hersalo 1955 ja 1962.							

Liite 8.

Työväestön murtautuminen suurimmaksi tai toiseksi suurimmaksi liittyneiden ryhmäksi otossuojeluskunnissa vuosina 1918–1944 nelijakoista sosiaalisten kerrostuneisuuden luokittelua (ylin kerros, keskiluokka, talonpojat ja työväestö) käytettäessä.

Suojeluskunta	Työväestö toiseksi suurin liittyneiden ryhmä	Työväestö suurin liittyneiden ryhmä
Helsingin tykistösk.	1918–22, 1929–44	–
Hämeenlinnan sk.	1918–44	–
Turun sk.	1918–44	–
Vaasan sk.	1918–44	–
<u>Viipurin sk.</u>	<u>1918–33, 1939–44</u>	<u>1934–38</u>
KAUPUNKI SK:T	1918–1944	–
Leppävaaran sk.	1918–33, 1939–44	1934–38
Rovaniemen sk.	1918–44	–
Seinäjoen sk.	1918–22, 1929–33, 1939–44	–
<u>Varkauden sk.</u>	<u>1918–33, 1939–44</u>	<u>(1934–38)</u>
KAUPPALA SK:T	1918–1944	–
Kymintehtaan sk.	1918–22	1923–44
Littoisten sk.	1918–28	1929–33
Paavolan ruukin sk.	1929–33	–
<u>Pankakosken sk.</u>	<u>1918–22</u>	<u>1923–44</u>
TEHDAS SK:T	1923–28	1929–44
Alajärven sk.	1939–44	–
Anttolan sk.	1939–44	–
Hämeenkyrön sk.	1934–38, (1939–44)	–
Joutsan sk.	1929–44	–
Korsholman sk.	1923–38	–
Kiuruveden sk.	1918–22, 1929–38	–
Lavian sk.	1929–33, 1939–44	–
Limingan sk.	1934–44	–
Maskun sk.	(1923–28), 1929–33, 1939–44	–
Munsalan sk.	–	–
Muolaan sk.	1934–44	–

Närpiön sk.	(1918–22), 1929–38	–
Paavolan sk.	(1939–44)	–
Pukkilan sk.	1923–28	1939–44
Töysän sk.	1918–33	–
Urjalan sk.	(1923–28), 1929–44	–
<u>Vihdin sk.</u>	<u>1929–1944</u>	=
MAALAIK SK:T	1934–1944	–
Kuusamon sk.	1929–44	–
Pielisjärven sk.	1929–44	–
Kuolajärven sk.	1923–28, (1929–33), 1934–44	–
<u>Suomussalmen sk.</u>	<u>1929–33, 1939–44</u>	<u>1934–38</u>
RAJA SK:T	1929–1944	–
Suomen sk:t	1934–1944	–

Huomautus: Sulkumerkein ilmaistuina vuosina työväestö muodosti suurimman tai toiseksi suurimman liittyneiden ryhmän jonkin toisen ryhmän kanssa. Osa tiedoista perustuu hyvin pieniin tapausmääriin ja esitys on siksi vain suuntaa näyttävä. Lähteet: SotA, Sk.henkilökortistot.

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUN SOTAHISTORIAN LAITOKSEN
JULKAISUSARJA

1

N:o 1. Raimo Heiskanen, Talvisodan operaatioiden johtaminen ja edellytysten luominen sodankäynnille Päämajan operatiivisen osaston näkökulmasta. Saarijärvi 1996.

N:o 2. Eero Elfvengren, Suomen yleisesikunnan organisaation synty ja vakiintuminen vuosina 1918–1925. Helsinki 1997.

N:o 3. Eero Elfvengren, Laajasta johtoesikunnasta Mannerheimin yleisesikunnaksi. Yleisesikunnan organisaatio vuosina 1925–1939. Helsinki 2000.

N:o 4. Risto Ropponen, Ruotsi ja ”Venäjän vaara” 1914–1917. Ruotsin sotilaspoliittinen arvio Venäjän voimasta ensimmäisen maailmansodan aikana. Helsinki 2001.

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Sotahistorian laitos

PL 7

00861 Helsinki

ISBN 951-25-1256-4
ISSN 1456-5196

Maanpuolustuskorkeakoulu
National Defence College